

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**1912–1925 YILLARI ARASINDA SEBİLÜRREŞAD DERGİSİ'NDE
YAYINLANAN HİRİSTİYANLIKLA İLGİLİ MAKALELER VE TAHLİLLERİ**

Aslı KAHRAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA – 2009

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

1912–1925 YILLARI ARASINDA SEBİLÜRREŞAD DERGİSİ'NDE
YAYINLANAN HİRİSTİYANLIKLA İLGİLİ MAKALELER VE TAHLİLLERİ

Aslı KAHRAMAN

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Münir YILDIRIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA – 2009

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd Doç. Dr. Münir YILDIRIM
(Danışman)

Üye : Doç.Dr. Kadir ALBAYRAK

Üye : Yrd.Doç.Dr. Hayri KAPLAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım...../...../2009

Doç. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü V.

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET**1912–1925 YILLARI ARASINDA SEBİLÜRREŞAD DERGİSİ'NDE
YAYINLANAN HİRİSTİYANLIKLA İLGİLİ MAKALELER VE TAHLİLLERİ****Aslı KAHRAMAN****Yüksek Lisans Tezi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı****Danışman: Doç. Dr. Münir YILDIRIM****Nisan 2009, 126 sayfa**

Çalışmamızın amacı Sebilürreşad dergisinde 1912–1925 yılları arasında Hıristiyanlık ve misyonerlikle ilgili makalelerin transkribe edilmesi ve bunların yorumlanmasıdır. Bilindiği gibi Sebilürreşad dergisi Osmanlının son yıllarında ve zaman zaman Cumhuriyet döneminde en etkili entelektüel bir dergi olmuştur. Bu kapsamda misyonerlik hareketleri derginin yayın sürecinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Derginin özenle ele alarak, misyonerlik üzerine yayınladığı makaleleri çalışmamızda derledik.

Anahtar Kelimeler: Sebilürreşad, Hıristiyanlık, Misyonerlik, Misyoner

ABSTRACT**ARTICLES AND ITS ANALYZE ABOUT THE CHIRISTIANITY WHICH
PRESSING ON THE JOURNAL OF SEBILURRESAD BETWEEN THE 1912–
1925 YEARS****Aslı KAHRAMAN****Master Thesis, The Department of the Philosophic and Religious Sciences****Supervisor: Doç. Dr. Münir YILDIRIM****April 2009, 126 pages**

The aim of this study is to translate and interpret the articles on Christianity and missionary activities between 1912 and 1925. Sebilürreşad, as known, was one of the most influential intellectual journals during the last years of Ottoman Satate and the early years of the Republic. The articles on missionary activities took an important part in the Journal. These articles were carefully compiled and taken into consideration.

Keywords: : Sebülürreşad, Christianity, Missionary, Missioner

ÖNSÖZ

Her dinin müntesiplerine, inançlarını yaymaları için cesaret veren cümleleri vardır. Kuran’da “Rabbinden sana indirilene duyur, eğer bunu yapmazsan onun mesajını duyurmamış olursun. (Maide 5/67)” şeklinde geçen ayet, Müslümanların Allah’ın mesajını tebliğ etmelerinin gerektiğini açıkça ifade eden ayetlerden sadece birisidir.

Budizm’in kurucusu Buda ve Maniheizm’in kurucusu Mani gibi birçok din kurucusu da öğretilerini diğer insanlara tebliğ etmeleri için öğrencilerini çeşitli bölgelere göndermişlerdir. Bu bakımdan Hıristiyanlık da misyon özelliği olan dinler arasında yer almaktadır. İncil’de “İmdi siz gidip bütün milletleri şakirt edin, onları Baba, Oğul ve Ruh’l Kuds ismi ile vaftiz eyleyin. Size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin. İşte ben bütün günler, dünyanın sonuna kadar sizinle beraberim.” (Matta, XX, 19–20; Markos, XVI, 15) şeklinde geçen pasaj misyona ilahi temel oluşturmaktadır.

Pavlus’la birlikte başlayan Hıristiyanlığın yayılma hareketi, ondan sonra geçen her yüzyılda katlanarak büyümüştür. Hıristiyanlık akidesine çok da bağlı kalmadan milletler, kendi eski din ve kültürel özellikleri ile birlikte Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Böylece Hıristiyanlık dünya üzerinde yayıldıkça, içini dolduran inanç, ibadet ve kutsallaştırma anlayışının çeşitliliği de artmıştır.

Dünya üzerinde her geçen gün daha da büyüyen misyon hareketleri, her geçen gün sayıları artan misyonerler ve bu amaç için kurulan kurumlar işin ciddiyetini göstermekte, bu konuda yapılan çalışmaların da neden arttığını açıkça ortaya koymaktadır.

Biz de konunun önemine binaen *Sebilürreşad* dergisinde 1912–1925 yılları arasında Hıristiyanlık ve Misyonerlik üzerine yazılmış bazı makaleleri derleyerek dergide Osmanlıca yazılı olan metinlerin Latin harflerine transkribini yaptık.

Çalışmamız başlıca üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde *Sebilürreşad* dergisinin tarihçesi ikinci bölümde misyonerliğin kelime anlamını ve misyonerlik faaliyetlerini tetikleyen İncil metinler ile bir misyonerde olması gereken özellikler üzerinde durulmaktadır. Üçüncü bölümde *Sebilürreşad*’dan derlediğimiz

Hıristiyanlık ve misyonerlik ile ilgili 28 makalenin transkribine ve makalelerdeki misyon anlayışına yer verilerek makalelerin tahlillerini yapılmaktadır.

Yaşamım boyunca başarılı olacağıma dair inancımı yitirmeyen ve maddi manevi desteğini üzerimden eksik etmeyen Annem'e, tez çalışmamın her safhasında önerileriyle beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Kadir Albayrak'a, Osmanlıca çevirilerde zamanını esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Zeki Salih Zengin ve Yrd. Doç. Dr. Hamit Dikmen'e ve iyi bir eser ortaya çıkarabilmemiz için büyük bir emek sarf eden danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Münir Yıldırım'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışma, Ç.Ü. Araştırma Fonu tarafından İF2007YL8 no'lu proje ile desteklenmiştir. Katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Aslı KAHRAMAN

ADANA-2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İİİ
ABSTRACT	İV
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR LİSTESİ	İX
I. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Konunun Amacı ve Sınırları	1
1.2. Metodoloji ve Kaynaklar	1
1.3. <i>Sebilürreşad</i> ' in Tarihçesi	2
II. BÖLÜM	10
HİRİSTİYANLIK VE MİSYONERLİK	10
2.1. Hıristiyanlığın Doğuşu	10
2.1.1. Hıristiyanlığın İlk Yüzyılları	12
2.1.2. Hıristiyanlığın Kurumsallaşması	14
2.2. Hıristiyanlık ve Misyonerlik	16
2.2.1. Misyon ve Misyonerlik Kavramı.....	18
2.2.2. Hıristiyan Misyon Anlayışının Gelişimi.....	20
2.2.3. Hıristiyan Misyon Yöntemleri.....	22
III. BÖLÜM	27
SEBİLÜRREŞAD'DAKİ HİRİSTİYANLIKLA İLGİLİ MAKALELER	27
3.1. 1912-1925 Yılları Arasındaki Makaleler	27
3.1.1. Misyonerlik - 1	27
3.1.2. Misyonerlik-2.....	30
3.1.3. Misyoner Faâliyeti-I	36
3.1.4. Misyoner Faâliyeti - II.....	40
3.1.5. İslamiyet ve İncil Misyonerleri - 1	41
3.1.6. İncil Misyonerleri ve Âlemi İslam - 2-	45
3.1.7. Misyonerler Çalışmakla İntişâr-ı İslam' ın Önünde Durabilirler mi?.....	47

3.1.8. Lozan Konferansı'nda Misyonerlerin Faâliyetleri -----	48
3.1.9. Elvâh-ı İntibâh-----	49
3.1.10. Misyoner Tehlikesine Karşı -----	53
3.1.11. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti ve Faâliyetleri-I-----	55
3.1.12. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti -2 -----	60
3.1.13. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti - 3-----	64
3.1.14. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti-----	67
3.1.15. Genç Hıristiyanların Faâliyetlerini Açığa Vurmaları-----	68
3.1.16. Musâhabe-----	69
3.1.17. Musâhabe-----	73
3.1.18. Musâhabe-----	77
3.1.19. Musâhabe-----	82
3.1.20. Toprağımızda Ecnebi Mektepleri-----	86
3.1.21. Papas Mektepleri Açılıyor-----	89
3.1.22. Papas Mektepleri Açılıyor-----	90
3.1.23. Papas Mekteplerinin Sırrı-----	91
3.1.24. Ecnebi Mektepleri-----	93
3.1.25. Hazreti İsa'ya Mektub! -----	95
3.1.26. Hıristiyanlık Âleminde Tevhîd Akidesi-----	97
3.1.27. Hıristiyanlığın Tahkiri -----	99
3.1.28. Haç Takılan Camiler -----	100
3.2. Makalelerdeki Misyon Anlayışı-----	102
SONUÇ -----	111
EKLER -----	113
KAYNAKÇA -----	122
ÖZGEÇMİŞ -----	126

KISALTMALAR LİSTESİ

AKM.	: Atatürk Kültür Merkezi
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
haz.	: Hazırlayan
İSAV.	: İslami Araştırmalar Vakfı
M. S.	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
trs.	: Tarihsiz
vb.	: ve benzeri
YMCA.	: Genç Hıristiyanlar Cemiyeti
YWCA.	: Genç Hıristiyan Kadınlar Cemiyeti
yy.	: Yüzyıl

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Konunun Amacı ve Sınırları

Türk dergicilik tarihinin önemli dergilerinden biri olan *Sebilürreşad* çeşitli aralıklarla da olsa (1912–1925/1948–1965) yayınlandığı dönemlerde halkın nabzını tutmuş, gündemi takip etmiş hatta yönlendirmiştir. Çalışmamızın en genel amacı *Sebilürreşad* dergisinde yayınlanan Hıristiyanlık ve misyonerlikle ilgili makaleleri Osmanlıcadan Latin harflerine transkribini yaparak misyonerliğin Türk ve İslam dünyasındaki etkilerini ortaya çıkarmaktır. Bu çerçevede Hıristiyan misyonerliğinin yakın tarihimizdeki faaliyetlerini günümüze ışık tutacak şekilde ifade etmektir. Dergi 1908 yılında *Sırat-ı Müstakim* adıyla yayına başlamış ve uzun yıllar çıkarılmıştır. Bu yüzden biz çalışmamızda derginin *Sebilürreşad* adını aldığı 1912’den başlayarak Latin harflerine geçilen döneme kadar yazılan makaleler üzerinde çalışılarak teze bu şekilde bir çerçeve belirledik.

1.2. Metodoloji ve Kaynaklar

Çalışmamızda *Sebilürreşad* dergisindeki makalelerin Osmanlıcadan Latin harflerine çevrilmesi temel alındığı için öncelikle derginin fihristindeki makale isimlerinden yola çıkılarak Hıristiyanlıkla ilgili makaleler belirlendi. Belirlenen makaleler Milli Kütüphane’nin mikrofilm bölümünden titiz bir çalışma ile temin edildi. Daha sonra makalelerin Osmanlıcadan Latin harflerine transkribi yapıldı.

Temel kaynak olarak *Sebilürreşad* dergisinden faydalanıldı. Derginin tarihçesine eserin giriş bölümünde yer verilerek çeşitli ansiklopedilerin *Sebilürreşad* maddesinden istifade edilip yanı sıra *Sebilürreşad* üzerine yazılmış eserler taranarak bu eserlerden de geniş çapta faydalanıldı. Bununla birlikte Hıristiyanlığın doğuşu ve misyon anlayışının gelişimi üzerine bir bölüm hazırlandı. I. Bölüm olarak adlandırdığımız bu bölümün hazırlanmasında misyonerlikle ilgili olarak son dönemlerde yazılan değişik akademik çalışmalardan yararlandı. Üzerinde büyük bir titizlikle çalışarak belirlenen 28 makalelere II. bölümde, derlenen makalelerin misyon anlayışının yorumlanmasına ise 3. bölümde yer verilerek dinler tarihine katkısı olacağına inandığımız çalışmamız hazırlanmış oldu.

İncelediğimiz makalelerde özellikle yabancı kişi ve kurum adları yazılırken bazı yerlerde Latin harfleri bazı yerlerde de Osmanlıca harfler kullanılmıştır. Bu yüzden Osmanlıca yazılan özel isimleri Latin harflerine çevirmekte güçlük çekildi. Böyle kelimeleri orijinal şekillerinde yazıldığı şekilde yazma metodunu kullanmaya gayret gösterdik. II. bölümde yer verdiğimiz makalelerde kullanılan dipnotlar Osmanlıca metinlerde geçen dipnotlar olup yalnız “Musahabe” isimli 4 bölümden oluşan makalelerde dipnot düştüğümüz ayet numaraları Osmanlıca metnin orijinalinde bulunmamakta olup okuyucunun ayetlere ulaşabilmesini kolaylaştırmak amacıyla tarafımızdan eklenmiştir. Osmanlıca makaleler içerisinde kilise kelimesi “kilise”, “kenise”, “kilîsâ” gibi farklı şekillerde yazılmıştır. Ancak biz transkribde ortak bir ifade olarak “kilise” kelimesini tercih ettik. Ayrıca günümüz Türkçesinde “Papaz” şeklinde yazılan kelime metinlerde “Papas” olarak geçmekte olup kelimenin Osmanlıca metindeki hali olduğu şekilde korunmuştur. Öte yandan, bazı makalelerin yazarları isim ve soy isim olarak belirtilmekte veya rumuz kullanılmakta iken bazı makalelerde sadece yazarın isminin baş harfi verilmekte, kimisinde ise yazar adı hiç belirtilmemektedir. Transkribde yaşanan sıkıntılardan bir tanesi de transkrib edilemeyen bazı kelimeler idi. Bu gibi durumlarda okunamayan veya transkribe edilemeyen kelimelerin yerine soru işareti (?) koyma yoluna gidilmiştir.

1.3. *Sebilürreşad*'ın Tarihçesi

Din, felsefe, edebiyat, hukuk, ilim, siyaset, içtimaiyat ve Müslümanların ahvalinden bahseden ve haftalık yayımlanan *Sebilürreşad* dergisinin ilk yedi cildi (182 sayı) *Sırat-ı Müstakim* adıyla çıkmıştır.¹

Osmanlı devletinde II. Meşrutiyet'in (1908) ilanı ile doğan hürriyet ortamı, fikir akımları tarafından sevinçle karşılanmıştır. Böylece II. Meşrutiyet'in ilk bir buçuk ayı içerisinde iki yüzü aşkın gazete ve dergi yayına başlamıştır. Bu hürriyet ortamında dönemin İslamcı aydınları da pek çok gazete ve dergide düşüncelerini ifade etmiştir. Bu dönemde yayın hayatına başlayan dergilerden biri de “İttihad-ı İslam” düşüncesinin yayın organı olarak çıkan *Sırat-ı Müstakim*'dir.

Dergi, içerik, kadro, seviye ve siyasi ilişkiler açısından önemli bir yere sahiptir.² İslam dünyasını çok etkileyen Reşit Rıza'nın *el-Menar* dergisinden esinlenen bir yanı

¹ Yazarı yok, “Sırat-ı Müstakim” maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, basım yeri ve tarihi yok, VIII, s.6.

olmakla birlikte, dergi daha zengin ve çeşitli bir içeriğe sahip, modern ve çağdaş bir anlayışı benimsemiştir.³ II. Meşrutiyet'in ilanının ertesi günü kurulan Sırat-ı Müstakim, II. Abdülhamit'e karşı başkaldıran ilk İslamcı ve Türkçü yayın organı olmuştur. Birinci sayısının ilk yazısı "Hürriyet-Müsâvât" başlığını taşımış makalenin yazarı ileriki yıllarda İttihatçıların şeyhülislamlığını üstlenecek olan Musa Kazım Efendi'dir.⁴

Ebû'l-Ula Zeyn el-Âbidîn (Mardin)⁵ ve Eşref Edib⁶ başyazarlığında çıkan Sırat-ı Müstakim, Kurtuluş Savaşı süresince çok büyük hizmetler görmüştür. Haftalık olarak çıkarılan dergide dinî, millî, edebî ve siyasî konular, sahalarında otorite sayılan kişilerce işlenmiştir.⁷

Derginin yedinci cildinin tamamlanmasından sonra, Ebû'l Ulâ Mardin hem milletvekili hem de profesör olması nedeniyle Eşref Edib ile yollarını ayırmıştır. Tahirul Mevlevi, *Sebilürreşad* unvanlı bir derginin yayın hakkını Sırat-ı Müstakim sahibi Eşref Bey'e devrettiğine dair bir kâğıt yazmış, imzalamış ve Mehmet Akif Bey'e vermiştir.

² Fahrettin Gün, *Sebilürreşad Dergisi Ekseninde Çok Partili Hayata Geçerken İslamcılara Göre Din, Siyaset ve Laiklik (1948-1954)*, Beyan Yayınları, İstanbul 2001, s.12.

³ Orhan Koloğlu, "Sebilürreşad" maddesi, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, VI. 482.

⁴ Yazarı yok, "İslamcı Dergiler ve İkinci Meşrutiyet" maddesi, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, trs., I. 126-127.

⁵ "Ebû'l-Ulâ Mardin (1881-1957): Mardin'deki Kasimiye Medresesi'ne altı yüzyıl boyunca müderris yetiştirmiş bir aileden gelen ilim adamı, hukukçu Mardin, 1881'de İşkodra'da doğmuştur. Özel Öğretim Mardin Hukuk Okuluna girmiş, buradan 1903 yılında mezun olmuştur. Çeşitli mahkemelerde azalık yapmış, 1910'da Mekteb-i Hukuk'ta hocalığa başlamış ve 1951'de emekliliğine kadar bu görevi sürdürmüştür. 1926'da hukuk profesörü olmuş, 1933'te İstanbul Üniversitesi kurulduğunda aynı kürsüde ordinaryüs profesörlüğe yükseltilmiştir. 1920'de Mardin milletvekili olarak Osmanlı Mebusan Meclisi'nde bulunmuştur. Meclisin İngilizler tarafından kapatılmasıyla çeşitli görevler yapmış, 1922'de Türk ordusunun İstanbul'a girişi üzerine şehrin yönetimi için kurulan danışma heyetinde görev almıştır. İleriki yıllarda da İsviçre Medeni Kanunu'nun kazandırılması için kurulan komisyonda çalışmıştır. Eşref Edib'le birlikte *Sırat-ı Müstakim*'i haftalık gazete olarak yayımlamış, yine onunla birlikte "Sırat-ı Müstakim Kütüphanesi" adıyla bir yayınevi kurmuştur. 1957'de İstanbul'da vefat etmiştir." (Yazarı yok, "Ebû'l-Ulâ Mardin" maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, VI. s.145)

⁶ Eşref Edib Fergan (1882-1971): Serez'de doğan gazeteci-yazar Eşref Edib, ilk ve orta öğrenimini burada tamamladı. Serez Müftüsünden Arapça dersleri aldı. İstanbul'da hukuk öğrenimini esnasında Çemberlitaş Atık Ali Camii'nde medrese eğitimi aldı. 1912'de hukuk okulunu bitirip doktorasını yaptı. 1932'de Mısır'a gitti. 1941 Ö. Rıza Doğru, İ. Hakkı İzmirli ve Kamil Miray ile beraber *İslam-Türk Ansiklopedisi (Muhitü'l-Maarif)*'ni çıkarmaya başladı. Bu ansiklopediyi daha sonraki zamanlarda dergiye çevirerek yüzüncü sayıya kadar yayınladı. 1953'de A. Emin Yalman'a Malatya'da yapılan saldırı üzerine tutuklandı ve iki ay hapsedildi. 1966'da *Sebilürreşad*'ın yayını durdurulmasından sonra 1965-1967 yılları arasında Yeni İstiklal, 1967-1969 yılları arasında Bugün gazetelerinde yazıları yazdı. 1969'da yayınladığı Kara Kitap isimli eserinden dolayı mahkemeye verildi ve beraat etti. Fergan eserinde edebi endişe taşımayan, daha çok halkın anlayışını esas alan bir üsluba sahiptir. Olayların içinde yer alması nedeniyle yazılarında belgelere dayanmayı benimsedi. Eşref Edib 1971'de İstanbul'da vefat etti. Cenazesi İstanbul Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi." (Yazarı yok, "Eşref Edib Fergan" maddesi, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, AKM Yayınları, 2004, IV. s.45-46)

⁷ Abdullah Ceylan, *Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, DİB Yayınları, Ankara 1991, s.8.

Ayrıca Tahirul Mevlevi'nin adı da yazar kadrosu içerisinde gösterilmiştir.⁸ Bundan sonra derginin, *Sırat-ı Müstakim* olan adı, 24 Şubat 1912'de 183. sayıdan itibaren *Sebilürreşad* olarak değiştirilmiş ve başlangıçtan beri derginin sorumlu müdürlük görevini yürüten Eşref Edib derginin sahipliğini de üstlenmiştir.

Sebilürreşad'ın ilk sayısı (183. sayı) dergi müdürü Eşref Edib Bey tarafından 24 Şubat 1327 (8 Mart 1912)'de yayınlanmıştır. Dergi, 5 Mart 1925'e kadar aralıksız çıkmış,⁹ kapak hariç 16 sayfa ve haftalık olarak yayınlanmıştır. Önceleri renkli kapakta sadece başlık ve fihrist bilgilerine yer verilirken, daha sonra kitap listesi, kitap tanıtımları da yapılmıştır. Ülkenin savaş şartlarında olmasıyla yaşanan ekonomik sorunlarla zaman zaman derginin sayfa sayısı ve kalitesi düşmüştür. Dergi 308. sayıdan 354. sayıya kadar on beş günlük olarak, (14 Ağustos 1914–13 Temmuz 1916) çıkmıştır. Sonra tekrar haftalık yayınlanmaya devam etmiştir. Bu dönemlerde ayda, iki ayda bir çıktığı ya da iki sayının birleştirildiği de olmuştur. Bu arada 641. sayısında yayımına ara verilmek zorunda kalınmıştır.¹⁰

31 Mart'ın¹¹ ardından iki hafta, 352. sayıdan (25 Kasım 1915) sonra altı ay, 353. sayıdan (11 Mart 1916) sonra ise iki ay hiç yayınlanmamıştır. 360. sayının ardından (26 Ekim 1916) örfi idare tarafından kapatılmıştır. Yirmi ay kapalı kaldıktan sonra Vahdettin'in cülusu günü 4 Temmuz 1918 tarih ve 361. sayısı ile yeniden yayına başlamıştır. Eşref Edib, bu kapatılma için 30 Ekim 1924 tarihli 623. sayıda, “20. asırda dinden bahsolunamaz esbab-ı mucibesıyla iki sene *Sebilürreşad* sedd-ü bend edilmiştir” demiştir.¹²

I. Dünya Savaşı yıllarında İttihat ve Terakki Hükümeti'nin uyguladığı sansürden *Sebilürreşad*'da etkilenmiştir. Talat Paşa'nın iktidarla müttelik Milliyetçi–Türkçü çizginin temsilcileriyle *Sebilürreşad* ekibini uzlaştırma çabaları, Akif tarafından samimi bulunmayıp, “Bizim meselemiz şahsi değildir, ne için anlaşacağız?” sözleriyle reddedilince, sansür oranı daha da artmıştır. O kadar ki, bu dönemde boş çıkan sayfalar

⁸ Eşref Edib Fergan, *İstiklal Mahkemeleri Sebilürreşad'ın Romanı*, haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul 2005, s.111–112.

⁹ Ceylan, *Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, s.8.

¹⁰ Ceylan, *Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, s.8.

¹¹ *Sebilürreşad* 31 Mart olayını şöyle değerlendirmiştir: “Süreten dinî, hakikatte ise siyasi ve irticaî olan bir hâdise-i hâile (trajik olay)” (Yazarı yok, “Sebilürreşad” maddesi, *Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi*, XIX. s.191).

¹² Yazarı yok, “Sırat-ı Müstakim” maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, basım yeri ve tarihi yok, VIII, s.6.

olduğu gibi, basıldıktan sonra sansüre uğrayan ve bu yüzden siyah baskı ile kapatılan yerler de vardır.¹³

Dergi, 4 Haziran 1914 tarihli 299. sayısından sonra hükümet tarafından kapatılmıştır. Kapatılmaya 299. sayıda çıkan “Fatih Kürsüsünde”nin yirmi yedinci bölümünün sebep olduğu sanılmaktadır. Mehmet Akif Ersoy, “Fakat bu kukla herif büyük bir seciye taşır” diye başlayan altmış mısralık bölümde, “din düşmanı, ayyaş ve zamane züppelerine” ağır şekilde hakaret etmektedir.¹⁴ Dergiye hiç ara verilmeden *Sebilünnecat* adıyla 300 ve 301. sayıları çıkarılmıştır. 302. sayıda eski adına dönen dergi, kapatılma konusunda herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Dergi, İslam dünyası ile haberleşmeyi sağlamada da başarılı olmuş, Mısır, Hindistan, Balkanlar, Kuzey Afrika ve Müslüman Rusya’da çıkan yayın organlarını çok iyi takip etmiştir. Derginin buralara ulaştığı, gelen mektuplardan anlaşılmaktadır. Ayrıca İslam dünyasının çeşitli bölgelerine geçici ve daimi muhabir gönderme/bulundurma derginin başarılı olduğu yeniliklerden biridir.¹⁵

Millî mücadele yıllarında Eşref Edib, Mehmet Akif’le birlikte Balıkesir’e gitmiş ve burada Zagnos Paşa Camii’ndeki vaazları bastırarak halka dağıtmış, İstanbul’a dönüşünde ise, Sebilürreşad yayınevini Anadolu’daki millî mücadelenin irtibat bürosu haline getirmiştir. İstanbul işgal devletlerinin baskısı altındayken Mehmet Akif* ve Eşref Edib Sebilürreşad’ı gizli bastırarak Anadolu’ya göndermişlerdir. İşgal devletlerine ve Saray’a karşı cephe alan Eşref Edib, Anadolu’daki istiklal mücadelesini desteklemiş ve Sebilürreşad kadrosu ile birlikte, “Bugün icmâ-i ümmet Anadolu’dadır” sloganıyla Kuvayi Millîye’ye desteklerini sürdürmüşlerdir.

İşgal altındaki İstanbul’da yayın imkânı kalmayınca, Akif’in tavsiyesiyle Sebilürreşad klişesini alan Eşref Edib, Kasım 1920’de Kastamonu’ya geçmiş ve burada Akif ile buluşmuştur. Akif’in Kastamonu ve çevresinde verdiği (Nasrullah Camii) hutbeleri yazıp, bunları çoğaltarak Anadolu’nun çeşitli yerlerine gönderdiği gibi kendisi de birçok yerde millî mücadeleyi destekleyen konuşmalar yapmıştır. Mücadeleyi

¹³ “Sırat-I Müstakim” maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, VIII. s.7.

¹⁴ M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif Ersoy*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s.51.

¹⁵ “Sırat-ı Müstakim” maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, VIII. s.8.

* Mehmet Akif derginin başyazarıydı. Kendisinin hemen bütün şiir ve yazıları *Sebilürreşad*’da yayınlanmıştır. Birkaç şiir ve yazısında “Sa’di” takma adını kullanmış, ayrıca imzasız şiirleri de çıkmıştır. Derginin imzasız yazılarından bir kısmının Akif tarafından yazılmış olduğu tahmin edilmektedir. Derginin *Sebilürreşad* adını aldığı 183. sayısından başlayarak kısa *Tefsir-i Şerif*’ler yazan Mehmet Akif, bu yazılarında zamanın meselelerinin ilgili ayet ve hadisleri ele alarak açıklamıştır. (Ceylan, *Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, s.38).

örgütlenme çalışmalarında Akif ile birlikte aktif olarak çalışmışlardır. Sebilürreşad'ın Millî Mücadeleyi destekleyen ve coşturan bu çalışmalarını takdir eden Başkumandan Mustafa Kemal derginin yazarlarını Ankara'ya davet etmiştir. Akif ile birlikte buraya gelen Eşref Edib, yayına burada devam etmiştir. Sebilürreşad'da yayınlanan yazılar millî hükümet tarafından çoğaltılarak cephelere gönderilmiş ve bütün askerî kıtalarda okunmuş bu da İstiklal mücadelesinde cephede askerinin, Anadolu'da ise halkın savaş karşısında motivasyonunu artırmıştır. Bu arada Orta Anadolu'da çözülme belirtileri başlayınca Eşref Edib Kayseri'ye geçmiş, burada yoğun şekilde çalışmıştır. *Sebilürreşad* namına yazılar yazmış, bir yandan da mitinglere katılarak millî mücadele lehinde halkı galeyana getirici konuşmalar yapmıştır. Millî mücadelenin başarıyla tamamlanması üzerine Eşref Edib Mayıs 1923'te İstanbul'a dönmüş ve çalışmalarını burada sürdürmüştür.¹⁶ Derginin buradaki neşriyatı iki yıla yakın sürmüştür.

Dergi 299. sayısından sonra Mehmet Akif'in bir yazısı üzerine ilk kez kısa süreli bir kapatma olayı yaşamıştı. Bu kısa süreli kapatılma olayından sonra derginin ikinci kez kapatılmasının gerekçesi daha farklı, süresi de daha uzun olmuştur. Bu süreçte yaşananlar yeni kurulan cumhuriyetin kurumlarının yerleşmesi ve ülke düzeninin en kısa sürede rayına oturması için her konuda sıkı güvenlik önlemleri alınması ile başlamış, basın da bu güvenlik önlemlerinden sansür adı altında nasibini almıştır. Derginin ikinci kez kapatılma süreci şu şekilde gelişmiştir: Sebilürreşad'ın yayınevinde arama yapılmış, arama sonunda suç teşkil edecek hiçbir evrak bulunamadığına dair tutanak düzenlenmiştir. Ne var ki Eşref Edib'in Ankara İstiklal Mahkemeleri'ne gönderilmesi için hazırlıklar başlamıştır. Trenle Ankara'ya gönderilen Eşref Edib, mahkeme gününe kadar hücrede zor günler geçirmiştir. Mahkeme esnasında, "Tarikat-ı Salâhiye, Millî Mücadele esnasında yaptığı çalışmalar ve Hilafet Meselesi" konularında sorulan soruları yanıtlamıştır. Mahkeme sonunda ise savcı onu yanına çağırarak Millî Mücadele esnasındaki üstün gayret ve çalışmalarından dolayı samimiyetle takdir edip, iltifatlarda bulunmuştur. Ankara İstiklal Mahkemesi'nden çıkan karar, —Eşref Edib'in de isteğiyle— çağrıldığı Şark İstiklal Mahkemesi'ne gönderilmesi doğrultusunda olmuştur. Yanına verilen iki jandarma ile Elazığ'da son bulacak yolculuğuna başlamıştır. Buradaki hapis hayatında İstanbul'dan gelen diğer gazeteciler de vardır. Elazığ'daki hapis günlerinin ardından Diyarbakır'da da mahkeme günü için uzun, zorlu bir bekleyiş süreci başlamıştır. Ankara İstiklal Mahkemesi'nden Şark İstiklal

¹⁶ Fergan, *İstiklal Mahkemelerinde Sebilürreşad'ın Romanı*, s. 17.

Mahkemesi'ne gönderilmesi doğrultusunda bir kararın çıkmasının sebebi, Şeyh Said İsyanı'dır.¹⁷

Eşref Edib'in de içinde bulunduğu "Gazeteciler Davası" olarak bilinen mahkeme, bu olay üzerine cereyan etmiştir. Şeyh Said ve arkadaşları tutuklandıktan sonra mahkeme üyelerinden Ali Salib'in Şeyh Said'e, "İstanbul matbuatından etkilendiğim için isyan çıkardım" şeklinde konuştuğu takdirde idam cezasından kurtulabileceği, sadece Edirne'ye sürgünle cezalandırılacağı yönündeki telkinleri Şeyh Said'in bu yönde savunma yapmasına sebep olmuştur. Şark İstiklal Mahkemesi'nin 7 Haziran 1925 tarihinde aldığı bir kararla *Sebilürreşad*, *Tevhid-i Efkar*, *Vatan*, *Son Telgraf*, *Tanin*, *İleri* ve *İstiklal* gazetelerinin sahibi ya da baş muharriri konumunda olan Eşref Edib, Velid Ebuzziya, Abdülkadir Kemalî, Fevzi Lütfi ve Sadri Ethem Beylerin tutuklanarak Elazığ'a gönderilmesiyle, tutuklu gazeteci sayısı 10'u bulmuştur. Bu gazetecilerin tutuklanmasından Ali Salib'in etkisinin olduğu iddiası aynı mahkemenin (Şark İstiklal Mahkemesi) üyesi olan Savcı Avni Doğan Bey'in hatıratında ima yoluyla, Eşref Edib'in hatıratında ise açık bir şekilde belirtilmiştir.¹⁸

Mahkeme günü gelmeden önce Eşref Edib daha Urfa'dayken mahkeme kâtipleriyle görüşmüştür. Katipler ona, Şeyh Said'in mahkemede dinî ve içtimai meseleler konuşulduğu sırada kendisine sorulan, "Bunları nereden öğrendin?" sorusuna, "*Sebilürreşad*'dan okudum" diye cevap verdiğini söylemişler, ayrıca dergiye Şeyh Said'in kendisinin değil kardeşinin abone olduğunu; yazılı savunmasında da, nesih yazı ile ve eğri harflerle *Sebilürreşad*'ı on sekiz yerde yazdığını da anlatmışlardır.

Şeyh Said'le birlikte hapiste yatan Kürt beyleri yemin ederek Eşref Edib'e şunları anlatmışlardır: Şeyh Said cezasının hafifleyeceği düşüncesiyle bütün bildiklerinin *Sebilürreşad*'ın kışkırtmaları olduğunu iddia etmiştir. Savunmasında bu cümleleri kurmasının sebebi, ona mahkemede bu yönde savunma vermesi şeklinde hususi telkinde bulunan Ali Salib'tir.¹⁹ Böylece Eşref Edib asilerin reisinin

¹⁷ İsyan 13 Şubat 1925 tarihinde başlamıştır. İsyanın çıkmasında tek sebepten bahsetmek doğru olmamakla birlikte en yaygın kanaat, yeni rejime karşı duyulan memnuniyetsizlikten dolayı oluşan tepkidir. Doğu Anadolu'da ve bazı bölgelerde yayılmış olan isyan, hükümet kuvvetlerince bastırılmıştır. 1925'te Varto yakınlarında tutuklanan Şeyh Said, İstiklal Mahkemeleri tarafından yargılanmış ve kırk yedi arkadaşı ile birlikte Diyarbakır'da idam edilmiştir. (Aytan Sezer, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, 2003, s.214–215).

¹⁸ Fergan, *İstiklal Mahkemelerinde Sebilürreşad'ın Romanı*, s.20–29.

¹⁹ Fergan, *İstiklal Mahkemelerinde Sebilürreşad'ın Romanı*, s.118, 119, 120.

Sebilürreşad'ın adını anmasının ciddi bir şey olduğunu anlamış; doğru ve mahkemeyi ikna edici bir savunma yapması gerektiğini de fark etmişti.²⁰

Aylar süren bekleme sürecinden sonra mahkemeye çıkarılan Eşref Edib, *Sebilürreşad*'ın ismi konusunda sorulan soruyu şöyle cevaplar, “*Sırat-ı Müstakim*’i Ebû’l-Ulâ Mardin ile beraber yayınlamaya başladık. O gazeteciliği bırakıp, üniversite hocalığına başladı. Ortak olduğum için kanun gereği derginin devredilmesi ve başka bir ismin bulunması gerekiyordu. Bunun üzerine *Sırat-ı Müstakim* (Doğru Yol) manasına gelen bir ifade aradık. *Sebilürreşad* aklımıza geldi. Ondan sonra bu isimle yayına devam ettik.”²¹

Eşref Edib’in İstiklal Mahkemesi’ndeki zorlu savunmasından sonra mahkeme Şeyh Said İsyanı’nda İstanbul dergilerinin alakadar olduklarına dair yeterli delil olmadığı, yazılanların o bölgede kötü etki bırakmış olmasında hiçbir kasıt unsurunun bulunmadığının anlaşılmasıyla gazetecilere beraat kararı vermiştir. Sadece *Tok Söz Gazetesi*²² yazarı Abdülkerim Kemalî Bey Ankara İstiklal Mahkemesi’ne gönderilmiştir.²³ Yedi aydan fazla süren yargı süreci sonunda, “Yayın faaliyetlerini durdurmak kaydıyla” 13 Eylül 1925’te Eşref Edib serbest bırakılmıştır.

Böylece *Sebilürreşad* ismiyle yayınlanan ve İslamcılık düşüncesinin yayın organı olan derginin, 27 Ağustos 1908’deki yayın serüveni 5 Mart 1925 tarihinde 641. sayıyla son bulmuştur. Yayına ara vermek zorunda kalan *Sebilürreşad*’ın bu mecburiyeti yirmi iki yıl devam etmiştir.²⁴ Şartlı serbest bırakılan Eşref Edib İstanbul’a dönerek Asar-ı İlmiye Kütüphanesi’ni kurup çoğu tercüme olan çeşitli kitaplar yayınlamıştır.²⁵ Yirmi iki yıllık aradan sonra gelen istek üzerine dergi yeni harflerle ve ilk sayısı 1948’de olmak üzere yeniden çıkarılmaya başlanmış, bu tarihten itibaren kesintisiz Mart 1965 tarihine kadar yayınına devam ettirmiştir.²⁶

²⁰ Fergan, *İstiklal Mahkemelerinde Sebilürreşad’ın Romanı*, s.106.

²¹ Fergan, *İstiklal Mahkemelerinde Sebilürreşad’ın Romanı*, s.111.

²² *Tok Söz Gazetesi* Abdülkadir Kemâlî Bey tarafından Adana’da çıkarılmıştır. Gazete ilmî, edebî, içtimâî ve siyasî içerikli olarak yayınlanmıştır. Kemalî Bey çıkarılan gazetenin gayesini cumhuriyetin ilanından sona cumhuriyet kanunlarının neşri ve cumhuriyetin kökleşmesi olarak anlatmıştır. Gazete Adana’da 70–80 sayı çıktıktan sonra, Kemalî Bey Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın açılmasıyla, fırkanın düşüncelerini kendine uygun bularak İstanbul’a gitmiştir. Orada gazeteyi 14–15 sayı çıkardıktan sonra yazdığı “Bir Partim Olsa” başlıklı makale yüzünden altı ay hapis cezası almıştır. (Fergan, *İstiklal Mahkemelerinde Sebilürreşad’ın Romanı*, s.101–102)

²³ Fergan, *İstiklal Mahkemelerinde Sebilürreşad’ın Romanı*, s.105.

²⁴ Ceylan, *Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, s.8.

²⁵ Gün, *Sebilürreşad Dergisi Ekseninde Çok Partili Hayata Geçerken İslamcılara Göre Din, Siyaset ve Laiklik (1948–1954)*, s.14.

²⁶ Ceylan, *Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, s.8.

Sebilürreşad dergisinin yazar kadrosu şu isimlerden oluşuyordu; Mehmet Akif Ersoy, Manastırlı İsmail Hakkı, Babanzade Ahmet Naim, İzmirli İsmail Hakkı, Ferit Kam, Abdürreşit İbrahim, Eşref Edib Fergan, Ebû'l-Ulâ Mardin, M. Şemsettin Günaltay, Şeyhülislam Musa Kazım, Milaslı İsmail Hakkı, Mehmet Fahrettin, Bursalı Mehmet Tahir, Halim Sabit Şibay, Tahirul Mevlevi (Olgun), Halil Halit Çerkezşehizade, Ahmet Agayef (Ağcaoğlu), Yusuf Akçura, Alimcan İdrisî, Ali Rıza Seyfi, Mithat Cemal Kuntay, Seyit Muhammed Tevfik, Mustafa Sabri, Muhammed Hamdi Yazır, Ali Şeyhul Arab, Ömer Fevzi, Hasan Basri Çantay, Edhem Nejat, Ömer Rıza Doğrul, Ahmet Şiranî (Yahya Afif lakabıyla), Mehmet Emin, Hasan Hikmet, Ömer Nasuhi Bilmen, Sadreddin, Ispartalı Hakkı, Ahmet Nazmi, Abdülaziz Necdi Tolun. Ayrıca İslam dünyasının tanınan şu yazarlarından da çokça tercüme yapılmıştır; Muhammed Abduh, Reşid Rıza, Ferid Vecdi, Abdülaziz Çaviş, Sabit Halim Paşa, Süleyman Nedvi, Abdülkelam Azad, Hoca Kemalettin Müşhir Kıdvay.²⁷

²⁷ “Sırat-ı Müstakim” maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, VIII, 7.

II. BÖLÜM

HIRİSTİYANLIK VE MİSYONERLİK

2.1. Hıristiyanlığın Doğuşu

Günümüzde dünyanın her tarafında mensupları bulunan ve dünya nüfusun beşte birinin dini inancı olan Hıristiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuştur. Hıristiyanlık, vahiy ve kutsal kitaba dayanan, özde tek tanrılı olmakla beraber, sonradan inanç esaslarında üçlemeye (teslis)* yer vermiş ilahî kaynaklı bir dindir. Bu dinde yer alan peygamber, melek, ahiret, kader vb. gibi dinî kavramlar tamamen İsa merkezlidir. Hıristiyan, “Mesih’e bağlı” demek olup, Yunanca “Hıristos” kelimesinden türemiş ve İbranicesi ise yağlanmış anlamına gelen Maşiah’tır.²⁸

İsa aslen bir Yahudi olup Yahudi toplumu içinde büyümüştür. İlk mesajlarını yaymaya başlayan İsa, mesajlarında semavi melekûtun yakın olduğunu ve bunun için halkına tövbe etmeleri gerektiğini söyleyerek Filistin bölgesinde inancını yaymak için dolaşmıştır. Hastalıkları iyileştirme konusundaki ünü yaşadığı bölgeye yayılmış ve akın akın İsa’ya hasta getirilmiştir. Bu ünüyle her geçen gün müntesibi artan İsa cemaati içerisinde asıl kadroyu havarileri teşkil etmiştir.²⁹

İsa Yahudilere, Mesih olduğunu açıklamış, fakat onlar bunu inkar etmişlerdir.³⁰ Çünkü onlar, Mesih’in Davud soyundan geleceğine, kral olacağına, sadece Yahudileri kurtaracağına ve onları dünyaya hakim kılacağına inanmışlardı. Hâlbuki İsa bir kral değildi ve insanları doğruluğa, kardeşliğe, sevgiye yani hak yola çağırıyordu. Oysa Yahudi din adamları dinin özünden kopmuş olmaları ve çıkarıcılığa düşmeleri sebebiyle İsa’nın söyledikleri işlerine gelmemişti. Çarmıh olayı üzerine Hıristiyanlar çeşitli inançlar geliştirirken, Yahudiler, Mesih çarmıhta ölemez diyerek İsa’nın Mesih

* “Hıristiyanlığın temel inanç esasları arasında tanrı düşüncesiyle ilişkili olan Teslis doktrini dikkat çeker. Buna göre “üç unsurdan oluşan bir tanrı” tasavvur edilir. Tanrısal güç; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlüsünden oluşur. Bir bakıma Baba, yaratıcı ve düzenleyici tanrısal gücü, Oğul, kurtarıcı ve yargılayıcı tanrısal gücü; Kutsal Ruh ise bir yönden Oğul’u destekleyici ve kişilere bireysel imanı ulaştırıcı tanrısal gücü temsil eder.” (Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s. 169).

²⁸ Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 2002, s. 260-261.

²⁹ Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, TDV Yayınları, Ankara 2005, s. 17.

³⁰ İsa’nın doğduğu zaman dilimi ve sonraki dönem Luka’da şöyle anlatılmaktadır. “Sezar Tiberius’un egemenliğinin on beşinci yılıydı. Yahudiye’de Pontius Pilatus valilik yapıyordu. Celile’yi Hirodes, İturreya ve Trohanitis bölgesini Hirodes’in kardeşi Filipus, Avilini’yi Lisaniyas yönetiyordu. Hanan ile Kayafa başkâhnlık ediyorlardı. Bu sırada Tanrı çölde bulunan Zekeriya oğlu Yahya’ya seslendi. O da Şeria Irmağı’nın çevresindeki bütün bölgeyi dolaşarak insanları, günahlarının bağışlanması için tövbe edip vaftiz olmaya çağırırdı.” (Luka 3:1-3).

olmadığına hükmetmiş ve onu Peygamber olarak kabul etmemişlerdir. Böylece Yahudiler İsa'yı bir suçlu olarak görürken; Hıristiyanlar onu tanrılaştırmıştır.³¹

Yeni Ahit'in "Elçilerin İşleri" kitabı, Kudüs'te yaşayan ilk Hıristiyan topluluğunu şöyle anlatır: "Bunlar kendilerini Havarilerin öğretisine, beraberliğe, ekmek bölmeye ve duaya adadılar. Herkesi bir korku sarmıştı. Havarilerin aracılığıyla birçok harikalar ve mucizeler yapılıyordu. Havarilerin tümü bir arada bulunuyordu. Her şeyi ortaklaşa kullanıyorlardı. Mallarını mülklerini satıyor ve bunun parasını herkese ihtiyacına göre dağıtıyorlardı. Her gün tapınakta toplanmaya devam eden imanlılar, kendi evlerinde de ekmek bölüp içten bir sevinç ve sadelikle yemek yiyor ve Tanrı'yı övüyorlardı. Tüm halkın beğenisini kazanmışlardı. Rab da her gün yeni kurtulanları onların arasına katıyordu."³² Hıristiyanların bu kardeşçe tavırlarına karşı gösterilen olumlu tepkileri, zaman içerisinde önce dinî açıdan Yahudilerde, daha sonra da siyasi açıdan Roma imparatorluğu'nda düşmanlığa dönüşmekteydi.³³

Havarilerin önderliğinde kurulan ilk Hıristiyan topluluğuna, "havarilere özgü" anlamına gelen "Apostolik" adı verilmektedir.³⁴ "Apostolik Kilise"* ise İsa'nın havarileri ve şakirtleri tarafından kurulan kiliseyi ifade etmektedir. Bu kilise; Yeni İsrail ve Mesih'e ait bir topluluk şeklinde de anlaşılmaktadır.³⁵ Apostolik cemaatinin M.S 30–100 yılları arasında oluşturulduğu sanılmaktadır. Belirtilen tarihler, havarilere Kutsal Ruh'un tecelli ettiği Pentekost'dan** başlayarak, Hıristiyan kutsal kitaplarının sonuncusu olan büyük Vahiy kitabının yazıldığı tarihe kadar uzanmaktadır. Bu dönem İsa'nın mesajlarını sunmaya başlamasından itibaren havarilerle birlikte gelişme gösteren ilk Hıristiyan cemaatinin hayatını ihtiva etmektedir.³⁶

³¹ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 261.

³² Bkz. Elçilerin İşleri (2/42-47)

³³ Thomas Michel, *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş*, Ohan Basımevi, İstanbul 1992, s. 96.

³⁴ Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, s. 17.

* Apostolik kilise yerleşmiş Hıristiyan kalıplarına göre, bir kilisenin "Ekümenik" sıfatını kazanabilmesi bu anlamda diğer kiliseler üzerinde yetki ve söz sahibi olabilmesi için o kilisenin apostolik olması yani İsa'nın bir havarisi tarafından kurulmuş olması gerekiyor.

(<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=120&sayfa=62>)

³⁵ Münir Yıldırım, *Yunanistan ve Ortodoks Kilisesi*, Aziz Andaç Yayınları, Ankara 2005, s. 9.

** Passover'den sonraki ellince güne denk düşen Yahudi Haftalar Bayramı'na verilen Yunanca isim. Bununla birlikte Hıristiyanlarda Paskalya'dan 50 gün sonra, Kutsal Ruh'un havarilere inişi anısına kutlanan bayram. (Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s. 304).

³⁶ Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, s. 17.

2.1.1. Hıristiyanlığın İlk Yüzyılları

Hıristiyanlığın ilk yüzyılında İsa'dan sonraki en önemli isim Pavlus'tur. Pavlus, "Yabancıların Havarisi" olarak adlandırılır fakat asıl adı Saul'dur. Kesin tarih vermek zor olmakla birlikte Pavlus M.S. 1-10 yıllarında Tarsus'ta doğan, Roma vatandaşı olan bir diaspora Yahudisidir.³⁷ Bir Ferisi olarak yetişen Pavlus, 30 yaşında Kudüs'e gelerek Rabbi Gamaliel'in öğrencisi olur ve katı bir İsa düşmanı haline gelir. Hıristiyan geleneğine göre İsa'nın çarmıha gerilişi sonrası Şam yolunda geçirdiği bir vizyon* sonucu İsa'nın taraftarları arasına katılır.³⁸ Pavlus vizyondan sonra kendisini İsa'nın bir havarisi değil, göğe yükselen Rab tarafından görevlendirilen bir adam olarak gördüğünü ifade eder. Bu olayın gerçekleşme zamanı olarak M.S. 32-38 arasında farklı tarihler verilmektedir.³⁹ Önce çarmıh hadisesi ardından da Pavlus'un Şam vizyonu ile Hıristiyanların sayısı artış gösterir. Sayı arttıkça din içerisindeki ayrılıkçı görüşlerde artar. M.S. 49 yılında Havariler toplanarak kendileri için sorun teşkil eden meseleler üzerinde konuşurlar. Buna "Havariler Konsili" denilmektedir. Bu konsilde Pavlus'un savunduğu fikirlerin ön plana çıkmasıyla, günümüze kadar gelen Hıristiyanlıkta Pavlus geleneği de başlar.⁴⁰

"İsa asrının en büyük ilahiyatçısı" diye nitelendirilen Pavlus, bugünkü Hıristiyanlığın kurucusu olarak görülmektedir. Günümüz Hıristiyanlığı, İsa'nın getirdiği nizamdan çok Pavlus'un yorumlarıdır. Pavlus'un telkinleri İsa Mesih merkezlidir. Ona göre İsa, sadece bir insan değil, Tanrı'nın kudretiyle diriltelen bir kimsedir ve İsa'nın ölümü insanlığın günahı için kefarete olmak üzere, ölüm ve günah üzerindeki zaferinin delilidir. İsa'dan dini anlatma görevini aldığına inanan Pavlus inancını insanlara öğretmek için misyon seyahatlerine başlamıştır. Pavlus birinci seyahatini arkadaşı Barnaba ile birlikte Kıbrıs ve Anadolu üzerine yapmıştır. Bu seyahat esnasında Barnaba ve Pavlus'un misyonunda iki temel öğreti ön plana çıkmaktadır: Bunlardan ilki

³⁷ Süleyman Turan, *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 78.

* Pavlus'un Şam vizyonu ile ilgili iki kaynak vardır: Birincisi, *Elçilerin İşleri*'nde ikincisi Pavlus'un mektuplarında geçen ifadelerdir. Korintoslular'a yazdığı birinci mektup ile Galatyalılara yazdığı mektuptaki ifadelerle dayanılarak Pavlus'un çağrı olayını gerçek bir "teofani" olarak algıladığı iddia edilmektedir. (Turan, *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*, s. 83). "Saul yol alıp Şam'a yaklaştığı sırada, birdenbire gökten gelen bir ışık çevresini aydınlattı. Yere yıkılan Saul, bir sesin kendisine, "Saul, Saul, neden bana zulmediyorsun?" dediğini işitti. Saul, "Ey, Efendim, sen kimsin?" dedi. "Ben senin zulmettiğin İsa'yım" diye yanıt verdi. "Haydi kalk ve kente gir, ne yapman gerektiği sana bildirilecek." Saul'la birlikte yolculuk eden adamların dilleri tutuldu, oldukları yerde kalakaldılar. Sesi duyulursa da, kimseyi göremediler." (Elçilerin İşleri, IX:3-8).

³⁸ Gündüz, *Din ve İnanç sözlüğü*, s. 302-303.

³⁹ Turan, *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*, s.85

⁴⁰ Tümer - Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 262-268.

“Kurtarıcı İsa Mesih” düşüncesidir. Pavlus yaptığı konuşmalarında İsa Mesih’in kurtarıcı olarak yeryüzüne gönderildiği, burada çarmıha gerilerek öldürüldüğü, mezara konulduğu, fakat sonra Tanrı’nın onu dirilttiği mesajını işlemektedir. İkinci önemli öğreti ise “Kurtuluşun tanrısal hukuk aracılığıyla değil Mesih aracılığıyla olduğu”nun altını çizmektedir. Pavlus arkadaşı Barnaba ile yaptığı ikinci misyon seyahatini Anadolu, Balkanlar ve Yunanistan üzerine yapmıştır. Bu seyahat Barnaba ile çıktığı son seyahat olur. Bundan sonraki seyahatlerinde Barnaba ile yolları ayrılmıştır. Pavlus’un bu seyahatinde dikkat çekici olan hususların başında, onun vizyonlarla mucizevi davranışlar sergilemeyi sürdürmesi gelmektedir. Örneğin gördüğü bir esin ile Makedonya’ya gitmeye yönlendirilmiştir. Yine Korint’te iken bir vizyon esnasında kendisine görünen Rab, buradaki faaliyetlerine devam etmesini ve bu konuda korkmamasını istemiştir. Pavlus ziyaret ettiği yerleşim merkezlerinde “acı çekip ölen ve sonra tekrar dirilen Mesih” doktrinini halka anlatmış ve bu merkezlerde bu öğretiye inananlardan cemaatler oluşturmuştur.⁴¹

İkinci seyahatinin ardından Antakya’da kısa bir müddet kalan Pavlus yeniden yola koyulmuş ve Anadolu’dan Yunanistan ve Makedonya’ya geçmiş; oradan da tekrar Anadolu yoluyla Kudüs’e kadar uzanan üçüncü misyon seyahatine çıkmıştır. Bu seyahatleri içerisinde Yunanistan’a yaptığı seyahat en önemlisidir.⁴² Öncesinde bu bölgede Pavlus öğretilerine paralel inançların yaygın olması ve daha sonraki dönemlerde de Helenist İsa olarak isimlendirilen topluluğun misyon faaliyetleri Pavlus’un hareketine uygun bir zemin oluşturmuştur. Üçüncü misyon seyahatinin amaçlarından birinin de önceki misyon seyahatlerinde çeşitli merkezlerde kurulan Pavlusçu cemaatlerin ziyaret edilmesi ve onlara İsa Mesih, kurtuluş vb. öğretilerin tekrar hatırlatılması olduğu anlaşılmaktadır. Seyahatin amaçlarından bir diğeri ise, başta Efes ve Korint olmak üzere Pavlusçu cemaatin merkezleri konumundaki birçok bölgede, bu öğretilere karşı muhalefet eden çeşitli gurupların yürüttükleri olumsuz faaliyetlere karşı, cemaati ayakta tutma ve bu faaliyetlerin neden olabileceği Pavlus cemaatindeki muhtemel kopma ve bölünmelere karşı önlem alma düşüncesidir. Pavlus bu seyahati boyunca çeşitli mucizevi tavırlar sergilemiş, gittiği yerlerdeki hastalıkları iyileştirmiştir. Kötü ruhları kovma konusunda o kadar meşhur olmuştur ki onun eli

⁴¹ Şinasi Gündüz, *Hıristiyanlığın Mimarı Pavlus*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004, s. 58–65.

⁴² Yıldırım, *Yunanistan ve Ortodoks Kilisesi*, s. 25

değen mendiller bile hastaları iyileştirmeye⁴³, kötü ruhları kovmaya yeterli olmuştur. Pavlus üçüncü seyahatin sonunda M.S 57'de Kudüs'e ulaşır. Buradan Roma'ya hareket edecektir. Kudüs halkı Pavlus'un Musa hukuku konusundaki düşüncelerinden rahatsızlık duymaktadır. Yakub Kudüs'deki cemaatin Pavlus'a karşı tepkisini önlemek için Pavlus'a Musa hukukuna bağlı olduğunu gösterebileceği bir öneri sunar. Ondan, o sırada Kudüs'de adak adanmış dört kişiyi yanına almasını, onların kurban masraflarını ödemesini ve onlarla birlikte Musa hukukuna uygun olarak yapılan arınma törenlerine katılmasını ister. Pavlus, Yakub'un önerisiyle tapınakta dört kişiyle birlikte yedi günlük bir arınma törenine katılır. Tapındaki bu süre bitmek üzereyken onu tapınakta gören Anadolu bazı Yahudiler, halkı Pavlus'a karşı kışkırtmakta gecikmezler. "Kutsal yasaya karşı öğretiler yayan kişi budur" diyerek halkı toplayan provakotörler, Pavlus'u tapıktan dışarı atıp, dövmeye başlarlar. Sonunda Romalı askerler tarafından halkın elinden alınan Pavlus, götürüldüğü kalede yargılanır. Yargı esnasında verdiği ifade ile Yahudi iki grup olan Ferisi ve Saddukilerin birbirine düşmesine sebep olur. Pavlus davasının Kral Sezar tarafından görülmesi talebinde bulunur ve Roma'ya götürülür. Çeşitli zorluklarla Roma'ya ulaşan Pavlus iki yıl hapis hayatı yaşar. Geleneksel Hıristiyan düşüncesi Pavlus'un İmparator Neron döneminde idama mahkûm edilerek öldürüldüğü kanaatindedir.⁴⁴

2.1.2. Hıristiyanlığın Kurumsallaşması

Hıristiyanlık tarih boyunca kimi zaman Roma İmparatorlarının engin hoşgörülerine mazhar olurken kimi yüzyıllarda ise baskı ve denetim altına alınmıştır. Her şeye rağmen Hıristiyanlığın yayılması devam etmiş, muhtesipleri artmış ve İsa'ya karşı inanç güçlenmiştir. Bu gücün siyasi sembollerinden birisi Milan Fermanı'dır.* Üç asır süren Roma imparatorluğu baskısı M.S. 313 tarihinde Milan Fermanı'nın kabul edilmesiyle son bulmuştur. Bu fermanla Hıristiyanlık, Roma vatandaşlarının serbestçe kabul edebilecekleri bir din olmuştur. Ferman sadece ülke sınırları içerisinde dinî serbestlik sağlamış ancak imparatorluğun resmî dini statüsünü kazanmış değildir.

⁴³ "Tanrı, Pavlus'un eliyle olağanüstü mucizeler yaratıyordu. Şöyle ki; Pavlus'un bedenine değen peşkir ve peştamallar hasta olanlara götürüldüğünde, hastalıkları yok oluyor, kötü ruhlar içlerinden çıkıyordu." (Elçilerin İşleri XIX:11-12).

⁴⁴ Gündüz, *Hıristiyanlığın Mimarı Pavlus*, s. 54-85.

*"Milan Fermanı: M.S. 313'te Milan'da buluşan İmparator Konstantin ile Licinius'un görüşmeleri sonrası, İmparatorlukta mevcut Hıristiyan kiliselerinin tanınması ve tüm dinlere eşit muamele edilmesi yönünde alınan karar. Bu kararlar birlikte Roma imparatorluğu dâhilinde Hıristiyanlara karşı zaman zaman rastlanan takibatlara da son verilmiş oldu." (Bkz. Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s. 262).

Hıristiyanlığın resmî din olması ise M.S. 380 yılını bulmuştur. Milan Fermanı ile Hıristiyanlık üç asır sonra açık şekilde yayılma ve propaganda imkânını elde etmiştir. Artık, açıktan yayılma hürriyeti kazanan Hıristiyan imanı, büyük manevi ve entelektüel eserler meydana getirmiştir. Yine kendisine takdim edilen kilise alanlarını işgal etmek için kült, gizlilik ve yarı gizliliği terk etmiştir.⁴⁵ Ne var ki süreç içerisinde üç asırdır susan, kendini göstermek için bekleyen Hıristiyan gruplar arasındaki ayrılıkçı fikirler de gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh her grup tarafından farklı yorumlanmış ve fikri ayrılıklar çatışmalara sebep olmuştur.⁴⁶ Konstantin bu ihtilafları önlemek için bir toplantı yapılmasına karar vermiş ve M.S. 325 tarihinde yapılan I. İznik Konsili'nde Hıristiyan inançları tartışılmıştır. İsa'nın tanrılığını reddedip onun yaratık olduğunu savunan Ariusçulara karşı, İsa'nın tanrılığını savunan Pavlus geleneğine tabi olanlar hâkimiyet sağlamışlardır.

M.S. 380 yılına gelindiğinde İmparator Büyük Teodosyüs, Hıristiyanlığı imparatorluğun resmî dini ilan etmiş, böylece Roma psikoposu güç kazanmıştır. M.S. 476'da Roma siyasi olarak çökünce Papa bütün Batı dünyasının lideri olmuştur⁴⁷

Hıristiyan inancındaki görüş ayrılıkları her zaman özel (millî ve bölge konsilleri) ve genel konsillerin toplanmasına sebep olmuştur. Özel konsiller bölge piskoposlarının katıldığı, eyaletlere hitap eden konsiller iken, genel konsiller ökümenik nitelik taşımaktadırlar. Bu konsillerde kilisenin tüm temsilcileri bulunmaktadır. İlk dönem konsillerine baktığımızda I. İznik Konsili (M.S. 325) "İznik İman Kuralı" adı verilen Credo, Baba (Peder) ile Oğul arasındaki tabiat eşitliği kabul edilmektedir. Yani Credo da (Amentü/İman beyanı) Tanrı kelamının bir yaratıktan değil, Tanrının gerçek doğasından ileri geldiği belirtilmektedir.⁴⁸ I. İstanbul Konsili (M.S. 381)'nde Konsil babaları, Kutsal Ruh'un tanrılığını kabul etmektedirler. Efes Konsili'nde (M.S. 431) Bakire Meryem'in "Tanrı Annesi" olduğu belirtilmektedir. Kadıköy Konsili'nde (M.S. 451) kurtarıcı bir tek şahsiyette iki tabiat kabul edilmektedir.⁴⁹ Hıristiyan inançlarının tartışıldığı ve bir sonuca ulaşılmaya çalışıldığı konsiller yüzyıllarca devam edegelmiştir.

⁴⁵ Albert M. Besnard, "Katolik Mezhebi", *Din Fenomeni*, çev. Mehmet Aydın, Konya 2000, s. 137-138.

⁴⁶ Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, s. 22-23.

⁴⁷ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 269.

⁴⁸ Michel, *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş*, s. 100.

⁴⁹ Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, s. 160-161.

2.2. Hıristiyanlık ve Misyonerlik

Hıristiyanlar dinlerini özgürce yaşama ve anlatma imkânına ulaştıktan sonra, muhalif fikirler daha belirginleşmiştir. Düzenlenen konsillerle belli konularda birlik sağlanmaya çalışılmış fakat iki baskın gurubun oluşması da engellenememiştir. Böylece Hıristiyanlık, önce Katolik ve Ortodoks olarak iki büyük mezhebe ayrılmış; daha sonra Protestanlık da diğer bir büyük mezhep olarak ortaya çıkmıştır.

Hıristiyanlıkta misyonerlik konusu ele alındığında ilk akla gelen İsa ve Havarileridir. Çünkü İsa, ilk misyon hareketine on iki havarisini seçerek başlamıştır. İlk misyon bölgesi de Galile'nin köyleridir. Bu konu Markos'da şöyle anlatılmaktadır; “İsa çevresindeki köyleri dolaşip öğretiyordu. On iki öğrencisini yanına çağırdı ve onları ikişer ikişer halk arasına göndermeye başladı. Onlara kötü ruhlar üzerinde yetki verdi. Yolculuk için yanlarına değnekten başka bir şey almamalarını söyledi. Ne ekmek, ne torba, ne de kuşaklarında para götürceklerdi. Onlara çarık giymelerini söyledi. Ama, ‘İki mintan giymeyin’ dedi. ‘Bir yere gittiğinizde zaman oradan ayrılıncaya dek hep aynı evde kalın’ diye devam etti. ‘İnsanların sizi kabul etmedikleri bir yerden ayrılırken, onları uyarı olsun diye ayağımızın altındaki tozu silkin!’ Böylece öğrenciler yola çıkıp insanları tövbeye çağırmaya başladılar. Birçok cin kovdular; birçok hastayı, üzerlerine yağ sürerek iyileştirdiler.”⁵⁰

Hıristiyan misyon faaliyetini geliştiren asıl önemli kişi ise Pavlus'tur. O Şam vizyonundan sonra, yaklaşık on beş yıla yakın bir süre sürdürdüğü misyon seyahatleriyle İlahî Oğul İsa Mesih'in kurtarıcılığı mesajına dayalı inancını Anadolu'dan Makedonya ve Yunanistan'a kadar yaymaya çalışmış, buralarda hâlihazırdaki cemaatleri organize etmiş ve kendi İsa anlayışının dışındaki İsa anlayışlarına sahip İsevi cemaatlere karşı mücadele etmiştir. Pavlus'un Romalılara Mektuplarda yazdığı şu metin onun misyona bakış açısını daha da netleştirmektedir. “Ama iman etmedikleri kişiyi nasıl çağıracağız? Duymadıkları kişiye nasıl iman edecekler? Tanrı sözünü yayan olmazsa, nasıl duyacaklar? Sözü yaymaya gönderilmezlerse, sözü nasıl yayacaklar? Yazılmış olduğu gibi: iyi haber müjdeleyenlerin ayakları ne güzeldir.”⁵¹ Onun getirdiği teolojik yorumlar Hıristiyan inancının temelini oluşturmuş, onun misyon anlayışı ve metodolojisi de Hıristiyan

⁵⁰ Markos: VI:7–13.

⁵¹ Romalılar: 10:14–15.

misyonerliğin temel yöntemi olarak kabul edilmiştir.⁵² Pavlus'un Romalılara yazdığı bu mektubundaki sözler misyonerler için Yeni Ahit'in kendilerine yüklediği bir görev olarak algılanmış ve "durumdan vazife çıkarılmıştır." Hıristiyanların inanışına göre, Hıristiyan olmayan birini veya bir yeri kendi inancına kazandırma "Cenneti kazanmanın ve iyi bir mensup olmanın" şartlarındandır. Bunları yapmak onlar için bir emirdir.⁵³ Pavlus sonraki tüm yaşamını bu uğurda çalışarak geçirmiştir. Günümüzde hala Pavlus gibi yaşamını Hıristiyanlığı yaymaya adanmış, misyona emek veren insanlar bulunmaktadır.

Misyon öncülüğü için önemli bir örnek olarak anlattığımız Pavlus aslında ilginç bir karakterdir. Çünkü İsa'nın tarih sahnesinden çekilmesinden sonra onun ilim ve irfan bakımından halifesi ve dolayısıyla da arkasında bıraktığı inanların mürşidi olan Yakub, İsa'nın "Öteki ulusların arasına girmeyin! Samiriyeliler'in kentlerine de uğramayın! Bunun yerine İsrail halkının yitik koyunlarına gidin. Gittiğiniz her yerde göklerin egemenliğinin yaklaştığını duyurun."⁵⁴ emrine sıkı sıkıya uymakta, İsa'nın cemaatine İsrail'in dışında yeni kimselerin katılması için hiçbir propaganda yapmamakta, kendisinin de başında bulunduğu Kudüs Cemaatini asla İsrail'den ve Musa'nın şeriatından soyutlamamaktadır. Fakat hayatında İsa ile hiç karşılaşmamış olduğu halde kendisini havarilerden sayan Pavlus Matta'da geçen bu emre ve Yakub'un korumak istediği düzene karşı çıkmaktadır. İsa'nın müritlerinin değil "kendisinin din anlayışının" propagandasını yapmak üzere ferdî olarak hareket etmektedir.⁵⁵

Hıristiyan misyonerlerin misyon faaliyetinde bulunmalarının sebebi, kurtarıcı olarak gördükleri İsa Mesih'e olan sevgi ve itaattir. Bu yüzden hiçbir Hıristiyan, misyon vazifesinden kendini muaf tutmamıştır. Teolog Emil Brunner "Ateş nasıl ki kıvılcımla var oluyorsa kilise de misyonla var olur"⁵⁶ sözüyle misyona verdikleri önemi anlatmaktadır.

⁵² Şinasi Gündüz, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, (İSAV), İstanbul 2004, s. 353.

⁵³ Abdurrahman Küçük, "Misyonerlik Nedir?", *Dinler Tarihi Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik*, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Sempozyum (01-02 Ekim 2005 Ankara), s. 21.

⁵⁴ Matta XX: 5-7.

⁵⁵ Ahmet Yüksel Özemre, *Din ve Misyonerlik*, Pınar Yayınları, İstanbul 2004, s. 75-76.

⁵⁶ Turan, *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*, s. 19.

2.2.1. Misyon ve Misyonerlik Kavramı

Latince “Missio” kelimesinden gelen misyon, sözlük anlamı itibariyle “görev ve yetki” anlamına gelmektedir. Bundan türetilmiş olan misyoner terimi ise “görevli kişi” demektir. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde “Baba-Oğul-Kutsal Ruh” üçlemesine dayalı teslis öğretisiyle ilgili olarak bir kimseyi resmen vaaz için görevlendirmeyi ifade etmektedir.⁵⁷

Misyon kelimesi diğer taraftan belli bir görevle vazifelendirilen insan topluluğu ve din propagandası yapmakla görevli din adamları teşkilatı anlamına da gelmekte olup, bu işi yapana misyoner, yapılan işe de misyonerlik denilmektedir.⁵⁸

Misyon kelimesi ilk dönemlerde öğrenim, öğretim, ibadet, iyilik, aksiyon, “Sakramentlerin İhsanı”, manevi yaşam biçimi ve inancın açıklanması olarak anlaşılmıştır. 1200’lü yıllara kadar da böyle anlaşıldığı dikkat çekmektedir. 1500’lü yıllardan sonra misyon, siyasi/diplomatik, askeri, kültürel alanlar için de kullanılmaktadır. Daha sonra kelime “tebliğ” anlamından çıkarıp “misyonerlik” anlamıyla donatılarak hiyerarşik bir yapı içerisinde kurumlaştırılmaktadır.⁵⁹ Misyon* kelimesi teolojik düzende ilk olarak; Baba tarafından Oğul’un ve Kutsal Ruh’un gönderilmesini belirtmektedir. İkinci olarak; Misyon kendisiyle aynı yetkilere sahip olan Havarilere yani “elçilere” Mesih tarafından tevdi edilen vazifeyi ifade etmektedir. Son olarak da; o, kilise üyelerinden bazılarına tevdi edilen İncil’i putperestlere duyurma görevini ifade etmektedir.⁶⁰ Hıristiyan geleneğinde ise misyoner ifadesi, bir kavram olarak, resmî kilise teşkilatı ya da herhangi bir Hıristiyan cemaat tarafından Hıristiyan mesajını ve dinini yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve bu çerçevede, özellikle Hıristiyanlık dışı toplumlara yönelik görevlendirilen kişi olarak anlandırılmaktadır.⁶¹

Hıristiyanlıkta ilk misyoner İsa’dır. Çünkü İsa kendini “İsrail evinin kaybolmuş koyunlarını kurtarmaya” gelen bir şahsiyet olarak takdim etmektedir. Böylece İsa,

⁵⁷ Şinasi Gündüz, *Misyonerlik*, TDV Yayınları, Ankara 2006, s. 14.

⁵⁸ Ömer Faruk Harman, “Genel Olarak Misyonerlik”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, (İSAV), İstanbul 2004, s. 26.

⁵⁹ Küçük, “Misyonerlik Nedir?”, s. 26.

* Misyonla ilgilenen bilim dalı misyoloji (missiology)dir. Misyoloji, en genel anlamıyla, “Hıristiyan kilisesinin misyonu ile ilgili düzenli çalışma” şeklinde tarif edilebilir. Daha geniş ifade ile misyoloji, Hıristiyan evrensel misyonunun tarih, teori ve uygulamasını felsefi, empirik ve teolojik bakış açısından yansıtan, antropolojik, kültürlerarası iletişim, tarih, metodoloji ve teoloji gibi disiplinleri birleştiren akademik bir disiplindir. (Turan, *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*, s. 21).

⁶⁰ Harman, “Genel Olarak Misyonerlik”, s. 43.

⁶¹ Mahmut Aydın - Şinasi Gündüz, *Misyonerlik*, Kaknüs Yayınlar, İstanbul 2002, s. 13.

misyona muhataplarının İsrailoğulları olduğunu belirtmektedir.⁶² Misyonerlere göre, İsa'nın göğe yükselmesi öncesi talebelerine yaptığı şu konuşma "...bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim."⁶³ İsa'nın Hıristiyan misyonuna yönelik temel emrini taşımaktadır.⁶⁴ Dinsel anlamdaki misyon ve misyonerlik, İncil'i öğretmek, Hıristiyan olmayanları bu dine kaydırmak ya da belirli bir mezhepten olmayanları o mezhebe çevirmek şeklinde algılanmıştır.⁶⁵

Misyoner kelimesi ilk defa İman Propagandası Kongregasyonu'nun 1622'de tesis dolayısıyla başlangıçta papazlar ve rahipler için kullanılmaktaydı. Çünkü XVII. yüzyıl misyonerlik faaliyetini genellikle onlar yürütmekte olup, misyoner terimi İncil'i vazedmek ve Hıristiyan olmayan ülkelerdeki ruhları kurtarmak üzere gönderilen ruhban sınıfı mensubunu ifade etmekteydi. XIX. yüzyılda kelime, rahibeleri ve bu işle meşgul olan laikleri de kapsadı. Ancak, kilise hukukunda misyoner terimi İman Propagandası Kongregasyonu'nun yetki verdiği din adamları için kullanılmaktadır. Zamanla bu terimin alanı öğretmenler, doktorlar, hemşireler, ziraatçılar vs kapsayacak kadar genişlemiştir.⁶⁶ Kelime günümüzde mensubu olduğu emperyal bir ülkenin, başka ülkeler üzerindeki emellerinin gerçekleştirilmesinde "öncü güç", "istihbarat elemanı" olarak görev yapan görevliler olarak da algılanmaktadır. Yine günümüzde teknik terim olarak anlamı, Uzakdoğu ve Afrika ülkelerinin Hıristiyanlaştırılması anlamını ifade etmektedir. Bu, genelde misyonerlerin Hıristiyanlaştırdıkları ülkelerin insanlarından farklı bir milliyete ait olduğunu açıklamaktadır. Misyonerler, kelimenin dar anlamıyla da "yabancı misyonlar" olarak adlandırılmaktadır.⁶⁷ Terim özelde ise Hıristiyanlığın yayılmacılığını ifade etmektedir.⁶⁸ Misyonerlik, sıradan ya da rasgele bir tebliğ faaliyetinin ifadesi değildir. O Hıristiyan geleneğinden kaynaklanan belirli metotları kullanarak Hıristiyan dinsel değerlerinin yayılması ve diğer insanların Hıristiyanlaştırılması için yapılan sistematik aktivitelerdir.⁶⁹

⁶² Mehmet Aydın, "Hıristiyan Misyonerliğinin Başlangıcı, Gelişimi ve Hedefleri", *Dinler Tarihi Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik*, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Sempozyum (01-02 Ekim 2005 Ankara), s. 35.

⁶³ Matta 28/19-20.

⁶⁴ Gündüz, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", s. 351.

⁶⁵ Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, İmge Kitabevi, Ankara 2000, s. 13.

⁶⁶ Harman, "Genel Olarak Misyonerlik", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, s. 29.

⁶⁷ Küçük, "Misyonerlik Nedir?", s. 20-22.

⁶⁸ Gündüz, Misyonerlik, s. 16.

⁶⁹ Gündüz, Misyonerlik, s. 20.

Kilise'ye göre misyoner olmak kilise için arızî bir fonksiyon değil, kilisenin tabiatına ait aslî bir görevdir. Buna göre Tanrı'nın dünyaya yönelik kurtuluş planında kilisenin üstlendiği misyon, bedenleşen Oğul'un devamıdır. Dolayısıyla kilise için misyonerlik, yeryüzündeki süregelen normal düzenin son bulacağı, tüm yetki ve egemenliklerin Tanrı'ya devredileceği eskatolojik sona (yani İsa Mesih'in ikinci kez yeryüzüne inerek tanrısal iradeyi tamamıyla yeryüzünde hâkim kılınca) kadar, sürdürülmesi gereken bir vazifedir.⁷⁰ XVII. yüzyıldan itibaren ise ticari ya da siyasi amaçlarla yabancı bir ülkeye özel görevliler gönderilmesine de misyon denmekte olup, kısaca, özel bir görevle görevlendirilmek olgusuna misyon denildiği anlaşılmaktadır.⁷¹

Misyon ve misyonerlikle yakında ilgili olarak kullanılan başka kavramlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında evangelizm* ve evangelizasyon, Hıristiyan mesajının insanlara ulaştırılmasını hedefleyen anlayışı ifade ederken, "christianization" ve "conversion", diğer insanları Hıristiyanlaştırma ya da Hıristiyan inancına ihtida ettirme anlamında kullanılmaktadır. Bunlardan başka Hıristiyan mesajına şahitlik, mesajın ilanı ve şahadet gibi kavramlar da misyonla ilişkili olarak kullanılmaktadır.⁷² Misyonerlik terimi sömürgeci ve emperyalist bir anlam ihtiva ederken, evanjelizasyon daha yumuşak bir kavram olarak kullanılmaktadır.⁷³

2.2.2. Hıristiyan Misyon Anlayışının Gelişimi

Hıristiyanlıkta misyon anlayışının arka planında Tanrı vardır. İncil'in çeşitli ayetlerinde Tanrı destekli bir misyon yürütüldüğü ifade edilmektedir.⁷⁴ "İsa, aranızda söylenmeyin" dedi. "Beni gönderen Baba bir kimseyi bana çekmedikçe, o kimse bana gelemmez. Bana geleni de son günde dirilteceğim. Peygamberlerin yazdığı gibi, "Tanrı onların hepsine kendi yollarını öğretecektir. Baba'yı işiten ve O'ndan öğrenen herkes

⁷⁰ Gündüz, *Misyonerlik*, s. 13–14.

⁷¹ Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, s. 13.

* Evanjelizizm, Kutsal Kitap'a yönelmektir. Tanrı'ya dönmek, müjdeyi yaymak-asil gerçeği anlatmak anlamına gelen kelimenin kısaltılmışı Evanjelik-Evanjelizmdir. Bugün birçok ülkede Evanjelist veya Luther Evanjelizizm adında birçok kilise toplulukları bulunmaktadır. <http://www.instituteus.com/news/turkish/index.php?p=6>

⁷² Aydın - Gündüz, *Misyonerlik*, s. 13.

⁷³ Turan, *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*, s. 36–37.

⁷⁴ Dursun Ali Aykıt, *Misyon ve İnciller (Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri)*, Kesit Yayınları, İstanbul 2006, s. 145.

bana gelir.”⁷⁵ “Çünkü ben kendiliğimden konuşmadım. Beni gönderen Baba’nın kendisi ne söylemem ve ne konuşmam gerektiğini bana buyurdu.”⁷⁶

Misyonerliğin ilahî gerekçesi, İsa’nın Havarilerine, “Gidiniz Gerçeği (Kutsal Kitabı) onlara anlatınız!” şeklinde buyruğunda gizlidir. Nitekim misyon sözcüğü Latince “mittare” (göndermek) fiiliyle ilgilidir.⁷⁷ Misyonerlerin dünyanın dört bir tarafına hangi şartlar altında olursa olsun gitmesini sağlayan bu ayetin yanı sıra kendilerine rehber olarak aldıkları başka ayetler de vardır. “İsa onlara şöyle buyurdu: ‘Dünyanın her yanına gidin, müjdeyi bütün yaratılışa duyurun. İman edip, vaftiz olanları kurtaracak, iman etmeyen ise hüküm giyecek.’”⁷⁸ “Zaman doldu, diyordu. Tanrı’nın egemenliği yaklaştı. Tövbe edin, müjdeye inanın!”⁷⁹ “İsa: Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim, diye yanıtladı.”⁸⁰ “Gittiğiniz her yerde göklerin egemenliğinin yaklaştığını duyurun.”⁸¹ “İsa yine onlara: Size esenlik olsun! Dedi. ‘Baba beni gönderdiği gibi, ben de sizi gönderiyorum.’”⁸²

Hıristiyanlar İncil’deki bu ayetleri misyon hareketi için tetikleyici cümleler olarak almaktadırlar: “Hedef, inancın insanlara beyan edilip duyurulması değil, insanların bir şekilde Hıristiyanlaştırılması” olmuştur. Bu anlayış çerçevesinde misyonerler tarih boyu gittikleri yörelere, hitap ettikleri insanlara Hıristiyan mesajını duyurmayı değil, onları Hıristiyanlaştırmayı hedeflemişlerdir. Hıristiyan halkları hızla asimile etmeyi, İsa’nın kendilerine yüklediği dinsel bir görev addetmektedirler. Hedef Hıristiyanlaştırmak olduğu için her türlü davranışı mubah görmektedirler. Bu mubah algısı misyonerlerde muhatap aldıkları toplulukları yaşadıkları topraklarda isyancı hareketlere kışkırtmak, kültürel öğelere zarar vermek, kişileri kendi din ve anlayışlarına düşman etmek şeklinde davranışa dönüşmektedir. Her türlü zulmün reva görülmesi anlayışı Pavlus’un söz ve yaşantısından alınan örneklere dayanmaktadır. Pavlus, insanları kazanmak için herkese karşı her şey olmayı, yani Yahudi’yle Yahudi olmayı, Yahudi olmayanla da Yahudi olmamayı prensip edinmiş olan ve takipçilerine de bunları öğütleyen bir şahsiyettir. Bu ilk çerçevesinde Hıristiyan misyonerler, tarih boyu amaçlarına ulaşmak için, kaba kuvvet kullanmak da dâhil, adeta her yolu denemekten

⁷⁵ Yuhanna, 6/43–45.

⁷⁶ Yuhanna, 12/49.

⁷⁷ Kocabaşoğlu, *Anadolu’daki Amerika*, s. 13.

⁷⁸ Markos, 16/15–16.

⁷⁹ Markos, 1/15.

⁸⁰ Matta, 15/24.

⁸¹ Matta, 10/7.

⁸² Yuhanna, XX/21–22.

kaçınmamışlardır. Günümüzde de en dikkat çekici yöntem olarak kullanılan ‘kültüre uyarlama’ da bu anlayışın bir ürünüdür.”⁸³

Pavlus’un Galatyalılara mektubunda “...müjdeyi sünnetlilere (Yahudilere) bildirme işi nasıl Petrus’a verildiyse, sünnetsizlere (Yahudi olmayanlara) bildirme işinin de bana verildiğini gördüler.”⁸⁴ İncil’deki bu ayetler gereğince misyonerlik tüm Hıristiyanların ve kilisenin en temel görevidir. Bu bakımdan her Hıristiyan aynı zamanda misyonerdir. Kilise terminolojisinde iki türlü misyon vardır. Biri ilahî misyon; Baba Tanrı’nın ve Kutsal Ruh’u göndermesidir. Diğeri, temelini İsa Mesih’in sözlerinden alan Hıristiyanlığı yayma faaliyetidir.⁸⁵

2.2.3. Hıristiyan Misyon Yöntemleri

Misyonerliğin yöntemlerini araştırırken öncelikle temel alınması gereken kaynak İncil’dir. Hıristiyanların misyondaki hareket yöntemlerini İncil belirlemektedir. I.Korintliler bölümünde Pavlus’un şu ifadeleri yer almaktadır: “Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudiler’i kazanmak için Yahudi gibi davrandım. Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa’nın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrı’nın Yasası’na sahip olmayanları kazanmak için Yasa’ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için onlarla güçsüz oldum. Ne yapıp yapıp bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum. Bunların hepsini Müjde’de payım olsun diye Müjde uğruna yapıyorum.”⁸⁶

Yukarıdaki ifadelerde açıkça görüldüğü gibi Pavlus, insanları kendi öğretilerine inandırmak için adeta her şeyi caiz gördüğünü ve her yolu denediğini, inanıp kabul etmediği halde karşındakileri kendi tarafına çekebilmek amacıyla onların çeşitli inanç ve değerlerini kabul ediyormuş gibi görünüp “takiyye” yaptığını, kısaca amacını gerçekleştirilebilmek için her şeyi yaptığını anlatmaktadır.⁸⁷

David J. Bosch Hıristiyan misyonerliğinin hedeflerini şu şekilde sıralamaktadır: Hıristiyan inancının propagandasını yapmak, Tanrı’nın Krallığı anlayışını Hıristiyan

⁸³ Gündüz, *Misyonerlik*, s. 26–27.

⁸⁴ Galatyalılar, 2/7.

⁸⁵ Harman, “Genel Olarak Misyonerlik”, s. 28.

⁸⁶ I. Korintliler, IX/19–23.

⁸⁷ Aydın ve Gündüz, *Misyonerlik*, s. 28.

olmayanlara da benimsetmek suretiyle alanını genişletmek, Hıristiyan olmayanları hidayete erdirmek ve dünyanın her tarafında kiliseler kurmak.⁸⁸

Misyonerlere göre İncil mesajı kendilerine ulaşmadığı için “kayıp” sayılan kişilere ulaşmanın en etkili yollarından biri, Hıristiyan olmayan bölgelerde önce yeni kiliseler inşa etmek, sonra da bu kiliselerde ibadet edecek olan cemaati oluşturmaktır. Kilise kurma işi ölümden dirilen İsa’nın taraftarlarına yüklediği “Büyük Görev”in⁸⁹ bir parçasıdır. Bunun da en etkili yolu resmî kiliseler kurmak yerine ev kiliseleri kurmaktır. Misyon bölgelerinde kurulacak yeni kiliseler, daha çok kişi kazanmaya, farklı gruplara farklı hizmetler sunmaya vesile olacağından, mevcut kiliselere göre daha canlı ve aktif olacaklardır. Misyonerler yeni bir şehirde veya etnik bir bölgede Tanrı’nın emirlerini yerine getirmek için üç temel görevi icra ederler. Misyonun başlangıcı olması ve bir merkezi bulunması nedeniyle kilise kurmak, Hıristiyan toplumun bu kiliseler yoluyla büyümesini sağlamak ve kiliselerin kuruldukları bölgenin insanları arasından yetişen pastör ve rahipler tarafından idare edilmesini sağlamak. Misyonerlerin ilk iş olarak bir kilise kurmalarındaki amaç ise, bu kiliseler sayesinde misyon bölgesinde cemaatler oluşturmak, hedef kitleye ulaşmayı kolaylaştırmak, mesajın uygun biçimde ulaştırılmasını ve Hıristiyan olanların oluşacak cemaatler içerisinde bir araya gelmelerini sağlamaktır. Yerel kiliseler oluşturulurken yerel kültür içerisinde hedef dinleyiciler seçilirken öncelikle toplumun nüfus, etnik ve kültür yapıları incelenmektedir. Wendell Brom adlı misyolog, misyonerlere daha çok kiliseler kurarak gidilen her yerin daha çabuk Hıristiyanlaştırılması için şu önerilerde bulunmaktadır: Her on misyoner yılda bir kilise kurmayı amaç edinmelidir. Buna göre merkezi bir kilise bünyesinde yapılan çalışmalar neticesinde on kişinin her yıl bir kilise kurması, on yıl sonra 100 kilise demek olacaktır. Bu 100 kiliseye ait her 10 kişi de her yıl bir kilise kuracağından kilise sayısı her yıl 2, 4, 8, 16, 32 gibi katlanarak artacaktır. Bu yapılanma tıpkı bir yıldız balığının parçalara ayrılması sonucu çoğalması örneğine benzetilir. Bu büyümenin sonucu ise, şehrin veya başka bölgelerdeki yeni yerlerin Hıristiyanlığa kazandırılması anlamına gelmektedir.⁹⁰

Peki bu hazırlık safhası içinde ilk olarak tespit edilen misyonerlik faaliyetinde önceliğe sahip hedef kitle kim olmaktadır? Hedef kitle; ekonomik sıkıntı içerisinde olan

⁸⁸ Turan, *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*, s. 32–33.

⁸⁹ Bkz. Matta, 28/18–19.

⁹⁰ Mahmut Aydın, “Evanjelik Hıristiyanlığın Misyon Yöntemleri ve Türkiyedeki Yansımaları”, *Dinler Tarihi Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik*, (Sempozyum), s. 52–53.

mülteciler, sürgünler ve azınlık statüsünde bulunan ırk, din ya da mezhep gruplarıdır. Tarihsel olarak Hıristiyan bir geçmişe sahip olanlar da misyon için ilkler arasında bulunmaktadır. Bunlardan da savaş, iç çatışma ve kaos ortamında olan yöre halklarıdır. Bu kitleler belirlendikten sonra ikinci hedef ise, yerleşilen devletin emniyet güçlerinin dikkatini çekmemek, yani Hıristiyan misyoner olarak deşifre olmamaktır. Bunu gerçekleştirmek için de üçüncü bir meslek edinerek kamufle olunmaktadır. Ya da çeşitli sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışılmaktadır. Böylece kamufle ettikleri kimlikleri ile yerleştikleri toplumda sosyal ve kültürel açıdan adapte olmaktadır. Bu adaptasyon sürecinde toplumların zayıf ve güçlü yönlerini bularak, sonunda misyon bölgesinin inanç yapısı, dinsel değerleri incelenmektedir.⁹¹

Misyonerler gayelerine ulaşabilmek ve dinlerini yaymak için ilmî yollara başvurmayı tercih etmemişlerdir. Bilirler ki, ilim ve akıl yoluyla Hıristiyanlığın Müslümanlıktan üstün olduğunu ispat etmek mümkün değildir. Onlar, çalışma alanı olarak öncelikle felakete uğramış kişi veya toplumların acılarını istismar etme yolunu tercih etmişlerdir. Yangın, deprem, salgın gibi felaketler ardından bölgenin imdadına koşan Hıristiyan Kızılhaç'ı beraberinde misyonerlerini de götürmektedir.⁹²

Saymış olduğumuz bu yöntemler yine Pavlus örnek alınarak diğer toplumların kültürel nabzı da hassasiyetle takip edilerek hazırlanmış uygulamalardır. Birçok yöntemin deneme yanılmayla sonuca götürür olduğu ispatlanmıştır. Misyonerler için ilk örnek olan Pavlus'un yöntemleri arasında mesajın kültürel ortama uyarlanıp adaptasyonu konusunda da ciddi örnekler bulunmaktadır ki, bunlar günümüzde özellikle çeşitli Protestan misyonerlik gruplarınca yaygın olarak uygulanan "kültüre uyarlama" yöntemini referans etmektedir.⁹³ "Kılıçla kazanılamayan davayı başka yollarla halletmek" fikri üzere hareket eden misyonerler, silahsız misyon faaliyetlerinde her türlü yöntemi kullanmayı bir vazife bilmektedirler.⁹⁴ Silahsız misyon faaliyetlerinin şeması kabaca şöyle çizilebilir: "Bir misyonerin yapacağı ilk iş kendisini dinleyecek insanlar bulmaktır. Bu insanlar basılı malzemeyle ve sözlü olarak yoğun bir ideolojik bombardımana tabi tutulurlar. Bu aşamada çeviri, kitap basımı ve dağıtımı gibi işler çok önemlidir. İlk temaslarla oluşturulan sağlam bir nüve ve bu nüvedeki insanların çocukları için ilk eğitim çalışmaları başlatılır. Bu arada bir kilise kurularak onun

⁹¹ Aydın - Gündüz, *Misyonerlik*, s. 46-49.

⁹² Osman Cilacı, *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, DİB Yayınları, Ankara 2005, s. 35-36.

⁹³ Gündüz, *Misyonerlik*, s. 51-52.

⁹⁴ Erol Güngör, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s. 18.

çevresinde bir cemaat oluşturulur. Bu cemaatin en azından İncil'i okuyabilecek kadar eğitilmesi zorunludur. Bu nedenle ilk zamanlarda kiliselerde halk eğitimi türünden çalışmalar yapılır. Daha sonra ise yetişkinler için “Pazar Okulları”, çocuklar için de ilkokullar faaliyete geçirilir.”⁹⁵

1833’de misyonerler için yazılmış bir talimat mektubunda ise şu ifadeler kullanılmaktadır: “Bir fetih savaşına girmiş askerler olduğumuzu unutmayın. Ve her ne kadar mücadele manevi alanda, kafanın kafayla, kalbin kalple mücadelesi ise de ve sizin silahınız Tanrı’nın inayeti ile güçlendirilmiş manevi bir silahsa da Napolyon’un askeri girişimlerindeki kadar araştırma, bilgi ve düşünmeye ihtiyaç gösterir. Bu mukaddes ve vaat edilmiş topraklar silahsız bir haçlı seferiyle geri alınacaktır.”⁹⁶

Misyonerler her dönemde çalıştıkları bölgelerde faaliyetlerini daha rahat uygulamak için çok avantajlı özelliklere sahiptiler. Onlar piyano gibi Avrupalı müzik enstrümanları, dürbün, fotoğraf makinesi, motor, bisiklet, lamba, okul laboratuvar donanımı veya hastane araçları gibi yöre halkının yoksun olduğu ve onlarda merakla hayranlık uyandıracak eşyaları ellerinde bulundurmaktadırlar. Sahip oldukları bilgi ve teknik beceri gibi üstünlükler, onların —Müslüman din adamları da dâhil olmak üzere— yerli halkın büyük bir bölümünün gözünde her konuda kendilerine danışılacak bir akıl hocası olmalarına olmalarını sağlamıştır.⁹⁷

Dünyayı Hıristiyanlaştırmayı ilahî bir görev bilen Hıristiyanlar, dünyanın çeşitli bölgelerine gönderdikleri elemanlarının belirli özelliklere sahip olmasına önem vermektedirler. Misyonerlikte özellikle üzerinde durulan husus, misyoner olarak görev yapacak olan kişilerin, bu göreve uygun bir niteliğe sahip olmalarıdır. Bu nitelikler; liderlik özelliğine sahip olma, cesaret, Kitab-ı Mukaddes çalışmalarını yürütecek bir bilgi kapasitesi, özverili olma, insanları Hıristiyan mesajına davet etmenin heyecanını duyma, projeler ve perspektif üretebilme yeteneği” gibi şeylerin yanı sıra, “Her zaman kendine güven duyma, nazik bir agresiflik, ümitvar olma, inisiyatifi elinde bulundurma.” şeklinde sıralanmaktadır. Misyoner olarak yetiştirilen kişilerin bu özellikleri kazanabilmeleri amacıyla misyoner yetiştiren bir okulda “Müslüman Evanjelizmine Giriş” başlıklı ders konulmuştur. Bu dersin öncelikli amaçlarından birisi

⁹⁵ Kocabaşoğlu, *Anadolu’daki Amerika*, s. 21.

⁹⁶ Kocabaşoğlu, *Anadolu’daki Amerika*, s. 26–27.

⁹⁷ Hans-Lukas Kieser, *İskalanmış Barış*, çev. Atilla Dirim, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 81.

de, dersi alacak öğrenciye henüz kendilerine Hıristiyanlık propagandası yapılmamış bir milyar Müslümanın sorumluluğunu kendisinde hissetme duygusunu kazandırmaktır.⁹⁸

Hıristiyan cemaat babalarına göre misyonerler; “Bireylere, kiliselere ve halklara tanrısal bir imparatorluk tohumlarının serpilmesine aktif olarak katılan Tanrı işçileridir. Geleceğe duydukları inançla, karşılıksız bir hayırseverlikle kendi ülkeleri de dâhil ‘kötülüğe’ yani savaşa, köleliğe ve baskıcılığa, kâr hırsına, alkolizme ve altın tutkusuna karşı mücadele ediyorlardı. Bütün Hıristiyanların bu dünyada şerefli bir şekilde birleşeceği günler yakındır. Bu karanlık dünyayı er geç aydınlatacak, o şafakta ne parti, ne hizip, ne isim, ne ulus, ne uygarlık, ne yabanlık, ne coğrafya ne de renk farkı kalacak” düşüncesinde olan misyonerler kendilerini “Tanrı'nın yol dizicileri” olarak görmektedirler.”⁹⁹

⁹⁸ Gündüz, *Misyonerlik*, s. 93–94.

⁹⁹ Kieser, *İskalanmış Barış*, s. 75.

III. BÖLÜM

SEBİLÜRREŞAD'DAKİ HİRİSTİYANLIKLA İLGİLİ MAKALELER

3.1. 1912-1925 Yılları Arasındaki Makaleler

3.1.1. Misyonerlik - 1¹⁰⁰

Hıristiyanlık âleminin en çok ehemmiyet verdiği işlerden biri Hıristiyanlığı çâr-aktâr cihanda neşre çalışmaktır. Dünyanın bütün murâkız-ı medeniyesinden başlayarak en ücrâ köşelerine kadar tevsî' faaliyet iden heyetler bilâtefrîk cins ve mezheb, herkese her lisânla Hıristiyanlığı telkîne ve Hıristiyanlığı kabul itdirmeğe çalışırlar. İhtiyâr olunan fedâkârlıklara ve iktihâm olunan müşkülâta nisbetle bu heyetlerin ihrâz itdiği muvaffakiyetler ehemmiyetsiz ve birçok yerlerde hiç mesâbesinde olmakla berâber Hıristiyanlığın propagandacıları mensûb oldukları teşkilâtın kuvvetine ve istinâd itdikleri milletlerin kendilerine her yerde ibrâz itdiği himâye ve muâvenete güvenerek faaliyetlerini idâme iderler.

Biz bir iki makalede Hıristiyanlığın neşrini deruhte iden teşkilâtın faaliyetini tasvîre, Hıristiyan milletlerin dinlerini neşre ne kadar ehemmiyet verdiklerini izâha çalışacağız. Maksudumuz Müslümanları ikâz ve faaliyet-i diniyyeye davettir. Hıristiyan misyonerliği üç devreye inkisâm ider. Kurûn-ı ûlâ, kurûn-ı vustâ, kurûn-ı âhire misyonerlikleri. Hıristiyan misyonerliğinin kurun-ı ûlâ devresi Hıristiyanlığın Asyâ-yı Sugrâ, Trakya, Yunanistan, Mısır, Roma, Afrika, İspanya misûl ve bu gibi yerlerde intişârına müsâdefedir. Beşinci asır milâdîde Hıristiyanlık tabiatperestşikârlığının vahşî bir şekliyle mütedeyyin olan birçok Avrupa milletlerine nüfuz itmiş bulunuyordu. Bu sıralarda İrlanda, İskoçya, İngiltere ve sâir memleketlerde Hıristiyanlığı kabul itmişdir. Sekizinci asır milâdîde Hıristiyanlık İskandinavya'da hulûl itdi. Mamâfih on üçüncü asır milâdinin evvelinde Prusyalılar Litvanyalılar arasında kurban olarak insan kanı dökülür, on dördüncü asır milâdîde Laplar arasında Hıristiyanlığın intişârı başlıyorsa da ancak iki asır sonra ihrâz-ı hâkimiyet idiyordu.

On dördüncü asrın mübâdîsinden itibâren Hıristiyanlar İslam âleminde Hıristiyan misyonerler göndererek Müslümanları kendi dinlerine davete karar vermişler ve bir taraftan ehl-i sâlib muhârebâtı devam idiyorken diğerk taraftan Nesturilerin

¹⁰⁰ *Sebilürreşad*, cild: 23, sayı: 593, yıl: 1340, s. 333- 334.

Bağdâd, Nusaybin, vesâirlerde, ezcümle Hindistan'ın Malabar sahilinde, Seylan adasında, bahr-i Hazar civârında bulunan misyoner teşkilâtı takviye olunmuşdu. 1240 sene-i milâdiyesinde Roma'dan gönderilen iki heyetden biri İran'da bulunan Moğol başkumandanını, diğeri Tataristan'a azîmetle Oktay Han'ın haleflerini Hıristiyanlığa davet etmek üzere yola çıkmıştı. 1253 sene-i milâdiyesinde Fransa kralı bu mesâiyi te'yîden diğeri bir misyoner heyeti göndermiş ve 1273 senesinde bir misyoner heyetiyle birlikte siyâh Markopolo, Kubilay Hân'ı ziyâret ederek Hıristiyanlığı neşre çalışmışlar, Pekin'e kadar gitmişler ve İncil ile Zebur'u Tatarcaya tercüme ederek yerlilerden kendilerine yardım edecek adamlar bulmağa başlamışlardı.

Bir müddet sonra misyonerlik ehemmiyeti azîme kesb itmiş 1488 sene-i milâdiyesinde Diyâz Ümit Burnu'nu geçmiş ve Hindistan'dan bir Portekiz İmparatorluğu'nun esâsları 1508 senesinde vaz' olunmuşdu. Bundan başka 1492'de Chistopher Coloumb Amerika'yı keşf ederek Sansalvador'a çıkmışdı. Venedikli Kabut'un Şimâlî Amerika sahilleri boyunca vukû bulan misyoner faaliyeti yeni alemler açmışdı. Portekiz ve İspanyol kiliseleri bu fırsattan istifâde itdiler. Bilhassa İspanyollar her türlü vesâit-i tezyîkiye ve vahşiyeyi istimâl ederek ellerine geçen memleketlerde Hıristiyanlığı te'sîse çalışdılar.

Bu sıralarda Cizvitler meydana çıkdılar ve birçok yerlerde Hıristiyanlığı neşr itmeğe, ezcümle Japonya'da icra-yı faaliyete başladılar. Cizvitlerden Matyoramis, Çinliler arasında yirmi yedi sene Hıristiyanlığı neşre çalışmışdır. Bunlar Cenûbî Amerika'da da icrâ-yı faaliyet ederek 1582'de Paraguay'ı, tensîr itmişler ve on altıncı asrın nihayetinde Amerika'daki bütün Hıristiyan faaliyetleri tevhit idilmişdi.

Kurûn-ı ûlâ kurun-ı vustâ misyonerliğinin en canlı faaliyetlerini bu satırlarla tasvîr itdikden sonra misyonerlik faaliyetinin en mühim ve en tecâvüzkâr devresi olan kurun-ı âhireye intikâl ideceğiz. Fakat bu devre intikâl itmeden mukaddem birkaç mülâhaza dermeyân etmek isteriz.

Hıristiyanlığın Avrupa milletleri içinden te'sîsini müteâkib bu milletlerin siyâsî, ictimâî, ilmî faaliyetleriyle birlikte Hıristiyanlık misyonerliği teşrîk-i faaliyet itmiş, kâşiflerle birlikte mechûl kıtalar hulûl itmiş, ordularla birlikte harb meydanlarına koşmuş, donanmalarla müstemlekelere yerleşmiş velhâsıl vesâiti mevcûdenin kâffesinden istifâde ederek şark ve garbın her köşesinde Hıristiyanlığı telkîne çalışmışdır.

Hıristiyan misyonerliği muazzam İslam devletinin te'sîsi üzerine şark-ı

İslamiye'de kat'i bir iflâsa düçâr olmakla beraber şark-ı baîd ve garb-ı baîd sahâları misyonerlik için vasî' bir sahne-i faaliyet teşkil itmiş, misyonerler her mana-yı iktihâm ederek bu taraflarda intişâr itmişlerdir. Misyonerler garb-ı baîdde yalnız başlarına icra-yı faaliyet itdiklerinden orada azîm bir muvaffakiyet kazanmışlar ve bütün garb-ı baîdi tensire muvaffak olmuşlardır. Fakat kurun-ı vustânın başından itibâren şarkda, Çin'de, Japonya'da, Hindistan'da ve sâir aktârda Müslümanlığın oralara hülûlundan mukaddem faaliyete başladıkları halde muvaffak olmamışlar; bilakis pek mahdûd eşhâsın himmetiyle vukû bulan irşâdât-ı İslamiye Müslümanlığın Çin'de, Hindistan'da, Java'da, bahr-i muhîti kebirin en ücra adalarından kuvvetli, canlı ve ebedi bir âmil olarak te'sîsine bâdî olmuşdur. Buna mukabil misyonerlerin faaliyeti, fedakârlığı solda sıfır kalır.

Aynı sahada Müslümanlarla Hıristiyan misyonerleri arasında vukû bulan bu müsabakada teşkilâtıyla, sermâyesiyle, hâiz olduğu himâye ve muâvenetlerin kâffesiyle Hıristiyan misyonerliği katî bir hezimete düçâr oluyor. Yalnız kendi arzularıyla, münhasıran kendi vâridâtıyla irşâda çalışan, yâhud ticâret sevkiyle başka edyâna mensub insanlarla temâs iden Müslümanların hiçbir teşkilâta, hiçbir himayeye istinâd itmeyen, fakat din-i İslam'ın ulviyetini, sadeliğini makûl ve makbul esâsâtını nakl iden Müslümanlar muvaffak oluyor. Hem kemiyet, hem keyfiyet itibâriyle azîm bir kitle-i İslamiye vücuda getirebiliyorlar. O halde kurun-ı vustâ esnâsında İslam devletleri de neşr-i İslam için misyoner heyetleri te'sîs edib çâr aktâr cihâna gönderseler ve bunları himâye itselerdi netice ne olacağı tahmîn olunabilir.

Müslümanlar Risâletpenâh Efendimizin ser-â-pâ dine davetle, din uğrunda mücâhede ile geçen hayatından, Risâletpenâh Efendimizin kendisine muâsır olan devletleri dine davet itmesinden ibret alarak neşr-i İslam için çalışmış olsalar, neşr-i İslam ile mükellef teşkilât vücûda getirseler kurun-ı vustâ hitâmından mukaddem fütûhât -ı diniyemiz bütün dünyaya ihâta ider ve Müslümanlık namzed olduğu i'tilâ'ya o zamandan vâsıl olurdu. Fakat buna ihtimâm olunmamasına rağmen edyân-ı sâireye mensub akvâm ile bâzı efrâd-ı İslamiye'nin mesâisi Müslümanlığı dünyanın en ücra köşelerine götürdü. Hıristiyanların bütün kilise ve devlet teşkilâtına istinâd iden misyoner mesâisini ikamete uğratdı. Misyonerler, ancak Müslümanların ayak basamadığı sahalarda, mesela Amerika'da ancak silâh ve tedhîş kuvvetiyle muvaffak olmuşlar ve birçok yerlerde ahali-yi asliyeyi imhâ itmiş veyâ itdirmişlerdi.

Görülüyor ki kurun-ı vustâ cidâlinde Müslümanlığın intişârı kendi kendine vuku

bulmuş ve buna mukâbîl Hıristiyanlar bitmez tükenmez vesâitle çalışdıkları halde hezimete düçâr olmuşlardır.

Bu hadisenin kurun-ı âhiredeki sefahâtını diğeri bir makalede tedkik ideceğiz.

Ömer Rızâ

3.1.2. Misyonerlik-2¹⁰¹

Son asırlarda misyonerlik faaliyetleri.

Birinci makalemizde kurûn-ı ûlâ ve kurûn-ı vustâ misyonerliğinden bahs etmiş, Hıristiyan misyonerliğinin kurûn-ı vustâda Müslümanlığın girdiği her yerde hezimete düçâr olduğunu görmüştük. Bu makalemizde kurûn-ı âhîre misyonerliğinden bahs ideceğiz.

On altıncı asırda Hıristiyan kilisesini inkisâmına düçâr olması Hıristiyanlığı neşr etmek faaliyetini bir müddet için sekte-dâr etmişti. Mamafih İspanyollar ve Portekizler tarafından endişe ve hasedle takîb olunan İngiliz kuvvet-i bahriyesinin inkişâfı Hıristiyanlığın neşri için ibrâz olunan faaliyetleri ihyâ etmiştir. İngiltere kralı VI. Edvard donanmasının kumandanlığına ve keşif seyahatleri icrâ için gönderdiği heyetlere verdiği talimâtda diyordu ki:

"Keşif olunacak arazinin kâffesinde takîb olunacak en esâslı hedef Hıristiyanlığı neşr etmek olmalıdır. Yoksa başka bir esâsa kâim olan işler hiçbir vakit muvaffakiyet ihrâz idemez." İngilizler Hıristiyanlığın Amerika'da neşrine çalışmışlardır. Amerika'da ilk İngiliz müstemlekesi "Virjinya"da te'sis etmiş ve buradan Hıristiyanlığın neşrine başlanmıştır. İngiltere kralı I. James bu müstemlekenin işgali için ısdâr itdiği emir-nâmede diyor ki: Kelime-i Mesih'i mücâvir yerlerde, vahşiler arasında, her yerde neşre çalışınız!"

İngilizler, Kitâb-ı Mukaddeslerini muhtelif lisanlara tercüme ederek her tarafa dağıtmışlar ve on sekizinci asrın birinci senesinde "Ecnebi Memleketlerde Hıristiyanlığı Neşr İtmek" cemiyetini teşkîl etmişlerdir. Öte taraftan 1664 senesinde Baron Van Waltz nâmında bir Avustralyalı kiliseye hitâben bir beyânnâme neşr ederek Putperest'leri Hıristiyanlaştırmak için çalışılmasını talep etmiş idi. Buna cevaben her Hıristiyan memleketin başka dine sâlik komşularından mesûl olduğu ve bu suretle, Yunanlıların Türkleri Hıristiyanlaştırmaktan mesûl olduklarını söylememişler, putperestlere gelince domuzlara İnciller takdim etmekte mani olmadığını bildirmişlerdi! Kiliseden bu cevâbı

¹⁰¹ *Sebilürreşad*, cild: 23, sayı: 595, yıl: 1334, s. 359-361.

alan Avusturyalı Baron bizzat misyonerliğe sülûk iderek cenûbî Amerika'ya gitmişdi. 1705'de Danimarka kralı IV. Fredrik bir misyoner heyeti teşkil iderek Kurmandal sahiline i'zâm itmiş, Moravyalılar garbi Hind Adalarına, Cenûbî Amerika'ya, Grönland, Şimâlî Amerika kabâiline, Cenûbî Afrika ve Seylan adalarına fevc fevc misyonerler göndermişlerdi.

Bu zamana kadar misyoner faaliyeti devlet müessesesiyle merbût idi. Bundan sonradır ki cemiyetler ve ferdler bu faaliyeti ele aldılar. On dokuzuncu asrın evâhirine kadar İngiltere'de teşkil iden misyoner cemiyetleri tarihi teşekkülleriyle bervechiâtidir:

- 1691 Garb-ı Hind Adaları İçin Hıristiyanlık Cemiyeti
- 1698 Hıristiyan İrfânını Teâlî İtdirmek Cemiyeti
- 1701 Ecnebi Mekteplerde İncilleri Neşr İtmek Cemiyeti
- 1732 Marovya Misyonerleri
- 1792 Vaftiz Misyoner Cemiyeti
- 1795 Londra Misyoner Cemiyeti
- 1796 İskoçya Misyoner Cemiyeti
- 1799 Kilise Misyoner Cemiyeti
- 1799 Dini Cemiyet
- 1804 İngiltere ve Memâlik-i Ecnebiye Kitâb-ı Mukaddes Cemiyeti
- 1808 Yahudiler Arasında Hıristiyanlığı Neşr İtmek Cemiyeti
- 1813 Vasilyan Misyoner Cemiyeti
- 1817 Umumi Vaftiz Misyoner Cemiyeti
- 1823 Müstemlekât-ı Kilise Cemiyeti
- 1825 İskoçya Kilisesi Misyoner Cemiyeti
- 1831 Teslis ve Kitâb-ı Mukaddes Cemiyeti
- 1832 Memâlik-i Ecnebiyede Kadınları Terbiye Cemiyeti
- 1833 Memalik-i Ecnebiyede Misyoner Cemiyeti
- 1836 Müstemlekâtda Misyonerlik Cemiyeti
- 1840 İrlanda Misyoner Cemiyeti
- 1840 Gal Misyoner Cemiyeti
- 1841 Piskoposlar Cemiyeti
- 1841 Edinburg'a Tabi Misyoner Cemiyeti
- 1843 Museviler Arasında İncil'i Neşr İtmek Cemiyeti
- 1843 İskoçya Serbest Kilise Misyonerleri

- 1843 Afrika ve Müstemlekât Misyonerleri
- 1844 Cenubî Amerika Misyonerleri
- 1858 Hindistan'da Talîm ve Terbiye Misyonerliği
- 1860 İngiliz Dârülfünûnlarının Merkezi Afrika Misyoner Cemiyeti
- 1862 Çin Misyonerliği
- 1865 Ecnebi Memleketler Misyonerliği
- 1866 Delhi Kadın Misyonerliği
- 1867 Suriye ve Filistin Misyonerleri
- 1876 Kambric Delhi Misyonerleri
- 1880 İngiltere Kilisesi Misyonerleri
- 1884 Kore Misyonerleri
- 1892 Misyonerler İttihâdı Cemiyeti

On dokuzuncu asrın evâhirine kadar İngiltere'de misyonerliğin nasıl inkişâf itdiğine dâir bir fikir vermek için tertib-i tarihisiyle sıraladığım bu cemiyetler kâri'lerimizi elbette düşündürecek ve Hıristiyanların dinlerini neşr itmek için ne kadar gayret gösterdiklerini, bu uğurda ne kadar fedâkarlık ihtiyâr itdiklerini gösterecektir. Fakat Hıristiyanlığı neşr itmek için tanzîm olunan faaliyet bu kadarla da kalmaz. Diğer bütün garb memleketlerinin aynı maksada hâdim birçok cemiyetleri bulunduğu gibi Katolik ve Ortodoks kiliselerinde saymakla tükenmez misyoner teşkilatı vardır.

1885 senesinden itibaren İngiltere darülfünunları mezunlarının misyonerlik faaliyeti ziyâdesiyle artmış ve bunların misyonerliği teşvîk itmeleri halkın onlara ibzâl itdiği muâveneti tezyîd itmesine bâdî olmuştur. Ezcümle İngiltere darülfünunlarına merbût beş misyoner teşkilatı vardır. Merkezi Afrika misyonerleri İngiliz darülfünunlarının mezunları tarafından idâre olunmaktadır. Delhi'deki Kambric Darülfünunu misyonerleri, Kalküta'daki, Oxford Darülfünunu misyonerleri, Cütangabur da Dublin misyonerleri, Çin'in Füverkiyen vilayeti misyonerleri kâmilen İngiliz darülfünunlarından müteşekkildir.

Misyonerlerin kadınları da istihdâm itmeleri hareket ve faaliyetlerini ziyâdesiyle inkişâf itdirmiştir. "Şarkda" Hindistan'da kadın tahsîlini teâli itdirmek "Hindistan'da kadın tahsîlini yükseltmek cemiyetleri on dokuzuncu asrın avâsıtından itibâren itmiş ve her tarafa heyetler i'zâm itmiştir.

Almanların misyoner teşkilâtı fevkalâde hâiz-i ehemmiyettir. Misyonerlik

vadisinde Moravya Kilisesi'na başka kiliseler rekâbet idememektedir. Bu kiliseya mensub olanların adedi 100.000'e bâliğ olmakda ve bunların en akim sâhalarda bile faaliyet gösteren 350 misyoner heyeti tanzîm itmiş bulunmaktadır. Bunlar Grönland, Alaska, Labrador, Merkezi Amerika, Tibet ? arasında çalışıyorlar. Almanların Bazal Cemiyeti de şâyân-ı dikkatdir. Sâha faâliyeti Hindistan, Cenubî Afrika ve Çin'dir. Berlin Cemiyeti ve Rahn Cemiyeti Cenubî Afrika ve Çin'de Hermannsburg misyonerleri Cenubî Afrika ve Hindistan'da Hıristiyanlığa hizmet iderler.

Amerika'da misyonerliğin ehemmiyet-i azîmesi vardır. Hıristiyanlar ve misyonerler ittihâdı Hindistan ve Çin'e müteaddid heyetler göndermektedir. "Gönüllü Talebe Hareketi" nâmındaki misyonerler faâliyeti Amerika'da büyük nüfûz ihrâz itmiş ve bu hareketin rehberleri müstesnâ bir zekâ ve amelî bir kabiliyete hâiz olduklarını isbat itmişlerdir. 1890–1897 seneleri arasında devr-i âlem seyahati icrâ iden Amerikalı Movid bu hareketin rüesâsından idi. Mumaileyh birçok Avrupa memleketlerinin dârülfünunlarıyla kolejlerinin talebesini, Türkiye, Suriye, Hindistan, Seylan, Çin, Japonya ve Avusturya'da te'sis itdiği misyoner cemiyetlerine bağlamış ve bu suretle te'sis itdiği cemiyetlerin adedi 150'yi geçmiştir. Amerikalıların misyoner cemiyetleri ve teşkilatı saymakla tükenmez.

Protestanlara bu nihayetsiz faaliyetlerden başka Katolik Kilisesinin ve Katoliklerin faaliyetlerinden de bir parça bahs idelim. On dokuzuncu asırda Katolik misyonerleri Protestan misyonerleriyle adetâ müsâbakaya başlamışlardır. 1822'de Lyon şehrinde Hıristiyanlığı neşr müessesesi te'sis olunmuş bu müessese ilk senesinde ahaliden, esnafdan 2000 İngiliz lirası kadar bir meblağ toplamış ve bu sermaye ile işe başlamıştı. Otuz sene sonra bu müessesenin vâridâtı 200.000 İngiliz lirasına çıkmış ve hâl-i hâzırda 300.000 İngiliz lirasına yükselmiştir. Katoliklerin bulunduğu her yerde bu gibi cemiyetlerin te'sisi devam etmiş ve bu suretle Katolik misyonerliği de bütün dünyayı kaplamıştır.

Katolik misyonerliğinin kısım-ı âzâmı Fransa tarafından yapılmaktadır. Fransa hükümeti memleketinin dâhilinde her ne kadar ruhânî sınıfın aleyhinde ise de hâricdeki misyonerlerin hâmisidir. Bu himâye ile Fransa nüfûz-ı siyasiyesini tevsî' itmektedir.

Katolik misyonerliğinin faaliyeti hakkında bir fikir vermek için Katolik misyonerleriyle sâha-yı faaliyetlerini bervechiati hülâsa idelim:

1- Ecnebi Misyonerleri Cemiyeti, 1658'de Paris'de teşekkül etmiş Mançurya, Kore, Tibet, Japonya, Çin, Hindîçin, Kuşeynçin, Kamboçya, Malaya Şıbh-ü Ceziresi,

Burma, Cenubi Hindistan memleketlerine misyonerler göndermiştir.

2- Beyaz Pederler Cemiyeti, 1868'de te'sis ederek Hazâir, Sahra-yı Kebire, Niyasay, Viktorya, Niyanzay, Tanganika'ya, Kongo'ya misyonerler i'zâm itmiştir.

3- Lion Cemiyeti, 1856'da teşekkül ederek Afrika'nın muhtelif taraflarına misyonerler irsâl itmiştir.

4- Ruh'ul Kuds Cemiyeti 1848'de teşekkül ederek, Senegambiya, Gambiya, Kongoya, Kumru adalarına vesair yerlere misyonerler göndermiştir.

5- Milan Misyoner Cemiyeti 1850'de teşekkül iderek Çin, Şarkî Burma ve Hindistan'a heyetler göndermiştir.

6- Hârice Misyonerler İrsâl Cemiyeti (Alman) 1863'de te'sis ederek Şantung, Çin, Doğu ve Garbî Afrika'ya misyonerler göndermiştir.

7- Hârice Misyonerler İrsâl Cemiyeti (Belçika) 1863'de Kongo'ya, Moğolistan'a, vesair yerlerde çalışmıştır.

8- Pikputyan Cemiyeti 1817'de teşekkül idib birçok yerlerde çalışmıştır.

9- Hill Mill Cemiyeti (İngiliz) 1866'dan itibâren Pencab, Keşmir, Madras, Zelanda'da ibrâz-ı faâliyeteye başlamıştır.

10- Mukaddes Kalb Cemiyeti (Fransız): 1855'de te'sis iderek Cenubî Amerika'da faâliyeteye girmiştir.

11- Mukaddes Rehâ-kâr Cemiyeti (Roma): 1881'den itibaren (Âsâm)'da çalışmaya başlamıştır.

12- Derune Cemiyeti Sudan ve Mısır-ı âliyede ibzâl mesai itmektedir.

13- Maristler (Fransız) Fiji ve Avusturya adalarından, bahr-i muhît kebir adalarına misyoner göndermişlerdir.

14- Lazaristler Habeşistan'a, İran'a, Çin'e, Madagaskar adasına heyetler göndermişlerdir.

15- Meryem Betûl Cemiyeti, Seylan adasında, Cenubi Afrika'da, Kanada'da çalışır.

16- Salisyanlar, Cenubi Amerika'da çalışmışlar ve Filistin'e de misyonerler göndermişlerdir.

17- Palatinler, Kamerun'a, Garbî Afrika'ya, Avusturya'ya misyonerler göndermişlerdir.

18- Cizvitler, Hindistan, Seylan, Çin, Madagaskar, Zambezi, Endamayk, Alaska ve başka sahalarda çalışmışlardır.

19- Dominisyenler Anadolu ve bilhassa (Musul) Tunkinig, Çin vesair yerlerde misyoner göndermişlerdir.

20- Fransiskanlar, Mısır, Trablus, Marakeş, Çin, Aden, Arabistan, Hindistan, Trabzon, Mardin, Brezil ve Bulgaristan'da ibrâz-ı faaliyet itmekdedirler.

21- Benediktler, Yeni Zelanda'da, Şimalî Amerika Hindlileri ve Avusturalya yerlileri arasında çalışmaktadır.

22- Terapistler, Garbî Afrika, Çin ve Japonya'da ibrâz-ı faaliyet idiyorlar.

23- Ogustiyenler, Filipin Adalarında, Balkan şibh-i ceziresinden de, Anadolu'da çalışıyorlar.

24- Karmelitler, Bağdat ve Hindistan'da ibrâz-ı mesai itmekdedir. Ortodoks kilisesinin ve Ortodoksların da misyonerliğini de ilâve idecek olursak Hıristiyanların ne kadar cihanşümul bir gayretle Hıristiyanlığı neşre, bu dini kâffe-i akvâma nasıl telkîne çalışdıkları meydana çıkar.

Hıristiyanların bu müthiş faaliyeti karşısında her türlü ihmale rağmen yegâne faâl kuvvet Müslümanlıktır. Hıristiyanlığa karşı hareket iden başka bir din yok gibidir. Suret-i katiyyede emin olmalıyız ki Hıristiyanlık âleminin Hıristiyanlığı neşr ve tamîm için ihtiyâr itdiği faaliyetin yüzde biri Müslümanlar tarafından ihtiyar olursa Hıristiyanların bütün faaliyeti ikâmete duçâr oldukdan başka Müslümanlık yeni muhitlerde te'sis itmeye başlar ve Hıristiyan misyonerleri tariz hareketinden vazgeçerek kendi öz yurtlarında Hıristiyanlığı müdâfaaya mecbur olurlar.

Maalesef Müslümanların dini faâliyetleri Hıristiyanların faâliyetlerine nisbetle yüzde bir derecesinde bile değildir. Buna rağmen Hıristiyan misyonerliği İslâm âleminde hiç bir muvaffakiyet ihrâz idememekdedir. Müslümanlar neşr-i islâm ile ihtimam idecek olursalar ihrâz idecekleri muvaffakiyetler pek büyük olur. Hıristiyan milletlere hakâyık-ı İslamiye'nin telkîni İslâm âlemini Hıristiyan taassubunun tazyîkinden en kısa zamanda kurtarmak hususunda en büyük, en müsmir hizmeti ifâ ider.

Müslümanlar bu dini faâliyete nasıl teşebbüs itmelidirler. Bunu inşallah başka bir makâlede izâha çalışırız.

Ömer Rıza

3.1.3. Misyoner Faâliyeti-I¹⁰²

Fransa meşâhiri muharririnden ve akademi a'zâsından Paris mebusu müteveffa Moris Bares'in hâriciye encümeni nâmına tanzîm ve parlamentoya takdîm itdiği raporların birincisi hulâsasını iktibâs itdiğimiz formlara dâir Des Breises de Behoiss ahritiens'le aiddir.

Fransa hükümeti 1902 tarihinde parlamentoya takdîm itdiği muhtelif levâyih-i kânuniye ile misyonerlere müsâade î'ta'sını talep etmiş ise de parti bir kısmını red etmiş diğerlerini de intâc itmemişti. Fransa'nın 1 Temmuz 1901 tarihli kanununun 13. maddesi mucibince "Tarz-ı ifâ-yı vezâifi tayîn eden bir kanuna müstenid ruhsatiyeyi hâiz olmaksızın cem'ıyyât-ı dîniye teşkil idemez. Şûrâ-yı devlet kararına müstenid bir irâde olmaksızın hiçbir müessese ihdâs idilemez. Bu kabîl cemiyetlerin infisâhî ve her nevi müessesâtın seddi milis ve milli karara müstenid bir irâde ile icrâ olunabilir." 7 Temmuz 1904 tarihli kanunun birinci maddesiyle "Cem'ıyyât-ı dîniyenin her nevi ve her sınıf tedrisât icrası" men' olunmaktadır.

Hükümet misyoner teşkilatının ve Fransa'nın haricdeki inkişâf-ı mâneviyesine hizmetinden bu teşkilatın mevcûdiyet-i kanûniyelerinin tasdîk-i lüzumunda misyoner teşkilâtının vâlidî olan Fransa'nın haricde peyderpey nüfûz ve mikdarı azaldığından ve vesâit ve meblağını Fransa dâhilinde tedârîki mümkün olduğundan bahisle müteaddit lâyhalarla iş bu teşkilâtın mevcûdiyet-i kânûniyesinin tasdîki lüzûmunun bu kere tekrar talep etmiştir.

Fürerlerin Fransa haricinde 819 mektepleri ve bu mekteblerin 208.948 talebesi vardır. Bunlar şunlardır:

- 1- Fransa müstemlekâtında: Cezayir, Madagaskar, Hind-i Çini, Tunus, Suriye
- 2 - Avrupa'da: Bulgaristan, Yunanistan, İngiltere, Belçika, Flemenk, İsviçre, Monako, İtalya, İspanya ve Kanarya Adaları.
- 3 - Şark'da: Türkiye, Filistin ve Mısır
- 4 - Vastî ve Aksa-yı Şark'da: Moris adaları, Malaka, Ranjon, Tiyenk, İpo, Honkong
- 5 - Cenûbî ve Merkezî Amerika'da: Şili, Arjantin, Bolivya, Brezilya, Ekvator, Kolombiya, Peru, Venezuela, Panama.
- 6 - Şimâl-i Amerika'da: Meksika, Yeni Meksika, Luizyana, Kanada

¹⁰² *Sebilürreşad*, cilt 25, sayı:631, yıl:1340, s. 107-108.

Mısır'da	29 mekteb	8.000 talebe
Türkiye'de	13 mekteb	4.000 talebe
Suriye'de	6 mekteb	2.500 talebe
Filistin'de	8 mekteb	1.700 talebe
Arjantin'de	11 mekteb	3.000 talebe
Kolombiya'da	20 mekteb	muhtelif derecâdda
Ekvator'da	9 mekteb	4.000 talebe
Panama'da	3 mekteb	700 talebe
Şili'de	12 mekteb	4.000 talebe
Brezilya'da	5 mekteb	1.300 talebe
Meksika'da	3 mekteb	700 talebe
Küba'da	9 mekteb	3.000 talebe vardır.

Kolombiya'da ve Nikaragua'daki furerler pedagoji enstitüsünü idâre itdikleri gibi hükümet mekteblerinin müfettişliğini ve vilâyât-ı darümuallîm müderrislerini îfâ itmektedirler. Kadıköy'ündeki furerler mektebindeki 773 talebeden ancak 113 talebenin Katolik olduğuna nazaran furer mekteblerinin her nevi milliyete küşâd olduğu anlaşılıyor.

Fransa hükümetince furerlere yapılan muâvenet mikdârı bervech-i âtîdir: 1914 senesinde:

Türkiye: 38.090, Suriye: 17.500, Filistin: 27.790, Mısır: 36.450 frank.

Türkiye'deki furer mekteblerine kabul idilen talebe mikdârıyla kadrosunun adem-i müsâadesinden dolayı red idilen talebe miktarı bervech-i âtîdir.

	Kabul İdilen Talebe	Reddidilen Talebe
Kadıköy Koleji	650	500
Sen Mişel	300	250
Jan Dark	150	75
Haydarpaşa	180	200
Pangaltı	220	200
Galata	225	150
Taksim	150	150
Şalervan	90	0
	+ _____	+ _____
	1.963	1.525

Fürerlerin Fransa da 1.430 adet mektepleri mevcut olduğu halde zikrettiğimiz ahkâm-ı kanûniye mucibince 1904–1909 seneleri zarfında kâmilen kapanmıştır.

Pêre Mana 1920 senesinde yazıyor idi ki son senelere kadar misyonerlerin üçte ikisi Fransızlar idi. Maâlesef şimdi Alman, İtalyan, Hollanda misyonerleri pek çoğalmış ve nisbet pek tenezzül itmiştir.

Almanya halen hârice gidecek misyonerlere gerek eşhâs gerek vesâit itibâriyle pek çok muzâheret ve muâvenet itmektedir.

Katolik Almanya'nın 1914 senesinde 941 papası, 815 fûreri, 1.830 hemşiresi var idi. Misyonerlik âleminde ikinciliği ihrâz idiyor idi. Bilhassa ruhban matbûâtı her yerden ziyade mütekâmil idi. İmparator Vilhelm Katoliklerden nefret ider ve fakat bunların kuvvetlerini isti'mâl itmeyi bilir idi. Almanya'da cemiyât-ı ruhbâniyenin ve mekteblerinin teftişâtı pek sıklıdır. Bunların mekteplerine ait kanunlarda ahkâm pek sıklıdır.

Sulhun bidayetinden beri Almanya, Ukrayna'ya iki yüz Alman misyoneri sevk itmiştir. Bunların intihâbında pek itina idilmiştir. 1922 senesi Eylül'ünde evvela Sekes laşable'de sonra Koloniya'da ihzârî dersler açılmışdır. Burada harbin bidâyetinden beri Almanya misyonerlerinin vaziyeti, İslamiyet propagandasının tarz-ı faaliyeti Aksâ-yı Şark'daki edyân ve mezâhib-i kadîmenin mahiyeti misyonizm nokta-ı nazarından çocuğun psikoloji terbiyesi izâh olunuyor.

Alman misyoner faâliyetinin kendi hududu hâricinde de te'sîri mevcuttur. 1922 Ağustos'unda İsviçre'de Einscid-in'de beş bin kişi huzuruyla akd olunan kongrede Alman misyonerlerine bazı memâlik seddeden Versay Konferansı'nın 438. maddesi protesto idildi.

Mezkûr madde bervech-i âtidir:

“Müttefik ve müteşârik devletlerin idaresinde bulunan veya idaresi o devletlere tevdi' olunan mandaya tabi memâlikdeki Alman misyoner cemiyetlerine âid bulunan emlâk-ı müsâdereden veya muâhedenin 279. maddesi mucibice tasfiyeye tâbi tutulmayarak yine misyonerlere âid olacak ve onlara âid emlâk-ı hükümet tarafından tayîn veya tasdîk idilmiş mevzû-i bahs misyonerlerle aynı mezhebdeki eşhâsdan tereküb itmiş idâre heyetlerine intikâl idecekdir.”

İtalya'da “Ruhban Misyoner İttihâdı” unvânıyla bir cemiyet teşekkül itmiş olup gayesi bütün kilise a'zâ ve ihvânını bir araya cem' itmekdir. Bu ittihâdı tekâmül idirebilmek için Roma'da Kânunsani 1921 tarihinde Afrika ve Amerika için bir

misyoner enstitüsü te'sis edilmiştir. Decunte'de Cenûbi İtalyan gençlerini hazırlamak için bir ruhban mektebi açılmıştır. İtalyan hükümeti haricdeki mekteplerine ruhban göndermeye temayül itmiş ve bervech-i âti münâfi' te'mîn iderek furerlerden İtalyan heyeti istemiştir.

- 1- Her nevi hizmet-i askeriyeden muâfiyet
- 2- Hükümet masrafiyla mekteb meânîsi inşa etmek
- 3- Talebeden ücret almaksızın müessesenin hayatını temâdî itdirecek menâbî temin etmek.
- 4- İtalyan vapurlarıyla meccâni seyahat.
- 5- Verilen şahâdetnâme ve tasdîknâmeler hükümetce makbûl ve muteber ad idilmek.

Bu imtiyâzât vâkıâ hiss-i müsâvâtı rencide iderse de müsbet ve amelî olan İtalyanlar gayeyi te'min için vesâitin intihâbında tereddüt itmemektedir.

Bu dakikada İtalyan hükümeti misyonerler vesâdetiyle milli nüfuzun tevsî'ni te'mîn için büyük bir plan takîbi peşindedir.

İspanya'da misyoner faaliyeti pek göze çarpmaktadır. 1920'de Rugros'da Saint Francois Scuvier Ruhbân Mektebi vücuda getirilmiş olup 12-35 yaşına kadar talîbler meccânen talebe kabul idilmektedir.

1921 senesinde Barselona'da (Paris'deki Ecnebi Misyonerleri Cemiyetine müşâbih olarak) Çin için bir misyoner enstitüsü vücuda getirilmiştir.

Polonya'da Varşova'da 1921 senesinde Kardinal Pallar'ın riyâseti altında bir misyoner cemiyeti teşekkül itmiş ve a'zâsı yüz bine bâliğ olmuştur. Bunlar Löblen Katolik Dârülfünûn'u civârında bir ruhbân mektebi açmaktadır. Gayeleri Rusya'da Katolikliği ta'mîn itmektir.

İrlanda'da kilise ulûmu için darümuallimin-i âliye mesâbesinde olan meşhur Maynooth Ruhbân Mekteb-i Umûmî nihâyetinde Çin'e gidecek misyonerleri ihzâr için bir enstitü ihzâr itmiştir.

Müttehide-i Amerika'da 1900 senesinde açılmış olan Maryknool Ruhbân Mektebi Çin'e gönderilecek misyoner teşkilâtını ihzâr ve ikmâl ile meşguldür.

Kanada'da Quêbec eyaleti rahibleri Montreal civârında Pontviant'ta bir ruhbân mektebi te'sis için arazi satın almışlardır.

3.1.4. Misyoner Faâliyeti - II¹⁰³

Paris mebûsu akademi a'zâsından ve meşahir-i muharrîrinden —ki yakında vefat itmişdir— Moris Bares'in Hâriciye Encümeni nâmına tanzîm ve parlamentoya takdîm iylediği raporlardan ikincisi —Societe des missionnaires d'Afrique ou peras blancs— Afrika Misyoner Cemiyeti'ne nâm-ı diğeriyle akbabalara aittir. Hükümet gerçi 2 Kânunvevvel 1902 tarihinde bir kânun lâyihasıyla bunların mevcudiyet-i kânuniyelerinin tanınmasını parlamentodan talep itmiş ise de muvakkî' müzâkereye bile konmamışdır. Şimdi tekrâr bir kânun layihasıyla hükümet aynı talebi tekrâr itmekte ve hâriciye encümeni bunların hidemâtını ta'dâd ile tervîc-i cihetini iltizâm iylemektedir.

Bu cemiyet 1868 senesindeki kaht-û galâ' dolayısıyla yetim kalan Arab çocuklarını toplamak için teşekkül itmişdir. Bunlar hâlâ şuralarda icrâ-yı faâiyet itmektedir.

- 1- Şimali Afrika'da: Tunus, Cezayir, Sahra-yı Kebir
- 2- Sudan-ı Fransevî'de
- 3- Afrika-yı Üstüvâi'de, Afrique êguatoiale
- 4- Kudüs-i Şerif'de –Saint- Anne'de

Şimâl-i Afrika'da: 1 Kânunsani 1921 tarihinde bunların 18 istasyonu, 58 akbabası, 11 bunlara mülhak furerleri, 102 hemşireleri, 13 akâid muallimleri var idi. Bu mıntıkada yirmi mektepleri 712 erkek, 361 kız tahsîl itmektedir. Burada 1.300 katoşemen yani Katolikliği kabule temâyül etmiş eşhâs ve iki yüz ? yani dini tadrîsâtı muntazama ve mütemâdiyen takib eden kimse vardır.

1900–1921 zarfında, 182.436 hasta cemiyetin dispanserlerinde taht-ı tedâvîye alınmışdır. Bu mıntıkadaki Müslüman ve Hıristiyan ahâlinin akbabalara fevkalade itimadı olub harbe giderken kendi işlerine ve ailelerine bakmayı ve kendilerine aid havadisi alıb vermeyi bunlara tevdî' itmişler idi. Bunlar dinî ve siyâsî münâkaşâttan muhteriz olub halka dâima bir fikr-i şefkat izhâr ider ve bu suretle kendilerine celb ve takrîb iderler.

Sudan-ı Fransevîye'de: 1922 senesinde 12 istasyon, 57 akbaba, 4 mülhak furer, 22 hemşire, 60 akâid muallimi var idi. Katoşemen yani Katolikliği kabule temâyül itmiş eşhas mikdârı, 4543, dini tadrîsâtı muntazaman ve mütemâdiyen takîb idenlerin mikdârı 5.427'dir.

¹⁰³ *Sebilirreşad*, cilt. 25, sayı:632, yıl: 1340, s.122,123.

1920–1921 zarfında dispanserlerde 95.463 hasta taht-ı tedaviye alınmıştır. Mevcut mekteb miktarı az olub 1922 senesinde ancak 10 tane var idi. Bunlara 154 erkek, 60 kız devam itmektedir. Hemşireler, imalâthaneleri idâre itmektedir. Bazı zirâî teşebbüsât vardır ki ahali-yi mahalliyeye nümûne teşkîl itmektedir. Terakkiyat-ı maneviye terakkî-yi mâddî ile hemahenk gitmekte, misyonerler halka sa'y, intizâm, tasarruf fikirlerini telkîn itmektedir. Misyonerler, amele-i teşkîl, çocukları tâlîm iderek, hastalara bakarak, felâketzedeleri teselli ederek, Fransız hâkimiyetini değilse bile Fransız muhabbetini te'min etmişlerdir.

Afrika-yı İstivâî'de: 287 akbaba olub bunlardan 180'i ancak Fransız'dır. 100 hemşire 325.000 dini tedrisâtı muntazaman ve mütemâdiyen tâkib iden kimse mevcuttur. 110 istasyon te'sis etmişlerdir. 2.300 mektepleri mevcut olub 65.000 erkek, 40.000 kız talebe devam ider. 1920–1921 zarfında 110 dispanserde 1.200.000 hasta tedavi etmişlerdir.

Kudüs-i Şerif'de Saint-anne'deki ruhân mektebi, âlî ve ibtidâî olmak üzere ikiye münkasimdir. Kısm-ı ibtidâî sekiz seneden ibâret olub Fransızca, Latince, Arapça, Rumca, Fransız ve Arap edebiyatı, Tarih-i Umumi, Fransız Tarihi, Coğrafya ve Malûmât-ı Medeniye tadrîs olunur.

Kısm-ı âli beş senelik olub talebe felsefe ve ilm-i kelâm theologie tahsîl iderler.

Versay muâhedenâmesinin 438. maddesi mucibince bu havâlden teyîd idilen Alman misyonerlerini müttefik ve müteşârik devletler tebaasından aynı mezhebdeki misyonerlerin istihlâf itmeleri icâb idiyorsa da, Fransa'nın misyonerlere gösterdiği müşkilâtтан dolayı Alman misyonerlerinin yerini Fransız misyonerlerinin doldurması kâbil olamamaktadır. Hatta mevcudiyeti bile muhâfaza idememektedir. Bu mntıkada evvelce 224 akbaba var iken şimdi 180'e tenezzül etmiştir.

Tok Söz

3.1.5. İslamiyet ve İncil Misyonerleri - 1¹⁰⁴

Din-i İslam'ın, nisbeten şâyân-ı hayret olan intişar-ı terakkisiyle bir asır zarfında dünyanın üç kıtayı kadimesine yayılarak daha bu esnada ...* gün tesirâtı mukadderât cihân üzerinde siyâsi hareketlerin yapıldığı tesâdüfe göre az veya çok ağır geçen din-i siyasi rekâbet ve münâferetler baş göstermiştir.

¹⁰⁴ *Sebilürreşad*, cild: 15, sayı: 376, yıl: 1334 s. 226–228.

* Osmanlıca metinde bir satır çıkmadığı için okunamamıştır.

İslamiyet'in süratle tevsiyle Hıristiyanlık aleyhine pek garib'üzzuhûr olan tehlikeyi duyurmak ve anlatmak için bunun doğrudan doğruya taht-ı tehdidinde olan Hıristiyan memleketlerinin öteberisinde ibtidâ bazı münferid sesler işitildi. Fakat birçok esbâbdan ve bu meyânda Avrupa'yı hesabsız küçük parçalara ayıran ve beyinlerinde tâbi' ve metbu'lukdan başka bir râbitaları olmayan ahvâl-i siyâsiyeden dolayı bu sesler in'ikâssız kaldılar ve İslâm orduları da karşılarında ciddi bir mukâvemete rast gelmeksizin Afrika'nın şimâliyle İspanya'yı, Cezayir bahr-ı sefidi ve İtalya'nın cenubiyle "Revan" vadisinin büyük bir kısmını zapt ve feth ederek alacakları haracı da bahr-i sefid rüesa-yı hükümâtının ekseriyeti üzerine tarh itdiler.

Avrupa'da büyük devletlerin teşkiliyle telkinâtına müsâid zemin bulan papaslar yalnız İslâmiyet'in ilerlemesini tevkîf değil, hatta merkad-ı mesihi bu mülhidlerin yed-i esaretinden tehîs itmek için hükümdârân-ı ittihâd ve ittfâka teşvik idiyorlardı. Papasların gayretleri, birinci ehl-i salîbin zuhuruna müneccer olmuşdur ki bunlar kâh muvaffakiyet, kâh inhizâm ile neticelenerek Selahaddin'in Hıristiyanları tardıyla nihâyet bulan müteaddid kafiler halinde tekerrür iylemiştir. Ehl-i salîbin en son inhizâmı ise, bir kudreti muazzamaya mâlik olan düşmana karşı böyle müselleh ordular sevkinin abes olduğu kanaatini vererek maksadlarından vaz geçmek suretiyle bu sevk'ül ceş hareketini tağyîr ve tevkîf itdirmişdir.

On üçüncü asır milâdi ibtidâlarında Raymond Lull isminde bir İspanyol âlim İslam'a ahkâm-ı İncil'i neşr iylemek fikrini ilkâ ve teklîf ile bunun için misyonerler yetiştirmek üzere bir müessese vücûda getirdi; fakat bu teşebbüs, Hıristiyanların harekât-ı âtiyeleri için İslâmlara karşı yeni bir saha cidâl açmalarından başka bir netice vermedi. Beş asır müddetince Lull'un tatbikâtını, hemen umumiyetle bazı mutaassib âbidlerinin münferid ve az çok muvaffakiyetsiz teşebbüs ve tecâbirinden başka birşeyi takib itmedi. Bundan sonra XVII. asrın nihâyetiyle on sekizincinin bidâyetlerinde bazı cemiyetler te'sis eden Protestan memleketlerinde yeniden bir gayret-i dindârâne başladı. Danimarkalılar, Felemenkliler, İngilizler, ve Almanlar, Habeşistan'a, Cava'ya, Seylan'a, Kurmandal sahillerine, Grönland'a, Sen Thomas'a, Hindistan-ı Garbiye, Guyana, Cenubî Afrika'ya, Amerika-yı Şimâliye ilâahir kıtaata misyonerler i'zam itdiler. Fakat XVIII. asrın nisf-ı sanisi filozoflarının te'siri ve fikirleri bütün faaliyetini siyâsi-içtimâi mesâil üzerine celb ve cem' iylemesi üzerine bu Hıristiyanlık harekât-ı diniyesi XIX. asır avâstına kadar devâm itmiş olan bir devre-i rükûd ve sükûn geçirmiştir. Bununla beraber Mora ve cemiyeti neşr-i din yolunda düçâr olduğu müşkilâtdan fütûr

getirmeyerek muhtac olduğu mesârif-i te'dîye için İngiltere'nin Londra'da te'sis idildiği bir cemiyet-i hususiyenin yardımına mazhar olmuş ve Amerika-yı vustâda Avustralya ve Tibet'de, Afrika'da, Cezayir ve Habeşistan'da taahhüâdatını ifâya devam iylemiştir.

XVIII. asır nihayetlerinde William Cary isminde bir İngiliz neşr-i din olmaksızın hız ve ehliyetini hep bu maksadın husulüne vakf iderek ehl-i İncil'in bugünkü misyonerliğin hemen bir nokta-yı azîmet ad olunabilecek harekâtın müşviki olmuştur. Bu adamın faâliyeti sayesinde Londra Misyoner Cemiyeti (London-Missionary Society) teşekkül iderek Hindistan ile Sierleon'a misyonerler gönderilir. O sırada Amerika'da bunu tenzîr iderek "NewYork Misyoner Cemiyeti"ni te'sis idiyor ve misyoner yetiştirmeye mahsûs medreseler açıyordu. O zamandan beri Protestan memleketler arasındaki bu heves-i musabaka neticesi, her birinde her gün birçok cemiyetlerin te'sisine kadar varmıştır. O derecedeki XX. asır avâilinde yüz cemiyet-i İnciliye ile bunlara gerek para ve gerek a'zâ-yı âmile ve propaganda matbuâtını ihzâr ve itâsıyla yardım iden 350'ye mütecâviz cemiyât muâvene-i tadâd idiyordu. Ondan beri misyonerliğin inkişâfında üç istikâmet teressüm ider. Cemiyetlerin san'at ve hurfetle toplanması, âsâr-ı mütemmimenin intişârı ve müstakil yahud hususi teşebbüsâtın zuhuru. Cemiyât-ı İnciliye uzun müddet birbirleriyle râbitaları olmaksızın her biri müstakil ve aynı meslek ve maksaddaki diğer kardeşinden ayrı halde çalışarak kaldılar. Halbuki muhtelif kiliselere mensûb cemiyetler beynindeki münâsebâta taallük itdiği şiddet ve rekabetden dolayı muhtell olan bu istiklâl ve infirâd-ı umumi ve müşterek olan gayeye o suretle îrâs-ı zarar itdiği en nihayet bundan müteessir olan iş başındakiler cemiyetlerin akd-i râbita-i ittifakına çalışdılar. Bu teşebbüs, misyonerlik faaliyetinin ilk hatve tanzîmi oldu. Kahire'de inikâd iden bir konferans-ı memâlik-i İslamiye'deki misyonerliğin mebd-i esâsiyesini 1906 senesinde vaz' itdi; bunun ilk te'sirâtı 1911 senesinde Edinburg'da yapılan umumi kongreye takdim olunan raporların mevzuunu teşkîl itdi. Bir aralık Cenevre'de "Beynelmilel Merkezi Komite "Central international Committee" isminde münferid cemiyetler beyninde vasita-ı münâsebât olmak üzere bir komite te'sis itdi. Hususan Luknuv'da 1911 senesi yapılan konferanstan, biri denilebilir ki bu ittihâdı ba'de-ma nâmütenâhi küçük cemiyât-ı rakîbenin münferid mesâisi önünde değil ? bütün kerre-i arz-ı muhit olan ve sabit olduğu kadar kesîr-ül-efrâd bir misyoner ordusuyla teşkilât-ı ahire üzerine ve bilhassa yeni dünyanın cemaati ruhaniyeden olmayan iş adamı erbâb-ı servetden celb-i menâff' hâdım olmak üzere yapılan (... Misyoneri ...) teşkilat-ı ahiresinden gitgide mütezâyid suretde gelecek büyük paralarla,

yeni mütecâviz cemiyât-ı mütecânisenin müessir ve usul-i faaliyeti misyoner harekâtından semerrât vereceklerdir.

Bu cemiyetler, terkibî itibâriyle cemiyât-ı hayriyeye tamamiyle müşabihdirler ve tabi ki onlar gibi kilise tasaddukâtı otel vesaire gibi kalabalık mahallerde, tasadduk, îânenen başka vasiyetnâmeli hibe ve teberruât ile bazı tahsisât almak vesâitini istimâl ile paralarını tedârik iderler. Londra misyoner cemiyeti gibi büyük şirketler bu hususda pek vâsi teşkilat izhâr iderler. Amerika'da ziyâfetler keşîdesi, sirkler, şehriyân büyük ve mutantan gece eğlenceleri tertibiyle büyük masraflar ihtiyar iderler. Tamamı dört yüz otuz üç cemiyet ve müessesât-ı misyonerlere yardım itmek için para toplamak hususunda aleldevam büyük bir faaliyet göstermekdedirler. Son râbî asr esnasında bu müessesâtın derecede-i faaliyetini en baliğ bir surette tasvîr iden şeyi 134.700.000 Frank'dır ki bu meblağın 80.000.000'i 1911 senesinde İngiliz lisân-ı tekellüm iden memleketler yani, İngiltere, Avusturya, cemâhir-i müctemâyı, Amerika'dan yirmi milyonda Almanya, Felemenk, İsveç, İsviçre, Danimarka gibi Avrupa'yı merkezi memâlik için alınmıştır. Bu mühim meblağlarla misyoner cemiyetleri dünyanın her yerinde ve memâlik-i İslâmiye'nin iki sülüsünde tamamıyla tutunurlar. Başlıca 3.838 muvâfıkla 34.719 adet ikinci derecede muvâfık, 124.373 misyoneri muhtevîdirler. Bundan başka 86 dârülfünun ve mekteb ile 522 darülmuallimin ve 1.714 mekâtîb-i âliye ile 30.185 ibtidâi mektebi ve 1.412.044 muallim ve mullim muâvinleriyle sâmiîn tarafından idare olunan ve 1.728.193 talebeye malik bulunan 28.952 pazar mektepleri vardır. Bunlardan başka cemiyât-ı mezkûrenin 576 hastanesi, 1077 icrâhanesiyle, 111 tıbbî ve hastane bakıcı müesseseleri mevcuttur. Misyoner müessesatının a'zâ ve munsubîninin adedi takriben on üç milyona baliğ olur. Fakat bu misyonerlik fikrinin alâim-i farikayı inkişâfı on dokuzuncu asır milâdinin son aşr-ı senesinde bilhassa Amerikan ve Avrupa darülfünunları şebâbının kâffe-i tabakât-ı ictimâiyesinde serî' bir surette görünür.

Bu inbisât ve intişâr hakkında bir fikir ve izâh verebilmek için muhtelif cemiyât ve müessesât-ı Mesihîye'ye müfred bir surette peydâ intisâb iden gençlerin kabl-el harb yüz bin kişi mikdarında olduğunu kayd işlemek kifâyet ider. Hatta Amerika'da inikâd eden darülfünunlar beyindeki bir kongrenin netice-i ictimâında bin beş yüz genç hemen misyoner mesleğine gönüllü olarak dâhil olmuşlar ve aktâr-ı cihana yayılmışdır. Meslekden misyoner yetiştirmek için te'sis iden mekteplerde İslamiyet'in kâffe-i vücuhu ahvali üzerine mübâhase-i muhteva iki veya üç senelik usulî bir tahsîl programı

yapmışlardır. Bu nev'i müessesât meyânında bilhassa Potsdam mektebi sureti mahsusada bir zikr-i cemile şayan-ı mükemmeliyeti haizdir. Bu müessese, genç yaşına rağmen gerek teşkilâtı ve gerek taraf-ı talîm ve heyet-i talimiyesi itibâriyle cihangirâne bir hüsn-ü sît kazanmıştır.

Bu müessesâtın nisâi kısmı da misyonerlik âleminde büyük bir ehemmiyet izhâr ider. Yüz seneden daha evvel bir tarihinde yani 1800 sene-i milâdisinde Amerikan kadınları (Boston Female Society Fevr Misyoneri ?) isminde bir cemiyet te'sis itdiler. Bunun her memleketde ve meselâ "London Society" gibi pek parlak şubâtı vardır. Belki tâife-i nisânın bu gibi teşebbüsâtdan ziyâde fedâkârlığı neticesidir ki himmet-i zükûre bu yolda tefvikle berâber şarkın ve bilhassa Müslümanların kadınlarını mesâi-yi zükûre iştirâkden tefrâk iden âdâtımıza karşı hüçûm hususunda büyük bir muâvenet göstermişlerdir.

Bu hususda en çok izhâr-ı faâliyet iden müessese bütün kuvvetlerini Hindistan'da cem' itmiş olan (zenâne) ismindeki cemiyeti zenândır. Bunların sayısız mektepleri dârülmâlimleri, hastaneleri, icrâhâneleri vardır; te'sîr-i tâlimleri bu müessesâtdan yetiştirilen ve zihinleri Müslüman kadınların bilnisbe onların mâ-dûnunda olduğu itikâdıyla beslenen pek çok şâkirdlerinde nümâyân olur.

Amerika'da bu nev'î müessesâtın adedi altı yüz seksene varır. Misyonerlik faâliyetinin ahiren inikâd iden Edimburg ve Luknuv kongrelerinden sonra daha ziyâde kesb-i ittisâ itdiği inkâr olunmamalıdır. Bu faaliyetin en mühim noktası bütün cemiyetlerin gelecek sene ictimâina kadar murâkabe-i amâline mamuren her birinden ittihâb olunan a'zâdan müteşekkil "daimi kongre" idare-i âliyesinin intizâm harekâtına aiddir ki isminden de anlaşılacağı vechle bu hey'et bir adem-i faâliyet devrinin noksanını telâfi maksadıyla intihâb edilmiştir. Misyonerlik suret ve vesâit-i ameliyeleri üç sınıfa taksim edilmiştir. 1-Vaaz ve hitabetler 2- Matbuât ve edebiyât ve tabâbetle, 3- Mekteplerde Hıristiyanlığa aid talîm ve terbiye ile bunlardan birinci vâsita, en eskisidir.

Sebilürreşad

3.1.6. İncil Misyonerleri ve Âlemi İslam - 2-¹⁰⁵

Zikr olunan üç nevi vesâti-i ameliyeden birincisi olan vaaz ve hitâbet tarzı filhakika en eskisi olup Hıristiyanlık tarihinde Havâriyyûn ve a'zâ-yı Nasarâ'nın neşr-i din için mürâcaat itdikleri vasitanın devamıdır.

¹⁰⁵ *Sebilürreşad*, cild: 15, sayı: 377, yıl: 1334 s. 242-244.

Bu kâbilden St. Paul veya St. Fransuva gibilerin vaaz ve nasihatlerinden efkâr-ı müteheyyic üzerine hâsıl olacak te'sîr bir misyoner zihniyetinde de bulunacağına şübhe idilemez. Hıristiyanlık efkârı üzerine din yolunda fedâ-yı nefis itmek meylinin te'sîri düşünülürse nice misyonerlerin gerek aksâ-yı şark ve gerek Afrika'ya ihtiyâr-ı esfâr itmelerinin hikmeti daha kolaylıkla anlaşılır.

Fakat mürû-ı zemân ile idilen tecârib neticesinde misyonerlerde bir sükûn-ı hâl hâsıl olmuş ve bu sükûnet ve itidâl onlara eski usûlün şiddet ve galeyânını terk itdirerek Müslüman akvâmın ahvâl-i ruhiyesi üzerindeki tedkikâtlarına müstened başka bir tarîk ittihâzına müncer olmuştur ki, bu suretle bu adamlar daha tehlikeli bir hale gelmişlerdir. Misyonerlerin son kongrelerine gelen raporların hepsinde doğrudan doğruya icrâ idilen harekât-ı İnciliye'de bu yeni usulün tatbîki tavsiye olunmaktadır. Bunların cümlesi ifâl ve akvâlde lûtf ve mülâyemeti şiddetli iltizâm ider; ve bir misyonerin bulunduğu sâha-yı faaliyetinde kendini böyle lûtf ve mülâyemetle er geç kabul itdireceğini söyler. Bu usûl mucibince münâkaşâtdan tevakki itmek, bir mubâhase-i diniyyeye girişmek için iyice hazırlanmış olmak şarttır. Eğer hazırlanmamış ise bahse hiç girişmemek evlâdır; çünkü bahsin esâsına tamâmiyle vâkıf olmayan adam edille ve berâhîn ibrâzında âciz kalacağından cehlîni örtmek için mubâhaseyi men itmek her misyonere lâzımdır, bunun aksine hareket büyük bir hatadır. Hüsn-ü hâl ve lûtf-u muâmele ile tezâhür ise en mühim bir âmidir ki te'siri pek büyüktür.

Misyonerler bir de İncil'i bütün lisânlara ve şarkın avâm şivesine tercüme etmeye muvaffak oldular. Bu surtle misyonerler içinde buldukları muhitteki ekseriyetin konuştuğu bir lisân ile tekellüme, hatta yazılarını fehm ve idrâki basit ve mahdûd olanların nüfuz-ı fikrini işgal eden misyonerliğin şiddet-i inkişâfı vesâitin ikincisi, Luknuv konferansı kararı mucibince talîm ve terbiye etfâldir.

Efrad-ı ahali için tâlim ve terbiyenin derece-i vücûb ve ehemmiyetini temhîde hacet yokdur. Ahalîyi ahlâk ve efkâra bir inkilâb-ı tabii te'min idecek millî bir terbiye müstenid terakkiyâta mazhar itmek için hükümetlerce bezil ve takîb idilen itinâ-yı azimin derecesi beyândan müstağnidir. Bunun içindir ki bugünün siyâsetine en muktedir bir silah olan talîm ve terbiyeyi mesela Fransa hükümeti papasların elinden kurtarmak için bunlara bîrahmânî bir cidâl açmış ve gençliği kendine müsâid bir talîm ve terbiyeye mazhar iderek ruhbaniyete gayri sâlih bir inkilâb-ı fikrîyi teshîl için demokratik bir manada başka bir usûl tadrîs-i ittihâz itmiştir. Misyonerlerin mekteb ve terbiye-i

teşkilâtına büyük bir ehemmiyet vererek Müslümanlığa karşı bir cidâl açmaya neden münhemik olduklarını bize bu da kâfi derecede izâh ider. Misyonerlerden ziyâde bizim anlayacağımız bu sebebden dolaydır ki tebdil-i din hususundaki gayri kâfi neticeler önünde nokta-ı nazarlarını ikiye taksîme mecbur oldular. Bahreyn Adası'nda Arabistan misyonerleri müdürü Zuvemer'in Paris'de münteşir Mecmua-yı İslamiye'ye (revue Islamique) yazdığı mektubun bir kısmı misyonerlerin yeniden aldıkları cehd istikâmeti iyice izâh ider idi: "Misyonerlerin kıtaat-ı İslamiye'deki netice-i mesâileri iki türlü mahiyet arz ider: Bu mahiyetlerin biri imârî, diğeri tahrîb, yahud tabîr-i diğeri yıkıcı, diğeri yeniden yapıcıdır. O halde bunlar İslamiyet'in bozulub inhilâle düçar olmasını takiben İncil'in sırf neşr-i ahkâmını müstakbele saklıyorlar, yani mebnâ-yı İslamiyet'in akâid ve kavânin-i asliye-i ictimâiyesiyle ta temeline kadar bir defa sallandığı anda onlar da Hıristiyanlığın orada teşkilât-ı cedidesini ahde-i mesâilerine alacaklardır. Tabîb-i misyonerliğin kabul itdiği aynı tarz hareket mucibince bunlar cemaat-i müslimenin teşkilât-ı asliyesine hücum idiyorlar.

H.

3.1.7. Misyonerler Çalışmakla İntişâr-ı İslam'ın Önünde Durabilirler mi?¹⁰⁶

10 Şaban'ül muazzam tarihli "el-Alem" refikimiz böyle bir unvan ile "Kanâtır-ı Hayriye" den Ahmed Adiv imzasıyla gönderilen bir mektubu neşr ediyor; aynen tercüme idiyoruz:

Bugünlerde misyonerler bütün mevcudiyetleriyle Nasraniyeti neşr itmek hususunda ellerinden gelen sâilin her türlü teşebbüs iderek her türlü fedakârlıktan geri kalmıyorlar. Her ne lazım ise hepsine teşebbüs idiyorlar: Mektebler, hastaneler açarak erkek ve kız çocuklarını meccanen kabul idiyorlar. Mektebler, risaleler, gazeteler neşr iderek meccanen tevzi' idiyorlar; tekyeler açarak fakara ve itam Müslüman'ı iğfal etmek istiyorlar. Bunların hepsinde esas maksatları nasraniyeti tervîc olduğunu bilmeyen bir Müslüman yoktur.

Bunların o kadar mesailerine rağmen biri tarafından insanların hakikat ve basiret sahibleri, muhtelif milletlerin ileri gelenleri sürü sürü ihtidâ iderek, din-i mübin-i İslam'ı kendi hüsn-ü ihtiyarlarıyla kabul iderek müşerref oluyorlar. İşte size bu ay zarfında din-i İslam ile müşerref olanların isimleri tâdât edeyim:

Muhammed bin Râgıb (Mina âyânından) Ivaz Bey Uryan (Beni Seyf âyânından)

¹⁰⁶ *Sebilirreşad*; cild:1-8, sayı:22, yıl: 1328, s. 431.

filozof Muhammed Osman Efendi (İngiliz eşrafından), Hazreti vecihül müfekkîr Mehdi Efendi (İskenderiye âyânından) bu zat daima (Şüphesiz ki Allah indinde gerçek din İslamdır.) diyor.

Ben bu satırları yazarken bir ilâm-ı şer'î okudum (?) mahkeme-i şeriyyesi hâkimi huzurunda iki kadın din-i İslam ile müşerref olmuş. Demek oluyor ki İslamiyet seyr-i tabiatında alabildiğine kat'ı merâhil idiyor. Evet, bundan şüphe yoktur. Zira bu din-i fitrîdir.

Sebilürreşad

3.1.8. Lozan Konferansı'nda Misyonerlerin Faâliyetleri¹⁰⁷

Memleketimizde şîâr-ı İslamiye'yi yıkmak vazifesiyle mükellef olan misyonerlerin, mesaîlerini taht-ı te'mine almak için Lozan Konferansı'na kadar murahhaslar göndermek suretiyle ibrâz itdikleri faaliyet Müslümanların kemâl ehemmiyetle nazar-ı ibret ve intibâhını celb itmelidir. Düvel-i muazzama murahhasları da misyoner müessesâtı hakkında muâhedeye bir takım mevâdd-ı mahsusa derc itdirmek hususunda ısrâr idüb duruyorlar. İtilâf devletleri tarafından teklîf olunan bu maddelerin, ezcümle 115. maddenin kabulü halinde artık misyoner tehlikesinin önüne geçmek imkânı kalmayacağından şüphe yoktur. Onun için İsmet Paşa Hazretleri bu mevâdd'a şiddetle itirâz itmektedir.

Misyoner teşkilatı içinde en büyük faaliyet gösteren Amerikan Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'dir. Lozan'da bulunan bu cemiyet murahhasları kendi cemiyetleri hakkında bir takım imtiyâzât te'min etmek hususunda Amerikan murahhasını elde etmişlerdir. Amerikan murahhası Mister Garov'un da bu cemiyetleri müdâfaya hazırlanmakta olduğu istidlâl olunmuştur.

Bu mesele hakkında Müslüman kari'leri tenvîr etmek lütfunda bulunan tevhit-i efkâr ser muharriri Velid Beyefendi kardeşimiz Lozan'dan gönderdiği bir mektubda diyor ki: "Garov'un bu talebinin bizim tarafımızdan tervîc idilebilmesine imkân yoktur. Bir kere Amerikan Genç Hıristiyanlar Cemiyeti mütârekeden sonra kimseye sormadan gelip memleketimizde yerleşmiştir ki bu hâl esâs itibâriyle gayri meşrûdur. Saniyen cemiyet-i mezkûre memleketimizde sırf Hıristiyanlığı neşr ve tamim için gelmiş ve şimdiye kadar birçok gençlerimizin ve bilhassa genç kızlarımızın ahlâkının, seciyesinin, akîdesinin bozulmasına sebebiyet vermiştir. Ortada bu misal varken artık bizim

¹⁰⁷ *Sebilürreşad*, cild:21, sayı: 528-529, yıl:1339, s. 70.

buradan sonra bu cemiyet-i meş'umeyi memleketimizde yaşatmayacağımızdan zerre kadar şüphe edilemez değil mi? Fakat işin şâyân-ı hayret ciheti bu cemiyet meselesinin ta Lozan sulh konferansına kadar aks itmesi ve bu cemiyetleri müdâfaa için buralara kadar murahhaslarıyla gönderilmesidir.”

Evet, onlar kendi gayeleri uğrunda böyle diplomatlarıyla, rical hükümetiyle birlikte yorulmaksızın, yılmaksızın çalışıp duruyorlar. Ve onlar böyle çalışmakla kendi milletlerinin maddî manevî, menfaatlerine hizmet idiyorlar. Bunlar biz Müslümanlar için büyük derslerdir. Fakat ibret almak için de basiret ehli olmak lazımdır.

Sebilürreşad

3.1.9. Elvâh-ı İntibâh

Kırk İki Bin Katolik Misyoner Cemiyeti¹⁰⁸

Nasrâniyet muhtelif mezhepleri meyânında vahdâniyet-i ilâhiyenin taliminden en ziyade uzaklaşan bir mezheb varsa, o da şüphesiz Katolik mezhebidir. Mezkûr mezheb mensubunun itikâdâtı pek mahdûd olub, yalnız körü körüne kendi rüesâ-yı ruhâniyelerinin akvâline serfürû itmekle mükellefdirler.

Katolik mezhebi mensubunu her şeyden ziyâde ?, betûl sınıf ruhbanıyesine ehemmiyet verib, misyon teşkilâtına neşr-i edyân ile ötede beride iştigâl iden sâir mezâhib-i Nasrâniye'den fazla uğraşmayı severler. Yayılmış çekirge gibi kendi bildiklerini âleme tanıttırmak için âlem-i İslamiyet'in her tarafında azîm teşkilata mâlik olan misyonerlerin teşkilâtından gerek hoca efendiler ve gerek onlardan ders ve iktisâb-ı füyûzât iden tullâb-ı ulûm büsbütün bîhaber bir halde bulunuyorlar.

Geçenlerde pek ziyâde sevdiğim bir hoca efendiyle birlikte gezer iken önümüzden bir Rum papası geçtiği sırada, hoca efendiye "Ulemâ-yı İslamiye ile bu papaslar arasında bir münâsebet te'sis olunarak bir münâzara, mubâhese kapısı açılrsa acaba iyi olmaz mı? diye kendisinden sordum. Hoca efendi ise mezkûr papasın hangi millet ve mezhebe mensûb olduğunu benden sordu. Hoca efendinin her gün İstanbul'da gördüğü müteaddid millet ve mezâhibe mensûb bulunan ruhbanı şimdiye kadar tefrîk itmemiş olduğunu maal'istigrâb anladım. Halbuki muhâtabım bulunan zât senelerce medreselerde ikmâl-i ulûm-ı diniyye itdikten sonra mekteb nev-âbâd mezuniyet hâsıl itmiş ve Süleymaniye Camii Şerifi'nde de uzun müddet neşr-i ifâzât iderek icâzet veren affif ve münevver bir zat-ı fazâil-i simât idi.

¹⁰⁸ *Sebilürreşad*, cild:12, sayı: 292, yıl:1330 s. 103–105.

Kisve-i ruhaniyelerinden, Ermeni Rum papaslarını tefrîk idemeyen ve onların teşkilâtından bî haber olan bu İslam aliminin hâlet-i ruhaniyesine ziyâdesiyle taaccüb itdim.

Gerek hoca efendiler hazreti ve gerek onların rahle-i tedrislerinde iktitâf-ı feyz ve marifet iden genç talebe efendilerin behemehâl sâir yeryüzündeki edyân hakkında malûmât-ı mükemmeliyeye mâlik olmaları fîyevminâ hâzâ begâyet matlûb iken bu tabaka-yı muhteremenin mahdûdiyet-i fikriyelerine son derece müteessif olmamak gayri kâbildir.

Zannımca Müslümanların artık Hıristiyanlığın teşkilâtına vâkıf ve matla' olmaları zamanı gelmiş ve geçmiştir bile. Ancak bu vukûf sayesinde kendi dinlerinin metânet ve salâbetini öğrenerek agvât ve izlâlâta karşı mukâvemet idebilirler.

Hıristiyanlık, kendi rüesâ-yı ruhaniyelerini sınıf-ı muhtelifeye ayırmış ve her birine de bir ünvan bahş itmiştir ki, bu suretle onları bir daire-i intizâm içine almıştır. Herhangi tabaka rütbeye mensub olan bir Hıristiyan reisi ve ruhaniyesini insan kisvesinden derhal terfîk idebilir. Rahib, papas, keşiş, psikopos, metropolid, patrik gibi ünvanlar Hıristiyan rüesâyı ruhaniyesine mahsûs ünvanlar olduğu gibi, aynı zamanda diyânet-i mesihiye muhtelif -biribirine benzemez- pek çok fark ve mezâhibe ayrılmıştır. Bunlar, tâât ve ibadetlerinde de ayrı ayrı mesâlik ve menâhic-i ihtiyâr iylemiştir. Bu kadarla da kalmayarak kiliselerinin de teşkilât-ı muhtelifdir.

Cizvitler, Dominikler, Fransiskanlar, ? Pansiyonistler, Karmeliler, Beyaz Biraderler, Kara Kardeşler, ilâahir muhtelif sınıf ve tarikatlere mensup dîrnişîn ruhbandan ibaretdir.

Bunların herbirini idare iden yüzlerce cemiyât-ı hayriye vardır. Papalık makamı menî' bunların âmir ve yegâne reisleridir. Çin'de, Japonya'da, Hindistan'da, Afrika'da, Filipin adalarında memâlik-i Osmaniye'de, İran'da hâsılı dünyanın, âlem-i İslamiyet'in her tarafına pek müsâlemetkârâne bir suretde sokulan bu cevval yorgunluk bilmez tevâifi Nasraniye ile misyonerleri hemen her gün kendi ebnâ-yı mezheblerinin adedini artırmak ve bizi bizden ayırmaktadırlar.

Memalik-i Osmaniye'deki Nasrâniyet teşkilâtı son derece mükemmeldir. Her buldukları yerde mükemmel mekteblere, kiliselere, kitabhânelere, konferans ve mütalâa salonlarına, hatta emlâk ve akâra mâlik bulunurlar. Misyoner matbaalarından her sene milyonlarca İncil ile diyânet-i Nasraniye'ye mahsûs milyonlarca kitablara basılıp parasız pulsuz olarak ötekine berikine tevzî idilmekte ve bu suretde zâif

mevduayı diniyelerini edâ ve ifâ itmekdedirler.

Bu cemiyetlere Hristiyan ağniyâsı misyonerler ve milyarderleri istek ve rağbetleriyle yardım idiyorlar. Vapur ve şimendifer kumpanyaları da bu din alaylarına son derece teshilât ârâ itmekde kusur itmiyorlar.

Katolik mezhebince ruhbaniyet iki heyete ayrılır. Bunlardan biri heyet-i hâkime ve idâre, diğeri de heyeti tarikat ve diyanetdir.

Birinci heyet, Havariyyûn halefleri iddiâsında bulunup, psikopos nâmını taşıyanlar onların mâdûnunda bulunan Papas ve Diyakos'lardan ibaretdir ki kilise umurunu temşît ve tedvîrde ve Esrâr-ı seba' ayinlerini icrâ itmekle mükellef bulunurlar. Bunların kâffesi ahâli ve cemaatle temas itmek hakkına mâlikdir.

İkinci heyet-i ruhbanıye ise ashâb-ı tarikat ve mezheb olup, manastırlarda, deyr... ikâmet iden taifedir. Bunlar dahi müteaddid münâsib ve merâtib-i ruhâniyeyi ihrâza me'zundurlar. Yani icâb-ı haldedir. Ve kilise mensubîni dahi sıraları geldikçe psikoposluk ve metropolidliği ihrâz idebilirler.

Mezkûru münâsib ruhâniye, sınıf-ı âliye mensup büyük psikoposlar tarafından icâb edenlere (...) ¹⁰⁹ merâsim ve usûl-ü mahsusâsıyla tevdî kılınır.

Deyr ve manastırlarda sakin olan ruhban takımları mensûb buldukları mezheb ve tarikat ahkâmı muktezâsınca bilcümle harekât ve ibâdât-ı hususiyelerinde müstakildirler.

Muhtelif asırlarda, hususi müesseseler tarafından vücûda getirilmiş olan şu ruhâni şirketler gittikçe tezâyüd itmekdedirler.

En son tarikat Yusufî tarikatıdır ki, müessisi de İngiliz ruhbanlarından Karl, Vaughan Kardinal Van idi.

Katolik anasırına mensup olan ruhban kemâl faaliyetle çalışmakta ve vezâif-i diniyelerini ifâ itmek için çehâr iktâr cihâna yayılmışlardır. Bunlar, buldukları mahalde pek çok müessesât-ı diniyye ve talimiye te'sîsine de muvaffak olmuşlardır. Katolik mezhebini neşr için say' ve gayretten bir an hâlî kalmıyorlar.

1912 sene-i Mesihîyesinin sonunda yapılan resmi istatistiklerden ¹¹⁰ yalnız Katoliklere mahsus olmak üzere yeryüzünde kırk iki bin misyonerin mevcûd bulunduğu anlaşılmalıdır. Mezkûr misyonerlerin cümlesi neşr ve talim-i din ile imrâr evkâf iyleyib, her sene yüz binlerce halkı kendi diyanetleri muhitine idhâl iyiliyorlar. Katolik

¹⁰⁹ Yunanca'da *kheiretonia* (harutunya (kelime yazıldığı şekilde okundu)) (el koymak) demektir.

¹¹⁰ *The Cllustrated Cathlie Missions* (Mısır Katolik Misyonerleri) namındaki 1914 tarihli ceride-i diniyyenin 144. sahifesinde iktibâs olunmuştur.

misyonerlerinin senevî varidâtları bir milyon İngiliz lirası olduğu halde, diğer bir istatistike nazaran, Protestan misyonerlerinin senevî varidatının yekunu beş milyon İngiliz lirasına bâliğ olduğu tahakkuk itmiştir. Katolik misyonerlerinin maksadı nedir?

Bunların yegâne emelleri, bir taraftan Katolik mezhebinden matrûd yahud irtidâd itmiş fırkaları tekrar Katolik silkine idhal, diğer taraftan da kendi tabirleriyle "bir milyon nüfusun vaftiz usulüyle tensir itmeleri" gayesine matufdur. Katolik misyonerleri beyanında, Cizvitlerin teşkilâtı en mükemmel ve mühim ad olunur.

(Şirket-i Yesu) Societas Yesu denilen mezkûr fırkaya 1534 tarih-i miladisinde, Paris darülfünununda (İgnatius Liyola) te'sîs ve 1540 senesinde üçüncü Papa Paul tarafından tasvîb ve tasdîk kılınmışdı.

Cizvitler iki yüz sene zarfında kerre-i arzı otuz yedi mıntıkaya ayırarak, her mıntıkaya da bir reis (Superior) ruhaniyenin taht-ı idaresine ve mezkûr rüesânın cümlesini de general denilen bir müdür-i umumiyenin hakimiyet-i mutlakasına tevdî ve teslim iylemiştir.

Fırka-i mezkûre az bir müddet zarfında o kadar tevsî' ve kesb-i servet ve kuvvet itdiler ki yeryüzündeki krallarla âyân-ı mesihîyet âciz ve bîzâr kalarak Cizvit papalarına serfûrû itmek mecburiyetinde kaldıklarından papalık makamına şikayetler, feryadler yağdırmışlardı.

Şikâyât çoğaldıkça çoğaldı. Bir dereceye kadar vardı ki 1733 senesinde papa bu tarikâtı fesh ve ilga itmeye mecburiyet hissetti.

Mezkûr vakadan seksen sene sonra 1814 tarihinde yedinci Papa Luvis, Cizvit tarikâtını tekrar ihyâ ve ircâyâ muvafakat ve rûy-ı rıza göstermiş ve evvel tarihinden itibaren Cizvitler yine dirilmeye başlamışlar ve eski faaliyetleriyle Katolikliğin intişârına devam itmişlerdir.

Elyevm kere arz-ı yirmi yedi mıntıkaya taksim iden Katoliklerin dine mensup efrâdı 16.545 kişiden müteşekkil bir heyet-i azîmedir. Bu heyet içinde 3.531 rahip sırf misyonerlik vazifesiyle mükellefdirler. 1912 senesine kadar yapılan istatistikden anlaşıldığına göre memâlik-i Osmaniye'de icrâyı vazife iden Cizvit misyonerlerinin adedi 254' e baliğ idi, bunlardan 140'ı Suriye'de ve 55'i Kürdistan'da mütebâkisi diğer vilayette iş görüyorlarmış.

Demek oluyor ki, Cizvitlerin miktarı umumiyesinin bir rub-ı memâlik-i ecnebiyede misyonerlik vazifesiyle neşr-i diyanete hizmet itmekle meşgul bulunuyorlar.

Ötede beride, memâlik-i İslamiye'nin her tarafında Katolik rahiblerinin miktarı

iki yüz bine bâliğdir ki, rahibeler mezkûr adedin haricinde kalıyorlar.

Katolik misyonerlerinin bunca mesâi ve igvââtına rağmen diyânet-i celil-i İslamiye Afrika'da, Hindistan'da, Çin'de ve Japonya'da, Filipin adalarında kemâl süratle ilerlemekte ve binlerce gayri müslim kendi arzuyu vicdaniyeleriyle bu diyânet-i hakkaya günden güne itinâk iylemekdedirler. Bu halde ise âlem-i Nasraniyet'le ruhbanının gayz ve kinlerini celb edib durmakta ve hayretlerini bir türlü gitmemekdedir, olamamaktadır.

Ulema-yı İslam dahi muntazam bir suretde teşkilât yapıp bu mübâreze-i diniyeye atılsalar ve bu emir hayır ciddi teşebbüsde bulunsalar fena mı olur? Artık bu işin zamanı hulûl etmiş ve çokdan bile vakti geçmişdir.

Abdülâhad Davud

3.1.10. Misyoner Tehlikesine Karşı¹¹¹

Mütেকâid erkân-ı harbiye feriki Enver Paşa bu mevzu hakkında "Âti" gazetesinde mühim bir makale neşretmişlerdir ki bazı fikralarını bervechiâtî naklediyoruz.

"Amerika'da Protestan dinî hükm-ü sürûr ve din meselesine burada pek ehemmiyet verilir. Amerikalılar esasen Müslümanları taassub-u diniyelerinden dolayı sevmedikleri halde, zâhiren esbab-ı siyasiye perdesi arkasından ve güya medeniyet ve insaniyet namına Türklere zulüm ve vahşet isnâd iderler ve onlardan bir fikr-i millî olmak üzere teneffür iyler.

Ehl-i sâlib mes'ele-i kadimesi zamanımızda Avrupa'da ekser-i evkât sönmüş bir halde bulunduğu halde Amerika'da öteden beri manen devam iylemiş ve iylemekdedir. Amerikalılara kalsa dünya yüzünde hiç bir hükümet-i İslamiye bırakmazlar. Malum olduğu üzere bu mesele-i diniye zamanımızda "dinî misyonerler" nam-ı tahtında "Misyonerler" tarafından mevkiî tatbîk ve icrâyâ konulmaktadır. Fakat Amerika misyonerlerinin mâlik oldukları resmiyet ve ehemmiyeti ve hususıyla sanat-ı milleyeyi Katolik misyonerleri hâiz değildir. Amerika misyonerleri bütün Amerikan milletinin mücâhid ve mümessilleridirler.

Amerika misyonerleri öteden beri memalik-i Osmaniye'ye sessizce ve hemen kimsenin haberi olmaksızın birleşmişler, Rum ili ve hususiyle Anadolu'da sarf-ı mesaiye başlamışlar ve Türklere karşı Bulgarları Ermenileri, Kürtleri ve Suriyelileri

¹¹¹ *Sebilürreşad*, cild:15, sayı: 366, yıl:1334, s. 36-37.

tahrîk ve teşvîk veya sıyânet ve himaye itmişlerdir. Amerikanların, Ermenilere olan mezâhretleri herkesce malûm ise de Bulgarlar ile Suriye Hıristiyanlarına olan derece-i nüfuzları o derece malûm değildir. Amerikalılar Suriyelilerden, Türklerin aleyhinde bulunmak üzere Amerika'da adeta bir koloni teşkîline muvaffak olmuşlardır ki, bunların her bir haline Amerika da iken tarafınızdan vukûfu tam hâsıl olmuştur.

Şimdi ise Amerika hükümeti hürriyet namına harb-i umumiye dâhil olmuş bulunuyor ki bu bizim için en büyük bir tehlikedir. Çünkü Amerikalıların netice-i âmâli bizi yeryüzünden kaldırmaktır ve bu davalarından aciz kalmadıkça katiyyen vazgeçmezler. İmdi bu hal karşı tarafımızdan insaniyet, lütuf ve nezâket ile mukabele idilmek usûlünü yani göz kapağı muvâfık hal ve maslahat görenlerimiz vardır. Fakat katiyyen emin olmalıyız ki Amerikalıları böyle dinî teşebbüslerinden hiç bir şey vazgeçirmez ve mesela bir yangına karşı nasıl maddeten mukabele olunmak lazım gelir ise, bizim dahi o yoldan harb-i umumi zamanından bilâ istifâde Amerikalıların memâlikimize hakk-î müdahalelerine esasından kaldırmamız lazım gelir. Emin olmalıyız ki Amerikan halkını ve efkâr-ı milliyesini bu harb-i umumiye sevk iden esbâbdan biri, Türkler ve Müslümanlar aleyhinde harb itmek ve şarkda Hıristiyanlığı kurtarmaktır.

Bir vakit Rusya devleti dahi dinî ve ecnebî misyonerlerden âciz kalarak onlara karşı bir kanun tesîsine mecbûr olmuş ve Sibiryâ ile Asya Rusya'sında ecnebi misyonerlerini bu suretle men iylemiştir. Fikrimizce bizde dahi bu yolda hareket itmekden başka çare yokdur. Zaten hiç bir veled kendi ahalisini bir ecnebi devleti tarafından te'sis idilen mabedlerde gönderdiği ecnebî rahipleri vasıtasıyla ibadet itdirmeye muvâfakat itmez. Tedrisât dahi bu yolda vukû bulamaz. Bizde ise ecnebiiler kendi tebaamıza rahipleriyle icrayı ayin itdirebildikden başka arzu itdikleri tarzda evladı vatanımıza ulûm ve efkâr-ı siyasiyede tadrîs idebilirler. Hâlbuki bu gibi ahvale Çin'de bile tesadüf idilemez. Payitahtımızda hükümet-i ecnebiye her nasılsa inşâ itmiş oldukları mabedlerinde kendi tebaasına kendi rahipleriyle icra-yı ayin itdirebilirler, fakat bu mabedlere tebaamız giremez. Anadolu'ya gelince: Hiç bir hükümet-i ecnebiyenin misyonerler göndermeye ve bu kıtada mektebler açmaya hakkı bu kadar olamaz. Rusların Asya'da yaptıkları gibi bizim dahi Anadolu'ya ecnebi nüfus ve müdahalesinden katiyen tecrid itmemiz zamanı gelmiştir ve buna şimdi muvaffak olamaz isek ileride hiç olamayız.

3.1.11. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti ve Faâliyetleri-I¹¹²

Y.M.C.A

Zan ederim ki, İstanbul'da "Genç Hıristiyanlar Cemiyeti" nâmında bir cemiyet teşkil ittiğini herkes duymuş ve gazetelerde görmüştür. 21 Kânunsâni 337 Cuma günü Çarşıkapı'da, medrese sokağında 1 numaralı binanın merasim-i mahsûsa ile İstanbul şubesinde küşâd iden ma'hûd cemiyetin memleketimizdeki faaliyetinden, ne yapmak istediğinden uzun uzadıya bahs etmek istiyorum, tâ ki İslamlar nasıl bir tehlike karşısında bulduklarını anlasınlar da ona göre ciddi tedbîr-i ittihâz itsinler.

Maksada girmezden evvel kısaca söyleyim: İstanbul'da ve memâliki İslamiye'de teşkil iden "Genç Hıristiyanlar Cemiyeti"nin maksad-ı asliyesi İslam içtimâiyâtını, İslam ahlakını yıkmak ve İslam gençlerini tadrîci bir surette Hıristiyanlaştırmak, her türlü câzib vasıtalarla Hıristiyan ruhunu telkîn ve telkîh itmekdir. Görünüş ne olursa olsun, maksat tamamıyla budur. Kuru sözle değil, delâil-i yakiniye ile isbat edeceğimden şimdilik bu ciheti bırakarak ma'hûd cemiyet hakkındaki tedkikatını sırasıyla arz etmek istiyorum.

İstanbul'da, divan yolunda kadınları çalıştırma cemiyeti İslamiye'sinin karşısında "Genç Hıristiyanlar Cemiyeti" Y.M.C.A namıyla bir cemiyet te'sîs ittiğini ilk defa Muhammed Ali Aynî Bey tarafından İkdâm Gazetesi'ne yazılan bir makâleden anlamışdım. Muhammed Ali Aynî Bey bu makalesiyle ma'hûd cemiyetin tehlikesini kapalı bir suretde anlatıyordu. Evvela herkes gibi ben de o makaleyi okumuş, fakat o kadar şayan-ı tedkîk bir şey görmemişdim. Bilâhare ...[→] da pek çok sevdiğim ...[→]lardan bazıları bizzat kendilerinin cemiyete gidip reis ve kâtibi ile görüşüklerini ve orada cereyân eden ahvali bir kısmına matla' olduklarını, programlarını alıp okuduklarını, söylediler ve bu cemiyetin Hıristiyanlığı propaganda gayesiyle teşkil itmiş olduğunu da ilâve itdiler. Cemiyete girenlerin ekseriyetle İslam ve Türk gençleri olduğunu öğrenmemiş olsaydım belki o kadar alâkadar olmayacaktım. Hâlbuki bilâhare arz ideceğim istatistiklerden de malum olacağı üzerine "Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'ne" kayd olan a'zânın yüzde kırk altısı İslam ve Türk gençleriydi. Bunun içindir ki bu cemiyet hakkında esaslı bir tedkikatda bulunmayı bir vazife-i diniye bilerek doğruca cemiyetin divan yolundaki merkezine gitdim. İdare-i memurinin

¹¹² *Sebilürreşad*, cild: 19, sayı: 493, yıl: 1338 s. 265–268.

[→] Metnin orijinali noktalı

[→] Metnin orijinali noktalı

delâletıyla reisin yanına çıktım. Cemiyete a'zâ kayd olacağım, fakat evvela bazı sualleri sormama müsâade itmesini söyledim. Suallerim şunlardı:

1- Cemiyet nedir?

2- Ne maksatla ve ne zaman teşkîl itmiştir?

3- Dünyanın nerelerinde şubeleri vardır?

4- A'zâsı ve parası ne kadardır?

5- Cemiyet beynelmilel olduğu halde “Genç Hıristiyanlar” denilmesinin sebebi nedir? Bu isimden başka bir mana da anlaşılmaz mı? Mesela gayenin Hıristiyanlık olduğu hatıra gelmez mi?

6- Hıristiyanlığın mukaddes bir esâsı olan “müselles” işaretini niçin kendisi için şîar ittihaz edinmiştir? Alâmetifarika olmak üzere bunu kabul itmekden maksadı nedir?

7- Şube küşâd idildiğinden beri yazılan a'zâlar en ziyade kimlerdir?

Reis, suallerime şu suretle cevap veriyordu.

1- Genç Hıristiyanlar Cemiyeti, beynelmilel bir cemiyettir. A'zâsı ıslahat-ı mütekâbile ve terkiyât-ı maneviye uğrunda müttefikdirler. Gerçi bu cemiyetin idaresi Hıristiyanların nezâreti tahtında bulunuyor ise de, her millet ve mezhebe mensub bir delikanlı oraya a'zâ olabilir.

2- Cemiyetin maksadı, bedenlen, fikren ve manen kuvvetli gençler yetiştirmeye ve onları gerek kendilerine, gerek diğerlerine yardım itmeye teşvîk etmekden ibarettir. İş bu maksadın husulünü te'min için insanlardan büyük gayeler vüsûl-u hüsn-ü ikâz ve tenmiye eden günâgün eğlenceler ve vesâiti terakki tedârik olunmuştur. Her a'zâ ondan istifâde ider.

“Cemiyet ilk defa olarak Londra'da 1844 sene-i miladiyesi Haziranının altısında (Mösyö George Williams) namında bir İngilizin taht-ı riyasetinde te'sîs etmiş ve bilâhare tevsî' iderek bütün dünyada şubeler ihdâs iylemiştir.

3. Elhaletihâzihî, hemen bütün Avrupa'da, şimâlî ve cenûbî Amerika'da, Hindistan'da, Çin'de, Japonya'da, Kore'de, Avustralya'da ve Yeni Zelanda'da, Filistin'de, Mısır'da, Afrika'da pek büyük şubeleri mevcuttur.

4- Cemiyetin elyevm 27 muhtelif memlekette 9065 şubesi, 1.330.532 a'zâsı¹¹³, 120,540,049 dolar-ı varidâtı vardır. A'zâlar üç kısımdır: A'zâyı hamiyeye, a'zâyı faaliye, talebe a'zâ. A'zâyı hamiyeden senede on, a'zâyı faaliyeden beş, talebe a'zâsından da iki

¹¹³ Son tetkikatım bunun daha fazla olduğunu gösterecekti. (Osmanlıca metnin orjinalindeki dipnot aynen yazılmıştır.)

lira alınır. Ders için vereceği para tabî başkadır.

5- Filhakika bu şube küşâd idilir iken ve ismi de hayli münakaşa oldu. Leh ve aleyhte sözler söylendi. Fakat maksat sizin hatırıma geldiği gibi değildir. “Genç İnsanlar” yahud “Gençler” cemiyeti demekte de bir mahzur yoktur. Lakin bunun ilk müessisi Hıristiyan olduğu cihetle ona hürmeten bu ilim muhafaza olunmuştur.¹¹⁴

6- Cemiyetin “müselles” işâretini alamet-i farika olarak kabul etmesindeki maksad şudur: Bir insan üç ayak üzerine durabilir: İlim, sıhhat, ahlak. Bunun biri noksan olursa, katiyyen o adam sağlam bir adam sayılamaz. Ve hayatta daima noksandır.

Mesela: Ne kadar iyi bir kimse olursa olsun dümen makinesi mefkud veya bozuk olursa arzu itdiği yere varamaz. İnsanlarda aynıyla böyledir. Birçok adamlar vardır ki ömürlerinde asâlet-i tabiata ermekten acizdirler, çünkü kuvve-i muharrike mâneviyeleri ve nuhbe-i emelleri mevcut veya muntazam değildir. İşte bunun içindir ki cemiyet, terbiye-i diniye daireleri teşkîl iderek gençleri -ilmen ve sıhhaten olduğu kadar- ahlâken de yükseltmek istemektedir. Terbiye-i diniye dairelerinde insanlara hayatın en yüksek kuvvetini ve en asil gayeleri irâe idilerek, bunlara vesile-i teşvîk olunurlar. Bunun için de şâriin ve kâidini beşeriyetin ahvâl ve şunununu tarif ve mesâil-i hayatiyeyi tedkîk itmek üzere meccanen ve ihtiyârî¹¹⁵ sınıflar açılmıştır.

7- Şimdiye kadar muhtelif milletlere mensub hayli a’zâ yazılmıştır. Bunların yüzde kırk altısı Türklere dir.”

Reisden almış olduğum bu izâhâtı -o gün için- kâfi gördüm. Ve müsaade taleb iderek ayrıldım. Asıl tetkîkâtıma ondan sonra başlayacaktım. Harb-i umumi müddetince Ayntap ve Maraş Amerikan Koleji’nde müdebbirlik yapmış olan “reis” tamamıyla “misyoner” idi, ve Ermeni şivesiyle konuşuyordu. Maksadı tamamıyla Hıristiyanlık ruhunu telkîn itmek olduğu pek aşikâr bir surette anlaşılıyordu. Artık İngilizce derslerine devam ideceğim için sık gelebilecek, içtimâileri, konferansları takip

¹¹⁴ Reisin bu ifadesi ne dereceye kadar hakikat olduğu anlaşılacak üzere şimdilik şunu arz edeceğim: ? Vuku bulan tedkikatdan anlıyorum ki: İstanbul’da cemiyetin hîn teşkilinde reis bey mütereddid, adeta cesaret edemeyecek bir vaziyette idi. Bunun için bazı İslamlara müracaat ediyor. Gençleri kurtarmak, ilmen, sıhhaten ve ahlâken yükseltmek için bir cemiyet teşkilinden bahsediyor. Mesele uzun uzadıya görüşülüyor. Nihayet cemiyetin ismi hayli münakaşata mucib oluyor. Reis “?” ve “Genç Hıristiyanlar” namını ileri sürüyor. Orada bulunan Müslümanlardan bir kısmı bunu kabul etmek istemiyorlar. “Mademki beynelmilel bir cemiyettir, niçin bu ismi veriyoruz. Bunu tercihten maksat nedir? O halde “Genç İslamlar” namını verelim.” Diyorlar. Reis bunu kabul etmiyor. Birisi de öyle ise “Genç İnsanlar, Genç Adamlar” namı verelim diyor. Nihayet reis diyor ki “Ben bunların hiç birine ? değilim. Ben aldığım emri ifadeye mecburum. Bu cemiyetin ilk müessisi Hıristiyan olduğu için bunu vereceğiz...”

¹¹⁵ Bu usule katiyyen riayet edilmeyerek birçok vasıtalarla, gizli ve âşikâr yalnız Hıristiyanlık telkin edilmekte olduğu bilâhare arz edeceğim konferans ile anlaşılacaktır.

idecekdir.

Aklı başında olan her fert beş on gün mahûd cemiyete devam iderse mutlaka oradaki maksadı anlamakta gecikmez. Buna misâl olmak üzere şu vakayı arz edeyim. “? mektebi Fransızca muallimi ? gelip yazıldı ve Fransızca dersler vermeyi taahhüt itdi. Fakat bilâhare istifa itdi. Sebebini soranlara şu cevabı verdi. Ben vaktiyle Paris’te iken İslamlar tarafından bir kulüb açılmış ve kapısının üstüne “Burada Hıristiyan zata akaid-i İslamiye tâlîm olunur.” İbaresini hâvî bir levha talik olunmuştur. Ben kulübe devam itdim ve okudum. Fakat Hıristiyanlığına zerre kadar dokunacak bir şey görmedim. İslam itikâdı olduğunu bile bile okudum. Hâlbuki bunlar, programlarında “Beynelmilel Gençler Cemiyeti” dedikleri halde içeride akâid-i Hıristiyaniyeyi telkîn itmeye çalışıyorlar. Bütün maksatları budur. Zâhırları başka, maksatları başka olduğu için istifa itdim.”

İşte basireti yerinde bir adam -hem de gayri Müslim- ifadesi! Fakat ne yazık ki birçok İslam ve Türk gençleri her gün cemiyetin mahûd binasına, cemiyetin maksadı tertib itdiği eğlence ve konferanslara akın idiyorlar. Bilhassa Cağaloğlu’na açılan kadınlar şubesinin daha faal olduğunu görünce hayret itmemek elden gelmiyor 24 Ağustos, 1337 akşamına kadar kadınlar şubesine kayd olunan genç kız ve hanımların ekseriyet-i azîmesini Türkler teşkil itdiğini bunların içinde bir çok muallimelerinde bulunduğunu, hatta evkâf müsteşârının kerimesinin de cemiyetin katibeliğinde bulunup misyonerlerin gayelerine bütün kuvvetiyle çalıştığını insan işitdikçe Müslümanlık ve Türklük namına ne söyleyeceğini şaşırıyor.

Evet, biliyoruz ki İstanbul hükümeti acizdir, cemiyete karşı bir şey yapamıyor. Fakat gençlerin, bilhassa kadınların, yavrularımızı ellerine teslim edeceğimiz muallimelerin, Hıristiyan ruhunu neşr ve tamîme çalışan bir misyoner cemiyetine a’zâ kayd idilmelerine mani olamaz mı? Haydi diyelim ki hükümet bundan da acizdir, acaba o gençlerde, o kızlarda zerre kadar da hamiyet yok mu? Anlaşıyor ki hâkimiyet ve istiklâli gâib iden bir mahiyette artık hissiyât-ı diniye ve milliyeden de tecrîd ediyor.

Bu bâbdaki tedkikatımı yazıp bitirdikten sonra Müslüman gençlerini bu gibi muzır mahiyetlerden nasıl kurtarabileceğimiz hakkındaki fikr-i mahsusamıda ayrıca yazacağım. Şimdilik bundan sonraki makalelerimin mücmel bir fihristini takdim iderek bu makaleye nihayet vermek istiyorum.

1- Cemiyetin ilk müessesenin tercüme-i hâli

2- Cemiyetin vâsita-i faaliyetine aid izâhât

3- Cemiyetin a'zâlık şerâiti

4- Programı

5- Talim ve terbiyeye dair malları

6- Alâmet-i farikası

7- Kadınlar cemiyetinin faaliyeti

8- Cemiyetin cihan komitesi ve nerelerde olduğu

9- Çin'deki faaliyetler

10- İstanbul'daki a'zânın yekunu

11- İstanbul şubelerinin heyet-i idâresi, milliyetleri, ifa itdikleri vazifeler

12- Müslümanlar için açılan bu şûbenin mesârifât ve vâridâtı

13- Tensîr idenler

14- Tensire ihzâr idenler

15- İstanbul'daki zükûr ve inâs Emirgan mektepleri hakkında malûmat.

Cemiyetin İstanbul'da nasıl teşkil itdi? Hîn-i teşkilinde bizden kimlerle istişâre itdi?

Cemiyetin bu hususta yol ve teshîlât gösterenler kimler idi?

16- Cemiyette teksîr a'zâ için sırf mesai iden komite kimlerden mürekkepdir?

Vazifesi nedir? Cemiyetin hâdim-i âmâli kimlerdir?

17- Cemiyet yalnız kendi parasıyla mı idâre idiyor.

18- İstanbul şûbesinin hîn-i küşâdından bu ana kadar, mahûd cemiyet tezyid-i faaliyet yolunda nasıl ve ne suretle sarf-ı mesâi itdi. Hangi müessesâtımızla te'sis-i münasebet itmek istendi. Müessesât-ı mevcûdeden hangileri cemiyetin teşkîl ve taazzuvuna zahîr oldular. Hangileri dirsek çevirdiler.

19- Cemiyetin resmi küşâdı ne suretle icrâ edildi. Cemiyetin te'sis ve teşkîlini alkışlayanlar kimlerdi.

20- Merkez matbuatında cemiyetin leh ve aleyhinde yazılar yazarlar

21- Amerika da Genç Hıristiyanlar Cemiyeti aleyhine çalışmak üzere genç Amerikalılardan müteşekkil cemiyeti nedir? Maksadı nedir?

22- Cemiyet son zamanlarda darülfünunumuza ve diğer mekâtib-i âliyemize hulûl ve nüfuz için ne yaptı. Bu mesaisi ne neticeler verdi.

23- İstanbul'da Amerikan misyoner cemiyeti ve Kitâb-ı Mukaddes şirketi hakkında malûmat-ı esâsiye.

24- Cemiyetin verdiği konferansın mahiyeti.

Ümid iderim ki bu neşriyat Müslümanlar üzerinde büyük bir intiba husule

getirecek. Bu azim tehlikeye karşı onları tedâbir-i lâzıme ittihazına sevk idecektir.

Mecdüddin

3.1.12. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti -2¹¹⁶

Birinci makalemde İstanbul'da teşekkül iden Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'nin maksad ve suret-i teşekkülü, ahlâk ve içtimaiyat-ı İslamiye üzerinde yapacağı tahribât-ı müdhişe ve bilhassa kadınlar şubesinin bu memlekete, bu millete ne azim fenâlıklar yapabileceği hakkında bazı mütalaâtı umumiye dermeyân itmişdim. Bugünkü makalemde bu cemiyetin kadınlar şubesine ve bu şubenin Amerikan misyonerlerine hizmet maksadıyla memleketimize yapmış olduğu hıyânet hakkında biraz tafsilât vermek istiyorum.

İstanbul'da teşekkül iden Genç Hıristiyanlar namındaki misyoner cemiyeti yalnız erkeklerden ibaret değildir. Bir de Genç Hıristiyan Kadınlar Cemiyeti -Y. W. C. A.- vardır. Kadınlar cemiyeti, erkek cemiyetinin Beyoğlu şubesine muttasıldır: "Beyoğlu, Kabristan Caddesi" kadınlar cemiyetinin İstanbul'da da bir şubesi vardır. Bu şubenin bulunduğu yer Cağaloğlu'nda 1 numaralı büyük bir binadır. Kadın cemiyetlerinin alâmet-i farikası olan müselles işareti rengince erkeklerinkinden farklıdır. Müselles işaretinin ve levhanın hâvî olduğu harflerin ikincisi erkeklerde M kadınlarda W'dir.

Evvelâ şurasını söylemek lâzımdır ki müselles işaretinin ortasında olan dört harfin her biri bir kelimeye işaretdir.

Veba mikrobu gibi memleketimize sokularak ictimâyetimizi kemirmeye çalışan ve maateessüf pek çok Türk hanımlarını da âmali milliye hilâfına hizmet itdiren bu misyoner teşkilatının kadınlara mahsûs şubesi tarafından neşr olunan programını inzâr-ı intibâha arz idiyorum.

İstanbul'da Genç Hıristiyan kadınlarının cemiyeti reisesi genç yaşta "Misis Piyadi" nâmında bir Amerikalı kızdır. Bu reîse bilâhare değişti yerine başka biri geçti. Cemaatin beyânnamesi şu suretle başlıyor: "İstanbul Genç Hıristiyan Kadınlar Cemiyeti, Beyoğlu'ndaki cemiyetin bir şubesidir. Cemiyetin İstanbul'da ifade itdiği veche ile İstanbul hanımlarına aralarında hayat-ı ictimâiyeyi te'sîse hâdim bir merkez olmasını arzu ideriz.

"A'zâ olabilmek için on üç yaşından itibaren ve şâyân-ı itimâd (!) bir şahısdan

¹¹⁶ *Sebilürreşad*, cild: 25, sayı: 495, yıl: 1338 s. 7-8.

tavsiyenâme ibrâz iden ve cemiyetin birbirini sevmek ve birbirine yardım itmekden ibâret olan maksad ve gayesini kabul iyleyen ve a'zâlara mahsûs senelik ücreti veren, her "genç hanım" cemiyetimizin a'zâsı olabilir senelik ücret 150 guruşdur."

"On üç yaşından onaltı yaşına kadar olanlar, yetmiş beş guruş ücretle cemiyetin genç kızlar kısmına dâhil olabilirler."

"Arzu idenlere jimnastik, İngilizce, Fransızca, idare-i beytiyye vesâire dersler verilecektir. Tertîb idilecek haftalık eğlencelere a'zâlar bilâ ücret dâhil olabilecektir."

"Mesâî, terbiye-i şahsiye ve ictimâî işler için kulübler teşkil olunacaktır. "Genç Kızlar Kısmı" programına da ayrıca kulübler, dersler eğlenceler dâhil idilecektir"

Beyannâmenin baş tarafında denildiği üzere cemiyetin maksadı kadınlar arasında hayat-ı ictimâiyeyi te'sîs itmekdedir. Cemiyete yazılan kadınlar bilâ tefrîk cins ve mezheb yalnız bir maksada, gayeye hizmet ideceklerdir ki o da Hıristiyanlıktır. Hepsi Hıristiyan hayat-ı ictimâiyesinin neşr ve tamîmine çalışacak, Hıristiyan ruhunu taşıyacak, bu ruh ile kaynaşacaktır. Bunun içindir ki İslam ve Türk hanımı olarak o muhteşem binaya devam iden hanımların kıyafeti ile Genç Hıristiyan rahiplerinin kıyafeti arasında bir fark göremezsiniz. Tecrübe için çarşamba günü okuldan sonra Genç Hıristiyan Kadınlar Cemiyeti binasının karşısındaki kahveye oturub oradan sürü sürü çıkan genç İslam-Türk hanımlarının kıyafetiyle Hıristiyan misyoner kadınlarının kıyafetini mukayese idiniz. Yahut hep birden tenezzühe çıktıkları bir günde bunlara bir bakınız, aralarındaki samimiyet ve mücânesetin ne kadar mükemmel olduğunu derhâl görür ve hakikati bunların arasında hayat-ı ictimâiye (?) te'sis etmiş olduğuna siz de kâni olursunuz.

Kadınların İstanbul şubesine 24 Ağustos 337 akşamına kadar 183 a'zâ yazıldığını ve bunların ekseriyet-i azîmesini Türk hanımları teşkîl ittiğini ve hatta en büyük propagandacısı olan kâtibesi de bir Türk kızı olduğunu geçen makalemde kemâl esefle söylemişdim. Ekseriyet-i azîmesini Türk hanımları teşkîl iden Genç Hıristiyan Kadınlar Cemiyeti'nin Hıristiyanlık namına neler yapmakda olduklarına dair burada şimdilik ufak bir mâlumât vereceğim. Bunların derece-i mesâisi ve faaliyetini hakkında anlamak için cemiyetin İstanbul'da münteşir İngilizce (Orient News) gazetesinin 25-12-37 tarihli 158 numaralı nüshasında münderic şu beyânnâmesini okumak kâfidir:

Y.W.C.A Genç Kadınlar Cemiyet-i Hıristiyaniyesi dersaadet şubeleri son muâvenât-ı nakdiyenin netâyicinden dolayı pek ziyâde medyûnu şükrandır. Bu beynelmilel cemiyet, iki buçuk seneden beri sarf-ı mesai ider. Kulüblere, dersanelere,

yaz kamplarıyla hizmetlerinde (1.200)'den fazla a'zâ kayd itmişdir. Biri İstanbul'da diğeri Beyoğlu'nda olmak üzere iki şubesi te'sis iyledi. Her din ve milletten olan kızların bir arada toplanıp eğlenmeleri ve bu suretde yekdiğerine yardım ve birbirlerini eğlendirmeleri için kulübler, dersaneler, jimnastik haneler, sınıflar vesâir tertîbât-ı lâzımenin, ikmâli mümkün olmuştur. Bu teşebbüsü mevki-i fiile koymak için lazım olan paralar şimdiye kadar hemen kâmilen Amerika'dan gelmiştir. Altı Amerikan memurunun iâşe masrafı ve maaşı hâriç olmak üzere bu seneki yekûnu 32.540 Türk Lirasıdır. Bittabî memâlik-i sâirede bu gibi cemiyetlerin a'zâ istinâdgâhı namına arz-ı hizmet itdiği cemaatdır. Hâlihazırdaki iş buhranı dolayısıyla her ne kadar bu husus burada gayri mümkün ise de bir miktarının İstanbul halkına yükletilmesi icâb ider. (Dikkat idiliyor ya! Cemiyet burada bizim nâmımıza, bizim hayır ve menfaatimize hizmet idiyormuş! Bizim refahımız, bizim temdîn kadınlarımızın yükselebilmesi yani Hıristiyanlaşması için çalıştığı cihetle masrafını da bizim vermemiz îcâb idiyormuş! Ne kadar doğru!)

“Teşrinievvelde 2.000 lira toplatılması kararlaştırıldı. Muhtelif milletlere (Türk, Hıristiyan) mensub 27 mümtâz kadın, cemiyetin ihtiyâcât ve mesâisi ve gayesi hakkında propaganda da bulunarak gerek zevât müfredâdın, gerek müesseselerden birçok hediyeler toplamıştır. Bu heyet, matlub olan 2.000 lira yerine 4.000 lira miktarında bir para toplamaya muvaffak olduğu için kendini bahtiyâr ad ider. Dersâdet için sarf olunan mebâliğin yüzde on iki buçuğu hemen hemen te'mîn edilmiştir. Bu paralar, şehrin 182 müessesesinden, muhalif milletlerden ve cemiyete dâhil 199 kişiden ve 271 kızdan te'mîn edilmiştir. Cemiyetin a'zâları pek mahdûd teberruâtta bulunmakla beraber bu hizmete daha ziyâde alâkadâr görünmüş, şekerleme satmak 300 kişiden fazla bir cemiyete konser vermek suretiyle varidâtın tenzîdine hizmet itmişlerdir. Bu teşebbüse müzâheret talebe olunan yalnız 127 zât, cevap vermekten istinkâf itdi.

Toplanılan paranın miktarı her ne kadar büyük ise de ihtiyâr olunan mesârif daha ziyâdedir. Cemiyetimiz Y.W.A.C Genç Kadınlar Cemiyet-i Hıristiyaniyesinin mesâi ve gâyesine müteallık malumânın neşri ve bu hususda cemiyetimizle teşrîk-i mesâi itmek gibi hizmetin îfâsı, daha büyük daha fâideli ve dâimi bir hizmet ve kıymet ad ider.

1922 salı cedîdinden itibaren yeni bir devre-i tedrisiye başlıyor. Asrî lisanlar, edebiyat, jimnastik, daktilografi kursları ve hidemât-ı beytiyye dersleri vesâir her din ve milletten olan kadınlara arz olunacaktır. "Dâhiliyesi pek mu'tedildir."

Cemiyetin Orient News Gazetesiyle neşretmiş olduğu beyanname burada bitdi.

Şimdi burada bir az tevakkuf idelim, Genç Kadınlar Cemiyet-i Hıristiyaniyesi, diye ne olduğu isminden de vâzıhan malum olan bir cemiyet İstanbul'da şubeler açıyor. Bu cemiyete girenlerin bilâtefrîk cins ve mezheb hep bir kardeş olduğunu, hep bir gaye için çalışacaklarını, birbiri ile kaynaşarak birlik husule getireceklerini ilân idiyor? Vesaire gibi birçok zâhiri vesâitle Protestanlığın neşr ve tamimine, Hıristiyan ittihâdına çalışıyor. Sonra bizim Türk hanımlar, Türk kızları da cemiyete a'zâ yazılıyor ve cemiyetin her emrine âmâde ve hatta cemiyetin takdîrini mûcib bir halde propaganda idiyorlar. Ne yazık ki: Salîb nâmına mukaddes yurdumuzu başdan başa telvîs iden, mabedleri yıkan Yunanlıların cihân-ı insâniyeti titredir şenâatlerinden kurtulub İstanbul'a gelebilmiş binlerce yetimler açlıktan sokak ortalarında sürünür ki bazı İslam ve Türk kızları, hanımları "Genç Hıristiyanlar Cemiyeti" bana para veriyorlar, tahsildârlık idiyorlar. Rahibe kıyafetine girerek âmâli Hıristiyaniyenin tahkîki için var kuvvetleriyle çalışıyorlar. Bu, bir Müslüman ve bir Türk için insanın tasavvur idemeyeceği kadar şenî bir harekettir. Nasıl olur da Müslüman olduğunu iddia iden bir Türk hanımı, bir Türk kızı âmâli Hıristiyaniyenin tahkîkine hizmet ider? Nasıl olur da maksadı pek zâhir olan bir misyoner cemiyeti namına vatandâşlarından, dindâşlarından iâşe toplar? Bu İslam ve Türk kadınları eğer hayır yapmak, beşeriyete nâfi hizmetde bulunmak isterlerse, ehli salîb ordularını temsil iden Hıristiyan kumandanların emirleriyle kocaları bu gazâda imiş evladları idam olunmuş binlerce dul İslam kadınları, valideleri, ebeveynleri türlü işkencelerle öldürülmüş masûm yetimler var. İstanbul'un kışlalarını, camilerini, medreselerini dolduran ve sıfatından renkleri uçmuş olan bu zavallı dindaşlarına muânid itmeyenler! İâne kutularını misyonerler hesabına değil, bu biçâre felâketzedeler menfaatine dolaştırırsınlar. Biz, zira kadın hiss-i hamiyyeti hissi diniyesi olan bir kadının bu denâeti irtikâb ideceğine kânî değiliz. Binaenaleyh Genç Hıristiyanlar Cemiyeti bu ve hesâbına çalışan bu kadınlara, kimin nesi olursa olsun, vatansız ve milletsizlere layık olacakları cezâyı vermekte elbette tereddüt edebilmeyecektir: "O zalimler yarın nasıl tepetaklak olacaklarını görecekler."¹¹⁷

Mecdüddin

¹¹⁷ Şuara, 26/227.

3.1.13. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti - 3-¹¹⁸

Bundan evvelki iki makalede —İstanbul'da da şubeler küşâdına muvaffak olan— Genç Hıristiyanlar Cemiyeti hakkında bazı umûmî malûmât vermiş ve bilhassa kadın şubesinin faaliyetini bazı meselelerle izaha çalışmışdım. Binnetice Hıristiyan vahdetine çalışan, Hıristiyan ruhunu telkîn, telkîh itmek gayesini takîb idi, birçok vesâit-i muhalefe ile gafil-i İslam gençlerini kendine mâl iden bu cemaatin ilk müessesesi ile cihân komitesi hakkında da bu gün biraz izahat vereceğiz.

Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'nin müessisi Sir George William'dır. George William, 1861 senesi teşrîn-i evvelinin 11. günü Londra civarında kâin "Dolfen" karyesinde dünyaya gelmiştir. Pederi çiftlik sahibi olup sekiz evladı vardır. William bunların en küçüğü idi. Pederi, William'ı çiftci olarak yetiştirmek istiyor. William ise bunu istemiyordu. Bu mesleğe karşı lâkayd idi. Biraderleriyle pederi William'ın çiftçiliğe merakı olmadığını öğrenince, Bridgwater şehrine gönderdiler. "Mister Hickok" namında birinin ticarethânesine verdiler. Vilyım bu ticarethânedeki kasaplık vazifesinde istihdâm ediliyor.

"William pek mutaassıb ve mütevekkil bir Hıristiyandı. Hıristiyanlığa pek ziyâde merbût idi. William'a bu yüzden yerildiği, aile ocağından ve terbiyesinden anlaşıldığı halde Hıristiyanlığını zayıflatacak her şeyden uzak bulunurdu. O zaman bulunduğu şehirde ahlâk bozacak an'anât-ı diniyesiyle tezat teşkil edecek birçok haller vardı.

"William mağazada çalışan diğer arkadaşlarının maddi ve manevî hayatları bozukdu. An'anât-ı Hıristiyaniye'ye karşı lâkayd olduğunu görür ve bundan fevkalade müessir olurdu. İyi bir Hıristiyan terbiyesi almış olduğundan rabîta-i Hıristiyaniye'nin gevşemeye yüz tutması onu son derece dilgîr idiyordu. William düşündü, Hıristiyanlıktan uzaklaşmakta olan fena arkadaşlarını ıslâh etmek için hemfikir iki üç arkadaş buldu. Bunlar kendisi kadar kuvvetli bir Hıristiyan ruha malik değillerdi. Fakat bittabî "William"a tabii oldular. "William" bunlara haftada bir defa ictimâ itmeleri lüzumunu kabul itirdi. Üç dört arkadaş kendi aralarında haftada bir defa toplanmağa başladılar. Bittabî bu ictimâlar husûsi idi. Diğer arkadaşlarına da ictimâda hazır bulunmalarını teklîf itdiler ve bunda da muvaffak oldular. Meclislerinin adedi günden güne tezâyüd ediyor ve aralarında verilen kararlara hepsi mutavaat itdiklerinden hepsinin hayatlarında hem bir tebdîl vukûa geliyordu. İctimalar büyümemekte devam itdi.

¹¹⁸ *Sebilürreşad*, cild: 20, sayı: 497, yıl:1338, s. 43- 45.

Müstahdimînin bina ve haneleri gayrı kâfî gelmeye başladı ve daha büyük bir binanın lüzumu hissedildi. Bunu William mağaza sahibine söyleyemiyordu. Çünkü Hickok'un bu gibi şeylere ticaretden mâ-adâ şeylere karşı lâkayd olduğunu biliyordu. Nihayet tereddütle mağaza sahibinden büyük bir yer istediler. "Hickok" me'mûlün hilafında olarak gençlerin müracaat ve insanları ehemmiyetle karşıladı, maksadlarına dâir tafsîlât istedi ve işin ehemmiyet ve fâidesine kâni olarak arzuları veche ile büyük bir yer verdi. Kendisi de bizzat cemiyetlerine dâhil oldu; Erkândan tasarruf ile gençlerin icmâlarına bizzât iştirâk itmeye başladı. Kendi hayatlarında pek mühim tahviller husûle geldiğini gören mağaza sâhibi evvelce bir amele ve işçi nazarıyla bakdığı bu gençlerde yüksek fikirler müşahade etmeye başladı. Hıristiyanlığın teâlîsî için çalışmaya azmetmiş olan bu gençler, diğer şeylerde de aynı teşkilatın lüzum-u mevcûdiyetini his ve takdîr itdiler. Diğer yerlerden de murahhaslar isteyerek büyük bir ictimâ' indine karar verdiler. 1844'de, Haziran'ın altıncı günü George William yatak odasında ilk ictimâ' akd edilmiş ve "Genç Hıristiyan Cemiyeti" o tarihte doğmuştur. Bu itibâr ile Georğa William Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'ni 23 yaşında iken te'sis itmiş olur. Bu içtimai cemiyetin maksad-ı teşkili hazır ve mufassalan îzâh idildi.

Yukarıda da söylenen vechle, George gayet mutaassıb bir Hıristiyan idi. Aynı zamanda iyi bir ticâret adamı idi. Bunun için hem kurduğu cemiyetin terakkisine, hem de ticaretine fevkalâde ehemmiyet verebiliyordu. En sonra mağaza sahibi kendisine ortak yaptı. 1894'de te'sîs gerdesi olan cemiyetin 50. sene-i devriyesi münasebetiyle dünyanın her tarafındaki cemiyetlerde merâsim yapılmış. George, fevkalâde ta'zîm ve tebcîl edilmiş ve hatta Kral huzuruna kabul iderek Hıristiyanlığın tevhîdi gayesi için mühim bir müessese vücuda getirmiş olan William'a en büyük rütbe ve nişânı tevcih edilmişti. Sir William 1905 senesinde vefât etmiş ve hakkında muhîb ve muazzam merasimi yapılarak Londra'da ekâbir-i azama mahsus bir defn olan St. Paul Kilisesi mezarlığına defn olunmuştur¹¹⁹."

İşte Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'nin müesses ve suret-i teşkili budur. Bu kadar basit bir surette başlayan bir ictima bugün müdhiş ve müteaddî bir cemaat hâline gelmiştir. Âtîde vereceğim şu mâlûmât bu cemiyetin azâmet ve dehşeti hakkında şübhe bırakmayacaktır zan iderim.

¹¹⁹ Genç Hıristiyanlar Cemiyetinin müessisi olan William hakkındaki bu malumat, müşarûlileyhin yüzüncü sene-i devriye-i veladeti (1821–1921) münasebetiyle Amerikan Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'nin İstanbul şubesinde Hollandalı misyoner Mîster (Wan Bummel) tarafından verilen İngilizce konferanstan muktibisdir.

Her yere kök budak salmış olan Genç Hıristiyanlar Cemiyetlerini ve icraâtını temsil iden bir komite vardır ki bu, cemiyetin cihân komitesidir. Komitenin adresi şudur: “Cenova, İsviçre General Düfer Caddesi: 3” komitenin on altı heyât-ı icrâiyesi vardır. Bunun dokuzu “Cenova”da, biri “Lozan”da, biri “Basel” de, biri “New York” da biri “Londra”da, biri “Arhums” de biri de "Filford" dadır.

Komiteye birçok milletler namına a’zâ olub bunlarda muhtelif merkezleri vardır. Bunlar o merkezde lâzım gelen teşkilât ve faaliyeti yapmaya mâmururlar ki onları da hülâsa idiyorum:

Avustralya (Lambord), Avusturya (Viyan), Belçika (Münhal), Brezilya (Rio de Jenerio), Bulgarya (Sofya), Çin, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Britanya (Britanya namına beş a’zâ mevcut olub üçü Londra’da, biri Glasgov’da, biri “Soutsea”dedir, Hollanda, Macaristan, Hindistan, İtalya, Japonya, Şimâlî Amerika (bir a’zâ ve bir fahrî kâtib New York’da biri Londra’da, olmak üzere iki a’zâsı vardır), Norveç, Portekiz, Rusya, Cenûbî Maraka, Cenûbî Afrika, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye (Merkezi İstanbul’dur).

Cemiyetin Türkiye’de teşkilât yapmaya me’mûr olub İstanbul’da bulunan a’zâsı Fincancılar Yokuşu’nda bulunan Amerika Misyoner Cemiyeti ve Kitab-ı Mukaddes Şirketi reisi ve müdebbiri “Victor William Bet”dir. Artık kâin-i kirâm bunu da anlayabilirler ki: Genç Hıristiyanlar Cemiyeti tamamiyle bir misyoner teşkilatıdır. Teşkilatın yegane maksadı İslam gençlerini Hıristiyanlaştırmak, Hıristiyan ruhunu neşr ve tamîm itmekdir.

Komitenin Çekoslovakya ve Yugoslavya’da a’zâyı müşâveresi de vardır. Kanun-u beynelmülk 9. ve 10. maddeleri mûcibince komite bütün memalikdeki cemiyetleri ve icraatı temsil ider. Bu cemaatlerin mühim ve beynelmilel sıfat ve mahiyeti her nevi işleri için bir vâsita mukâmene kâimdir. Bu husus da tevsî-i salâhiyet itmeğe dahî mâ’murdur.

Bu komitenin ne suretle ve nerelerde cemiyetler şubeler, milli komite ve meclisler küşâd itdiklerini ve hangi memleketlerde daha ziyâde tevsî faaliyet edebildiklerini diğer makalelerime terk iderek şimdi birkaç söz, ilâve etmek isterim.

Hıristiyanlık nam ve hesâbına çalışan bu cemiyet, İstanbul’da da faaliyete geçer, teşkilatlar yapıyor ve bu faaliyet ve teşkilata da Amerikan Misyoner Cemiyetin ve Kitab-ı Mukaddes Şirketi reisi ve müdürü olan Doktor “William Bet” me’mûr ediliyor. Demek ki cemiyet Türkiye’de temsil iden bu zâtdır. Türkiye’deki İslam ve Türk

gençlerini ahlâken, ilmen, bedenen yükseltecek olan zat, misyoner cemiyeti ve Kitâb-ı Mukaddes şirketi reisi ve müdürüdür. İslam ve Türk gençlerinin Türk ve İslam hanımlarının her gün akın itdikleri nâm ve hesâbına paralar, îaneler, topladıkları Çarşıkapı ve Cağaloğlu'ndaki misyoner cemiyeti Kitâb-ı Mukaddes Şirketi reis ve müdürü tarafından açılan bu reisin fikrini bu misyonerin düşüncelerini neşr ve ta'mîm vazifesiyle mükellef olan müesseselerdir. Artık bu gençler, bu hanımefendiler bize istedikleri kadar milliyetden, hamiyetden bahsetsinler. Bundan sonra onların sözlerine inanacak kadar safderûn kalmamıştır. Bunlar ruhlarına pek uygun gelen bu müesseselerle haşr ve neşr olsalar da ikide bir de milliyet ve hamiyetden dem vurmasalar çok iyi yaparlar.

Mecdüddin

3.1.14. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti¹²⁰

Şeâir-i İslamiyeyi yıkmak üzere İstanbul'un muhtelif aksâmında şubeler küşâd iderek faâliyete başlayan bu muzırr cemiyetin gençleri, bilhassa genç kızları baştan çıkarmak, onların hissiyâtı diniye ve milliyelerini kökünden sarsmak hususunda yapmış olduğu fenâlıklar hakkında Ankara'da neşr olunan Sebilürreşad nüshalarında uzun uzadıya malûmât vermişdik. Müesseselerinin devâmını bir taahhüd-ü düvelî altına almak için ta Lozan Konferansına kadar murahaslar gönderdiğini de geçen hafta yazmışdik.

Hayât-ı ictimâiyemizi temelinden yıkmak üzere teşekkül iden böyle bir fesâd ocağının herkesin gözü önünde sellemeh-üs-selâm ikâ'-yı tahribât itmesine elbette dinine, istiklâline sâhib bir hükümet için tahammül olunur şey değildi. Teşekkür olunur ki hükümetimiz bu meseleyi nazar-ı dikkate alarak bu fesâd yuvasını dağıtmaya azm itmiştir.

Esâsen bu cemiyetin burada bidâyet teşkilinde hükümetten hiçbir müsâade istihsâl itmeksizin teşkîl itdiği ve maksad-ı teşkilinin şüpheye dâî' bulunduğu hükümetce icrâ idilen tetkîkâtdan da anlaşılmışdır. Binaenaleyh memleketin kanunlarına da riâyete lüzûm görmeyen bu cemiyetin faaliyetini durdurmak hükümetin en mütehattim vazifesi olmuştur.

Diğer taraftan da mezkûr cemiyetin küşâd itdiği mekteblere giden Müslüman talebe ve talebâtın pederlerine iblâğ-ı keyfiyyet idilmekte ve çocuklarının muhâfazası

¹²⁰ *Sebilürreşad*, cild: 21, sayı: 530, yıl: 1339, s. 66-67.

taleb idilmekde olduğunu da memnuniyetle haber aldık. Hükümet azm ittikten sonra elbette bunun önüne geçebilir. Heyet-i ictimâiyeyi inhilâl-i maneviyeden masûn ve mahfûz bulundurmak için işi yalnız nasâyihe bırakmak kâfi değildir. Bir taraftan irşâdâta devam itmek, diğer taraftan da hükümetce o fenâlığın önüne geçmeye çalışmak lazımdır. Ancak böyle olursa fenâlıklar, ahlâksızlıklar kalkabilir. Zîrâ Kur'an'ın men' idemediği çok şeyler vardır ki hükümet onları men' idebilir. Hükümetin oralara devâm iden talebe ve talebât velilerine “çocuklarınızı muhâfaza idin” diye ihtâratda bulunması cidden şâyân-ı teşekkürdür. İnşâallah çok geçmeksizin hükümetin pek hayırlı olan bu teşebbüsâtında muvaffakiyât-ı fa'âliye hâsıl olur.

Sebilürreşad

3.1.15. Genç Hıristiyanların Faâliyetlerini Açığa Vurmaları¹²¹

Rumca gazeteler yazıyor: “Genç Hıristiyanlar Cemiyeti her sene yapılmakta olan hafta ayinlerine iştirâk itmek üzere Rum Patrikhanesi'ne de davetnâme göndermiştir. Sen Sinod'un kararıyla Papas Atinasyad Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'ndeki ayinlerde hazır bulunmaktadır.

Genç Hıristiyanlar Cemiyeti her nedense son zamanlarda faaliyetlerini artırdı ve öteden beri gizli gizli yapmakta olduğu Nasraniyet propagandasını açığa vurdu. Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'ne daveti mutazammın hazırlanan küçük bir risâleden binlerce nüshası her tarafa neşr olundu. Şimdi hafta ayinlerine Fener'den papas da davet ediyorlar.

İşte tanîn heyet-i hayriye müdürü Baha Bey'in Anadolu'nun her köşesine kadar şubelerini açmasını tavsiye ve iltizâm iylediği cemiyet bu cemiyettir. Selanikli Sabiha Zikriya Hanım'da Türk Ocakları'nın bu Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'nin vezâifini deruhde itmesini vatan gazetesinde yazıyordu.

Anlaşılan, Genç Hıristiyanlar Cemiyeti bu kabil neşriyatdan kuvvet alarak faaliyetini tezyîd etmiş ve gayesini açığa vurmuştur. Ahiren memleketimizdeki papas mekteblerinin küşâdına müsâade olunması da onların cüretlerini artırmıştır.

Ne garib cilve-yi şuûndur ki Müslüman memleketinde Hıristiyan müessesât-ı diniyesi serbestce icrâyı faaliyet idiyordu. İslam müessesâtı ilmiyesinin kapılarına kilitler asılıyor. Müslüman nâmını taşıyan bir takım kimseler İslam müessesât-ı diniyesine en şeni' tahkîrleri revâ gördükleri halde Hıristiyan müessesât-ı diniyesine

¹²¹ *Sebilürreşad*, cild: 25, sayı: 625, yıl: 1340, s. 13-14.

karşı nevâziş-gâr neşriyâtda bulunuyorlar. Yıkılan medreseler yerine Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'ni ikâme etmek istiyorlar. Bu vaziyet karşısında Genç Hıristiyan Cemiyetleri alenen neşr-i Nasraniyet faaliyetlerine germî verirlerse pek tabi görülmek iktizâ itmez mi?

Sebilürreşad

3.1.16. Musâhabe

Müslüman Kıyafetinde Gezen Bir Protestan Misyoneri ile-I¹²²

Bu yaz bir ay tebdil-i hava Ödemiş'in Birgi nahiyesinin yaylası olan Boz Dağına gitdim. Bu sebeble iki buçuk aydan beri *Sebilürreşad*'a yazı da yazamadım. Bu seyahatime dair birçok notlarım vardır. İnşallah sırası gelince o tarafların hayat-ı ilmiye ve iktisâdiyesi hakkında bir hayli mühim şeyler yazacağım. Fakat müşâhedât ve mülâhazatımı yazmaya başlamazdan evvel İzmir'de otelde tesâdüf ittiğim Müslüman kıyafetli bir misyonerle cereyan iden şâyân-ı ehemmiyet musâhabimizi, arz etmek isterim.

Otelci bizim hüviyetimizi tahkîk iderken yanı başımızda orta boylu, biraz buğday renkli, siyah sakallı, geniş pantolonlu, bıyıkları ve sakalları sünnet üzere kesilmiş, fesli bir kimse duruyordu. Ben içeriye girdikten sonra derhal o da yanıma gelerek şu suretle söze başladı:

— Efendim, safa geldiniz! Zât-ı fâzılaneleriyle çokdan beri görüşmek arzu idiyordum. Çünkü Müslümanlık âleminde Türkçe yegâne bir mecmua-yı İslamiye olan *Sebilürreşad*'da makalelerinizi gördükçe size gıyaben bir muhabbet besliyor, kendi kendime *Sebilürreşad* etrafında toplanan zevât ile bir görüşebilsem diye pek çok arzu idiyordum. Fakat bu arzuma muvaffak olabileceğimi zan itmezdim. Çünkü biz Beyrut'da ikamet ediyoruz. Bu defa bir iş zımnında Dersâdet'e gelerek bir ay kalmış isem de meşguliyetimin kesreti orada sizleri ziyaret itmeye mâni oldu. Elhamdülillah şimdi sizinle teşerrüf etmek nasip oldu. İnşallah diğer refikleriniz ile de teşerrüf iderim.

Ben de şu suretle mukabelede bulundum:

— Gerek refiklerim, gerek şahs-ı âcizaneme karşı gıyaben beslemiş olduğunuz teveccühâta teşekkür iderim. *Sebilürreşad* ile bütün Müslümanlar alâkadardır, bu cerîde bizim değil, âlem-i İslam'ındır, çünkü Müslümanlık âleminde maddî, manevî terakkisinden başka bir düşüncesi yoktur. Maa-hazâ —doğrusunu söylemek lazım

¹²² *Sebilürreşad*, cild: 11, sayı.263, yıl:1329, s.43-44.

gelirse— Müslümanların *Sebilürreşad*'a karşı ibrâz itdikleri maddi, manevi fedakarlık nisbetinde bir hizmet idemiyoruz, onun için bu cihet bizi cidden mahcûb idiyor. Mamafih bu fedakârlık tevâlî itdikce Avn-i Hak ile bizim de hizmetimizi tevsî' ideceğimizde şübhe yoktur.

— Aman efendim, ne söylüyorsunuz! *Sebilürreşad*'da bidâyet-i intişarından bu ana kadar âlem-i İslam'a karşı pek büyük hizmetler itmiştir, tabîdir ki her şey kanûn-u tekâmüle tâbidir. Madem ki *Sebilürreşad* Müslümanlık âleminin maddî, manevî ileri gitmesi için meydân-ı mücâhedeğe atılmıştır, bu hususda görülen ihtiyac nisbetinde hizmetini tevsî' itmelidir. Maa-hazâ siz de bu suretle hareket itmekden hiçbir vakit geri durmuyorsunuz. Ezcümle Mehmet Akif Bey'in geçen sene bu zaman sanki izhâr-ı kerâmet ider gibi Süleymaniye Kürsüsü'nde Müslümanları intibâha davet itmesi, şu birkaç ay zarfında İslamların uğradığı felâketleri tasvîr iderek onların ölmüş ruhlarını harekete getiren, müheyyiç şiirleri, sonra âlem-i İslam'a gönderilen muhbirler, daha sonra misyonerlerin neşriyatına karşı vâki olan mukâbele-i hakimâne bu kabildendir. Bu kadar fedakârlık gösteren hangi gazete var? Hele misyonerlere karşı yazdığımız yazılar sonra risale şeklinde, aynıyla onların takib itdikleri bir usulde tab' itdirerek meccânen tevzî' itmeniz doğrusu misyonerlik âleminde pek mühim bir te'sir bıraktı. Ben Beyrut'da iken oraya risaleler gelmişti. Fakat gazetede yazılan şeyleri bittabi kendim okuduğum gibi görmeyenlere de gösteriyor idim. İstanbul'a geldikten sonra da ikametgâhım Beyoğlu olduğu için meccânen tevzî' idilen risalelerin pek çok te'sir bıraktığını anladım. Hele bu usul onları pek telaşa düşürüyor. Çünkü şimdiye kadar böyle bir mukabele, bâhusûs kendilerinin yaptığı bir tarzda yolda sokakda meccânen risale, kitâb tevzî' itmek gibi bir mukabele görmemişlerdi. Onun için meydanı boş bularak muttasıl koşuyorlar, birçok hiyel ve desâis ile saf İslamları iğfâle çalışıyorlardı. Sizin bu suretle vukû' bulan teşebbüsâtınız onları bir dereceye kadar yıldırıldı kendilerinin yaptığı gibi, Müslümanların da yapabileceği fikrini zihinlerine yerleştirdi. Maa-hazâ bu uğruda çalışıp muvaffak olmak için her şeyden ziyade para lazımdır.

Sebilürreşad'ın bu hususda kuvvetli olup olmadığını bilmiyordum. Fakat misyonerlerin bu uğurda sarf etmek için dokuz milyon liradan fazla bir meblağa malik olduklarını yakından biliyorum.

— Hakikaten *Sebilürreşad*'ın neşriyatı misyonerlik âlemine pek müdhiş bir te'sir bıraktığını biz de anladık. Biz bu uğurda çalışmanın pek çok paraya mütevakkıf olduğunu da biliyoruz.

Bu uğurda sarf itmek üzere misyonerlik dokuz milyon liradan fazla bir meblağa malik olmalarına mukâbil bizim daha fazla bir kuvvetimiz vardır ki: o da Müslümanların intibâhıdır. Şimdiye kadar Müslümanlar uykuda idi. Misyonerler de bundan bilistifâde ortaya atıldılar. Halkın gafletinden istifâde iderek müddeâ-yı batıllarını tervîc için müracaat itmedik hiyel ve desâis bırakmadılar. Şimdi ise her tarafda bulunan Müslümanlarda bir fikr-i intibâ meydana geldi. Bir de milletin mürşidleri olan ulema da hareket-i fikrîye başladı. Binaenaleyh bu uğurda sarf itmek için bizim elimizde olan meblağ misyonerlerinkinden daha fazladır.

— Müslümanlık âlemi sizin gibi münevver fikirli zevât yetiştirdikce misyonerler hiçbir zaman batıl propagandalarından bir semere iktitâf idemeyeceklerdir.

Azizim! Fakat şimdi biz bizyiz değil mi? Doğrusunu söyleyecek olursak *Sebilürreşad*'da neşr edilerek bilâhare risale şeklinde tab' ve meccânen tevzî' idilen bu risalelerin misyonerler üzerinde pek mühim bir te'sîr bırakmasıyla berâber âcizâne olarak bunlarda bazı mühim hatalar da görüyorum.

Bir kere Mahmut Esad Efendi Hazretleri kendi kelâmı ile misyonerlerin kelâmını tefrîk itmiyor. Gerçi onların sözlerini ince yazı ile yazıyorsa da bunu herkes anlayamaz, onun için Hatîb-i Nasranî şöyle diyor, biz de böyle cevap veririz diyerek tasrîh itmeli ki Müslümanlar aldanmasınlar.

Sâniyen —ki asıl bence hata olan budur— Nasarâ'nın kendi fikr-i batılları ile ahd-i atik, ahd-i cedidi karşılaştırmamalıdır, çünkü gerek Tevrat, gerek İncil bunların hepsi de kitâb-ı semâviyidendirler, “Biz Müslümanların” Kur'an-ı Kerim ile beraber bunlara da iman itmeliğimiz lazımdır. Bunları tasdik itmeyenler mümin değildir. Zaten Kur'an-ı Kerim Tevrat ile İncil'in de doğru kitâb olduklarına, bunlarda da nur ve hidayet olduğuna, onlara ittibâ' idenler de hidayete ve doğru yola erişeceklerine birçok ayetler ile haber veriyor değil mi ya? Bu böyle olduğu halde her nedense ulemâ-yı İslamiye tarafından bu hususda yazılan reddiyelerde Tevrat ile İncil'e de tâ'riz ediliyor, Nasarâ'nın efkâr-ı sakîmesi red edilirken Tevrat ve İncil'inde muharref olduğu, bunların kütüb-ü semâviye adâdına dâhil olamayacağı söyleniyor. Hâlbuki ahâli-yi İslamiye'ye tefhîm edilecek en mühim mesele: Kur'an-ı Kerim ile beraber diğer kitâbların —Zebur, Tevrat, İncil'in— de Allah kitâbı olduğu, bunların hepsi de insanları zulmetden nura çıkarmak için Allah tarafından gönderilmiş bulunduğu. Zira bu kitâbların birini doğru, diğerini eğri i'tikad iderse ma'azallah kâfir olur.

Bu böyle olduğu halde makâm-ı müdafaada İslam ulemâsının Kur'an'ı öbürlerine tercih, hatta onları tezyîf itmelerine ben şöyle mana veriyorum: Bir insan daima kendi sâlik olduğu mesleği diğerlerine fâik görmek ister, diğerlerini de hak olduğunu bildiği halde onlara sülûk itmek istemez. Bu kadar ile kalmayarak öbürlerine ta'n ve teşnî itmekde ferâgat itmez. Bunun en açık misali “Bizim dinimiz” olan dîn-i İslam'da meydana gelen eimme-yi erbaa arasında görülen ihtilafdır. Bunların hepsi de bir dine mensub oldukları halde bir mezhebde bulunan diğer mezhebdekini ta'n ve teşnî' itmekdedirler. Bir mezheb ehli diğer mezheb ile amel itmek istemiyorlar. Bu tabiat-ı beşer muktezasındandır. Bir dinde bulunanlar böyle yaparsa muhtelif dine mensub olanların yekdiğerini ta'n ve teşnî ideceğinde şübhe yoktur. Maa-hazâ fikren tenevvür idenler de bu gibi şeyler olamaz ve olmamak lazımdır. Hak ne ise onu kabul iderek işin içinden çıkarlar. Fakat umuma karşı olan neşriyatlarında bu fikirlerini meydana koymazlar. Çünkü ahalinin hissiyatını okşamak lazımdır. Bittabi zat-ı âliniz de böyle düşünürsünüz. Bir mezhebde, bir dinde taassub gösterib de diğerini tezyîfe kalkışmazsınız. Ama avâm ve havvâsın nazarına çarpacak olan cerâide yazacak olursanız yine Müslümanlığınızı muhafaza idersiniz.

Çünkü herkesin seviyesi bir değildir, sonra fâide yerine mazarrat tevlîd ider. Bu gibi mesâil tadrîcî olarak öğretilir. “İnsanları akıllarına göre konuşturunuz.” düsturu ne güzeldir! Hakikaten ben âcizâne olarak çok tecrübe itdim umum: sırasında kabul itdirmeye hamdolsun muvaffak oldum. Hem bu hususda bir meseleyi birdenbire ve aynen kabul itdireceğim diye uğraşmamalıdır. Yalnız o meseleye dair fikrine ufacık bir şeyi ilka' itmek kâfidir. Bir kere o fikir girdikten sonra kendi kendine düşünerek onu bulur, yahud sorub öğrenir..!

“Cevabımız gelecek hafta”

Ahmet Hamdi Akseki¹²³

¹²³ Ahmet Hamdi Akseki 1887 yılında Akseki'nin Güzelsu ilçesinde doğmuştur. Beş yaşında Kur'an'ı öğrenmiş ilk tahsiline de köydeki okulun hocasından ders alarak başlamıştır. Öğrenimine önce Abdülmecit'in yaptırdığı Mecidiye Medresesi'nde daha sonra 1905 yılında da İstanbul'a gelerek burada devam etmiştir. Balkan savaşlarında *Sebilürreşad*'ın Bulgaristan ve Romanya muhabirliğini yapmış, fırsat buldukça bölgeyi gezmiş *Sebilürreşad*'a gönderdiği “Bulgaristan Mektupları” ile dikkatleri Bulgaristan üzerine çekmiş, Bulgaristan'da Türk-İslam halka yapılan zulmü anlatmaya çalışmıştır. İstanbul'a döndükten sonra Akseki Darülfünun İlahiyat Fakültesi'ni bitirmiş Mekteb-i Bahriye-i Şahane'de din dersleri hocalığı yapmıştır. Milli mücadele yıllarında Ankara'ya geçerek burada mücadele yanlısı konferans ve vaazlarıyla öğrencilerini ve halkı bilinçlendirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. 1947 yılında Diyanet İşleri Başkanlığına atanmış, 9 Ocak 1951 günü Ankara'da vefat etmiştir. (Veli Erten, *Ahmet Hamdi Akseki*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, s.154).

3.1.17. Musâhabe

Müslüman Kıyafetinde Gezen Bir Protestan Misyoneri İle-II¹²⁴

Misyoner olduğunu sonradan anladığım Yakup isminde olan bu sahte Müslüman'ın mütâlaâtını kemâl hayretle dinledikten sonra ben de şu yolda mukâbele de bulundum:

— Efendi! Serdetmiş olduğunuz mütâlaâtın şikk-ı ûlâ bir dereceye kadar doğru olmakla berâber ikinci kısmı sizin anladığınız gibi değildir. Evet, ben de tasdik iderim ki; Mahmut Esat Efendi Hazretleri bazı kere kendi mütâlaâsı ile misyonerlerin yazısını pek o kadar ayırmıyor, iki mütalaâ beynindeki fark yalnız birinin on iki punto, diğerinin on altı punto yazı ile dizilmesi olur, maa-hazâ bu bir hata değildir, bittabi bu gibi yazıları okumak istidâdı olan kimseler bunu anlarlar. Onun için der ki her zaman tasrîhe lüzum görmüyor.

İkinci cihete gelince: Azizim! Siz burada çok hata idiyorsunuz, sizin bu meselede —ma'teessüf— bütün bütüne cahil olduğunuz anlaşılıyor. Müsaadenizle bunu izah ideyim: Tevrat, Zebur, İncil gibi kütüb-ü semâviyeye itikâd idilmesi lüzumunu Kur'an-ı Kerim hakikaten bildiriyor. Kütüb-ü semâviyenin hepsine imân itmeyenlerin imânı makbul değildir, onlara Müslüman nazarıyla bakılmaz, Müslüman olabilmek için Cenab-ı Hak tarafından peygamberlerine münzel olan kütüb-ü semaviyenin hak olduklarını tasdik etmek lazımdır. Fakat bu, sizin anladığınız gibi hâl-i hazırda Yehûd ve Nasârâ ellerinde mütedâvil olan Ahd-i Atik, Ahd-i Cedîd'i tasdik ve onlara iman etmek lazım demek değildir. Çünkü bunlar Cenâb-ı Hakk tarafından peygamberlerine gönderilen kitâblar değil, belki Yehûd ve Nasârâ'nın kendi keyiflerine göre uydurdukları şeylerdir. Bu kitâbları okumuş iseniz, görmüşsünüzdür ki: Tevrat, İncil namı verilen bu kitâblardan birçok peygamberlerin —hâşâ!— zânî olduğu anlaşılıyor. Pekâlâ! Şimdi Allah tarafından münzel olan bir kitâbda peygamberler zinaya nisbet edilir mi? Bunu hangi Müslüman kabul ider? Ulema-yı İslamiye'nin bunları ta'n ve teşnî' itmeleri pek haklıdır. Bunları okuyan kimse ne kadar fikr-i münevver ashabından olsa yine bunları ta'n etmekten geri durmaz. Mezâhib-i erbaa ile yaptığımız kıyasda da çok hata idiyorsunuz. Siz Tevrat ile İncil'i yanlış anlayarak muhâkemelerinizi de o yolda yürütmüşsünüz, siz bu muhâkemeyi kendi aklınız ile mi yapıyorsunuz, yoksa başka taraftan aldığımız bir fikir üzerine mi?

¹²⁴ *Sebilirreşad*, cild:11, sayı: 264, yıl:1329, s.54-56.

— Hayır efendim. Ben yalnız aklım ile hareket itmiyorum, bittabî evvelce ben de her Müslüman'ın i'tikâd itdiği gibi kütüb-ü semâviyenin hepsi Cenâb-ı Allah tarafından münzel olub, bunların cümlesi hak kitâblar olduğuna i'tikâd idiyorum. Fakat daha tahsîl filan görmeden bu kuru bir i'tikâd idi. Ama sonraları tahsîl gördükce Kur'an-ı Kerîm'de Tevrat ile İncil'in sıhhatine dair görmüş olduğum birçok âyât-ı kerime bu bâbdaki i'tikâdımı kuvvetleştirdi. Şimdi bende olan i'tikad o ayet-i kerimeler üzerine müsteniddir. Zaten bütün harekâtımı falan veyahut falan kimsenin kavline değil, yalnız Kur'an'a tatbîk iderim. Çünkü Kur'ân Allahû Teala'nın kelimesidir. "Allah'ın sözü yücedir." buyrulmuştur.

— Tevrat ile İncil'in sıhhatine şahâdet iden Kur'an-ı Kerim'in hangi ayetleridir, bunu lütfen söyler misiniz?

— Efendim, bu ayetler zât-ı âlilerince de malûm olduğu cihetle bunları size söylemek malûmu i'lâm kabilindedir. Mamafih mademki söylememi istiyorsunuz zararı yok söyleyelim. Anlamadığım yahut hata ittiğim cihetleri de öğrenmiş olurum, çünkü böyle bir fırsat bir daha ele geçmez.

— Hay hay! Yekdiğerimizden istifade ideriz. Zaten mübâhase bir tarafın malı değildir, her ikimiz de bilmediğimizi öğreniriz. Olur ki bu hususda bendenizin cehâletim vardır. Cehlimi azaltmış olursunuz?

— Efendim, bir kere Cenâb-ı Allah Kur'an-ı Kerim'inde buyuruyor ki: "Şüphe yok ki, içinde rehberlik ve aydınlık bulunan Tevrat'ı indiren biziz..."^{125,*}

İşte bu ayet-i kerime ile bir de İncil hakkında olub da meal de olan diğer bir ayet ifade idiyor ki Allah, Tevrat ile İncil'i insanlara hidayet olmak üzere inzâl buyurdu; onlarda da nur ve hûda vardır, onlar da Allah tarafından münzeldir, onlar ile de nebiler hükmedeceklerdir.

Saniyen: Allah Teala Kur'an'ında "De ki: Ey Kitâb-ı Mukaddesin takipçileri! Siz, Tevrat'a, İncil'e ve Rabbimiz tarafından size indirilen her şeye (tam olarak) uymadıkca inançlarınızı sağlam bir temele oturtmuş olmazsınız!..."¹²⁶ buyuruyor.

¹²⁵ Maide, 5/ 44

* Bu ayeti okumaya başlayınca kendi kendime dedim ki: Galiba bu herif misyoner olmalı. Çünkü İstanbul'da iken de böyle İsmail isminde, Müslüman kıyafetinde, hatta bazen salatin camilerinde vaaza çıkararak livâtanın hilline kadar giden birçok birçok ayetler okuyarak "Bunların manalarını şimdiye kadar hiçbir müfessir anlayamamıştır; bunların manası yalnız bana ilham olundu" gibi safsatalarda, katmerli küfürlerde bulunan bir misyoner idarehaneye gelenek fakir ile mübâhase itmek istedi ve makam-ı istidlâlde bu ayeti de ileriye sürmüş idi.

¹²⁶ Maide, 5/68.

Bu ayet-i kerime de gösteriyor ki Ehl-i kitâb olanlar Tevrat ve İncil ile hüküm ve onları ikame itmedikce Allah'ın makbul kulları değildirler. Allah'ın sevgili kulları olmak için herhalde Tevrat ile İncil'i tasdîk ve onları ile amel itmeleri lazımdır.

Salisen: Rabbimiz Teala Hazretleri “O halde İncil’e uyanlar, Allah’ın onunla vahy ittikleri doğrultusunda hüküm versinler...”¹²⁷ buyuruyor. Bu da delalet idiyor ki: İncil taraf-ı ilâhîden münzeldir, Hazreti Peygamber (sav) Efendimiz de bazen onun ahkâmıyla amel itmişlerdir.

Rabian: Yine Cenab-ı Hakk Kur’an’da buyuruyor ki: “Siz Ey imana ermiş olanlar! Sımsıkı sarılın Allah’a ve Peygamber’e olan inancınıza ve O’nun Peygamberine safha safha indirdiği ilahî kelâma ve daha önce indirdiği vahye...”¹²⁸ Bu ayet-i kerimede pek sarîh olarak hükmediyor ki: Kur’an’a iman idib de Tevrat ile İncil’e iman itmeyen Müslüman dalâlet içindedirler, Kur’an’a olan i’tikâdları gibi öbürlerine de i’tikâd itmedikce mümin-i hakîkî değildirler. Çünkü evvela “İman ediniz” dedikten sonra ikinci defa olarak “iman ediniz.” diye emrediyor.

Hamisen: “(Ama) hakikati inkâra şartlanmış olanlar, “Biz ne bu Kur’an’a inanırız, ne de önceki vahiylerden bugüne kalanlara!” dediler...”¹²⁹

Bu ayet-i kerime teemmül idilince görülüyor ki: Mekke ahalisi Kur’an-ı Kerim’i bildikleri gibi Tevrat ile İncil’i de biliyorlar ve onlar ile amel idiyorlardı.

Sadisen: “Cenâb-ı Bârî kelâm-ı kadîminde “De ki: “Eğer doğru sözlü kimselerseniz, haydi, Allah katından, doğru olana bu ikisinden daha yakın bir yok gösteren bir başka kitâb getirin...”¹³⁰ buyuruyor. Bu ayet gösteriyor ki Hazreti Muhammed (sav) onların da sahîh ve Kur’an-ı Kerim’e müsâvi olduklarını ikrâr etmiştir; çünkü “o ikisinden biri (minhüma)” zamiri Kur’an ile İncil’e râcidir.

Sabian: “Onların Allah’ın buyruklarını ihtiva iden Tevrat’a sahip oldukları halde nasıl senden bir hüküm vermeni isterler...”¹³¹ ayeti kerimesidir. Bu ayet sarahaten gösteriyor ki: Tevrat sahîh, salimdir; kendisinde hüküm-ü ilâhî vardır; Tevrat’a ittibâ’ idenler ondan başka bir kitâb ile hükmetmeye muhtac değildirler.

¹²⁷ Maide, 5/47.

¹²⁸ Nisa, 4/136.

¹²⁹ Sebe, 34/31.

¹³⁰ Kasas, 28/49.

¹³¹ Maide, 5/43

İşte bu ayet-i kerimelerden anlıyoruz ki: Tevrat ile İncil de hak, doğru kitâblardır. Bunların hepsi de Allah kelamı olduğu için herhangiyle hükmitmek yanlış bir şey değildir. Binaenaleyh...!¹³²

— Müsâadenizle ben de bu ayet-i kerimeden anladığımı size söyleyeyim de her ne kadar itirâzınız var ise ondan sonra ortaya atınız! Makam-ı istidlâlde zikritmiş olduğunuz ayet-i kerimelerden birinci ayeti¹³³ ele alalım. Evet, bu ayeti kerime delâlet idiyor ki Cenâb-ı Hakk, Tevrat ve İncil isminde kitâblar inzâl buyurdu; fakat Kur'an-ı Kerim'de doğruluğuna şahadet idilen Tevrat, kitâb-ı şeriatdır; kitâb-ı ahkâmdır. Gerek Hazret-i Musa'nın, gerek ondan sonra gelen enbiya-ı Beni İsrail'in kendisiyle hükmettiği ahkâm ve şerâyi'dir; yoksa Asur ve Keldaniler'in mitolojyesinden muktebes bir tarih değildir. İncil'e gelince: O da Cenâb-ı Hakk'ın Hazreti İsa'ya vahiyylediği bir takım hüküm ve mevâiz ile bazı ahkâmdır. Hazreti Mesih onunla vaaz ve nasihat iderek içinde olan ahkâmı insanlara talîm idiyordu. Kur'an'ın şahâdet itdiği Tevrat ile İncil'e ittibâ' idenler hakikaten tarîk-i hidâyeti bulmuşlardır, zulûmat-ı küfürden çıkarak nur-u imân ile kalplerini tenvîr, iyilemişlerdi. Fakat vaktâki onları tahriفة kalkışdılar, tarik-i müstakîmden inhirâf iderek şekâvete daldılar, o zaman nur ve hidâyeti gaib iderek zulmetden zulmete düşdüler. Bunun üzerine der ki onlara tarîk-i hidâyeti talim itmek için din-i İslam, Kur'an-ı Kerim geldi. Kur'an'a ittibâ' idenler tarik-i saadeti buldular, diğerleri üzerine hâkim oldular.

Lisanımızda umumuna Tevrat namı verilen ve fakat birçoklarının müellifleri bile gayrı malûm olan kitâb-ı tarihiyeye biz katiyen Kur'an'ın sıhhatine şahâdet itdiği Tevrat diyemeyiz. Çünkü bunların hepsi de Musa'nın vefatından sonra şunun bunun yazmış olduğu şeylerden ibaretdir. Bunun bazısını Hazekiyel, bir kısmını da Daniyel ve diğerleri yazmışlardır. Hazreti Musa'nın ne zaman ve nasıl vefât itdiği bile bunların içinde yazılmaktadır.

¹³² Bu ayetleri sırasıyla okuyup bitirdikten sonra karşıdaki Müslüman kıyafetinde mübahase itmek isteyen herifin bir Müslüman değil, belki tam manasıyla bir Protestan misyoneri olduğunda hiç şüphem kalmamışdı. Çünkü üç ay evvel İstanbul'da görüştüğüm misyoner de aynı ayetleri okumuş, aynı sözleri söylemişdi, hatta İstanbul'dakinin bir de not defteri var idi. Cevabdan aciz kaldıkca "Sen biraz sabret! Allah'ımızın inayetiyle buna cevap veririm" diyerek cebinden ufacık bir defter gibi şeyi çıkarıp falcı kadınlar gibi oraya baker, ondan sonra cevap vermeye çalışırdı. Anlaşıyor ki bunların fikrileri hep bir, hep aynı makarata tekrar idiyorlar. Kur'an'ın bir kaç ayetini de alet-i şer yapmak istiyorlar. Onların şerrinen Allah'a sığınırız.

¹³³ "Şüphe yok ki; içinde rehberlik ve aydınlık bulunan Tevrat'ı indiren Biziz. Kendilerini Allah'a teslim eden peygamberler, ona dayanarak Yahudi itikadını uyanlar hüküm verirdi; [eski] din adamları ve hahamları da öyle yaptılar, çünkü Allah'ın kelamının bir kısmı onların himayesine emanet edilmişdi ve hepsi onun doğruluğuna şahidlik yaptılar. Bu nedenle, [Ey İsrailoğulları] insanlardan korku duymayın, yalnız Benden korkun ve Benim mesajlarımı önemsiz bir kazanç karşılığı değiştirmeyin: Çünkü Allah'ın indirdiklerine göre hüküm vermeyenler hakikati inkâr edenlerdir! Maide, 5/44.

Kezâlik İncil diye hali hazırda elde mütedâvil olan dört adet kitâb da Kur'an'ın şahadet itdiği İncil değildir. Çünkü o kitab vaktiyle zabt olunmadığından dolayı zâyî olmuştur. Şimdi Nasârâ'nın ellerinde enâsil-i erbaa İsa'dan çok vakitler sonra ashab-ı enâcil tarafından kilise tarihi olarak yazılan ve adedi üç yüzü tecavüz iden kitâblar içinde bir cemiyet-i ruhaniye tarafından intihâb idilen dört kitâbdır.

Bunların içinden yalnız "Yuhanna" Havariyyûn'dan ve Hazreti İsa'nın teyzesadesi olduğu söyleniyor. "Matta" Hazreti İsa'yı yalnız semaya ref' olunduğu sene görmüş, "Luka" ise Hazreti İsa'ya yetişmemiş, onu asla görmemiş; Hazreti İsa'nın ref'inden sonra "Pavlo" yedinde Hristiyan olmuştur. "Markos" da Hazreti İsa'yı asla görmeyib ref'i İsa'dan sonra Havariyyûn'dan bulunan "Petro" nun yedinde Hristiyan olmuş ve Roma şehrinde İncil'ini yazmıştır. Ne hacet! Hazreti Mesih'in kendisiyle vaaz ve nasihat iylediği İncil tesmiye idilen şeyin hepsini Nasârâ'nın muhâfaza idemediklerine dâir Kur'an-ı Kerim şahâdet itmiyor mu? "Ve [aynı şekilde], "Biz Hristiyanız" diyenlerden kesin bir taahhüd almışdık...¹³⁴"

Kur'an-ı Kerim, Nasârâ hakkında vermiş olduğu bu hükmü Yehud hakkında da veriyor. Binaenaleyh ayet-i kerime ile elde mütedâvil olan Tevrat ile İncil'in sıhatini istidlâl itmemiz doğru değildir.

"Musâhabemiz bitmedi"

Ahmed Hamdi Akseki

3.1.18. Musâhabe

Müslüman Kıyafetinde Gezen Bir Protestan Misyoneri İle-III¹³⁵

İkinci ayete gelince: Bu hiç de yerinde değildir, çünkü siz diyorsunuz ki: "Yâ ehle'l kitâb!" ayeti kerimesinden müstefâd olduğu vechle ehl-i kitâbın Tevrat ile İncil'i tasdik ve ikâme itmeleri lâzımdır. Tevrat ve İncil'i tasdik itdikten sonra başka bir şey lazım değildir. Hâlbuki âyeti kerimenin mâba'dından gaflet idiyorsunuz. Ben öyle zan ediyorum ki siz bu fikri mutlakâ misyonerlerin neşriyât-ı müfsidânelerinden almışsınız, zira bu âyet-i kerîme bu kadar değildir; âyetin mâba'dı vardır. Şimdi ben âyeti tekmîl ideyim de o zaman nasıl mânâ çıkacak bakınız! "De ki: "Ey Kitab-ı Mukaddes takipçileri! Siz Tevrat'a, İncil'e ve Rabbiniz tarafından size indirilen her şeye (tam olarak) uymadıkça inançlarınızı sağlam bir temele oturtmuş olmazsınız. Fakat (Ey

¹³⁴ Maide, 5/14.

¹³⁵ *Sebilürreşad*, cild: 11, sayı: 256, yıl: 1329, s.67-69.

Peygamber;) Rabbin tarafından sana indirilen, onların çoğunu kibirli küstahlıkla ve inkârcılıkta daha inatçı yapacaktır. Ama hakikati inkâr iden insanlara üzülmeye.”¹³⁶

Bu ayet-i kerime elde mütedâvil olan Tevrat ile İncil’in sıhhatini değil, belki Cenab-ı Hak tarafından münzel bulunan Tevrat, Zebur, İncil, Kur’an-ı azimüşşanı tasdik ve onlara imân itmedikçe ehl-i kitâbın Müslim ve mümin olmayacaklarını gösteriyor, ehl-i kitâbın bizim yanımızda Tevrat ile İncil var, binaenaleyh başka kitaba ihtiyacımız yoktur, diyerek Kur’an’a ... ittibâ’larını istidlâl itmelerinin ihticâc-ı batıl, teallül-ü kâzibeden başka bir şey olmadığını pek sarîh bir surette anlatmış oluyor. Çünkü Tevrat ile İncil’den sonra onlara inzâl buyrulan şey ancak Kur’an’dır. Bu hakikat daha birçok ayetlerle de izâh olunmuştur. Hakikat bundan ibâret iken tutub da ayetin yarısını okuyarak yarısından teâmi itmek kitâbın bazısına imân iderek bazısına küfür itmeyi emritmek değil midir? Hâlbuki bunu ancak misyonerlerden başka kimse yapmaz! Bu gibi hareket, namaz kılması ihtâr idilen bir kimsenin “Namaza yaklaşmayın” cümlesi ile istidlâl iderek namazın Kur’an da memnû’ olduğunu iddiâ itmesine, alet-i tarafını kırâat itmesi tekîlf olunduğu halde de “Ben Mekke hafızı değilim ya orasını da sen okuyuver!” demesine benzemez mi? Binaenaleyh bu ayet sizin aleyhinize hüccettir.

— Gelelim üçüncü ayet-i kerimeye: Siz diyorsunuz ki “La takrâbûs’salâh¹³⁷!” ayet-i kerimesi elde mütedâvil olan İncil’in ind-i ilâhiden münzel olduğuna, Hazreti Peygamber’de bazen onun ahkâmıyla amel ittiğine delâlet ider. Hâlbuki bu katiyyen doğru değildir; çünkü bir kere Kur’an-ı Kerim’deki İncil’den maksat ne olduğunu izâh itdik; binaenaleyh zihninizde yerleştirdiğiniz İncil o suretle tashîh ittikten sonra İncil’e dair hiç söz kalmaz.

Elde mütedâvil olanlar solda sıfır kalır. Hazret-i Muhammed’in ahkâm-ı İncil ile bazen amel ittiğinin bu ayet-i kerime de haber verildiğine gelince: Bu da sırf bir iftihârdır; misyonerlerin ortaya çıkardıkları bir fikirdir. Onlar isterler ki: Kendi kitaplarını hatır ve hayale gelmeyen bir suret de tahrîf ve ifsâd ittikleri gibi bizim kitabımızı da ifsâd itsinler! Fakat şurasını hatırdan çıkarmamalıdır ki Kur’an-ı Kerim tahrîf ve tebdîlden masundur. “Kimsenin kuşkusu olmasın ki, bu uyarıcı/ hatırlatıcı mesajı, ayet ayet Biz indirdik: ve yine kimsenin kuşkusu olmasın ki, [bütün tahriflerden] onu yine Biz koruyacağız.”¹³⁸

¹³⁶Maide, 5/68.

¹³⁷ “O halde İncil’e uyanlar, Allah’ın onunla vahyettikleri doğrultusunda hüküm versinler: Kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse işte onların gerçek fasıklar.” Maide, 5/47

¹³⁸ Hicr, 15/9.

Bu ayet-i kerime de iki kıraat vardır: Birisi lam'ın kesriyle “hükmettinler” dir ki mâ-kabli olan “Ona İncil’i verdik” kavli şerifine müteâllıktır. Böyle olunca manayı ayet —Allah’u âlem— şöyle olur: Biz Hazreti İsa’ya İncil verdik ki onun ehli, İncil’de olan ahkâm ile hükmettinler! Hazreti İsa’nın ehli ise Beni İsrail’dir. Çünkü Kur’an-ı Azimüşşan’dan müstefâd olduğu üzere İsa Beni İsrail’e irsâl olunmuştur.

Diğer kıraat da lam’ın sükûnuyladır; o zaman emr-i sabık hikâye idiyor demekdir. Yani Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: Biz İsa’ya verdik ve kendisini gönderdiğimiz kavmin onunla amel itmelerini de emritdik. Ayet-i kerimede başka ihtimallerde varsa da onları zikritmek lazım değildir. Zannedersem verilen izahat kâfidir.

Bir de dördüncü ayete atf-ı nazar idelim: Diyorsunuz ki “Siz ey imana ermiş olanlar! Sımsıkı sarılın Allah’a ve Peygamberi’ne safha safha indirdiği ilahi kelama ve daha önce indirdiği vahye: Zira Allah’ı, meleklerini, vahiyleri, peygamberleri ve ahiret günü’nü inkâr iden, gerçekten şiddetli bir sapıklığa düşmüştür.¹³⁹” ayet-i kerimesi, Tevrat ile İncil’e de Kur’an’a olan imânları gibi imân itmeyen Müslümanların delaletde olduklarını gösteriyor.

Ben de diyorum ki: Bu iddianız da evvelkiler gibi pek vâhî bir şeydir. Çünkü biz öyle itikâd idiyoruz ki: Nebimiz Hazret-i Muhammet (sav) hak peygamber olarak ba’s buyruldu; Peygamberimiz, bize Allah’ın göndermiş olduğu resullere, kitablara iman etmemizi emriyledi. Fakat o kitaplar ile amel itmimizi teklif itmedi. Çünkü elimizde her türlü tağyirden, tahrîf ve tebdîlden masun olan Kur’an-ı Kerim gibi bir kitâb-ı ilâhî var iken kitab-ı sâireden müstağni olacağımıza hiç şüphe yokdur.

Maa-hazâ bu ayet-i kerime ile kimlerin muhâtab olduğunda da müfessirin âzâm-ı ihtilâf itmekdedirler. Bazıları diyor ki bu âyet zâhiren mümin suretinde olan münâfıklar hakkındadır, bununla muhatap olan onlardır. Bazıları da diyor ki: Bu ayetle muhâtab olanlar ehl-i kitabın müminleridir, yani kütüb-ü semâviyenin bazısına, meselâ: Cenâbı Peygamber Efendimiz’e, Kur’an-ı Kerim, Hazreti Musa ile Tevrat’a Üzeyir Aleyhisselam’a imân edib de diğerlerine iman etmeyenler hakkında nâzil olmuştur. Bazıları da diyor ki bu âyetin manası: Ey müminler! İmânınızda sebât idin, demekdir. Bundan başka fikirlerde bulunanlar da vardır ki cümlesi de bizim kavlimizi teyid idiyor, demek ki bu ayette lehinize değil, aleyhinize hüccettir.

¹³⁹ Nisa, 4/136.

Beşinci ayete gelince¹⁴⁰: Bu ayet-i kerimede de sizin müddeânızı isbât edecek bir şeyi yokdur. Hatta “billezi beyne yedeyhi” nazm-ı celilinden murad, kitabı mukademedir, desek yine müddeânız sâbit olamaz. Çünkü kâfirlerin imânı terk itmelerinin sebebi Kur’an’ı Kerim’in davetidir, yani onlar demek istiyorlar ki: Ya Muhammed! Biz, Cenâb-ı Hak tarafındandır, diye getirmiş olduğun kitâb, kezâlik senden evvel yine Cenab-ı Hak tarafından sâir peygamberlere gönderildiğini iddiâ ittiğin kitabı kütüb-ü sâireye katiyyen imân etmeyiz.

Pekâlâ! Şimdi bunun neresi delâlet idiyor ki: Ehli Mekke bizâtihimâ Tevrat ile İncil biliyorlar, onları okuyub okutuyorlardı. Ne hâcet! Ehli Mekke, hatta bütün Arab ümmi idiler, bir rivâyete göre içlerinde altı kişiden fazla yazı bilen kimse yokdu.

Bununla berâber “vela billezi beyne yedeyhi” nazmı celilini yevm-i kıyâmet ile oradaki sevab ve îkâba dair tilâvet edilen şeyler ile tefsîr edenler de vardır ki Allahû âlem ... evvelinde bu rivâyet olsa gerektir.

Bir de altıncı ayeti gözden geçirelim: Azizim —gücenmeyeceksiniz ama— bunu burada söylediğiniz gibi sakın başka bir yerde söylemeyiniz. Çünkü daha âyeti doğru okumuyorsunuz, eğer bilerekden yapıyorsânız —ki buna katiyen ihtimâl vermiyorum— âyeti tahrîf ediyorsunuz dimektir. Eğer bilmeyerek yapıyorsanız âyetin nasıl olduğundan haberiniz yokdur. Âyet şöyle olacak: “De ki: Eğer doğru sözlü kimselerseniz, haydi, Allah katından, doğru olana bu ikisinden daha yakın bir yol gösteren bir başka kitap getirin, ona ben de uyayım.”¹⁴¹

Buradaki minhumâ zamiri öyle sizin zannettiğiniz gibi İncil ile Kur’an’a değil, belki Kur’an ile Tevrat’a râcidir. Çünkü ma’kabilinde olan şu âyet-i kerime buraya delâlet itmekdedir. “Buna rağmen, yine de kendilerine katımızdan hakikat geldiği zaman “Niçin ona da Musa’ya verilenin bir benzeri verilmedi? derler. Fakat böyleleri, bundan önce, Musa’ya verilen de inkâr etmemişler miydi? [Nitekim] “Birbirini destekleyen iki aldatmaca örneği!” diyorlar ve ekliyorlar: “Biz topunu birden reddediyoruz!”¹⁴²

Bu ayetler makabirin muânidin üzerine hacet ve burhân katidir. Bu âyetlerde Kur’an ile Tevrat’ın her hususda müsâvi olduklarına delâlet idecek bir şey yokdur.

¹⁴⁰ “[Ama] hakikati inkâra şartlanmış olanlar, “Biz ne bu Kur’an’a inanırız, ne de önceki vahiylerden bu güne kalanlar!” dediler. Sen [Hesap Günü] Rablerinin huzurunda suçu birbirlerinin üzerine atıp durdukları zaman bu zalimleri[n halini] bir görsen! [Yeryüzünde] güçsüz olanlar küstahça böbürlenlenlere: “Siz olmasaydınız kesinlikle inanmışlardan olurduk!” diyeceklerdir. Sebe, 34/31.

¹⁴¹ Kasas, 28/49.

¹⁴² Kasas, 28/48.

Çünkü müşrikinin Cenab-ı Hak tarafından Hazreti Musa ile Hazreti Muhammed'in getirmiş oldukları kitaptan daha doğru bir kitap getirmekten aciz olmaları Hazreti Musa ile Cenâb-ı Peygamberin taraf-ı ilâhiyeden getirmiş oldukları kitabın yekdiğerine müsavatını iktizâ itmez. Bunu sana bir misâl ile izah edeyim: ilm-i mantık bilmeyen, ulemâ-yı mantuka, mantık kitaplarına ta'n ve teşnî iden bir kimseye bana bir kitab te'lîf et. Fakat te'lîf edeceğin kitab herhalde (İsagoci ile Besairil Nasiriye) den iyi olsun" dinlese, şimdi bu söz iki kitabın İsagoci ile Besairil Nasiriye her cihetten yekdiğerine müsâvi olduğuna dalâlet ider mi? Tabidir ki itmez. İşte müşrikîne Tevrat ile Kur'an'dan daha iyi bir kitab getirin de sizin müddeânızın doğru olduğunu bilelim dinlemesi de bu kabildendir.

Yedinci ayete gelince: Burada da âyetin yarısını bıraktınız. Biz onu da okuyalım. "Onlar Allah'ın buyruklarını ihtivâ iden Tevrat'a sahib oldukları halde nasıl senden bir hüküm vermeni isterler sonra da [senin verdiğin hükmünden] yüz çevirirler? O halde böyleleri [gerçek] müminler değildirler."¹⁴³ Bu da sizin söylemiş olduğunuz şeye dalâlet itmez. Siz diyorsunuz ki: Bu âyet, Tevrat'ın sahîh, sâlim olduğuna, onun içinde de hüküm-ü ilâhi bulunduğuna...!" delalet idiyor. Ben de iddiâ ediyorum ki bu âyetin katiyyen oraya dalaleti yoktur. Zira âyet, Yahudilerin halinden taaccüb makâmında vârid olmuştur. Yahudiler Cenab-ı Peygamberin nübüvvetini tasdik itmedikleri halde bazı işlerinde peygamberimizi hâkim yapmak istiyorlardı. Meselâ: Kendi eşrâflarından birisi zinâ ittiği zaman Hazreti Peygamberi hakem yapmak istediler, dediler ki eğer Muhammed (sav), "ona vurun" yani zaniye seksen değnek vurulması ile hükmünü kabul ideriz, recm ile hükmederse kabul itmeyiz.

Hâlbuki zâniye verilecek hüküm kendi kitâbları olan Tevrat'ta mensûs idi, fakat onlar eshel ve ehâf olan hükme ittiba itmek istiyorlardı. İşte bu ayet-i kerime ile kendi dinlerine, kendi kitâblarına —ki Allah tarafından olup içinde hüküm-ü ilâhiye olduğunu, başka kitaba ihtiyacları olmadığını iddiâ idiyorlardı— itimat itmeyerek başka bir şeriat sahibinin hükmünü talep itmelerine bir de kendi kitâblarında mensûs olan hüküm-ü şedide muvâfık geldiği takdirde hükmünü talep itdikleri kimsenin vereceği hükme de râzı olmayacaklarına taaccüb olunur. Bunun için der ki Peygamber Efendimizi hüküm kılmalarına dâir istifhâm taaccübden sonra "sonra da [senin verdiğin hükmünden] yüz çevirdiler?"¹⁴⁴ buyruluyor. Yani Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: Yahudilerin kendi

¹⁴³ Maide, 5/43.

¹⁴⁴ Maide, 5/43.

kitablarına olan imânları sahîh değildir; zirâ evvela ondan i'râz iderek seni hükümü ittihâz etmek istediler, bilahare kitâblarında olan hükme muvâfık geldiği için senin hükümünden de i'râz itdiler, madem ki bizim elimizde Tevrat var, başka kitâba ihtiyâcımız yok diyorlar, seni niçin hakem yapıyorlar? Tevrat ile hükmetmeler ya! Mamâfih şurasını bilmemiz lazımdır ki: Bir kitâbın hüküm-ü ilâhinin, yahud ahkâm-ı müteaddidenin bulunduğunu söylemek tekâmül o kitabın tahrîfden sahîh ve sâlim olarak Cenâb-ı Hak tarafından münzel olan şeylerin hepsine müştamil olduğunu iktizâ itmez. Mesela ben derim ki falan kitabda hüküm-ü ilâhi vardır. Fakat bu sözümle o kitabda olan hükümün hepsinin hükümü ilâhiye olub tahrîfden sâlim olduğunu başka, kitablara ihtiyâc olmadığını itikâd itmem. Belki o kitabda hüküm-ü ilâhi olduğu gibi diğer bir takım kimselerin efkâr ve ârâsı sıhhati malum olmayan nakiller olduğunu, binaenaleyh diğer kitâblara da muhtâc olduğunuzu itikâd etmiş olurum.

Zihnimize yerleşen şübhelerin doğruluğunu isbât etmek için makâm-ı istidlâlde irâd etmiş olduğunuz ayetler bu suretle izâh idildikten sonra hülâsa olarak derim ki: Bunun elde mütedâvil olan Tevrat ile İncil, Kur'an'ı Kerim'de mezkûr olan Tevrat ile İncil değildir, bunların hepsi de bir takım insanlar tarafından yazılmış kilise tarihleri, mitolojiya kitâblarıdır. Müslümanların imân itmeleri lazım olan Tevrat ile İncil bunlar değil, belki Cenâb-ı Hak tarafından münzel olan ahkâm ve nesâyihdir.

“Musâhabemiz bitmedi”

Ahmed Hamdi Akseki

3.1.19. Musâhabe

Misyoner Kıyafetinde Gezen Bir Protestan Misyoneri İle- VI¹⁴⁵

Misyoner, makâm-ı istidlâlde zikretmiş olduğu ayetlerin doğrudan doğruya kendi maksadını temin itmeyeceğini hissedince —mu'tâdları vechile— cevabdan âciz kaldığını bildirmemek için mecrâyı değiştirdi. Bu âyetleri daha serbest düşünmemizi teklîf iyleyerek dedi ki:

— Efendim, bendeniz bu âyetleri gayet serbest bir fikir ile düşünüyorum. Âyete, başkalarının fikrini katiyyen karıştırmıyorum. Eğer siz de bu suretle düşünür, bu yolda muhâkeme ederseniz mutlaka bizim müddeamız sâbit olacaktır. Mamâfih, bir gün gelib de bu hakikatlerin hepsi meydana çıkacak, gizli kapalı bir şey kalmayacaktır. Bir de serdetmiş olduğunuz mütâlaât Tevrat ile İncil'in muharref oluşunu neden icab itsin?

¹⁴⁵ *Sebilürreşad*, cild:11, sayı:166, yıl:1329, s.83-85.

Elde mütedâvil olan Tevrat ile İncil'in Hazreti Musa ve Hazreti İsa'dan sonra yazılması bunların asıl Tevrat ile İncil olmadığını mı icâb ider? Kur'an-ı Kerim'de peygamberin vefatından sonra sahabeler tarafından toplanmadı mı? Binaenaleyh Tevrat ile İncil hakkında var olan itirâz Kur'an-ı Kerim hakkında da vardır? Biz onlara muharref diyecek olursak onlar da Kur'an-ı Kerim'e muharref demezler mi? Maa-hâza evvelce de söylediğim vechile maksadımız izâh-ı hakikatdir, fırsattan bilistifade zât-ı alîleriyle bir musâhabede bulunmaktadır.

— Azizim o ayetleri ne kadar, hür, serbest düşünecek olsak yine onlardan Tevrat ile İncil'in sıhhatine dâir bir hüküm çıkmaz. Hem, uzun söze ne hâcet! Mademki Kur'an-ı Kerim'e imânımız vardır, o halde Kur'an'ın dediği gibi amel etmemiz lâzımdır. Elde mütedâvil olan Tevrat ile İncil muharref olduğuna Kur'an-ı Kerim şahâdet ediyor. Bunu yukarıda izâh itdik. Yok, eğer Kur'an'a imanın yoksa o zaman tarihe mürâcaat ideriz. Her iki suretde de bunların muharref olduğu meydandadır, binaenaleyh bu bâbda fazla söze hacet görmüyorum. Sonra –zannedersem başka bir şey imâ ederek.” “Bu hakikatlerin hepsi meydana çıkacak.” diyorsunuz. Hay hay! Bütün hakaik meydana çıkarak İslam'ın bir din-i fitri, dini umumi olduğu bir gün gelib de bütün dünyaca teslim idilecektir. Bundan hiç şübhe itmememiz lazımdır. “Ayetlerimizi onlara göstereceğiz!..”

Elde mütedavil olan İncil ile Tevrat'ın sonradan yazılmasını, Kur'an'ın vefât-ı peygamberden sonra toplanmasına kıyâs ediyorsunuz ki bunun kadar mantıksızlık olamaz. Yahu sen ne yapıyorsun! Kur'an'ın vefât-ı peygamberden sonra toplanması elde mütedâvil olan Tevrat ile İncil'in sonradan yazılmasına benzer mi? Bu ne kadar saçma bir söz. Birkaç sene evvel Emir Hân namında birisi “Kur'an mı muharref İncil mi?” diyerek bir kitâb neşr idiyor, o da aynı sizin söylediğiniz gibi söylüyordu. Zavallı, Kuran-ı Kerim'in muharref olduğunu isbâta çalışıyordu. Zannedersem siz de bu fikri oradan almışsınız. Fakat Emir Han cenabları daha o zaman “Sırât-ı Müstakîm”den iyi bir ders almışdı. Mademki Kur'an'ı Kerim'in sureti cem'i hakkında zihnimize bir şüphe geliyor buraya dâir biraz tafsilât vermek lazımdır. Bakınız! Kur'an-ı Kerim ahd-i celil risâletde mahfûz ve mektûb idi. Cenâbı Peygamber Efendimiz, Hazreti Ali, Osman, Muaviye...! gibi ecel-i sahabelerden bir çok vahiy kâtibleri var idi. Bu zevât-ı kirâm peyderpey nâzil olan sure-i şerife-i Kuraniye'yi ayrı ayrı istinsâh idiyorlardı. Binaenaleyh ahd-i celil-i nebeviyeden sure-yi Kuraniye'nin her biri bir kitâb-ı müstakil gibi yazılmış, bir çok kurrâlar tarafından ezber edilmiştir. Cenab-ı Peygamberin böyle

her sureye ayrı ayrı sahifelere yazdırması da şüphe yok ki Kur'an-ı Kerim'in bütün halka neşr ve tamîmini teshîl-i hikmetine mebni idi. Hatta Hazreti Ali bin Ebi Talib, İbn-i Mesud, Ubey bin Kab, Zeyd bin Sabit, Muaz bin Cebel gibi ecel-i ashabın Kur'an-ı Kerim'i cem' itdikleri böyle rivâyet olunmuşdur. Demek oluyor ki Hazreti Peygamber zamanında müteferrik bir suretde yani her sure bir kitâb gibi olarak...* yazılmış vaz' edilmiş idi, bunda hiç şübhe yokdur, hatta yalnız böyle müteferrik bir halde kalmayıb belki, mârr-üz-zikr müşarüileyhim hazreti tarafından cem' idildiği de mervîdir. Bilahare cenab-ı peygamberin irtihâlini mutâkib zuhûr iden Yemame Muharebesi'nde birdenbire yetmiş kadar "Kur'an-ı hâfız'ın şehid olması ashâbı kirâm hazarâtını tedhîş iylemiştir, yâr-ı gâr Peygamber-i Cenâb-ı Sıdık-ı Ekber Efendimiz kâtib-i vahy Zeyd bin Sabit hazretlerine emrederek Kur'an-ı Kerim'i kati müteferrikeden sabit-i sahâyif ittirdi. Hatta Zeyd bin Sabit, bu hususda pek ziyâde ihtiyât iderek mücerred ashab-ı kirâmın ezberinde olmasıyla iktifâ itmedi. Ezberinde olmak ile beraber o zaten ezberinde olan âyeti huzuru pürnur risaletde yazmış olmasına da itina itdi. Bununla da iktifâ itmedi, huzuru risâletinde yazılmış olması bile şâhideyni âdileyn ile kabul olundu.

Binaenaleyh Zeyd bin Sabit Hazretleri her bir ayeti kati müteferrikadan sebt-i sahaif ider iken hem sahabenin ezberinde olmasına, hem de sahabenin o ayeti huzuru risâletde yazdıklarına dâir iki tane şâhid-i âdilin bulunmasına itinâ idiyordu. İşte bütün ayetler bu suretle cem olundu. Ancak sureyi berâyanın âhiri olan ayetin huzuru risaletde yazılmış olması iki şâhid ile değil, belki Fahri Risalet Efendimiz'in hayatlarında iki şâhid makamında addettikleri Ebu Zü-Şehameteyn Huzeyme bin Sabit Hazretleri'nin şahâdetleridir.

Hazreti Sıddıkı Ekber'in irtihâli üzerine bu suhuf-u mutahhara Fâruk-u â'zam Hazretleri'nin yed-i emânetlerine geçti. Fâruk-u Â'zamin irtihalinden sonra da kerîme-i muhteremeleri ezvâc-ı tâhirâtdan Hazreti Hafsa'ya intikâl itdi. Bilahare istinsâh-ı sahife lüzumu görüldü. Bunun için yirmi beşinci sâl-ı hicride Hazreti Osman Zinnureyn, Hazreti Hafsa'dan suhuf-u mutahharayı alarak bu nüsha-yı mutahharadan ile'ttertib mushaf-ı vâhide-i cem'ini Zeyd bin Sabit, Abdullah bin Zebir, Said ibn el-As, İbni Abbas, Enes bin Malik Hazretine emritdi. Bu meclisde ashâbı kirâmdan on iki zat var idi. Bunun üzerine birçok nüshalar istinsâh idilerek etrafa neşr olunub bir nüshayı da kendi yanında alıkoydu. Nüsha-yı asliye tekrar Hazreti Hafsa'ya iade idildi.

* Orjinal metindeki belirsizlikten dolayı kelime okunamamaktadır.

Pekala! Şimdi zerre kadar akıl ve izânı olan bir kimse için Kur'an-ı Kerim'in sureti cem'i ile, elde mütedâvil olan Tevrat ile İncil şunun bunun tarafından sonradan yazılması arasında bir münâsebet tasvirine imkân var mı? Bugüne kadar bir harfi bile tahrîf idilmeyen ve kıyâmete kadar da mahfûz kalacağı taraf-ı ilâhiyeden mev'ûd olan Kur'an-ı Kerim'in her bir âyeti Cebrail Aleyhiselam vasıtasıyla Cenâb-ı Hak tarafından Hazreti Peygamber'e tebliğ olunduğu onda sahabeyi azâm tarafından ezbere alınır, bu kadarla da kalmayarak huzur-u risaletden kalkmadan sebt-i sahâyif idilirdi. Hatta orada yazdıklarına dâir iki tane şâhid-i âdil buldurmaya da mecbur idiler. Âyet-i kerimenin tertibi bile tevkîfi, yani vahye müstened olduğunda ittifâk vardır, Hazreti Cebrail, hîn tebliğinde âyet-i kerimenin mevzularını da talîm ider, şu âyet falan yerde, bu âyet de falan yerde yazılacak derdi. Bunların hepsi de tarihen mesbutdur.

Halbuki elde mütedâvil olan Tevrat ile İncil böyle mi? Yukarıda ber tafsil-i izâh ittiğimiz vechle onlar Hazreti Musa, Hazreti İsa'nın irtihalinden sonra, bir takım kimselerin yazmış olduğu mitolojiye kitâbları, kilise tarihleridir, asıl Tevrat ile İncil ortada yoktur, te'lif başka cem' ve tertîbi yine başkadır, azizim, siz madem ki tettebbua meraklısınız, zihninizi asıl ve esâstan arî şeyler ile işgâl itmeyerek her şeyin hakikatini taharri itmek, bir meseleye yarım yamalak değil yine ve hakîkati ile öğrenmeye gayret itmelisiniz. Bu gibi safsatalar, tettebbuu noksân olanları iğfâl maksadıyla misyonerlerin ortaya atdıkları şeylerdir ki hakikatten pek uzak olduğunu kendileri de itiraf itmekdedirler.

Binaenaleyh bu mesele için bu kadarla iktifâ idelim, çünkü şark tarafı ağarmış, güneş doğma zamanı tekarrüb idiyor dimekdir. Arzu ediyorsanız yarım akşam yine birleşebiliriz.

— Peki efendim, burada olduktan sonra inşallah yine birleşiriz.

— Bundan sonra yatağıma uzanıp, zaten iki gündür uykusuz olduğum cihetle birkaç saat rahat yatmışım, uyandıktan sonra saate baktım —Ödemiş treninin— kalkmasına üç saat kalmış, çarşıya çıkarak bazı ahababı gördüm. Akşamki garib sözlerin İslâm kıyafetinde bir kimsenin ağzından südür itdiğini nakledince o kimsenin İslam değil, belki Müslümanları iğfâl etmek maksadıyla orada burada serseri gibi dolaşan bir misyoner olduğunu söylüyorlar. Zaten sözleri kendisini bir Protestan propagandacısı olduğunda tereddüde mahal bırakmayan bu herifin mâhiyetini tamâmen anladıktan sonra düşündüm, bu misyonerlerin vazife uğrunda faaliyetleriyle bizim —varis-i enbiyayız diye iftihâr iden— ulema-yı İslamiye'nin gayretlerini mukâyese etmek

istedim, fakat ne gezer! Gerçi onlardaki mütemâdi bir faaliyete mukâbil bizimkiler de boş değil: Çünkü daima bir atâletde! Mahaza ulemâyı İslamiye’de de o kadar kabahat göremiyorum. Zira misyonerlerin sekiz buçuk milyon lirasını mukâbil bizim hükümet ne veriyor? Hiç değil mi?

Evet, İstanbul’da bulunan ulemâyaya az para verilmiyor, fakat yazık ki bir kişinin göreceği vazife için yüz eli kişiye maaş veriliyor. Bir ? göreceği vazifenin başına yüz kişi geçiriliyor. Bu ise zulmün, yolsuzluğun en büyüklerindedir. Hükümet bab-ı meşihat o vazifeye adam akıllı bir kişiye tahmîl iderek diğerlerini de âlem-i İslam’ın her köşesine sevk itmiş olsaydı hem şimdiye kadar uğradığımız felâketlerin yüzde birini görmezdik, hem de İslâmiyet şunun bunun elinde musahhar olmazdı. Dünyanın her tarafına —evvelce olduğu gibi şimdi de— Müslümanlar hâkim olurlardı. Ma’tessüf başımıza bu kadar felâket gelmiş iken bab-ı meşihatda bol bol maaş alanlar hâlâ bu dakikadan gaflet idiyor, zahiren dinsiz görünen Avrupalılar her türlü hiyel ve desâis ile Nasrâniyeti neşre çalışıyorlar da biz hâlâ rahata düşkünde uzanıyoruz. Sur-u İsrâfil’in mukaddimesi kulaklarımızı çınlatıyor da biz hâlâ duymak istemiyoruz. Öyle görünüyor ki bizi hâb-ı gafletden uyandırmak için sur-u İsrâfil’i de az gelecek. Bilmem ki bu gece ne kadar uğursuz, bu gaflet uykusu ne kadar da uzun imiş? En son sözü Üstad Muhterem Hazreti Akif’e terk idiyorum.

Ne trenlerle vapurlar sizi bidâr itdi,
Ne de toplar bu derin bir kâr itdi.
Sizi kim kaldıracak, sur-u İsrâfil’e?

.....

Ahmet Hamdi Akseki

3.1.20. Toprağımızda Ecnebi Mektepleri¹⁴⁶

Muhterem Sebilürreşad’ın son nüshaları en gür gazabıyla vatanımızın takdîr ve belki de teşhîs idilememiş bir cerihasını teşrîh idiyordu.

“İslam diyarında ecnebi mekteblerinin te’sirât-ı müfsidatkârânesi ünvanlı makaleyi okuduğum zaman ruhumda uyanan intikam ve nefret duygularını takib iden şey: Milletdaşlarıma bu müesseselerin elemli sahnelerini göstermek, o levhaların üzerinde oynanmış şeytanat rollerini, mes’adet-i engîz emellerini teşrîh ve teşhîr itmek fikri oldu.

¹⁴⁶ *Sebilürreşad*, sayı:233, s. 431. (cilt, sayı, yıl hakkında bilgi bulunmamakta.)

Rüşd-i tahsilimi bitirdikten sonra, kazamızın feyz alacak başka bir menba bulunmadığından —avare gezmemeğliğim— için beni furerler mektebine vermişlerdi. Altı, yedi yaşlarında Hıristiyan arkadaşlarım bulunan sınıfımın tek feslisi bulunduğum zaman, kalbimin verd'ül hayatını kemiren endişe İslamiyet'im, milliyetimin mensî kalması idi. Dört tarafımın Fransız haritasıyla kaplı, gözlerimin, kulaklarımın Fransız menkıbeleriyle dolu olduğu bütün ders vakitlerimde bile zavallı milletimi, düşünmek için şiddetli bir ihtiyaç duyar, bu ihtiyaç altında ezilirdim. Teneffüs için dershaneden çıkıp yine girdikçe tekrar idilen “dua”lar esnasında ben yapayalnız, sıramın üzerine yaslanır, gözlerimin önünde, kulaklarımın yanında yapılan “merâsim”le hiçbir alakam bulunmadığını kendime ihtâr ve telkîn itmeye çalışırdım. Bu mücadeleler, benim için bir ihtiyaç halini almışdı.

Yine bir gün muallim “ibadetler Allah’a mahsus olduğundan mukaddes ve hürmete şayandır, işte bunun için biz dua ederken, sen huşû ile dinlemeli ve bu huşûyu gösterecek tavır almalısın” diyerek kendi eliyle kollarıma çaprazvâri bir vaziyet verince kalbime, ruhuma hükmeden İslamiyet'in ağıladığını duydum.

Artık bu hallere yavaş yavaş isyân idiyordum:

Okuduğumuz kurûn-u vusta¹⁴⁷ tarihindeki Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri'ni yalnız kuru bir “Mahomes” tarzında gördükçe bayağı ruhum sıkılıyor ve o dersimizi îade ederken “Notre- Seigneur Mohames” şeklinde okumağa vardırımdım. Bu, sarıh bir hatm iken her taraftan kopan müstehsi kahkahalar, beni, ikinci defasında sükûta mecbur iderdi.

İşte böyle senelerce didişdim. Bir Müslüman çocuğun İslamiyet ve milliyetini boğacak dar ve karanlık dolambaçlara rehberlik itdikleri halde onlara yabancı kalmak istedim. Bunların bir tarihçesini karalamağa zemin ve zaman müsaid değil.

Hiç şüphe yok ki, vehim bir felaket geçirmekdeyiz. Bir tane değil belki felâketlerin envânını sürüklüyoruz da biz yine bir sayıyoruz. İşte birinci vehlede göze çarpmayan felâket bir gün milleti kullanacak ve temsîl idecek masum dimağlarda zehirli izler bırakmağa çalışan ve ekseriyetle de muvaffak olan bu ecnebi mektepleri, bu ecnebi kumparaları, sürüklemekte olduğumuz felaketlerimizin başında sayılmağa layıktır. Rumeli'de ve daha bilmem nerelerde kanlar dökülüyor, oralarda sefâletler teşhir olunuyor, toprağımızı istilâ ediyorlar. Bu, felaket sayılıyor ve icâbında her türlü mukâvemet gösteriliyor. Hâlbuki buralarda en küçük şehirlerimize, kazalarımıza kadar

¹⁴⁷ Petis ours d'histoire, histoire du moyen ege pet Ambroise Rendu Fils.

kök salmış olan bu ecnebi mekteblerinde dimağlar, fikirler hedef i'tibâr olunuyor. Zehirli mermilerle hayatına son veriliyor. Buna karşı ne bir teşekkî ne de bir mukâvemet, hiçbir şey yükselmiyor. Ah! Milletimizin bu tegâfüllerini gördükçe ye'simi uyutmak kâbil olamıyor.

Madem ki bu lisân ve fikr-i istilâları dinimizin, milletimizin, aleyhine kurulmuş bir vesileyi tuzaktır, buna karşı koymak bunu bozup yıkmak bu din sâliklerine bu milletin her ferdine farzdır. Düşünüyorum ki: bu lisan ve fikr-i istilalarına maruz kalan mevcudiyetimizi, bir gün korumak kaygısında bulunacak olursak şecaatimizin faidesiz, kahramanlığımızın abes kalacağını anlayacağız. Topumuzu süngülerimizi düşmana karşı değil kendi göğsümüze saplamış olacağız.

Dinimiz, İncil'i hikmetiyle bize düşmanlarımızın kullandığı silahlarla —hatta fevkaladeliğiyle— mücehhez bulunmamızı emrediyor. Şimdi düşmanlarımız dimağımıza, ruhumuza ? mâruf ordularıyla hücum itmekte. Biz de onlara mâruf müdâfaa ve mukâtele itmeliyiz. Böylece ecnebi mekteblerinin karşısında mekâtib-i diniye ve milliyemizle kaleler kadar rasîn Müslüman mektepleri fenni ve sınaî her nevi müessesât-ı medeniye bulundurduğumuz zaman, onların ezici te'sirlerinden vatanımızı kurtarmış olacağız.

O vakit tabiidir ki bu din ve fikir muharebesinde biz gâlib gelmiş olacağız. Eğer bizim için Fransız dilini öğrenmek lâzımsa, ona kendi mekteplerimizde talim itmeliyiz. Veyahut demincek tarif ittiğim Müslüman mekteplerimizde de din ve milliyet fikri telakki edildikten sonra, ecnebi —misyoner mekteplerine değil— darülfünunlarına devam ve gayretli bir ihtimâm sayesinde esâs duygular muhâfaza olunabilir.

Bazen, ancak zerâfet modasına kapılarak veyahut yanlış bir düşünüşle mini mini yavrucakların ilk terbiyelerini böyle ecnebi misyoner mekteplerinden bekleyen pederlere tesadüf olunuyor ki, az zaman zarfında evladlarını kendilerine (tekemmül etmiş bir babanın din ve milliyet hislerine) düşman görecek olan bu zavallılar cidden bedbahddırlar.

Böyle yanlış bir düşüncenin kurbanı olan pederler, mensub olduğu aile ve öyle bir millet hüsrânına ağlasın.

Hendese-i Mülkiyeden

M. Şâdî

3.1.21. Papas Mektepleri Açılıyor¹⁴⁸

Lozan muâhedesinin müzâkeresi esnasında Fransa başvekili Mösyö Heryö Meclis-i Ayan'da papas mektepleri hakkında şu beyânâtda bulunmuşdur:

“Bizim desâtir hürriyetperverânemizden mülhem olan bir hükümete karşı müzâheretimizi dirîğ idemeyiz. Fransa mâkâm-ı mukaddeseden istifâde ideceği hukuku muhâfaza idiyor.

Fransa Cumhuriyeti Hükümeti Şark'daki mekteblerinin tatil faâliyeti iylemesine müsâade idemez. Mezhepleri ne olursa olsun Fransız nüfûzuna yardım idenleri sitayişle yâd iderim. *Bütün misyonerleri selamlarım ve bunlara hükümet himâyesini vaad iderim.*

Lozan muâhedeşi Türkiye ile ananevi dostluğu te'sîs ideceğinden Türk hükümetinden an'anemize muhâlif bir tarz-ı harekette bulunmamasını talep iderim. Bazı mekteblerimiz düriştâne sed idilmesi şâyân-ı tasvîb olmayan ve hatta mazar bir tarz-ı harekettir.”

Roma'dan yeni gelen papanın sâbık İstanbul mümessili Monsenyör Dolce papas mektepleri hakkında gazetecilerle mülâkâtında bervechi âtî beyânâtta bulunmuşdur.

— Haçları indirmek meselesi mevzû' bahis olamaz. Bu haber asılsızdır. Malumunuz olduğu vechle bizim mekteblerimiz dini mektebler olduğu için mekteblerimizde dinimizin timsâlî olan haçların mevcûdiyeti zarurîdir. Kuvvetli surette ümid idiyorum ki; yakında ve hükümetin hüsnüniyeti sâyesinde bir anlaşma husûle gelecektir.

Vakit gazetesinin Ankara muhâbir-i mahsusâ'ının işârına göre Fransızlar maârif vekâletine mürâcaat iderek papas mekteblerinin küşâdını talep itmişlerdir. Mekteblerdeki haçlar umûmî mahfillerden salonlara kaldırılacak, mekteblerin kavânîn ve talimâtına riâyet olunacak, bu suretle papas mekteblerinin küşâdına müsâade idilecektir.

Geçenlerde Akşam Gazetesi papas mekteblerinin küşâd-ı lüzûmu hakkında bir baş makale neşr itmişti. Biz de bazı fıkralarını nakl itmiş, yakında açılacağını kendisine tebşîr itmiştik. Üzerinden birkaç hafta bile geçmeden küşâd olunacaklarına dâir Ankara'dan haberler gelmeye başladı. Niçin kapandı, niçin açılıyor? Haçların şuradan şuraya nakli ile mesele hal idilmiş oluyor mu? Bâri sed olunan medreselerde de yerleri değıştirilecek şeyler varsa mevkileri tebdîl olunsun da onların da küşâdına müsâade buyrulsun. Monsenyör Dolce tâ Roma'dan kalkarak buraya kadar geliyor, papas

¹⁴⁸ *Sebilürreşad*, cilt:24 sayı:615, yıl:1340, s.270-271.

mekteblerinin küşâdını te'mîn idiyor. Bizim Diyânet İşleri Reisi de on beş adım ötedeki maârif vekâletine kadar zahmet iderek kapanan medreselerin küşâdı için maârif vekili beyefendiden istirhâmatda bulunsalar ne olur?

Medreselerin seddiyle memleketin manevi cebhesi müdâfaasız kaldı. Birçok ecnebî mektepleri cayır cayır Müslümân talebe kayd idiyor. Papas mektepleri de açılıyor. Bunlara mukâbil bizim medreseler enkâzı olarak kalan üç buçuk talebenin kânûnen hakları olan iâşeleri kesiliyor. Fransa başvekîli “Misyonerleri selamlarım ve bunlara hükümet himayesini vaad iderim.” diyor. Bizim maarif vekilimiz de “Medreseleri kapamak emrini verdiğim gün en mahzûz olduğum gündür.” diyor.

Bilâkayd-ü şart garbı taklîd iddiasında bulunanlar Mösyö Heryo'nun dini mektepler hakkındaki bu hareketini niçin taklît itmiyorlar? Bir taraftan ecnebî müessesâtına, papas mekteplerine, diğer taraftan gündün güne müdhiş surette çoğalan sefâhat müessesâtına karşı memleketin manevî cebhesini takviye edecek teşebbüsât da bulunmak, yalnız kapanan medreseleri açmak değil, her taraftan bunların başı on misli daha müessesât-ı diniye küşâd etmek evliyâ-yı umûrun en mütehattim vazifeleridir.

Sebilürreşad

3.1.22. Papas Mektepleri Açılıyor¹⁴⁹

Maarif vekâleti papas mekteblerinin küşâdına müsaade itdiği cihetle Paris'te bulunan papasların peyderpey İstanbul'a avdet itmekte olduklarını gazeteler yazıyor. Fransa hükümeti, papalık, papas mekteblerinin müdürleri uğraşa uğraşa nihayet memleketde papas müesseselerini açmağa muvaffak oldular. Acaba bizim ulûm-u İslamiye tadrîs idilmekte olan medreselerimizin küşâdı için hiçbir şefaate iden yok mu? Maarif vekâleti milletimizin ihtiyâcât-ı diniyyesini te'min edecek olan medreselerinde küşâdına lütfen müsaade buyursalar, bütün milleti memnun ve minnetdâr itmiş olurlar. Burası Müslüman memleketi olduğu halde papas mekteblerinin açılmasına müsaade edilirken ulûm-u İslamiye tahsil idilecek olan medreselerimizin küşâdına artık müracaat buyrulmaz, ümidindeyiz. Mebûs efendilerin bu hususta mâarif vekâleti nezdinde şefaate ve istirhâm da bulunmaları temennâ olunur?

Sebilürreşad

¹⁴⁹ *Sebilürreşad*, cild: 24, sayı: 623, yıl: 1340, s. 381.

3.1.23. Papas Mekteblerinin Sırrı¹⁵⁰

İstanbul'da 36 papas mektebi vardı ve bu mekteblere 2.000 kadar Müslüman evlâdı devam idiyordu. Hükümetimizin bu papas mekteblerinin Hıristiyan dinine aid resimleri, haçları kaldırmaları için mütevâli ihtarâtı ve bu mekteblerin yapılmakta olan tedrisâtın Hıristiyanlığı neşr ve telkîn itmek esâsı üzere yapılmasına dair vukû bulan mütevâli papaslar tarafından kabul idilmemiş olduğundan hükümetimiz bu papas mekteblerinin seddine karar vermiş ve bunları fiilen sed itmiştir. Tevhîd-i Efkâr refikimiz bu münasebetle yazdığı bir baş makalede diyor ki:

Memleketimizde öteden beri kuvvetli bir şebeke-i fesâd te'sis itmiş olan papas mekteblerinin seddi hakkında hükümetimizce ittihâz idilen kararı okuyan ve bu müessesâtın istihdâf itdiği gayeyi yakından bilen hiç bir vatanperver tasvîr idemeyiz ki bu karardan dolayı derin bir haz ve memnuniyet duymasın. Kapitülasyonların bizi maneviyatımızdan sarsan, bir kurt gibi içimizden kemiren en büyük zararlardan biri de şarkda yerleşen ruhban müessesâtına meydanı tamamen serbest bırakması idi. Ve bu serbesti sayesinde papaslar, asırlardan beri başımıza her memleketden aşip gelen papaslar tasmîm-i ruhumuza kadar girerek ve suret-i zâhirede şefkat ve insaniyet kisvelerine bürünerek bizi zehirlediler. Gözümüzü dört açmazsak zehirlemeye devam ideceklerine de şüphe yoktur. Garîb şudur ki kendi memleketlerinden, meselâ Fransa'da öteden beri cem' iyledikleri nukûd ile, edindikleri emlâk ile pek kutlu bir teşkilât sahibi olarak meydana çıkan ve âdeta hükümet içinde bir hükümet teşkiline kalkan papaslar kendi mensûb oldukları hükümetin kâhir bir darbesiyle ta 1905 senesinden beri gasb itmeye çalıştıkları kuvvetden mahrûm bırakıldıkları halde, bunlar yine aynı hükümet tarafından hâric memleketlerde şiddetli bir himâye ve muzâherete nâil olmuşlardır. Meşhur bir Fransız rical-i siyasiyesi bu fikri daha eski zamandan beri "Papaslar bir ihracat eşyasıdır" cümlesiyle pek nükteli bir suretde ifâde itmiş idi. Şüphesiz, Fransızların kendi hesâbına bu fikri pek doğrudur. Ruhban gitdikleri yerde mensûb oldukları memleketin en müessir, müteneffiz ve en gürültüsüz bir propaganda aletidir ve bu âlet öteden beri alışılmış bir inzibât ve tekemmül sayesinde kulakları hiç tahrîş itmeden, ortalığı velveleye vermeden derin bir intizâm ve sükunetle işler. Hatta nef ve zararına çalıştığı memleket için masrafı da yoktur. Fransız Cumhuriyeti bütçesinden şarkdaki ruhbanın herhangi hususâtına sarf olunmak üzere bir santim çıkabileceğini hatıra getirmek bile câiz değildir. Bunların bütün gayreti bütün himmeti bir taraftan

¹⁵⁰ *Sebilürreşad*, cild: 23, sayı: 596, yıl: 1340, s. 379–381.

kendi milletleri, diğerk taraftan da Nasrâniyet nâminadır, yani kendilerince bir mücadele-i milliye ve diniyyedir. Neşr-i maarif perdesi altında hem Hıristiyanlığı dünyanın en uzak köşelerine sokmak, hem de celb-i kulûba çalışmaktadır. Ruhbanların bu gayeye vüsûl için ve ne suretle uğraşdıkları, ne kadar fedakârlıklara, hatta icâbında mahrumiyetlere katlandıklarını Avrupa gazetelerinde, kitaplarında hatta memleketimizde her zaman görürüz. Fransa dâhilinde arzu idilmeyen birer mahluk gibi telakki idilen papaslar memleketlerinden ayrılınca hemen birer...[→] fedâh kesiliyorlar. Maksudlarına nâil olanların muvaffakiyeti adeta birer destan-ı mefharet halinde nakl olunur. Bunun en son bir misâlini Fransa mebûsundan ve en mütaassıb Katoliklerinden olub geçende vefat eden Moris Bares'in şarkda icrâ itdiği bir seyahat neticesinde Rav Dodomond mecmuasında neşr itdiği notlarda görürüz. Moris Bares ruhundan kopub gelen galeyanlı bir cuş ü hurûş ile rahiblerin şarkda asırlardan beri neler yaptığını, daha da neler yapabileceğini cidden pek sehâr, kuvvetli olan kalemiyle uzun uzadıya tasvîr itmiş, memleket uğruna istihkâr-ı hayat idercesine çalışan bu fedâkârlara hükümetin muâvenet ve himâyetini daha ziyâde ibzâl itmesi lâzım geleceğini anlatmaya çalışmış ve daha ileri giderek memleketimizin birçok yerlerinde İtalyan rahiblerin Fransız ruhbanından daha ziyâde iş gördüğünü ve muvaffak olduğunu söyleyerek bunun esbâbını aramış ve ortaya bir takım fikirler atmışdır. Bunları okuyan ve hakikat olduğunu gözleriyle gören bir Türk için derin bir elem ve te'sir duymamak kâbil değildir. Çünkü bu memleketimizin hâricden bir ordu ve donanma ile istilâsı değil, cehâleti kendisine en büyük yardımcı bulan musahhar bir kuvvet tarafından dâhilden zabt ve teshiri demektir.

Bunlar, memleketi vaktiyle boş bulmuşlardı. Daha doğrusu kapitülasyonlar elimizi ayağımızı bağlamışdı. Yaptıkları işe, dinimize hayatımıza bir su-i kâsd mahiyetinde olan faaliyetlerine itirâz itmek şöyle dursun yalnız yan gözle bakacak olsaydık, papasları memleketinde resmen tanımak bile istemeyen Fransa'nın bütün diplomatik makinesi harekete gelir. Sefirler sarayı tehdid ider, Bab-ı Âlî'ye notalar yağar idi. Bu vaziyet bugün bizim lehimize değişmiştir. Fakat zan itmiyoruz ki Fransa'nın hâlet-i ruhiyesi tebdîl itmiş olsun. Çünkü kendilerine vukû bulan mükerrer ve mütemâdi ihtârât ve vesâyâyâ rağmen papaslar mekteblerine aldıkları her din ve millete mensub çocuklar içinde haçlar ve buna mümâsil-i tesâvîr bulunan sınıflarda tadrîs ve talîme devamda, hükümete meydan okurcasına bir şiddetle, inâd ve isrâr itdikleri için

[→] Osmanlıca metinde kelime silik çıktığı için okunamamakta.

kapatıldıkları cihetle Fransız mümessil-i siyasisi hemen hâriciye murahhaslığına koşarak protestosunu yapmaktan hâli' kalmamıştır. Buna hayret itmemek kabil değildir. Memleketimizde vücudunu kabul ittiğimiz müessesât-ı ilmiye, diniye ve hayriye için biz her zaman en büyük bir serbestîyi vermeye âmâde bulunuyoruz. Fakat bunun en birinci şartı bu gibi müessesâtın başında bulunacak olanların âdât ve an'anatımıza, kavânîn ve nizâmâtımıza riâyet itmeleridir. Fakat bize karşı olan Frank zihniyeti kolay kolay tebdil idecek bir mahiyetde değildir. Bu müessese sahibleri ve müdirânı senelerce burada yaşadıkları ve —her ne suretle olursa olsun— rahatsız olmadıkları halde Türklere hüsn-ü nazarla bakmak hasletinden mahrumdurlar. Buraya su-i efkâr ile meşbû olarak gelirler, daha ziyâde zehirlenirler ve kendi zehirlerini akıtmaktan başka bir şeye ehemmiyet vermezler. Hükümetin, hakka istinâden tuttuğu tarikde sebat ve metânet göstermesini, papas mekteplerine ve muhtelif edyâna mensub çocuklar üzerinde icrâ-yı te'sirden hâlî kalmayacak levâyih ve tesâvirin ders sınıflarında talikine zerre kadar müsâmaha göstermemesini temenni eyliyoruz. Fransa mümessilinin protestosundaki ikinci bir garabet de bu hükümetin Lozan muahedenâmesine karşı ittihâz ittiği tür ve meslekden ittibâs ediyor. Lozan muahedenâmesini İtalya tasdîk itdi. İngiltere tasdîk itmek üzere bulunuyor. Japonya'nın da pek yakında tasdîkenden bahs olunuyor. Hâlbuki Fransa! Fransa halen bir takım hayalî mesâilin peşinde koşuyor. Ankara'yı terk iden mümessilin yerine bir yenisini ikâme idemeyecek vaziyete düşmüştür. Hal böyle iken Fransa mümessilinin papas mekteplerinin seddini protestoya kalkışması şüphesiz daha ziyâde bir latifeye haml olunabilir.

Hülâsa hükümetimizden hatt-ı hareketini tebdîl itmemesini tekrâr talep ve ricâ eyliyoruz. Fakat bu meselede halkımıza terettüb iden bir vazîfe vardır ki o da masum yavrularını doğrudan doğruya dinimizle ve hayatımızla mücâdele iden bu gibi mekteplere göndermekden ferâgât itmek lüzûmudur.

Sebilürreşad

3.1.24. Ecnebi Mektepleri¹⁵¹

“Hıfzî Tevfîk” imzasıyla Akşam Gazetesi'nde ecnebî mektepleri hakkında mühim bir makâle neşr olunmuştur. Bazı kısımlarını aynen nakl idiyoruz:

Fikrimizce müstakbel nesle yeni mefkûreyi telkîn iderken en ziyâde düşüneceğimiz nokta terbiye sistemlerimizde ? ve milliyet-i esasiyelerini muhâfazaya

¹⁵¹ *Sebilürreşad*, cild: 23, sayı: 593, yıl: 1340, s.335.

çalışmaktır. Bu itibarla da mülkümüzde ecnebi mekteblerinin vazifelerini layık olduğu bütün ehemmiyetle nazar-ı dikkate almak zarurîdir.

Meselenin en mühim tarafı, bu ecnebi mekteplerinde bulunup yekûnu mühim kemiyetlere bâliğ olan Türk çocuklarına verilen terbiye ve telkîn cihetindedir.

Maa'tteessüf memleketimizin dört bir köşesine dağılan bu ecnebi mekteblerinin mâzisi kâfi bir itimâd bahş idecek mâhiyetde değildir. Esasen bu mekteplerin nasıl maksadlarla açılmış olduğu düşünülürse bunlardan fazla bir itimâd beklemek safdillikdir.

Buna rağmen hususiyle İstanbul'da ihtiyacdan çok fazla yer tutan ecnebî memleketlerine halkımızın ve alelhusûs yüksek tabakanın pek ziyâde rağbet gösterdiklerini hayretle kaydetmeliyiz. Bunu bir taraftan mekteplerimizin kemiyet ve keyfiyet itibariyle gayr-i kifâyetine, fakat asıl halkımızın yanlış telakkilerine ve millî hislerin neticesinde gösterilen lâkaydlığa atf etmek lazımdır.

Ecnebî mekteblerinin bazı nokta-yı nazardan ferdler için faide-i bahş olduğunu bir lahza kabul itsek bile, cemiyet için ne kadar vahîm ve tehlikeli olduğunu inkâra imkan var mıdır?

İşi siyasi cebhesinden değil, doğrudan doğruya terbiye ve ictimâî tarafından tedkîk ve münâkaşa etmek bile bu hakikati kâfi bir vüzûh ile ifade idebilir. Mesela İstanbul'da bulunan bir İngiliz veya Fransız mektebini nazar-ı dikkate alınız, bu mektebin İngilizliği veya Fransızlığı sadece isminden ibaretdir. Ve burada birkaç Fransıza mukâbil Rum, Ermeni, Yahudi ve daha cinsi belli olmayan bin bir çeşid milletlere mensub yüzlerce çocuk garib bir halîta teşkîl iderler. Ve Türk çocukları kendi memleketlerinde, kendi terbiye ve fikr-i âlemlerinden uzak, bu garib halîtanın mahiyeti mechûl muhît ve hevası içinde benliklerinden tecrîd iderler.

İşte memleketimizde gördüğümüz kozmopolitizmin menşei budur. Sonra bir de buna muîn ve belli maksadların propaganda te'sirlerini ilâve idiniz, bu şerâit altında sabâvetini geçiren bir çocukdan nasıl milli mefkûre için fedakarlık beklemek kâbil olabilir.

Hıristiyan terbiyesini programının esâsı olarak telakkî eden bir ecnebî mektebinde okuyan birkaç çocuk tanırım ki kilise dualarını vatanlarının isminden daha iyi bilirler ve bizzat aziz bir muhibimin çocuğu günün birinde isyan eden milletin te'siri altında zorla sevk idildiği mekteb kilisesine Kur'an-ı Kerîm ile girdiği için tard edilmiştir. Bu hâdiseden dolayı çocukla mektebin bir memuru arasında cereyan eden

muhâvere hakîkaten bir hikâyeye zemin olacak kadar şâyan-ı dikkatdir.

Mamafih bu kazıyyeyi isbât için ne misale ne de hikâyeye ihtiyac yokdur. Biraz hatırasına müracaat iden herkes bu ecnebi mekteblerinden milleti için ebediyen gâib olmuş pek muteber isimlere rast gelecekdir.

Şu halde yeni Türkiye'nin yeni mefkûreleri için cidden bir tehlike teşkil iden bu ecnebî müesseselerine karşı nâsıl tedbirler ittihaz idilmelidir? Hiç şübhe yok ki bu hususdaki çetîn ve müşkil vazife maarif vekâletinin hasâsesine isâbet itmektedir.

İlk terbiye ocağı aile kucağı ve ibtidâî mektebdır. Memleketimizde bu ilk terbiyenin büsbütün ibtidâî mekteblerine inhisâr itdiği de düşünülecek olursa mini mini yavrularımızın kozmopolit bir mahiyette inkişâf ve tenemmüvüne mâni olmak hükümetin elde mevcut kanunlara nazaran da bir hak ve bir vazifesi hükmüne girer. Binaenaleyh maarif vekâleti ibtidâî tahsilin millî mekteblerinde icrâsı lâzım geldiğini bir an evvel tasrîh ve îlân itmelidir.

3.1.25. Hazreti İsa'ya Mektub!¹⁵²

Edib şehr-i ? Süleyman Nazif Beyefendi'nin geçen perşembe günü "Vatan" gazetesinde bu sernâme ile münteşir bir makalesini okuduk. "Yani Allah...! mütalaayla başlayan bu şiir-i mensurun maktamı şu fikri teşkil idiyor: "Bu dünyaya ya hemen gel; veya iki elini ar ve hicâb ile iki yüzüne tutarak, hangi katında bulunduğunu bilmediğim göklerden kendini esfeli sâfiline at!.." şiir beyitlerini, beyt'ül kasidelerini şu sözler vücûda getiriyor: "Sana Allah'ın oğlu dediler; sıkılmadık. Hatırın için Allah'ı üç parça itdiler; titremedik, adına "İncil" nâmıyla biri birini nâkız kitablar yazdılar; utanmadık. Mabedden ihtikârı tard itmek isterken dünyada belâya girmişdik; kiliselerin minber ve mihrâbına kadar, Hıristiyanlık âleminin her tarafı kumârhânelerden şenî ber-dâr ihtikâra döndü, sen hissedâr gibi sükût idiyorsun. Roma'daki vekilin âhirette cennetler ve cennetlerde yer satıyor; sen bir tapu memuru tevâzuyla bu bey ü şîrâ'yı sükûtu hilmine tescîl itdirmektesin; ayıp değil mi? Ve sen peygamber değil misin? Ey Meryem oğlu!

Birden semâya tevcîh idilen bu şâirâne hitabları görünce edîb-i lebîbin bir konferansındaki sözlerini hatırladık. Ve o hitabelerinin su'i tesirlerini izâle ve yahud tahfîf itmek için, kendisini bizden çok iyi bilen ve kendisi gibi mümtâz biraderimiz olan Doktor Cenab Şahbeddin Bey'in o vakit neşr etmiş olduğu bir müdafanâme hafızamızdan gözümüzün önüne intikâl itdi. O müdafanâme Süleyman Nazif Bey'in hakikaten o günkü ve bu günkü kabahatleri gibi yarımki ve öbür günkü kabahatlerini de

¹⁵² *Sebilürreşad*, cild: 23, sayı: 593, yıl: 1340, s.259-260.

afv itdirecek derecede değilse de tahfîf itdirecek esbâb-ı mahfûfeyi hâvîdir. Onun için o müdâfanâmenin hülâsa meâlini buraya derc itmek istiyoruz. Ta ki gerek âlemi İslam ve gerek Hıristiyanlık âlemi bu kıymetli iddiamızın bu gibi kusurlarına karşı afv ü safh ile mukâbelede bulunsunlar. Cenab Şahabbeddin Bey diyordu ki Nazîf bir şâirdir, hissiyât-ı şâirânesi pek tuğyân ider, galeyana gelir; o dakikada Nazif Bey coşkûn ve pek taşkındır. Hayal-i şairâne ona kemal-i hakimâneyi gâib itdirir. Heyecanlı demlerinde o kendine mâlik değildir. Nazif'in bu hâlini bilenler sözlerine şâir gözü nazarıyla bakarlar. Cümlelerinden bir hakikat çıkarmaya, fikirlerinde maksat aramaya çalışmazlar.

Süleyman Nazif Bey'in böyle fevkaladeliklerini bilmediğimiz için onu herkese böyle tanıtmak bizim elimizden gelmez idi. Bilsek de mümtâz edibimizi gücendirmek korkusuyla bildiğimizi söylemez idik. Söylesek de kimseyi inandıramaz idik. Fakat onu bize bu yolda tanıtan bizzat kendisidir, kadîm aşinâsı Muharrem Esrârî, yâr-ı gâr, edebiyâtda hemnâmı, bizim şâiranede karîni, ahvâl-i ruhiyesinin âyinesi olan Cenab Şahabbeddin Bey'dir. Bu derece salahiyetdâr bir zâtın şehâdetine bizzat Süleyman Nazif Bey bile itimâdsızlık göstermez. Kendisinin itimâd itdiği bir zâtın şehâdetine biz niçin itimâd itmeyelim? Bu mazeret meşrû' bir mazerettir. Bir şâir de "Özür büyük insanların nazarında makbuldür" diyor. Müslümanların da, Hıristiyanların da edibimizin bu mazeretini nazar-ı itibâra alarak kusuruna bakmayacaklarını kaviyyen ümid idiyoruz. Eğer fevkaladeliği zamanına müsâdif olmasaydı akâid-i İslamiye ile mu'tekid bulunan ve akâidi İslamiye icâbınca her peygambere iman idilmesi, ihtirâm gösterilmesi lazım geldiğini pekâlâ bilen edib-i yektâmız Hazreti İsa'ya öyle bir mektub yazar mı idi? O bilir ki hitâbeleri ser-â-pâ hakâretidir; bir nebiye hakâret nübüvvet akîdesiyle kâbil-i te'lîf değildir. O bilir ki Hazreti İsa'ya savrulan küfürlerden evvelâ kendi peygamberi olan Hazreti Muhammed gücenecektir. Ve Allah dahî gazab idecektir. O bilir ki Hıristiyanlık âleminin seyyi'etinden Hazreti İsa mesûl değildir. Ve Hazreti İsa Hıristiyan nâmıyla bir kavim ve ümmet tanımaz. Nasrâniyet dini Hazreti İsa'nın dini değildir. Onun dini de Hazreti Muhammed'in dini gibi din-i tevhîddir. Ve onun tâlim itdiği esâsât-ı itikâdiyede İslamiyet'in tâlim itdiği esâsât-ı itikâdiyedir. İncil-i semâvide Kur'an gibi bir kitâb-ı hidâyettir. Hıristiyanların İncil-i semâvi ile alakaları yokdur. Hazreti İsa din-i teslisin değil, din-i tevhîdin peygamberidir. Hazreti İsa'nın Hıristiyan âleminin mezâlimine karşı hiddeti, gazabı, nefreti kendisinin hiddetinden, gazabından, nefretinden pek fazladır.

O bilir ki hiç bir peygamber bir kavmi kendi kendine mahv itmek, batırmak,

çıkarmak salâhiyetine hâiz değildir, onu yaptıracak Allah'dır. Mektub yazmak doğru ise Allah'a yazmak icâb ider. O bilir ki Hıristiyanlık âleminin seyyi'etinden Hazreti İsa mesul ise, Müslümanların seyyi'etinden Hazreti Muhammed'in mes'ul olması lazım gelir. O bilir ki o mektubu Hıristiyanlıkla alakası olmayan Hazreti İsa'ya değil, bizzat Hıristiyanlık âlemine yazmak muvâfıktır. Tahkîr itmek lazım ise, yine o âlemi tahkîr itmek makûldür. Mezâlim ve mûsâvîden mes'ul tutmak lazım ise yine o âlemi mes'ul tutmak vâkıa mutâbıktır.

Süleyman Nazif Bey bunların hepsini bilir, bilir ama hal-i tabiatında iken bilir, fevkaladelik zamanında böyle şeyleri düşünmeye vakit bulamaz, kızmayacak, hiddet itmeyecek hiçbir halleri bulunmayan Hıristiyanlık âleminin kim bilir hangi hallerine kızarak kalemi eline almış ve o dakikada hissiyât-ı şâirânesi galeyana gelerek fevkaladelik nöbetine tutulmuş, artık bu zamanlar düşünmek zamanı değildir, demiş, meydan-ı hayale bırakmış, hayal insana çok şeyler yaptırır, yerden göğe çıkarır, Hazreti İsa'ya mektub yazdırır, Hıristiyanlık âlemini tahkîr itdireyim derken peygamberi tahkîr itdirir, şeytan gibi, insânı izlâl ider. Bu da şairliğin bir âfeti!

Hıfzı Tevfik

3.1.26. Hıristiyanlık Âleminde Tevhîd Akidesi¹⁵³

Şayan-ı dikkat-i tesâdüfât tarihiyedir ki Türk ordularının Rumeli'ye geçerek Avrupa arazisinde ehli sa'libe karşı zaferler ihrâzına ve birçok memleketleri fethetme muvaffak oldukları sıralarda garb âleminde Hıristiyanlığın teslis akidesini yıkmaya istihdâf iden bir hareket-i diniyye Lehistan, Macaristan memleketlerinde başlamış ve bilâhare İngiltere, İskoçya, İrlanda ya da daha sonra Amerika'ya intişâr itmişti. Bu hareket-i diniyye "tevhid" hareketidir. Bu hareketin hedefi teslis akidesinin yerine yalnız Rabbülâleminin ulûhiyetine imân ile tevhid akidesini ikâme itmektir. Bu hareket bâdî emirde birçok tezyîkâta uğramış fakat bilâhare Lehistan ve Macaristan'da intişâr iderek birçok cemaatlerin şîârı olmuş ve nihâyet garb âleminin her tarafında tanınmıştır.

Lehistan'da bu tevhid hareketinin rahibleri çok elîm tezyîkâta uğramışlar bunların bazıları ihrâk edilmiş, türlü türlü işkencelere uğramış iseler de on yedinci asır miladının mübâdisinde bu hareketin mensubini faaliyetlerine germî vererek teslis aleyhinde risâleler neşrine ve efkâr-ı umumiyyeyi hareketlerine ısındırmaya

¹⁵³ *Sebilürreşad*, cild: 23, sayı: 596, yıl: 1340, s. 379.

çalışmışlardır. Fakat Yesûîler bunlara karşı kıyam iderek onlara aid bütün müessesâtı yıkmışlar ve bu hareketin mensubîninden bazılarını hâce görmüşlerdi. 1610 sene-i milâdiyesinde vukû bulan bu tazyîkâtdan yirmi sene sonra bu taife-i muvahhidinin ya teslis akidesini kabul yahud Lehistan'dan çıkmaları için kendilerine hükümet tarafından tebligât vukû bulmuş, binâen aleyh bunların bir kısmı irtidâd, bir kısmı Flemenke, Almanya'ya, Transilvanya'ya hicrete mecbur kalmışlardır.

Bu tevhîd hareketi Transilvanya'da on altıncı asır milâdının son kısmından itibâren başlamışdı. Mesih'in ulûhiyeti aleyhinde vukû bulan münakaşaları bir çoklarını Mesih ibadetini terk itmelerine müeddi olmuş ve bu yüzden Katoliklerle muvahhidler arasında çok elim mücadeleler vukû bulmuştur. Bilâhare Macaristan'da bir muvahhidîn kilisesi te'sis idilebilmiştir.

On altıncı asr-ı milâdide teslis aleyhdarlığı İngiltere'ye de girmiştir. İki asır zarfında İngiltere'de teslis aleyhdarlığı birçok akademilerde cây-ı kabul görmüş ve nihayet on dokuzuncu asırda tevhid esâsı üzere İngiltere'de medreseler ve bu esâsı müdafaa iden birçok mecmualar te'sis itmiştir.

Bu muvahhitler hareketi İskoçya ve İrlanda'ya da nüfuz itmiştir. Gerek İrlanda, gerek İskoçya'da da bu muvahhidlerin birçok cemiyetleri mecmuaları vardır.

Amerika'da ise bu hareket vâsi' bir nüfuz te'min itmiş, bu esâs üzere birçok medreseler küşâd olunmasından 19. asrın mübâdisinde Boston'un bütün kiliseleri akide-i teslise muhâlif ve tevhîdi kabul iden zevât tarafından işgâl olunmuş. New York, Baltamior, Washington, Şarliston ve Amerika'nın sâir vilayetlerinde tevhîd esâsı üzere kiliseler inşâ idilmişdi. XIX. asrın mübâdisinde Amerika'da muvahhidler hareketinin başına geçen William Şayni hakiki ve muvahhid Hıristiyanlığı te'sis itmek gayesini istihdâf itdiğini bayân iderek uğurda mühim bir hareket-i irşadiye te'sis itmiş, Amerika'nın her tarafında akide-i teslis aleyhinde bulunmak üzere misyoner heyetleri göndermiş bu akideyi esâs ittihâz iden müessesât-ı ilmiye vücûda getirmiştir. Muvahhid kiliseler akd itdikleri kongrede Hazreti İsa tarafından getirilen dinin iki esasda toplandığını, bu esaslardan birincisinin muhabbetullah, ikincisinin uhuvet-i insaniye olduğuna karar vermişlerdi. Amerika'da bu akidenin sâlikleri gün geçtikçe tevsi' itmekdedir. Yirminci asrın bidayetinde Amerikada bu muvahhidlerin 461 kilisesi bulunuyordu. Bunların neşr ittikleri eserlerle mecmualar pek çokdur.

Bu muhtasır izâhâtımızdan anlaşılıyor ki son asırlarda Hıristiyanlık âleminde teslis akidesi esâslı bir mücâdele ile karşılaşmaya başlamış, hakiki Hıristiyanlığın ihyâsı

nâmına yeni bir akide-i tevhîd zuhura başlamıştır. Teslis akidesinin hedm ve ancak Rabbülâleminin uluhiyetine imân idilmesi esâsına müstened bir hareket-i diniyenin Hıristiyanlık âleminde zuhuru ve birçok tazyikât ve işkencelerden sonra te'sis şayan-ı dikkat bir hâdisedir. Fakat bu hareket çok nakısdır. Bununla beraber bihiz hiç şek ve şüphe etmeyiz ki bu hareketin tesisinde cihanşümül nüfuzu malûm olan din-i İslam te'sir küllîsî olmuştur. Bu gibi hareketlerin Hıristiyanlık âleminde zuhuru teslis akidesinin vicdanları tatmin akılları hoşnud etmediğine en büyük delildir. Binaenaleyh bu gün yeryüzünün her tarafında akâid ve hakâik-i İslamiye'yi neşr ve telkîne çalışan İslam mürşidleri bulunsa bunların azim muvaffakiyetler kazanarak kelime-i İslami her yerde â'lâ idecekleri muhakkaktır. Ne çare ki Hıristiyanlık âlemi Müslümanlık ve Müslümanlar hakkında bir takım müteassıb Hıristiyanların bize dâir yazdıkları eserlerden malumât alıyor ve bizi hazîz ve haşyet içinde tahayyül itmekte devam idiyor. Kim bilir biz ne zaman uyanıb da başka milletlerle temas ideceğiz ve onlara dinimizin hakâikini telkîn iderek beşeriyetin envâr Kur'ân ile mazhar-ı hidâyet olmasına amil olacağız. Müslümanlık, dünyanın salâhına hâdim, dünyanın itilâ ve tenvirine âmil, dünyaya felâh ve necât rehberi olacak bir millet ister. Acaba biz ne vakit bu millet olacağız!

Ömer Rıza

3.1.27. Hıristiyanlığın Tahkiri¹⁵⁴

Avrupa Mahkemelerince Mucib-i Mücâzât Oluyor

Alman mehâkimesinden birisi, meşhûr izâfiyet nazariyesi sâhibi profesör Einstein'ın (akîde-i fâside) nâmıyla neşritdiği bir kitâbda, din-i İsevinin esâsâtına hürmetsizlikde bulunmuş olmasından dolayı mumaileyh altı ay müddetle habse mahkûm idilmiştir. Kitâbın tab'ı da aynı suretle cezâlanmağa mahkûm olmuştur.

Hükümet, Einstein'ı, Hazreti İsa'yı tahkîr-i âmîz bir şekilde tasvîr ittiğinden, herkesin mukaddes tanıdığı bir dinin tahkîr idilemeyeceğinden müellifin umumun kanâat-i hilâfına Hazreti Mesih'i bir veled-i tabîi itmesinden ve Hıristiyân Kiliselerindeki tesâvîrin havârilere St. Paul'un muhterâtından olduğunu iddiâ iylediğinden dolayı habse mahkûm idiliyor.

¹⁵⁴ *Sebilürreşad*, cild: 23, sayı:576, yıl:1339, s. 63.

Malum olduğu üzere Einstein hâlis bir Yahudi'dir, koyu bir Siyonist'dir. Din-i İslâm'a da hücum itmiş ve bundan dolayı da Mısır mahkemesi tarafından altı ay hapse mahkûm olmuştur.

Alman mahkemelerinin bu kararı şâyân-ı dikkattir. Bazıları öyle zan idiyorlar ki Avrupa'da dine karşı herkes istediği gibi hakâretde bulunabilir ve bundan dolayı hiçbir mesuliyet terettüb itmez. Memleketimizde liberal geçinenlerin birçok hususâtta olduğu gibi bu noktada da vermek istedikleri fikrin, hakikati tahrifden başka bir şey olmadığı görülür. Edyânın tahkîrini medeniyetin icâbâtından telâkki idenler nazar-ı ibret intibâhını celb etmek üzere bu hâdiseyi nakl idiyoruz.

Bizde bazı varakpâreler, mecmualar vardır ki açıktan açığa akaid-i İslâmiye ile istihfâf iderler de hiç aldırın olmuyor. Bunlar görülmüyor mu? Hiç de zann itmiyoruz. Mamâfih görmemek de ayrıca bir kabahat değil midir?

Şeriye bana ait değildir, diyor. Adliyye-i şeri'yyenin vazifesidir, diyor. Dâhiliyye-i masûniyeti şahsiyye kânunundan bahsediyor. Bu keşmekeşden bilâistifâde birtakım vicdansızlar da muttasıl akîde-i aslîye-i Kur'an'ıyyeyi hedm ile uğraşıyorlar. Herkes vicdânında istediği akideyi taşıyabilir. Fakat devletin dîn-i resmîsi olan Müslümanlığın akide-i esasiyesini baltalayacak tecâvüzkârâne neşriyâtda bulunmaya hiç kimsenin hakkı olmasa gerektir. Bari Hristiyanlığı muhâfaza iden Garb mahkemelerinden ibret ve ders alalım.

Sebilürreşad

3.1.28. Haç Takılan Camiler¹⁵⁵

Selanik'de bulunan mültecilerle adalarda vaziyetleri tahammül fersâ bir hâl olan bîçâre yerli Müslümânların Anadolu'ya nakli için gönderilen vapurlarla Girit'e giden bir Müslüman kardaşımız, bir zamanlar Müslüman hâkimiyeti altında bulunan adanın bu günkü hâlini, oradaki dindâşlarımızın muzdarib ve perişân vaziyetlerini Vakit gazetesine gönderdiği bir mektûb ile izâh ediyor. Pek elim ve feci hâdisâtı nakl iden bu mektubun bazı fıkralarını Müslümânların inzâr-ı ibret ve intibâ'hına vaz' idiyoruz. Mektûb sâhibi diyor ki:

Teşrîn-i Sâni'nin 29. Perşembe günü zevâlde İzmir'den Hanya'ya müteveccihen hareket itdik. Cuma günü dörtde Hanya Limanı'nın önünde bulunuyorduk. Şehri görmek için geminin zâbitân ve mürettebâtının hemen hepsi güvertede toplanmışlardı.

¹⁵⁵ *Sebilürreşad*, cild.23, sayı.580, yıl:1339, s.122, 123.

Şehrin minareleri siyah bulutlar altında hazîn ve me'yûs parlıyorlardı. O aralık karanlık ufukları bürüyordu. İlk iskeleye çıkıldığı zaman rıhtım üzerinde bulunan Yalı Câmî Şerîfî göze çarpdı. Her şeyi eskisi gibi duran bu câminin denize müteveccih cebhesine Rumca bir levha ta'lîk edilmiş. Dikkat itdik, levhada "Kahve Liyod" ibaresi yazılmıştı. Zaten câmî ile rıhtım arasında bulunan meydanlığa konulan masa ve sandalyelerde burasının kahvehâne, hatta birahâne hâline ifrâğ idildiğini gösteriyordu. Şehir tarafındaki cephesinde ise daha büyük bir levha ile acente ilânı asılmış olduğunu görünce, hemen fotoğrafını almak aklıma geldi, iki poz çıkardıktan sonra şehir tarafına yürüdüğüm zaman etrafımda bulunan Rumlarda bir homurdanmalar başladı. Fakat uzaktan başlarına bez sarmış birkaç kişi beni himaye idiyorlarmış gibi bir vaziyetle etrafımda dolaşmakta olduklarını gördüm. O meçhûl şahıslar mütemâdiyen beni takîb idiyorlar, ben ilerledikçe yanıma yaklaşıyorlardı. Nihâyet bir tanesi yanıma gelib Rum şivesiyle Türkçe olarak "efendi bu tarafa geliniz, korkmayınız, biz Müslümânınız, sizi kemâl-i iştiyâk ile bekliyorduk, ne istiyorsunuz bize söyleyiniz de elimizden gediği kadar size yardım edelim." Zavallı adam ağlayarak dedi ki: "Kuzum efendi, mademki câmilerin fotoğraflarını alıyorsunuz, size çok rica ediyoruz, asıl fotoğrafı alınacak câmî bizim mahallededir. İsmi de Hünkâr Câmî'dir. Bilmem denizden gördünüz mü iki şerefeli bir minâresi vardır. Fakat şimdi minâresinin üst şerefesine Yunan ... çıkardılar ve kapısının üzerine de büyük bir salîb takıyorlar. Evvelce caminin etrafı kâmilen İslam Mahallesi idi. Hiçbir Hıristiyan evi yok idi. Şimdi ise evvela bizi yuvalarımızdan çıkardılar, bil'âhire de mezkûr câmî kiliseye tahvîl edilir. Önünde güzel bir müvekkithânesi var idi. Bunu birahâne yaptılar. Biz İslamlar bu hâli gördükçe her gün ölü gibi yaşamakdayız. Eğer câminin fotoğrafını alıb bir tane bize verir ve hem de İstanbul'da gazetelerle ilân ederseniz bizi bahtiyâr itmiş olursunuz. Aldığımız resmi öz vatanda İslâm kardeşlerimiz görürlerse ümit ederim ki çektiğimiz ye's ve elemin derecesini anlarlar."

Bu dindaşlarla birçok sokakları dolaşdıktan sonra nihâyet mezkûr câminin yanına geldik. Hakikaten câmî o hale gelmişti. Der-akab resmi çekmek üzere iken civârda bulunan Yunanlılar beni tehdîd idib makineyi elimden almak istediler. Fakat refikâmın muâvenetleriyle muvaffak olamadılar. Ben de bu suretle iki poz aldım.

Müslümânı çok olan bir mahalleye geldik. Orada yerli Müslümanlar hemen etrafımı sardılar. Vapur gelecek mi? Diye soruyorlardı.

Bîçâre dindâşlarımızdan biri ağlayarak bizi almaya mı geldiniz? “Ah efendi buradan bir saat evvel ayrılanlar bahtiyârdır. Burada çektiklerimizi bilseniz siz de bizim gibi ağlardınız.” diyor, bana kahve ve meyve ikrâm idiyorlardı.

Sordum:

— Şu karşıda oturub bizi dinleyen başı açık veya başları bezle sarılı adamlar Hıristiyan mıdırlar?

— Hayır, Müslüman’dırlar. İşte onlar gibi ne kadar başları açık veya başına bez sarmış insanlar varsa hepsi Müslüman’dır. Benim bile başımdaki fes beş senelikdir. Bu memlekete beş seneden beri bir fes sokmak mümkün değildi. Servetinizi vermiş olsanız bir fes bulamazsınız. Bunun için Müslümanların kısm-ı âzamı başları açık gezerler. Zannedersen bu hâl vaziyetinizi tenvîre kâfîdir.”

Zavallı Müslümanlar, mabedlerine alem-i tevhîd yerine haçlar takılmış, minârelerinde ezân seslerine mukâbil nâkuslar çalınıyormuş, başlarına fes giymek hakkı bile men’ edilmiş! Ne feci sahneler! İstanbul’da câmilere hiç adım atmayan, çocuklarına şapka dikdiren, dinini, milliyetini ayaklar altın alan bazı Müslümanlar için ibret alınacak levhalar! Fakat ibretde erbâb-ı basîret içindir. Dinini, milliyetini çiğneyenlere bu faciâ masal gibi gelir.

Sebilürreşad

3.2. Makalelerdeki Misyon Anlayışı

İkinci bölümde yer verdiğimiz Sebilürreşad’da yayınlanan Hıristiyanlık ve misyonerlikle ilgili makalelerin ilk ikisi “Misyonerlik” başlığını taşımakta olup Ömer Rıza’ya ait makalelerdir. Makalesinde misyonerlik hakkında genel bilgiler veren Ömer Rıza misyonerliği devrelere ayırarak bu devrelerde hangi bölgelerde yoğun olarak çalışıldığı hakkında okuyucuyu bilgilendirmektedir. Hangi Hıristiyan cemiyetin hangi tarihte kurulduğuna dair de geniş bilgi vermektedir. Kurulan cemiyetlerin doğu ülkelerinde nasıl çalıştıkları istatistikî bilgilerle birlikte aktarılmakta, kiliselerin sayısından da bahsedilmektedir. Misyonerler tarafından kurulan “Gönüllü Talebe Hareketi” isimli teşkilata da değinen yazar on yıl içinde bu isimle kurulan cemiyetlerin dünya üzerindeki sayısının yüz elliye geçtiğini de ifade etmektedir. Katolik ve Protestan arasında misyonerliğin adeta müsabakaya dönüştüğünü anlatan Ömer Rıza Katolik misyonerlerin kurduğu cemiyetleri kurdukları bölgelerle birlikte vermektedir.

Katolikler ve Protestanlar arasındaki misyonerlik rekabetini çok iyi yansıtan bir olay 1953 yılında gazetelere şu şekilde yansımaktadır. “Dün sabah Dimitri Elefteryadis isminde otuz beş yaşlarında bir adam Galata Lülecihendek caddesindeki Sen Benua Lisesi’ne gelerek müdire Anna Huber’in odasına girmiş, müdireye Sen Benua’dan mezun olan ve halihazırda aynı lisede muallim muavini bulunan Anastasia Elefteryadis’den bahsederek “Siz benim kızkardeşimin dinini değiştirmek, onu Katolik yapmak istiyorsunuz. Buna hakkınız yoktur, herkes dininde serbesttir.” demiş ve sonra tabancasını çekerek müdire ve onu müdafaa etmek isteyen Mari Sofikamen’i yaralamıştır. Dimitri şunları söylemiştir: Kız kardeşim bu liseden mezundur. Ben de başka bir Fransız mektebinde okudum. Bütün arzuları Ortodoksluğu zayıflatmak, kendi mezheplerine yeni fertler kazandırmaktan ibarettir.”¹⁵⁶

Dergide misyonerler tarafından yapılan çalışmalardan bahsedilirken özellikle Genç Hıristiyanlar Cemiyeti’nin şubeleri, müdürleri, müdür yardımcıları, faaliyet alanları, çalışma prensipleri ve kimler üzerinde yoğunlaştıkları gibi cemiyetin tüm ayrıntılarına yer verilerek insanların bu ve benzeri cemiyetlerden gelecek her türlü ilgi, yardım vs. gibi şeylerden uzak durmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Birçok makalede Genç Hıristiyanlar Cemiyeti çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Sadece halkın değil, hükümetin de dikkati bu konu üzerine çekilmeye çalışılmaktadır. Çünkü cemiyetle ilgili yazılan bir haberde cemiyetin liderlerinden biri olan “Garov” isimli bir yöneticinin herhangi bir izin ve resmi belge olmaksızın ülkemize gelip kendiliğinden yerleştiğinden bahsedilmekte ve bu tavrın gayri meşru olduğunun altı çizilerek, yetkililerin bu konuda duyarlı olması istenmektedir.

“Genç Hıristiyanlar Cemiyeti” isimli makalede, bu cemiyete üye olanların yüzde kırk altısının Müslüman ve Türk gençleri olduğu üzümlenmektedir. Makalenin “Mecdüddin” rumuzlu yazarı, cemiyete karşı bu yoğun ilgi karşısında duyarsız kalamayarak ve cemiyete gidip Hıristiyanlığı merak eden bir vatandaş gibi çeşitli sorular sormaktadır. “Cemiyet nedir? Ne maksatla teşkil edilmiştir? Şubeleri var mıdır? İsmi nereden almıştır?” gibi sorular yönelterek cemiyeti daha yakından tanımak istemektedir. “Cemiyetin maksadı, beden, fikren ve manen kuvvetli gençler yetiştirmeye ve onları gerek kendilerine, gerek diğerlerine yardım etmeye teşvik etmekten ibarettir.” şeklinde verilen fazla iyimser cevap yazarı elbette tatmin

¹⁵⁶ Güngör, *Türkiye’de Misyoner Faaliyetleri*, s. 51.

etmemektedir. “Cemiyetin elyevm 27 muhtelif memlekette (9065) şubesi, (1.330.532) a’zâsı, (120.540.049) dolar-ı varidâtı vardır” şeklinde cemiyet müdürünün dernek hakkında verdiği bu sayısal değerler de, tehlikenin boyutunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Cemiyetin felsefesi olarak söylenenler ise dikkate şayandır: “İlim, Sıhhat, Ahlak”. Bu üç vasıftan birinin eksik olmasının birey için büyük eksiklik olacağını anlatan cemiyet müdürünün sözleri, cemiyetin çalışma şekli ve toplumlara sadece Hıristiyanlaştırılması gereken kafirler gözüyle bakması, felsefelerinin özellikle “ahlak” maddesiyle çelişmektedir. Yazar maksadını bildiği cemiyet hakkında daha fazlasını öğrenmek için cemiyette verilen İngilizce derslerine de katılmayı planlamaktadır. Bunu düşünürken de bir yandan “Aklı başında her insan bu cemiyete on beş gün gelse, asıl maksatlarını anlar.” demektedir. Cemiyetin derslerine devam edip, “Zahirleri başka, maksatları başka” diyerek cemiyetten istifa eden, bir genç de örnek gösterilmektedir. Hükümetin dönemin iç ve dış politikalarla meşgul olması ve bu konuyla ilgilenmekte aciz kalmasından yakınan yazar, “Hadi hükümet aciz fakat buraya gelen insanların cemiyetin maksadını anlayacak kadar hamiyeti yok mudur?” diye isyan etmektedir.

Derneğin gençler için kurulan şubelerinin yanı sıra, kadınlar için kurulan şubelerinden de bahsedilmekte ve bu kadınlar cemiyetinin halkın ahlakı için büyük tehlike arz ettiği vurgulanmaktadır. Cemiyetin kadınlar şubesinin beyannamesindeki “Kadınlara sosyal davranışlar kazandırmak amacıyla kurulmuştur” ifadesini yakından gözlemek isteyen yazar bir gün cemiyetin kadınlar şubesi binasının bulunduğu semte gider. Cemiyet binasının karşısında bir kafeteryaya oturarak gözlem yapar. Cemiyetten çıkan Müslüman Türk kadınlar ile Hıristiyan kadınların gerek giyim gerekse tavırlar açısından aralarında hiçbir farkın bulunmadığını makalesinde vurgular. Cemiyete yazılan 183 a’zânın büyük çoğunluğunun Müslüman hanımlar olduğunu ise üzümlere belirtir. Hatta cemiyetin giderlerinin üyeler tarafından karşılanmasının beyannamede belirtilmesi yazarı çileden çıkarmaktadır. Kadınlar cemiyetinde görev alan bazı Türk hanımlarının cemiyete a’zâ kaydetmek için çalışmalarına ise makale yazarı, hükümet buna bir çare bulamaz mı diyerek isyanını dile getirmektedir. Hadi hükümet bu konuda aciz peki bu hanımların zerre kadar akli yok mudur diye bu işle meşgul olan kadınların da akıllarından şüphe ettiğini ifade etmektedir. Hayreti o kadar büyüktür ki “Nasıl olurda bir Türk hanımı böyle bir şeye hizmet eder?” diye defalarca sormaktan kendini alamaz.

Makalesinde Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'nin kuruluşunun ayrıntılarına yer veren yazar bu cemiyetin ilk kurucusu olan "William" isimindeki bir adamdan bahseder. Nerede doğduğu, nasıl bir ailede büyüdüğü, hangi işlerde çalıştığını anlatır. Hıristiyan ilahiyatına bağlı olan bu kişinin cemiyeti kurma şekli ve amaçlarına da yer vererek cemiyet merkezinin açık adresini belirtir. Cemiyetin kuruluş sürecinde geçirdiği aşamalar ve üç-dört kişilik bir arkadaş gurubundan bir cihan cemiyetine dönüşmesinden bahsederek cemiyetin amaçları gizli değil gayet aşıkardır diye cemiyetin Hıristiyanlık namına çalıştığını da bir daha ifade etmekten geri durmaz.

Yazar çeşitli makalelerinde konuyu tekrar tekrar ele alarak yazdıklarının bir gün insanlar arasında yankı bulacağını umut etmektedir. Konunun ciddiye alınması maksadıyla makalelerde cemiyetin isminin yanında, İstanbul'daki açık adresi ve orada çalışan insanların isimlerine de yer verilmektedir. Bu cemiyet için "Veba Mikrobu" benzetmesi yapan dergi, cemiyetin önlem alınmadığı takdirde —istenilmese de— her yere bulaşacağını anlatmaktadır.

Misyonerlerin çalışmalarında dikkat çeken diğer bir noktaya Aytunç Altından dikkat çekmektedir. Bildiğimiz kiliselerin ya da Genç Hıristiyanlar Cemiyeti gibi bir isim altında yapılan çalışmalar yanı sıra gözle görülmeyen kiliseler ve cemiyetler inşa edilmektedir. Gözle görülmeyen kiliselerdeki amaç ise şöyle ifade edilmektedir. "Şahısların Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçmeleri gerekmez. Oldukları yerde oldukları gibi kalsınlar ama bizim istediğimiz gibi düşünsünler. Yani Müslüman gibi düşünemesin Hıristiyan gibi düşünsün. Müslüman gibi yaşadığına inansın." Yani mesele karakter inşasıdır. Yayınlandığı dönemde Sebilürreşad'ın ısrarla üzerinde durduğu konu da budur. Bugün ülkemizde çalışmasına devam edilen misyonerlik: "Dünyaya Hıristiyan gözüyle bakan, o kültürü benimsemiş bir yaşam tarzı süren ve kendini Müslüman olarak kabul eden bir toplum yaratmak."¹⁵⁷

"... Ülkesine ve milletine yürekten bağlı olan bir Türk vatandaşım. Ama Müslüman değilim. Aslında Müslüman'ım, belki Budist'im, belki de Paganistim sadece. Kime ne? Pasifisim her zaman İsa Mesih'in yöntemi olmuştur.... Dedesinin dedelerinden birinin bir Pontus rahibi olan ben Mert belki 7 kuşaktır Müslüman bir ailenin mensubuyum. Hıristiyan papazı dedemiz Müslüman misyonerler olmasaydı herhalde İslamiyet'i seçemezdi kuşaklar öncesi..."¹⁵⁸ Gizli kiliseler inşa ederek

¹⁵⁷ Bayram Küçüköğlü, *Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri*, IQ Yayınları, İstanbul, 2005, s.47.

¹⁵⁸ Ali Rıza Bayzan, *Küresel Vaftiz*, IQ Yayınları, İstanbul, 2004, s. 20.

kişilerin zaaflarından faydalanıp özlerinden uzaklaştırmaya çalışıldığını Mert isimli bu gencin kaleme aldığı bu mektubun satırlarında görmekteyiz. Gizli kiliselerin gençler üzerindeki açık sonuçları bu şekilde görülmektedir.

Eserimizdeki transkribini yaptığımız her makale, Hıristiyanların misyonları için nasıl canla başla çalıştığını anlatmaktadır. “Toprağımızda Ecnebi Mektepleri” başlıklı makalede, ilkokuldan sonra gidebileceği başka okul olmadığı için Hıristiyan mektebine devam etmek zorunda kalan bir çocuğun manevi mücadelesinden bahsedilmektedir. Hıristiyanlar eğitim konusunda her bölgede gerçekten iyi çalışmaktadırlar. Okula ihtiyaç olan bölgelerdeki bu eksikliği kendi okullarını kurarak gidermektedirler. Makalede bahsi geçen okulda Hıristiyanlarla okumaya başlayan yazarın çocukluk yıllarında ne kadar büyük bir vicdan muhasebesine girdiği görülmektedir. O içinde, kendi peygamberinin isminin önüne saygı sıfatını ekleyememenin verdiği büyük bir rahatsızlık yaşamaktadır. Bu ifadeyi kullanmak istediğinde de arkadaşları tarafından alaya alınmaktadır. Yazar çocukluğunda yaşadığı bu trajik durumun bahsini, şu cümlelerle bağlamaktadır: “Göze çarpmayan felâket bir gün milleti kullanacak ve temsil edecek. Masum dimağlarda zehirli izler bırakmaya çalışan ve ekseriyetle de muvaffak olan bu ecnebi mektepleri, sürüklenmekte olduğumuz felaketlerimizin başında sayılmağa layıktır.” İleriki yılların ve yeni nesiller için geleceğin, Hıristiyanların ülkemizde başlattıkları eğitim faaliyetleriyle hazırladıkları hazin bir sona dönüştürülmekte olduğu açıkça ifade edilmektedir.

Misyonerler propagandanın yapılabileceği en uygun ortamın okullar olduğunu çok iyi bilmektedirler. Thomas Christe isimli bir misyoner çeşitli ülkelerde kurulan yabancı okulların amacını şu şekilde açıklamaktadır. “Bir misyoner kolejin gerçek ülküsü, yalnızca gençlerin entelektüel ve kültürel düzeylerini yükseltmek değil, en önemlisi onları sadık, istekli ve fedakâr Hıristiyanlar olarak yetiştirmektir.” Yine misyon konusunda okulların önemini vurgu yapan Peder Milligan “Okul, nesillerin Hıristiyan eğitimi altında yetiştirilmesi için bütün diğer faktörlerden çok daha kuvvetlidir.” demektedir. Bir başka din adamı ise “Misyonerliğin başarısı için temel şart okuldur. Misyonerliğin yahut İncil’in başka yollarla sokulmaya imkan bulamadığı bir çok yere İncil, okul vasıtasıyla sokulabilmiştir.”¹⁵⁹ ifadelerini kullanmaktadır.

¹⁵⁹ Küçükkoğlu, *Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri*, s.105.

Bu cümlelerden yola çıkarak İstanbul'daki Saint Joseph Kolejine devam eden öğrencilerin aileleri ile ilgili bilgiler toplumun tercih edilen veya hedef alınan kesimi hakkında dikkat çekici bir tablo oluşturmaktadır. 1914 kayıtlarına göre 740 öğrenciden 300'ünün babası yüksek gelir sahibi, 80'i üst düzey sivil memurdur. Diğerleri de mareşal, general, bankacı, müdür, doktor, avukat, mühendis şeklinde sıralanmaktadır.¹⁶⁰

Dönemin şartları düşünüldüğünde, hükümetin dışarda savaşlarla, içerde de isyanlarla uğraştığı ve bunun yanı sıra siyasi istikrarın sağlanmaya çalışıldığı sarsıntılı bir süreç vardır. Elbette ülkenin bağımsızlığı için olması gereken bir mücadelenin yaşandığı bir sırada, diğer taraftan da misyonerlerin göze çarpmayan bir savaş verdiği açıkça ortaya konmaktadır. Şehir, kasaba, köy demeden ülkenin dört bir tarafına kök salan misyonerler, gencecik dimağları eğitim adı altında sahte öğretilerle zehirlemeye çalışmaktadırlar. Bu zehirleme faaliyetleri ülkede papaz mekteblerinin açılmasına izin verilmesiyle artık daha aleni bir şekilde yapılmaktadır. Hıristiyanların bu rahatlığını da vurgulayan dergi, İslam'a hakaretler edilmesine sessiz kalınıp medreselerin kapılarına kilit vurulduğu bir dönemde, Hıristiyan eğitim kurumlarına izin verilmesini ve rahatça çalışabilmelerini anlamlandıramamaktadır. Tabii böyle bir ortamdan da cesaret alan misyonerler ne cemiyetlerini ne de okullarını gizleme ihtiyacı hissetmemektedirler.

Dergi Fransız hükümetinin Türkiye'deki misyonerlerine karşı takındığı tavra okuyucunun dikkatini çekmeye çalışır. "*Bütün misyonerleri selamlarım ve bunlara hükümet himâyesini vaad ederim.*" Hükümet bununla kalmayarak okul açmaya, ibadethanelerde çan çalmaya izin istemek gibi cesur tavırlar sergiler. Bunları isterken de Lozan Antlaşmasına uygun olarak diye de ekler. Bu talepler için insanların Avrupa'dan kalkıp buraya gelmesine rağmen Diyanet İşleri Başkanı'nın zahmet edip de Maarif Vekaleti'ne giderek medreselerin durumunu sormaması derginin tepki gösterdiği bir durumdur.

Misyoner tehlikesine karşı önlem alınmasının gerektiğini her fırsatta belirten dergi, Amerika'nın Kurtuluş Savaşı'na müdahil olmasının çok büyük bir tehlike olduğunu vurgulayarak, zaten bu devletin istediği bizi yeryüzünden kaldırmaktır ve aciz kalmadıkça davalarını sürdüreceklerdir şeklinde yorumlamaktadır. Dergi için tehlike o kadar ciddidir ki şu örnekle felaketi somutlaştırmaya çalışır. Nasıl ki yangına müdahale etmek gerekirse ülkemizde yaygınlaşmaya başlayan misyoner çalışmalarına da bu ciddiyetle müdahale edilmelidir. Yoksa Batı'nın gerçekleştirmek istediği, dinî ve millî

¹⁶⁰ Küçükkoğlu, *Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri*, s.106.

fikirlerini bize aşlamaktır. Bu da milletimiz için bu yangında kül olmamıza sebep olacak ilk kıvılcımlardır. Eğer bu yangına kıvılcım iken müdahale etmezsek sonra önünü alamayacağımız bir alev olacaktır demektedir.

“Nasraniyet Propagandacıları ve Ezher” başlıklı makalede anlatılan olayla, dönemin dinî ilimler konusundaki içler acısı durumunu çok açık şekilde gösterilmektedir. Misyonerler buldukları her ülkede insanlara Hıristiyanlığı anlatırken, yörenin dinini, kendi dinleriyle karşılaştırmalar yapacak kadar iyi bilmektedirler. Ülkemizdeki çalışmalarında da, insanlara kendi öğretilerini anlatırken önce yanlış İslami bilgilerle kişileri şüpheye düşürecek sözler söylemektedirler. Bunu yaparken ayetleri yanlış yorumlamak, hadislere eklemeler ve çıkarmalar yapmak gibi her türlü gayri ahlaki yola başvurmaktadırlar. İçler acısı olan ise, Müslümanlara bu eksik, yanlış bilgileri aktardıklarında, onların bunları düzelterek kadar Kur’ani bilgiye sahip olmamalarıdır. Doğruları bilmediklerinden misyonerlerin yalan yanlış bilgilendirmelerinde ya şüpheye düşmekte ya da sessiz kalmaktadırlar. Cesur bir tavırla medreselerin kapılarına kadar gelen misyonerler oradaki öğrencilere İslam’la ilgili sorular yöneltip bunların cevabını isterken; medrese talebeleri, bu İslam düşmanı misyonerlerin yanından uzaklaşmayı tercih etmektedirler. Bu davranışların sebebini de şöyle açıklamaktadırlar. “Biz de ona karşı istimâl edecek âleti müdafaa yok, binaenaleyh dağılmaktan başka ne yapabiliriz? Mübâheseye girip de mağlûb olmakdan ise hiç girmemek daha hayırlı değil midir?” Bir medrese talebesi ilmini aldığı konu hakkında tartışmaya giremeyecek kadar bilgili değilse, hiç eğitim almamış insanların durumu acaba nasıldı?

Yine etkileyici bir başka örnek diyalog, Aksekili Ahmet Hamdi’nin kaleme aldığı bir makalede anlatılmaktadır. Aksekili’nin birebir yaşadığı bu olay gerçekten ilginçtir. Ülkemize gelen bir misyoner yaptığı işi hiç tereddüt etmeden ifa etmektedir. Yalnız bunu yaparken profesyonelliği de elinden bırakmamaktadır. Müslüman gibi giyinip, Müslüman ismi kullanıp, sünnet sakal bırakan misyoner Aksekili’yi öncelikle dergi çalışmalarından dolayı tebrik etmekte, hatta daha da ileri gidip misyonerlik üzerine yazdıkları yazıların etkileyciliğinden bahsetmektedir. İyi niyet gösterisi gibi başladığı konuşmasının seyri, saatler içerisinde değişmektedir. Samimi bir eleştiri havası vermeye çalıştığı sohbetteki gerçek niyeti, ileriki dakikalarda, İslam’ı eleştirirken takındığı tavır ve meraktan ziyade art niyet içeren cümleleriyle anlaşılmaktadır. Dinlere ve kutsal kitaplara karşı getirdiği yorum da Aksekili’nin gözünden kaçmamakta ve

Aksekili ona bu konuda cahil olduğunu tereddüt etmeden söylemektedir. Misyonerin Kur'an ayetlerine getirdiği yorumlar da ilginçtir. Ayetleri kendince yorumlayıp özellikle cümlelerin içinden makasla kırptığı kelimeler üzerinden Aksekili'ye sorular yöneltmektedir. Aksekili'nin Kur'an ve tefsir bilgisi, bu konuda misyonerin kafasına göre yorum yapamayacağını anlayacak kadar iyidir. Ama bu misyonerin Kur'an bilgisi olmayan bir Müslümanla konuştuğunu düşünürsek karşımıza çıkan manzara hiç de hoş olmayacaktır. Zaten *Sebilürreşad* dergisinin konu üzerinde ısrarla durmasının sebebi de budur. Halkın Kur'an, Arapça, Tefsir, Hadis, Siyer gibi dinî bilgileri, soruları yanıtlayacak, ayetleri yorumlayacak, misyonerler tarafından diretilen sapık fikirlere karşı İslam tarihinden ispat gösterebilecek kadar iyi değildir. Özellikle gençler üzerine yoğunlaşan çalışmalarında, gençler kolaylıkla kandırılabilir. Maalesef misyonerler ülkenin içinde bulunduğu eğitim durumunu da çok iyi bilmektedirler. Sadece içinde bulunulan anı değil, çalışmalarından aldıkları verime bakarak yüz yıl sonra nerelere ulaşabileceklerini de hesaplamaktadırlar. Misyonerlerin hesabı gibi *Sebilürreşad*'da bir hesap yapmaktadır. Eğer hükümet tarafından müdahale edilmez ve bu konuda misyonerlere bir dur denmezse, yüzyıl sonra —belki de— şu an içinde bulunduğumuz duruma düşüleceğini ısrarla vurgulamaktadır. Maalesef günümüzde de *Sebilürreşad*'ın uyarıları yeterince dikkate alınmadığı için bu hesabın faturası ağır bir şekilde ödenmektedir. O gün, tek kilisenin bulunduğu şehirlerde, bugün onlarca kilise; onlarca misyonerin bulunduğu yerlerde ise binlerce misyoner görev yapmaktadır. Kiliseler gençleri, özellikle yurt dışına gitme ve dil eğitimi alma vaadiyle kolayca kandırmakta; böylece onları dinlerinden, kültürlerinden ve geleneklerinden olabildiğince uzaklaştırmaktadırlar. Üniversitelere zaten rahatlıkla girebilen misyonerler, artık lise önlerine kadar gelmekte ve ücretsiz İncil dağıtmaktadırlar. *Sebilürreşad*'ın yüz yıl önceki uyarısı aslında bugünleri kurtarabilmek içindi.

Misyonerler her türlü yayın organını da amaçları için kullanmaktadırlar. Kitap, dergi, gazete, radyo, televizyon, internet vs. Bugün misyoner örgütlerin Türkçe Hıristiyanlık propagandası yaptığı web sitelerinin sayısı 170'in üzerindedir.¹⁶¹

2005 yılı bilgilerine göre dünyadaki Katolik misyonerlerin sayısı 138 bindir. Amerika dışında faaliyet gösteren ABD'li misyonerlerin toplam sayısı ise 106 bindir. Ayrıca Amerikalı olmadığı halde desteklenen 30 bin misyoner vardır. Söz konusu misyoner kuruluşların merkezinde ise 81.500 kişi çalışmaktadır. Sadece Mormonların

¹⁶¹Bayzan, *Küresel Vaftiz*, s. 17.

75 ÷lkedeki misyonerlerinin sayısı 30 bindir. ABD'li misyonerlerin toplam bütçeleri 2.3 milyar dolardır.¹⁶²

¹⁶² Küçüköğlu, *Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri*, s.54.

SONUÇ

1912–1925 yılları arasında Sebilürreşad dergisinde yayınlanan makaleler üzerine yaptığımız çalışmamız, o dönemde dünyanın dört bir yanında Hıristiyan misyonerlik faaliyetlerinin o günkü şartlara göre ciddiyetle ve büyük meblağlar harcanarak yapıldığını göstermektedir. O günkü yaşam koşullarında bu kadar büyük bir nüfusun azimle çalışması Hıristiyanların misyonerliğe verdikleri önemi ispatlamaktadır. Yüz binlerce misyoneri aynı duygularla harekete geçirmek kolay bir iş olmasa gerektir. Misyon için çalışan gençlere iyi bir eğitim verilmekte, iyi bir tanıtım yapılmakta, büyük maddi destekler sağlanmakta, Hıristiyan gençlerin motivasyonunu devamlı yüksek tutacak farklı etkinlikler düzenlenmekte olduğunu anlamaktayız. Gidilen yerin neresi olduğu önemsenmeden her halükarda hizmet etmek amacıyla gitmek ancak iman aşkıyla olmalıdır. Makalelerde anlatılan olaylardan kolaylıkla bu sonuca varılabilmektedir.

Sebilürreşad’ın yayımlandığı dönemlerde Hıristiyanlık ve misyonerlik konusu üzerinde yoğun şekilde durduğunu görmekteyiz. Gerek istatistikî bilgiler olsun gerek hükümeti ve okuyucuyu uyarıcı nitelikteki bilgiler olsun dergi bu alanda üzerine düşeni yapma gayreti göstermektedir. Dönemin İslamcı aydın bakış açısını yansıtan dergi zaman zaman Müslümanlarla Hıristiyanları zaman zaman da Müslümanlık ve Hıristiyanlığı karşılaştırmaktadır.

Osmanlının son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkemizde ve dünyada Hıristiyanlık ve misyonerlik üzerine Sebilürreşad gözüyle yaptığımız çalışmamızda pek çok sonuca ulaştık. 1908-1925 yılları arasında günümüzde olduğu gibi Hıristiyanlar büyük bir çaba ile misyoner çalışmalarını yürütmüşlerdir ki bu bağlamda “Misyonerlik-2” başlıklı makalede dünya üzerinde kurulan misyoner cemiyetler isim isim verilmektedir. Sadece cemiyet isimleri değil çeşitli ülkelerdeki okul ve öğrenci sayıları da verilerek günümüzle karşılaştırma imkânını kolaylaştırmaktadır. Böylece bir yüzyılda hangi ülkede ne kadar artış gösterdikleri net olarak görülebilmektedir. Hıristiyanlar ülkelerin içinde buldukları savaş, kıtlık, doğal afet gibi felaketlerden her zaman faydalanmışlardır. Cumhuriyetin içinde bulunduğu siyasi karışıklıklardan istifade ile okullar açmaları, bu şekilde misyon çalışmalarını yürütmeleri de onların ülkenin bu zafiyetinden faydalandıklarına iyi bir örnektir. Misyonerlerin gençlere yönelik çalışmaları nedeniyle dergi ısrarla aileleri uyarmıştır. Keza günümüzle

kıyaslandığında Hıristiyanlığı kabul eden gençlerin sayısı katlanarak artmıştır ki dergi yazarlarının o günlerde yaptığı tahminler doğru çıkmıştır. Gençler üzerine çalışırken kimlik ve kültüründen uzaklaştırma çalışmaları ülkemizde yabancı okullar başta olmak üzere çeşitli kurslar, dernekler adı altında yapılmaktadır.

Sebilürreşad misyonerlik konusunu ele alırken ülkemizdeki dinî eğitim eksikliğinin ne boyutta olduğunu vurgulamaya çalışmaktadırlar. İki farklı ülkenin aynı yaşlardaki gençlerinin dinî, ahlakî, kültürel olarak farklarını ortaya koymaktadırlar. Aradaki farkın giderilmesinin iyi bir eğitim ve gençlerle daha fazla ilgilenilmesinden geçtiğine işaret etmektedirler.

Dünyanın dört bir yanında faaliyetlerini sürdüren misyonerler çalışmalarına dini yaymak adını verirken aslında Avrupa'nın birçok siyasî gücünden destek almaktadırlar. İsa'yı "Sevgi Peygamberi" diye dünyaya tanıtan Hıristiyan misyonerler her türlü hile ve desise ile çalışmaktadırlar. Sebilürreşad'ın ısrarla, ülkemizde bulunan misyonerler konusunda okuyucuyu uyarması elbette sebepsiz değildir. O günlerde iletişim araçları günümüzdeki kadar yaygın ve kullanılabilir değildi ve dergi misyonerlik konusunda çalışmayı bir vazife bilmiştir. Fakat günümüzde misyonerler her birimizin evine çeşitli iletişim araçlarıyla girmektedirler. Bu çalışmalarla Dinî, kültürel, ahlakî değerlerine zarar verilen insanlar benliklerine uzaklaşmaktadırlar. Gençler bu değerlerden uzaklaştırılarak ya da hiç yaklaştırılmayarak Avrupaî görünüm adı altında millî kimliklerine yabancılaştırılmaktadırlar. Bu yabancılaşmayı engellemek öncelikle ailelerin temel millî, dinî ve ahlakî değerleri çocuklarına kazandırması, verilen bu temel değerlerin okullarda desteklenmesi ve toplu iletişim araçlarının (televizyon, internet vs.) bu konuda toplumu bilinçlendirmesi ve yönlendirmesi gerekmektedir.

EKLER

جولده ۲۵ جلد ۲۲۱ (سبیل الرشاد) مجله ۱۹۲۲

درجده هفتاد و نهم اوله در وارقله دور ، هنره بحران اجنایه نیک حوت
 اجنایه مزده غریبه ، دلمانی قدر محسوس اولانسی ده جانمزه نیکه
 قوتی تشکیک ایدن ایمان و اخلاقه حدیوت ،
 فقط یزده اجنایه انقیاطسرتقی و موزنمیزک هلامانی بازر
 و مهلق بر سرورده کندهنی کورمکده دور ، دوس بر شیرجیاتی ،
 اعتقادانه خدمت و اخلاق کوشطلتی ، فردمان اهماک ، مستکراتک
 و انکک آلایلدیکنه ، انشازی ، فضیلت مدعش بر سرورنده نوس ،
 حازه انستورمک اهداممروش قالمی و یزیک حریت برده سی آلتله
 فضیلتدن اوزلاقلانسی ، نیک و ولولون اجنایه نیک کون کچرکده داها
 زیاده اولسی ، فرط عصیبت ، هیبت اجنایه مزنی قوتی بولدیبران
 اجنایه انقیاط و موازنه نیک ووجاز اهدام اولانه ، شلاهیته علامتدر ،
 بو اقلع ویا اهدام هیچ شهبه بوقدکه مانتز ایچون انک فورقونج بر
 قلاکتور ، یوتیلکنک ازاله سیله حلقه شیعی "اجنایه نیک" تالیسی حیرتی
 بوضرورتدر ، هیبت اجنایه مزک وجهه امیسی داخلده ، قوتی و نیکمک
 تالیسی ایچون مانته هیچ بر چاره بوقدر ، برتیجه قارشوسنده سیاست
 دینتی فودلیرنیک ختم ساحه سی ایچنده ، بوتالان متورلمزنی عام
 و اجنایه نیک حیرتی وولور اقلرنده کورده ننه قدر شایان تیلدر ...
 جسی مکت

- وردنه فرانسه غلامانه ۱۹۱۹ تکبیری و بولشویک ۲۰۸۹۱۸ طلیسی
 وازده - برغر ۱۹۱۹-۲۰۰۰ :
 ۱ - فرانسه مستلککنده : جوزمانا داغلاوهرت بیی ، تواری ، سوریه ،
 ۲ - آذربایجان : بله نیکان ، بوتانستانه ، انککده ، بلجیقا ، فانیس ،
 امویچیره موکله ، ایزایا ، آسیا ، و تاربا آقلرند ،
 ۳ - دیرنه : ترکیا ، غلطیق ، ولس ،
 ۴ - ولسی و آرماسی ذوقده : موروسی ، آنقرنی ، ملافا ، بر تون ،
 پنج - ایزر ، هونج لوج ،
 ۵ - خاری و آفری آسرقده : ایشیل ، آوزامین ، برلیوا ، برلیلیا ،
 آسکرانور ، فروری ، پرو ، و نوزولک ، و نسا ،
 ۶ - شلال آسرقده : تکیرتا ، یوز مکسیقا ، لوزیلا ، نیک -
معدده	۲۶	مکتب	۹۰۰۰	طایه
توقار	۱۳	»	۴۰۰۰	»
سوریه	۶	»	۲۵۰۰	»
فانیس	۸	»	۱۶۰۰	»
آوزانستان	۱۱	»	۳۰۰۰	»
فرولمیانه	۲۰	»	۴۰۰۰	»
آسکرانور	۹	»	۴۰۰۰	»
پانسان	۳	»	۶۰۰	»
بلجیقا	۱۲	»	۳۰۰۰	»
برلیلیا	۶	»	۱۳۰۰	»
تکیرتا	۲	»	۷۰۰	»
سوریه	۹	»	۷۰۰۰	»

میسونر فعالیتی

فرانسه متاهیر عریددن و آقدهر اهماستل ایزس میونی موزی
 موزیس بارمک خارجه ایچس کنه نطلم دیارلرده ، قدیم ایستین داپورک
 برقیسی خلاصن انیس ایچکیز فورده زماز "Esa beca de feboia
 str. liusa" مانده ،
 فرانسه تکیرتی ۱۹۰۲ تاریخده ، ایلکونجه تقسیم ایدری عیالت لوزی
 قانونه ایلک میسونرله مساعده اعلانی طلب ایچس اولمجه یاری بولسن
 دواتنک ، میسونرلرده اناج ایچمسی - فرانسه ده ایلک ۱۹۰۱ تاریخلی
 قانونک ۱۳ ایچی حادسی مویجیه ، طرف ایلی ، طالی تین ایلن برقونه
 مستد و نه ایلی حازر اولمسن ، حییات دین تشکیک ایدسن ، شرابی دولت
 فرانسه ده ... برزاده اولمسن ، هیچ برمؤسه ایدار ، ایدار ، بویلی
 چیلرک ایلانور و تورم مؤسسه کنه سیلیس و بی فرانسه مستد برزاده
 ایچرا اولمیلر ۲۹۰۰ نوز ۱۹۰۴ تاریخ قانونک برکیر ادمیه "حییات
 دینیله هر نوع و هر منف تدریس آجراس" منع اولمدهور -
 حکومت میسونر تشکیلاتک و برانک خارجه نیک انکشاف مشیوته
 بدهشتدن و بو تشکیلاتک موجودیت قانونیه لرنیک تمسیق ژوستده مسونر
 تشکیلاتک واک اولان فرانسه نیک خارجه یدری توره و بتداری آرا ایدن
 و وسائط و ایلی فرانسه دانک ، نمازنی تمکن اولمقدن ایچت متده
 لایسزه ایچو تشکیلاتک موجودیت قانونیه نیک تصدیق اولی برکیر تکرار
 طلب ایلندور ،

- واردور ،
 اولومیهده و یزادلر آده فردر پناهیوتی ایچون ایدار ایچکوری
 سی سکوت تکبیرلرک عقلمنکی وولایات دارالمقدن سیرعلری ایچا
 اولمده دور ، فانیسده نیک فریزمکتبه نیک ۷۷۳ خلیه دن ایلک ۱۱۳ طلیه نیک
 لوزی اولمته نظرأ فردر تکبیرلرک هر نوع مبله کشیاده اولری
 آسکرانور ،
 فرانسه حکومتیه هرزله قیلان بیاوت مقداری بوجیه آیدر :
 ۱۹۱۶ سنه سنده :
 ترکیا : (۳۸۰۹۰) ، سوریه : (۱۷۵۰۰) ، بلجیقا : (۲۷۲۹۰) ،
 مصر : ۳۶۶۰۰ فرانکی
 ترکیاده نیک فردر تکبیرلرک قوتی ایدیلن طایه مقادیرله کادروستک خیم
 مساعده ییلن طرفلای و ایدیلن طایه مقاداری بوجیه آیدر :
 قورل ایدیلن طایه و دایمیلن طایه
قورل ایدیلن طایه	۶۵۰	قورل ایدیلن طایه	۶۵۰
قورل ایدیلن طایه	۳۰۰	قورل ایدیلن طایه	۳۰۰
قورل ایدیلن طایه	۷۵۰	قورل ایدیلن طایه	۷۵۰
قورل ایدیلن طایه	۲۰۰	قورل ایدیلن طایه	۲۰۰
قورل ایدیلن طایه	۴۰۰	قورل ایدیلن طایه	۴۰۰
قورل ایدیلن طایه	۱۵۰	قورل ایدیلن طایه	۱۵۰
قورل ایدیلن طایه	۱۰۰	قورل ایدیلن طایه	۱۰۰
قورل ایدیلن طایه	۹۰	قورل ایدیلن طایه	۹۰
قورل ایدیلن طایه	۱۹۶۰	قورل ایدیلن طایه	۱۹۶۰

Belge

1: Misyoner Faâliyeti - I¹⁶³

¹⁶³ Sebilürreşad, cilt 25, sayı:631, yıl:1340, s. 107-108.

فردک فرانسه ۱۷۳۰ عدد مکتبهای موجود اولیین ساله ذکر
اشیکز حکام قانونیه مرتبه ۱۹۰۴-۱۱۰۹ سنه زی طرفه کمالاً
فایده

۱۹۲۰ سنه سنه زیور ایی که سوک سنه در
میسوزیک اوبه ایکی فرانز ایی ، مع کلاس شدی آلمان ،
ایالیان ، هولندا میسوزلی به چوغلش ونیت به نزل ایتر .
آلیا حالا خارج کیده جک میسوززه کرک اشخاص کرک وسائط
ایتر به نزل حضرت وسوت ایتر .

تولک آلمانیک ۱۹۱۴ سنه سنه ۱۹۱۱ یلی ۸۱۵ فردی ۱۹۲۰
صغیرسی واریدی . میسوزیک فالده ایکیلی احران اییور ایی .
الهاد ، رهان میسوزلی هرردن زیاد مکمل ایی . ایبراطور دیالم
فالیکردن مرت ایی وقت بوزک قولتی اشمال ایی یلور ایی .
آلمانیه جیاتر مایه تک و مکتبیک فتنانی به میسوز . بوزک مکتبیرنه
جالت فاولرده حکام به میسوز .

صلحک بایندی بری آلمانیا اورا بیه اییور آلمان میسوزلی سوک
ایتر . بوزک آلییه به امت ایتر . ۱۹۲۲ سنه ایترده
اولا فاکس لایلیه . مکره فولیاده احران دولر آلیاشده . بورده
حرک بایندی بری آلمانیا میسوزلیک وضعی . اسلامی پروپانداسک
طرز فایلی ، افرای نرسدی اول و مذاهب قدیمه مایلی . میسوزیزمه
نظه نظرند چو جک ایسوزلی نریمی افلاح اولویور .

آلمان میسوز فلیک کتمی حدودی خارجنده تأجری موجودور .
۱۹۲۲ آلمستونده ایسوزده ، *sozialdemokratische Partei Deutschlands* .
هنه اولون فولرده آلمان میسوزلیک بعض مایلی سنه ایی روسایه
فولرده ۲۳۸ نیمی مایلی روشو ایی .
مفکورد ماده بویه ایتر :

« مثل و مختارک دولترک انزوسنده بولان ویا اداوسی او دولتره
توویع اولان (مایه تابع) مایلیک آلمان میسوز جیترنه مایه
بولان افلاح مایروردهن ویا مایروردهن ۲۷۴ نیمی مایلی مویسه قشیه
تایم ملویروردهن به میسوزله مایه اولایق و آتله مایه مایروردهن
فولردهن قشیه ویا مایلی ایبلش و موزوع بخت میسوزله هن مایروردهن
اهلایندن ترک ایلی اداره میقرنه اشال ایتردهن . »

ایترده « رهان میسوز احران » هنرا به بر جیت شکل ایلی اولوب
مایلی بوزول قلیا افران و اخواتر ادره جم ایترده . بر اتحادی مکتب
ایترده بیک اییون روزمه کالین نای ۱۹۲۱ نرجمده آفرقا و آفرقا
اییون بر میسوز ایلیوسی تأسیس ایترده . *Bureau* مایه جنوبی آلمانیا
کنترلری مایرلاق اییون بر رهان مکتب ایترده . ایسالیای مکتب
ماریسکی مکتبیرنه رهان کولوردهک مایلی ایلی و بروه آلی مایلی تأمین
ایترده فولردهن ایسالیای مکتب ایترده :

۱ - هر نوع خدمت مکروردهن مایلی .
۲ - حکومت مفرقه مکتب مایلی اشال مکتب .
۳ - مایه مایروردهن آلمستون مؤسسه مکتب حیاتی نای ایترده مکتب مایلی
دشمن مکتب .

۴ - آلمانیا و ایورده چالی مایلی .
۵ - ورمان شهوتانه و ندره مایه مکتب مکتب مکتب مکتب مکتب
بر امتیازان و افلاس مساوانی ریجه ایترده مکتب و مکتب اولان
ایسالیای مکتب اییون رسالک اشلینده نرد ایتردهن .
بر دقتده ایسالیای مکتب مکتب مکتب مکتب مکتب مکتب مکتب مکتب
اییون بوزک بر پلان تقی ایترده .

ایسالیاده میسوز فایلی کوزمه چار ایترده . ۱۹۲۰ *Journal des Régions*
Cracals souls رهان مکتب وجوده کوزم اولوب ۱۲ - ۲۵ مایلی
نذر طالبی جهاد طایه فولر ایتردهن .

۱۹۲۱ سنه سنه بایترده (ایتردهن ایلی میسوزلی جهیک مکتب
اولی) بخت اییون بر میسوز ایلیوسی وجوده مکتبیرنه .

پولنیاده وارنورده ۱۹۲۱ سنه سنه فولرده *Polar* ک ایلی آتنده
بر میسوز حقی شکل ایلی و افران یوزیک بای اولیور . بوزولین
فولرده مایروردهن جولرده بر رهان مکتب ایتردهن . مایلی روسیه
فولرده مکتبیرنه ایترده .

ایترده مکتب مکتب مکتب اییون داوالرین مایلی مکتبیرنه اولان مکتبیر
Magnoth رهان مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه
احضان اییون بر ایلی احران ایترده .

مکتبیرنه آلمانیه ۱۹۲۰ سنه سنه ایلی ایلی اولان *Magnoth* رهان
مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

کولرده *Galbes* اولورده مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه
مکتبیرنه اییون افران مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

ایلی آتی

فولرده مکتبیرنه احران مکتبیرنه مکتبیرنه

هلال اختر جیتی هیئت مکتبیرنه بوخت مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

هلال اختر بواجتیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

فولرده مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه مکتبیرنه

میسونر فعالیتی

۲

پاریس جموںی اقدامی اعضا شدن و مشاہیر ہر رہیدن - کہ ہائندہ وفات آجندہ - ٹیورس پارک خارجہ انجمنی فائزہ تنظیم و پارٹی تریہ تدبیر المذہبی راہ بردن ایکٹیویٹی Société des missionnaires d'Afrique ou para blanc آفریقا میسیونر جمعیت نام دیگرہ آتی ہائزہ مائندہ - حکومت کرجہ ۲ کانون اول ۱۹۰۲ تاریخندہ بر قانون لاجسلیہ بولنک موجودیت قانونیہ لرنک طائفسنی پارلتون طلب آیتش ایسندہ موقع مذاکرہ یہ فوٹا مشدر . شعدی تکرار بر قانون لاجسلیہ حکومت عین طای تکرار ایسکندہ و خارجہ انجمنی بولنک خدماتی تعداد ایہ ترویجی جہتی التزام ایسکندہ در .

بر جمعیت ۱۸۶۸ سنہ سندہ کی قحط و غلا طولانیسہ نیم آلان صرب جو جغرافیہ طولیاتی ایچون تشکیل آجندہ . بولنک سال شوراندہ اجرائی فعالیت ایسکندہ در :

- ۱ - شمالی آفریقاندہ : تونس و جزائر و صحرای کیر .
 - ۲ - سودان فرانسویہ
 - ۳ - آفریقای استوائیہ . Afrique Equatoriale .
 - ۴ - مقدس شریفہ . Saint - anne و .
- شمالی آفریقاندہ : ۱ کانون ثانی ۱۹۲۱ تاریخندہ بولنک (۱۸) استانیونی (۵۸) آتی ہائس (۱۱) بولنک ملحق فرہ زوی (۱۰۲) مشیر برہاری (۱۳) عقائد مطہری وار ایہی . بو منطفہدہ یکس مکتبہری اولوب ۷۱۲ اولک ۳۶۹ قیز تحصیل ایسکندہ در . بورادہ ۱۳۰۰ شوقیت و دینی قبولیکنی قبولہ نمایل آیتش اشخاص و ایکویز فائشومن و یعنی دینی تدریسی منظم و مہدیاً تقیب ایہن کیسہ واردہ ۱۹۲۰-۱۹۲۱ طرفتہ . ۱۷۲۴۳۶ ختہ جینک دیپاسر فرزندہ تحت نداوی بہ آئندہ در . بو منطفہدہ کی مسلمان و خرسیان اہالینک آتی ہائزہ فوق الامادہ اقتصادی اولوب حربہ کیدر نیکن کندی ایسرتہ و ماہلہ لرتہ باقنی و کندی لرتہ مائد خودی اولوب برومکی بولنک ترویج آیتش لراہدی . بولنک دینی و سیاسی مناقشاتدن محرز اولوب خلنہ دائمی بر فکر شفقت اظہار ایڈر و بو سورہہ کندی لرتہ جلب و تقریب ایڈرلر .
- سودان فرانسویہ : ۱۹۲۲ سنہ سندہ ۱۲ استانیون ۵۷ آقبابہ ۴ لاجتی فرمدہ ۲۷ مشیرہ ۶۰ عقائد مہاسی وار ایہی . شوقیت و دینی قبولیکنی قبولہ نمایل آیتش اشخاص مقداری ۴۵۴۳ و دینی تدریسی منظم و مہدیاً تقیب ایڈرلر مقداری ۵۴۲۷ در .
- ۱۹۲۰ - ۱۹۲۱ طرفتہ . دیپاسر لردہ ۹۵۹۶۳ ختہ تحت تداروی بہ آئندہ در . موجود مکتب مقداری آژ اولوب ۱۹۲۲ سنہ سندہ

ایڈیکز کہ زوجین ہر ایکسی وہ پندرندہ حرمت و شاع و یا معاہرت بولنڈینی ادہا ایڈیورڈر ، مانع ازدواج اولان بولہ برسینک وقوعہ بعد النکاح مطلع اولن . اولدقلری ایچون آرق غیر مشروع اولان پرزویجینک ادامہ شدن حاصل اولاجق بر مصمت عظیمہ دن کتا بلری تخلیقہ دینا و جداتاً بیوریت کوریورڈر . فقط بوسیہ اثبات ایچون افرندہ پندرلی بوق شیدی بولنک وضعیتری نہ اولاجق بومادہ نظرآ بولنک یکدیگر ندن افتراق ایڈیبلہ لری ایچون قول بیورڈری کافی دکہ ہر حالہ نکاحک سبب بظلالی اثباتہ لزوم وار .

دیک کہ بو ویڈیورڈر آدمہ عقد ایچن اولدقلری نکاحک بظلالہ واقع اولدقلری حالہ ادامہ زوجیتہ بیور اولاجقلر ہ اولہمی ؟

تاریخا . . تریہ وینہیہ مالک و احکام شرعیہ واقف بولنک مسلمان بولہ پرزویجینک دوامہ قابل دکہ ، راضی اولانڈلر ، بولہ بر مادہ نک موجودہ نہر غماً تجدید نکاح قابل اولنڈن خصوصاً سندہ - افتراق جہتی یک کوزل تأمین ایڈیبلر . شوقیت وار کہ ایسک جہت شرعیہ نک او قدر مطلع بولنڈن بر قدم مسلمانہ مادہ نک مساعدتہ بناؤ حال زوجیت ادامہ ایڈیبلہ جگر در . بولک مسئولیت متروک ایسہ شہ بوق کہ آک زیادہ بواکسیت و برترہ متوجہ اولاجق .

- ۱ - مادہ : ایچو لایوت اوتوز سکونجی و فری ایکٹی و فری اوچینی و فری دردگی و فری بنتنی و فری بدھی و فری دوکوژی مادہری موجبہ و مثل ایبار اولنک عقدہ بظلال دہاسی ، مانع و علان دار طرفتہ اولونور .
- ۲ - مادہ : ایچو خانوک اوتوز دوکوژی و فری برھی و فری آفتی مادہری موجبہ سندہ ایبار اولنک عقدہ فساد دہاسی ، مانع و علان دار طرفتہ اولونور .
- ۳ - مادہ : ایچو خانوک اوتوز سکونجی و فری دوکوژی و فری و فری برھی و فری ایکٹی و فری اوچینی و فری دردگی و فری بدھی و فری آفتی مادہری موجبہ و مثل ایبار اولنک عقدہ بظلال دہاسی ، مانع و علان دار طرفتہ اولونور .

بواج مادہ ایہ احکام شرعیہ من آرستہ اوزون اوزادی بہر مہالیہ باغیہ حاجت کوریورڈر . آتیج شوقی عرض ایڈم کہ بومادہ فرمدہ بیسان اولونان عقدلر دن بر قسمی احکام شرعیہ منظر نظرآ صحیح اولدیندن بولنک حقدہ بظلال و فساد ادعاہہ شرعاً مباح بوتدر . نہ کیم بو خصوصہ لازم کلن مضامین اولہ در میان ایڈلشدہ ، دیگر بر قسم ایسہ احکام شرعیہ منظر نظرآ نہ غیر صحیح اولدیندن بولنک حقدہ زوجین ایہ علائقہ ازان و مدعی عمر میر طرفتہ دعوی امامہ ایڈیبلہ جکی کئی بولنک بر قدمندہ شہادت حسابہ جاریدر . بناؤ عیہ نکاحک بظلال و یا فساددن خریدار اولان ہر مسلم ازالہ مصمت مقصد دیندوانستہ بناؤ کفتی محکمہ مائندہہ اخبارہ و اساساً ادای شہادتہ شرعاً صلاحیتداردر . رضاع مہاسی بوجہ دندر .

آنچه اوندانه وادابدی . بوزلر ۱۹۵۱ ارکک ، ۶۰ قیزدرام ایتمکده .
 همیشه لرا عمالخانه لری اذاره ایتمکده در . بعضی ز راهی قشایات وازدرکه
 اعالیه مجلیه بونه تشکیل ایتمکده در . ترقیات معنویه ترقی عادی
 ایله هم آهنگ کیتمکده . بیسیوزلر خلق سنی و انعطاف و تصرف
 فکر لرینی نلین ایتمکده در . بیسیوزلر ۴ عمله تشکیل و جوجقاری
 نلج ایدرله ، شتله باهوق و فلاکتدر لری نسلی ایدرک و فرانسز
 حاکمینی دکله بیه فرانسز عیثی تأمین ایتملردو .

آفرقهای استوایدنه ۲۸۲۷ آق ۱۱ اولوب بولردن ۱۹۸۰ ی آئینی
 فرانسزد . ۱۵۵ مئییره ۳۳۵۰۰۰ دق تدریسان مستطاباً و متادراً
 تعقیب ایند کیمسه موجوددو . ۱۱۰ انسانویون تأسیس ایتملردو .
 ۲۳۰۰ مکتب لری موجود اولوب بولره ۶۵۰۰۰۰ ارکک ۴۰۰۰۰۰
 قیز شله دوام ایدر ۱۹۲۰ - ۱۹۲۱ ترکده (۱۱۰) دیسیالترده
 ۱۲۰۰۰۰۰۰ شسته خاوی ایتملردو .

قدس شرعده Saint-anns دهکی رهبان مکتبی و حال و ابتدائی
 اولقی اوزره ایچی مقصددر . قسم ابتدائی سیکز سندن عیادت
 اولوب فرایدیزجه ، لانتیجه و حرمجه ، روججه و فرانسز وهریب
 ادبیاتی ، تاریخ هموی و فرانسه تاریخی و جغرافیا و معلومات مدنی
 تدویس اولتور .

قسم عالی بین سئنگ اولوب علمه فلسفه و علم کلام theologie
 تحصیل ایدرلر .

ورسای معاهده نامه سنک ۱۹۳۸ عجمی نامه سی موجبجه برحوالین
 تیبید ایله بین آلمان بیسیوتر لری شفق و متضادک دولتر تبه مستدن
 عین مذاهب کی بیسیوتر لریک استخلاف ایتملری ایجاب ایدرورسده و
 فرانسه تک بیسیوتر لری کومزدیکی مشکلاتدن طولانی آلمان بیسیوتر لریک
 برقی فرانسز بیسیوتر لریک طولورسی قایل اوله ما مقده در . حق
 موجودینی بیه محافظه ایلمه مکده در . بو متعلقه اولیه ۲۲۴ آق ۱۱
 وار ایکن شمدی (۱۹۸۰) قیزل ایتملردو .
 طریمه سون

استانبول قلمی ایچیره حریت مطبق

بوختنک انک مهم طریمه ضابطه نیک بک اوقته مسلمان
 قدیتر لریک بالکتر باشلرته یازره و یاسته خالره دوامی شیخ ائیمی
 مسئله ای اولمدر . بعضی ختمکرده انتشار ایند بوخیر اوزرته طنین
 خرمسی و ادرجماع باشلا بوردی ۹ و بیه بر مقاله نشر ایتمدی . آرقه سن
 استقلالده طنین تأیید ایتمدی . اولک اوزرته هر نه دانه پولیس مدیری
 مهاکره بولر بر امر ویرله دیکی حقددر بر تکذیب نامه نشر ایتمک
 لرومنی حسن ایتمدی . آقرددن وطن ختمسه چکیلن بر نلغراه
 کوره قادیتر لره ارککلرک برابر یاسته جیلده اولورماد لری حقددر

امر ویرله دیکی داخله وکالی طرفدن تکذیب ایتملش و نه وکالت
 نده پولیس مدیری بولر بر امر ویرمه ش . بونک برابر استقلال
 ختمسه بک اولمک مختلف بار و یاسته خالره نده بالکتر باشته اولورمنی
 ایستین خالره مساعد ایلمه مکده اولمشته دائر غایب اولمک لری ایلمکده
 بولور لری بولر بولر بولر بالکتر اولورق کن تورک خالره نده غایب اولورک
 و بالکترده ارکک اولمادی ایچون اولورماد سیکز و لطفاً قاتلیکیز و
 عیادتسی بائیل بر قارت بر اقدق لرینی اندا ایدرور . پولیس مدیری و
 استانبول والیسی بولر شیدن برم خیرمن بوقدر و هر قاتین ایستدیکی
 بره ایست بالکتر و ایست بر ارککلرک برابر کوروب جقه بیلر و دیور
 توحید افکارده بک اولمته . بعضی عیادت حوک کورنورده اکنتساب
 ایتمدیکی مستکره و طبع و ضبط اوکته بیکمک و عیادت زمانه عیادت
 ملی نی نوکا بوکا رنجیده ایستیرمه ملک مقصدده بولر بر تدبیر قادیت
 ایتمدیکی ، قادیتر لری غرضانک یانتارسی اوزرته بوقدیبر مستعدن
 صرف نظر ایلمدیکی سوبله بور .

الحاصل آکلاشیلورک بک اولقی ضابطه من بعضی خالره بک بار
 و یاسته خالره کی سفاهت هلمرندکی مستکره و طبع و ضبط ایتمک اوکته
 بیکمک ایستمه سمد طین و استقلال طرفدن ادرجماع و اهمیسی
 و د حریت شخص و نظریه لری ایلمی سورولورک بو تدبیر مستعدن
 نظریته حالت اولورمدر . دیک ایچره اشکالی زمانه باشلا لار حرکت
 سینه دوام ایلمک و اخلاق و آداب همونه بک محافظه سنی دورمه
 ایند حکومت قانولرینی استانبولده تطبیق ایلمه بیکمک و جوق بائیل
 شین بو خصوصیه دعوی قیامدی : مسلمان قادیتر لری بک
 اولمده یازره و بیغیانه لره و بائیل عیادت اولان یاسته خالره و
 دائر صالحه لری کورک ارککلرله برککده و کورک بالکتر باشلور
 سرایت ندرست کورده سیکر آ . ششیلان خالره هر عیادت
 تورک و یاخود قوم و ارمی و بونوی و تورک ایلمه بونوی سیکر
 یاسته خالره و بولور و بر خالره و خالره و دائر صالحه لری و
 کیده بیکمک کورک بیکمک بیکمک بیکمک بیکمک بیکمک
 بولورده قادیتر لری بائیل و بو خالره بیکمک بیکمک بیکمک بیکمک
 کفایت بیکمک و حضور لریک اشلال اولورمادینه نظارت ایلمک اوکته
 کیمسه بو کاغذاتش ایدم بیکمک بو خالره بیکمک بیکمک بیکمک
 شاید هر کیم بو مناسبت لریک قیامه قاتلیقه سنی اوزرته و
 ادرجماع و مناسی بایبده بر بوقی اوزرته لری و بولر بیکمک بیکمک
 اعتراض سطر لری بوغولر حق و ذوق و صفاقر و اکلاشیلورده ایلمک
 طینتک بولورله ل قشریانی اوزرته طولی سبوز ایلمه بیکمک
 بو مقاله نشر ایتملر و طوق سوز سحر نیک ایلمک سبوز ایلمه بیکمک
 ایتمکدن سوکره دیورکده :

۱۱۳) عهد و قرآن کریم حکمت کورده شریعت اسلامیه نظر کنده غایت مزکة اولی اوزده مینورد . مهادت طرفدن خیانتد ، یا خود نفس بولونماد ، عهدک هیچ برقی اسلام نفس اینتر -
 «فما استقاموا لکم فاستقیبوا لهم - و اوفوا بعهدهم اذ اذعدهتم . ولا ینقضوا الایمان بده تو کیدها و عهد جہانیمه علیکم کفلاً» - انانله یلم ماضیون .

۱۱۴) لکن اهل اسلامک عیبی ذمت و عهد و امانت نمودلر نده برورد . اسلام دولترینک بری اینجی دولتارک برله مهادت . عهدایدسه بو مهادت عموم اهل اسلامک مهادتسی کی اولور (۱) مهادت کندی عهدی نفس ابدسه بو نفس اهل اسلامک عهدی نفس اینجی کی اولور (۲) مهادت کندی عهدی نفس ابدوب اسلام دولترینک برینه حرب اعلان ابدسه اسلام دولترینک و اهل اسلامک هر برینه حرب اعلان اینجی کی اولور . اسلام دولترینک برینه دشمن اولان اینجی بر دولت اسلام ، دولترینک هر برینه اینه دشمن اولور .

«ذمة المسلمین واحدة الاویة للمسلمین علی من سواهم و احدهم شو قطعی حدینارک ذات اچیق اماند برینه کورده عموم اهل اسلامک ذمتی برورد . بونک ذمتی نفس ابدوبسه دیگر بونک ذمتی نفس قیشش اولور . شو قطعی حدینک صوگ جهنمک اماندسه کورده بوتون اهل اسلام بر تولد و وهم بد علی من سواهم» - اسلام دولترینک برینه حرب اعلان قیلوب دشمن هجوم اشدیمه بر قول اولور . (یعنی شریکلیکله مهادت ایتد اهل اسلامک جهنمده قرض اولور .

۱۱۵) نجی مانه ایله بوماده ترکیب قیلنرسه ۱۴۴ نجی مانهده کی سواک اچیق بر جوانی چقار . شو ایزچ مانه امامیه اهللی بر مسئله بلکه حل اولور .

سبیل ارشاد

بوماده لکره ارض اوزریندکی بوتون مسلمان متارک کرلر کندی اولور . هر کرک سار ملنگر اولان بوتون متایاندسه دیی قطفه نظر دن حقوق انسانیه سه امانق ایدر بک هم مساله نفس ایندیکی جهنمه جرد بر اهرت مخصوصدی سار و اسلام عسایر طرفدن حدینه تدقیق اولور دی و یا قبول و کسیدر . و یا تقریر ایدرله به لایق مواددر . بر یونی بالکتر نقل ایله اکتفا ایدرورد .

میسورینک

خریستیانلیق عالمت الا جوق اهرت و بردیکی اینشلردن بری خریستیانلیق بید اقطاع جهنمه نشره چالیشمقدور . دنیامک بوتون مراکز مدنیتدن باشلادرق اک اوچرا کوشه لرینه قدر توسیع

غایت ایدن هینلر بلا تفریق جنس و مذہب ، هر که هر کله شر -
 یستیانلی تلیفته و شر . یستیانلی قبول ایتد بره که بالیشیلر . اختیار اولان ندا کارلقره و انعم اولر ان مشکلاته نسبتله بو هینلر اسرار ایتدیکی موفیتلر اهرتیز و بر جوق اولورده هیچ مانه مستند اولمشه برار خریستیانلنک پروپاندا سیلری منسوب اولدقری تشکیلاتک قوتنه راستیاد ایتدکاری ملنگر کندیلرته هر برده ابرار ایندیکی حماه و مساوت کورده لک فدا اینلری ادامه ایدرلر .

بر اینجی مقالهده خریستیانلنک شرعی در عهدده ایدن تشکیلاتک فعالیتت تصورسه ، خریستیان ملنگر دینلری ندرمه قدر اهرت و بر دینلری ایشاحه بایشه جتیز . مقدس مسلمانلری اقطاع و فعالیتت بیه دعوتده ، خریستیان میسورینک ایزچ دورمه اقسام ایدر : قرون اولی ، قرون وسطی ، قرون اخیر . میسورینک لکری . خریستیان میسورینک لک لک قرون اولی دوری خریستیانلنک آسیای صغرا ، تراکیه ، یونانستان و صغریه دیار ، قریه ، اسپانیا ، غول و یاکلی برلرده منتشره مهادتده . اینجی عصر میلادیه خریستیانلیق طبیعت بر تشکیلاتک وحشی بر تشکیله مدن اولان بر جوق اولور ملنگرته خود ایش اینجی بولویوردی . بوسمه لره اولان ایدر اسفوجا ، انگلتره و سار لک کورده خریستیانلی قبول ایتددر سکرانجی عصر میلادیه خریستیانلیق (اسفاج و سار) بومده سلول اشدی . مده ایله یون اوستجی عصر میلادینک اراقتده روسیالیله لیتوانیالیلر آرمسته . قرمان اولور انسان قانی دو کورده ، اون دورنجی عصر میلادیه ۷۰۰ بر آرد . ایدر شریعتلنک انضالی باشلا بومده ایتجی اکی عصر صوگره اهرات حاکمیت ایدروردی . اون دورنجی عصرک مبادیندن اعتقاد آخریستیانلر اسلام مانهده خریستیان میسورینک کورده لک مسلطانلری کندی دینلرینه دعوتیه قرار و بر شلر و بر طرفدن اهل صلیب عشارلی دوام ایدرورد کین هر طرفدن تسلط اولورک نیدار ، قسین و سار برلر . از جهل مدنیتک (مالا) ماحلده ، سیلان امله مستند ، بحرین و جواریه . بولونان میسورینک تشکیلات قویه اولونمشدی . ۱۲۴۵ سنه میلادیه مستند (روم) دن کوندیلن اکی هیندن بری ابراند . بولونان موغول قانی قوماندانی ، دیکری نازارستانه هنر مانه اوقای شامک خلقلری خر - یستیانلله دعوت ایتک اوزره بومه چقمشدی . (۱۲۵۳) سنه میلادیه مستند فرانسه قرالی بومسای بری قایدأ دیگر بر میسورین هینق کوندیش و ۱۲۷۳ سنهده بر میسورینک هینتله بر لکده مسیاج (مارقوبول) (فوبلای) خان ذیون ایدرک خریستیانلری نشره چالیشمقدور . (۱۲۸۰) سنهده کیمشدر و (انجیل) اینه (زبور) مانه چه بوجه ایدر لک برلردن کندیلرینه یازدم ایدر لک ادمع بولنه باشلا شلردی . بر عدت صوگره میسورینک اهرت حطبه کب ایش (۱۲۸۸)

Belge 3: Misyonerler - 1¹⁶⁵

¹⁶⁵ Sebilürreşad, cild: 23, sayı: 593, yıl: 1340, s. 333- 334.

سه میلادی سنه (۱۵۰۸) امپراطوری کیش و هندستانه برپورنگیز
 امپراطور لنگ اسلاری (۱۵۰۸) سنه وضع اولغندی . بوندن
 باشقا ۱۵۹۴ ده (فرستون قولومب) امریکان کشف ایدرک (سان
 سالوادور) چیشندی . وندیگلی (قاوت)؛ شمالی امریکا ساحلری
 بوچه وقوع بولان میسیونر فعالیت یی عاقلر آچیشدی . پورتگیز
 واسپایول کینساری بومرشدن استفاده ایشدی . هفامه اسپایولر
 هر دو وساطت نصیفه در حین استیصال ایدرک افریقا بینه جن عملکلرد .
 خریستانلی تأسیس چایشدی .

پو صیرلرده جزوینلر میدانه چیفدی . و رجوق برلرده شر .
 یسزانی نسر انجکه ، آزجه ژاپونیده اجری فعالیتیه باشلادی .
 جرویترون (مایوریس) چیلیر آدستده یکری یدی سنه
 خریستانلی نسر چایشمشدر . وولر جنوبی آمریکادده اجرای
 فعالیت ایدرک (۱۵۸۲) ده (باراغوز) یی نصیر انجکلر واون آلتی
 عصرکله یاقده آمریکای بونون خریستان فعالیتلری توحید ایدلندی .
 قرون اولی و قرون وعلی میسیونرلرکک انک جانی فعالیتلری
 یوسطرله تصور ایشدکن سوکره میسیونرلرک فعالیت انک مهم
 واک مجاورکار دورمی اولان قرون اخیرده اثنان ایدرک . فقط
 بودوره انتقال ایدرک مقدم رواج ملاحظه در سان انک ایستز .

خریستانلغ اوردا متلری انجده تأسیس متعاقب بو ملرک
 سیاسی انجلی و علمی فعالیتلریه اولکده خریستانلی میسیونرلری
 تشریک فعالیت انج . کاندله اولکده مجهد قلمله حلوق انجده
 اردولرله اولکده حرب میدانلر قوشمش . دو مانعزله مسدلکار
 یلشمش و الحاص وساطت موجودنک کالستون استفاد ایدرک
 شرق و غرب . هر گوشه سنه خریستانلی تلفیه چایشمشدر .

خریستان میسیونرلری عظم اسلام دولنک آسی او زینته شرق
 اسلامیه قلمی برالسه دوچار اولله برابر شرق بید و غرب بید
 ساحلری میسیونرک ایچون واسع برحمت فعالیت تشکیل انجده
 میسیونرلر هر حاله یی انجکام ایدرک بو طرفلرده انتشار انجکلرد .
 میسیونرلر غرب یی ایدرک بالکیز بالکیز اجرای فعالیت ایشدکن
 ادراده عظیم بر موفقیت قار انجکلر و بو تون غرب بیدی نصیر موفق
 اولمشدر . فقط قرون وسطی تک باشندن اعتقاد شر فقه و چین ده
 ژاپونیده و هندستانده وسائر اقصاده مسدلکدن اولرور حاکم
 مقدم فعالیت باشلانلری حاکم موفق اولمشدر ؛ بالکیز یک محدود
 اشخاصک حمله وقوع بولان ارشادان اسلامیه مسدلکدن چیرده
 هندستانده و خارده بحر محیط کیک انک او جرا اقلرله قون و چانی
 وادی برمان اولارک تأسیس ایدی اولمشدر . چکا مقابل میسیونرلرک
 ساری اولدی حوله سفر قار .

عین ساحده مسلمانلرله خریستان میسیونرلری آدستده وقوع
 بولان بو مسابقهده تشکیلیه ، سرمایه سیده ، حاکم بولدی حیا
 و معاونتک کافسه خریستان میسیونرلری قلمی بر هزینه دوچار
 اولویور . بالکیز کندی آرزولرله و متحصراً کندی وارد ایدر
 ارشاده چایشدن ، یاخود تجارت سوژه باشه ایدانه منسوب انسانلرله
 قان ایدن مسلمانلرک هیچ برتیکلرله هیچ بر حیا ایدر .
 فقط دین اسلامک علونلی ، مسدلکدن و مشوق و مقبول اساسی
 قیل ایدن مسلمانلر حوق اولویور ؛ هم کیت ، هم کیفیت اعتباریه
 عظیم بر کتبه اسلامیه وجود کتبه ییلدی . اولحده فردوسیط
 باشنده اسلام دولترده نسر اسلام ایچون میسیونرلرک تأسیس
 ایدر . چاک اقلر جهانه کوندرسلر و ونتری حیا ایدرلری کتبه
 ناهوجی تخمین اولونایلیر .

مسلمانلر ردا انجده انک مسلمانلرک سر یا دین دعوتله دین اولغولنده
 عیاده ایچکن حیانتدن ، و انجده انک کندی مسلمانلرک معاصر اولان
 دولترلری دین دعوت ایدرستن عبرت اولرک نسر اسلام ایچون
 چایشمش اولرلر ، نسر اسلام ایچ تکلف تشکیلات وجوده کتیرسلر
 قرون وسطانک حاکمندن مقدم فتوحات دینیه من بونون دینی احاطه
 ایدر و مسلمانلرک نسر اولیجی اعتقاد اولرماندن واصل اولور دین .
 بوکا اعتقاد بولونامست رعماً ایدن ساروره مسلوب قوام ایدرلش
 افراد اسلامیک مساعیسی مسلمانلر دینلرک انجرا گوشه لریه کونورلری .
 خریستانلرک بونون کلیسا و دینک تشکیلات اعتقاد ایدن میسیونر
 مساعیسی عقاید اوغرا ایدی . میسیونرلرله الحق مسلمانلرک آوقی ماصد
 مانین ساحلرده و مثلا امریکادده انجی سلاح و دهیشت قویله موفق
 اولمشدر و رجوق برلرده اعلالی اسلیمی اعما دینش و ایدرلر مشاری
 کونورلرک قرون وسطی جدلده مسدلکدن انتشاری کندی
 کندی وقوع برایش بوکا مقابل خریستانلر بینه توکمنز وساطتله
 چایشملری حاکم هزینه هزینه دوچار اولمشدر .

بو حدتک قرون اخیرده کک مسلمانلری دیگر بر مقالهده تدقیق
 ایدرکنکر .

شرق و داعشی ؟

بر قترانک های شرقی ، انواع ا . ، سر لومالی و ماش مقاله
 یازدی کورده . محلی بولوق یک اقدام خترانده ، بلاد کک سر لومسه
 ایدر بر مقاله شر انجکلر . جنس پارچه تری عیاً غدا ایدرور ؛
 و ادر شرق اوزاع . . . بوک حقیقه ای بولمش اولیجی و مسلمانلری
 ادر مسیح و رایج اولان بو سوزک قالی ایچون بر سولبت تشکیل ایدرکی

میسونرلک

۲

سولک عصر لوده میسونرلک فہالتیری

برنجی مقالہ سزده قرون اول و قرون وسطی میسونرلکندن
بخت ایش ، خریستان میسونرلکنتک قرون وسطی ده مسلماننت
کردیکی هررده مزیت دوجور اولدینی کوزمئتک . بو مقالہ سزده
قرون اخیر میسونرلکندن بخت ایده چکنز .
اون آلتی عصرده خریستیان کلیساستک اقصیه دو بیار اوشی
خریستیانلی نثر ایچک فعالیت بر مدت ایچون سکتهدار ایشدی .
سرمایه اسپانیولر و پورتگالیز طرفدن اندیت وحسدنه ذقیب
اورقان انگلیز قوت بحریمتک انکشافی خریستانلک نثری ایچون
ایراز اولولان فعالیتلی احیا ایشدیز . انگلزه قرالی آلتی (ازارده)
دولتاستک قومامانلریت و کشف سیاحتلی اجرا ایچون کوندزدهکی
هیلر و وردیکی تہلایده دیبودی که :
« کشف اولولاجیق اراضیتک کلاسنده تفسیر اولولاجیق انه
اساسلی هدف خریستیانلی نثر ایچک اولماید . بوقسه باشقه براساسه
قام اولان ایچل هرچ بر وقت موقیت احراز ایده من : » انگلزلر
خریستیانلک آمریقادہ تشریت چالشمیلورد . آمریقادہ ایچک انگلزلر
مستطکسی « و مدزقیه » ده تاسس ایش و پوران خریستیانلک
تشریتہ باشلاکشدو . انگلزه قرالی برنجی (ژمس) بوستملکنتک
اشقی ایچون اصدار ایشدیکی امریقادہ دیبورک : « کله مسیحی مجاور
پرلده » وحشیلر آدهسده « هررده نثر . چایشکنر »
انگلزلر کتب مقدسلی مختلف لائلر ترجمه ایدرک هر طرفه
طاقتیلر و اون سکرنجی عصرک برنجی ستمده « اجنی ملکنترده
خریستیانلی نثر ایچک » جینی لکنیل ایشسر ددر اوقه طرفدن
۱۶۶۴ سنه سزده بارون (وون وولتر) تاند ، بر اوسترالی کلیسایه
خطاب بر بیاتمامه نثر ایدرک (بت پرست) لری خریستیانلاند برنجی
ایچون جائشلماسی طلب ایش ایدی . بوکا جواباً هر خریستان
ملکنتک باشقه دینه سالک قومشورلردن مسؤل اولدینی و بوجورینه «
یونانلرک نورکری خریستیانلاند بر تقدن مسؤل اولدق بی سولمه مشلر
(بت پرست) لره کلجه طوموزلره ایچیلر قدیم اتمکده من اولدایینی
بیلدیرمشاودی اکیسندن بو جوانی آلان اوسرالی اوزون باقات
میسونرلک سلوک ایدرک جنوی آمریقایه کیشیدی . (۱۷۰۵) ده
دایمبارقه قرالی ددهچی (فرمدلیق) بر میسونر هیلر لکنیل
ایدرک (قوروماندک) ساحله اعزام ایش ، موراولیلر قرنی مند

- آطلریت ، جنوی آمریقایه « خریستانلاند » شالی آمریقا لائله «
جنوی آفریقا-ایلان آطلریت فوج فوج میسونرلر کوندزدهسده .
بو زمانه قدا میسونر فہالتی دولت مؤسسایله مربوط ایدی .
بولدن مسوکره درک جینر و فردی بو فہالتی آله ایلدر ، اون
طقوزنجی عصرک اواخریت قدر انگلزهده شکل ایدن میسونر
جمعلری تاریخ لکنیلر یوسجه آیدر :
- ۱۶۹۱ سری حته آطلرلی ایچون خریستیانلی جینی
 - ۱۶۹۸ خریستان خرفاتی ندل ایشرملک جینی
 - ۱۷۰۱ اجنی ملکنترده ایشیلرلی نثر ایچک جینی
 - ۱۷۳۲ موزاویا میسونرلی
 - ۱۷۹۲ واکیز میسونر جینی
 - ۱۷۹۵ نوندره میسونر جینی
 - ۱۷۹۶ اشویجا میسونر جینی
 - ۱۷۹۹ کلیسا میسونر جینی
 - ۱۷۹۹ دینی جیت
 - ۱۸۰۱ انگلزه وچاک اجنی کتای مقدس جینی
 - ۱۸۰۸ پرودیور آوستده خریستیانلی نثر ایچک جینی
 - ۱۸۱۳ وولیان میسونر جینی
 - ۱۸۱۷ عمومی واکیز میسونر جینی
 - ۱۸۲۳ مستملکات کلیسا جینی
 - ۱۸۲۵ استوجیا کلیسای میسونر جینی
 - ۱۸۳۱ تثلیث و کتای مقدس جینی
 - ۱۸۳۲ تالک اجنیهده قادیتری تریه جینی
 - ۱۸۳۳ تالک اجنیهده میسونر جینی
 - ۱۸۳۶ مستملکات میسونرلک جینی
 - ۱۸۴۰ اولاند میسونر جینی
 - ۱۸۴۰ فال میسونر جینی
 - ۱۸۴۱ ایشوسلر جینی
 - ۱۸۴۱ ادتیره طی میسونر جینی
 - ۱۸۴۳ موسولر آرشده ایشلی نثر ایچک جینی
 - ۱۸۴۳ استوجیا سریت کلیسا میسونرلی
 - ۱۸۴۳ آفریقا و مستملکات میسونرلی
 - ۱۸۴۴ جنوی آمریقا میسونرلی
 - ۱۸۵۸ هندستانه تعلیم و تریه میسونرلکی
 - ۱۸۶۰ انگلر دارالعلوملرلک مرکزی آفریقا میسونر جینی
 - ۱۸۶۲ چین میسونرلکی
 - ۱۸۶۵ اجنی ملکنتر میسونرلی

Belge 4: Misyonerler - 2¹⁶⁶

¹⁶⁶ Sebilürreşad, cild: 23, sayı: 595, yıl: 1334, s. 359–361.

- ۱۸۶۶ دلی پادشاهی میسیونرهای
- ۱۸۶۷ سوذا و قلعین میسیونرهای
- ۱۸۷۶ قلیچ دلی میسیونرهای
- ۱۸۸۰ انکاره کیسائی میسیونرهای
- ۱۸۸۴ قوره میسیونرهای
- ۱۸۹۲ میسیونرهای اتحادی چینی

اون طقوزخی عصره و اشرفیه تدر انکاره و میسیونرهای انکاره کیسائی انکاره با ابرو فکر و رمک ایچون ترقیه تارخیه صیه لادیمیز بر جیتل قارلاریمی اینه دونش خوره جیتل و شره تیارلک دینلری نشر ایتک ایچون تاقیر غرت کوسر دیکری، پو اوغوربا، نهدر فداکارلی اختیار ایتلرکی کوسره جکدر، فقط طریقیاتی نشر ایتک ایچون تنظیم اولون صالیت بر قدره، قلاز، دیکر بوتون غریب مکتلریک هیزه صله خادم و جوق جیتلری بوتون دینی کی قاولیک و اور تودوقس کپسارلارکنده ساینقه توکنمز میسیونر تشکیلاتی واردد.

۱۸۸۵ سنه سنه دن اعتبار انکاره دارالقوتلری، آن اولریک میسیونرلک قلملی ذیادسه آرقش و بوتلوق میسیونرلکی تشوق ایتلری خلقت اولون اید آل ایتدیکی صلواتی تری ایدیه سته ای اولشدره ازجه انکاره دارالقوتلریه مربوط ایش میسیونر تشکیلاتی واردد. سرگزی آقر قاسمیسیونرلری انکاره دارالقوتلریک آن اولری طرفدن ایداره اولوغفتمده. (دلی) ده کی قلیچ دلی دارالقوتلری میسیونرلری و (فنگوفا) ده کی (اوشنهور) دارالقوتلری میسیونرلری، (چونگایون) ده (دویان) میسیونرلری و (چین) ک (قوره) ک (ک) دلا تو میسیونرلری کابلر انکاره دارالقوتلریلرندن منسکدر.

میسیونرلرک قادیلری و استخدام ایتلری حرکت و فعالیتلری زیادسه انکاره ای ایدریمشدر. و شرقه و هندستان، قایلر تحسباتی قالی ایدریمک ده و هندستان، قایلر تحسباتی بوکسانک و جیتلرلر اون طقوزخی عصرک اواستلر ایتلر آقش و هر طرفه جیتلر اهرام ایتشدر.

الانلرک میسیونر تشکیلاتی قوی شده سار اهریمدر. میسیونرلرک وادیتشدر (موراری) کیسایه ایتلرکیسار دقایت ایدیمه منکدر. بو قوسایه حساب اولانلرک سادی (۱۰۰۰۰۰) یاقه اوقفده بوتلر ایتلرک ساحه زده ییه فعالیت کوسرلر (۳۵۰) میسیونر حقیقی تنظیم ایتش بولمقددر. بوتلر غریبون لاند و آلسقا و لار لور و سرگزی امره قایت و عورتونلر آردند. چای، پوزر، آل انلر (بازک) چینی، شایان دقددر. ساحه قلملی (هندستان) و (جنوبی افریقا) (چین) و (راین) چینی (ژن) چینی جنوبی افریقا و چین، (هرمان بورخ) میسیونرلر، جنوبی افریقا و هندستانه خریستمانلر خدمت ایدرلر.

آمریقاد، میسیونرلرک اهمیت عظمای واردد. خریستیانلر و میسیونرلر اتحادی (هندستان) و (چین) - متعدد هفتلر کوندیمکدر. و کوکلی طله حرکتی، نامنده کی میسیونر قعالی امریقاد، بو یوق بر نفوذ ایدر ایتش دیو حرکتک و هرلری سنا بر ذکا و حمی بر قلملی سار اولونلری ایتلر ایتشدر. ۱۸۸۵-۱۸۹۷ سنلری ارسنده درو عالم سیاحتی اجرا ایدن امریقالی (وسط) بو حرکتک دؤساندن ایدی. مومنانله و جوق اولونلرک حرکتک دارالقوتلریه قوه زلریمک طریقیه تورکی و سوبیا و هندستان و سیلان، چین و قاپونیا و اوسترالیا، آسیا ایتدیکی میسیونر جیتلریه سالیقش و وسوسه نایس ایتدیکی جیتلرک و سوی (۱۵۰) ی کیشدر. امریقالرک میسیونر جیتلری و تشکیلاتی ساینقه توکنمز.

بروقتلرک بوتلر ایدر فعالیتلرندن ایتله قاولیک کیسایانک و قانو لکارک فعالیتلرندن، بر ذرا به بحث ایدیم: اون طقوزخی عصرده قاولیک میسیونرلری برستان و بوتلرله عادتا سالیقه باسلا مشدر. ۱۸۹۲ ده (لیون) شهرنده خریستیانیکی نشر مؤسسه می ایتش اولونلر و بو مؤسسه ایتک سنه سنه ایدین، امعاندن (۲۰۰۰) ایتلر ایدین قدر بریل طریقیاتش و بوسرمایه ایتله ایتلر ایتشدر. ایزوسته سوکره بو مؤسسه وار دانی (۲۰۰،۰۰۰) ایتلر ایدر ایتش چیفش و حال حاضرده (۳۰۰،۰۰۰) ایتلر ایدر ایتش بوکسانمدر. قاولیکلرک بولونلرک و ده دیکر جیتلرک تأسیس و اهرام ایتش دیو سوزله قاولیک میسیونرلرکیده بوتون دنیای قیلامشدر.

تولید میسیونرلرکنک قیلمه نظر فراتیه طرفدن ایتلریمده. فراتیه حکومتی مکتشک داشلنده هرته قدر روسای منلک عیبتده ایدر. خارجه کی میسیونرلرک جلد ایدر. بو حجابیه ایتله قراقه قوق سالیقینی توسیع ایتلریمده.

قاولیک میسیونرلرکنک فعالیتلر حقددر. بر فکر و رمک ایچون قاولیک میسیونرلریه سار فعالیتلری بوجه آتی خلاصه ایدیم:

- ۱- ایتش میسیونرلری حقیقی، ۱۹۵۸ ده پارده، تشکی ایتش ماجرری، قور، نیت و قاپونیا و چین، هندو چین و قوشین چین و لاریویا و ملای شبه جزیره، بوزرسی و بورما، جنوبی هندستان مکتلریه میسیونرلر کوندیمشدر.
- ۲- پامس پدزر چینی، ۱۸۶۸ ده تأسیس ایدر سار، حراری کیره قیاسیه و بختور و نیازیایه و ایتلیقیایه، قونو و میسیونرلر اهرام ایتشدر.
- ۳- لیون، چینی ۱۸۵۶ ده تشکی ایدرک افریقای مختلف طرفلریه میسیونرلر ایدر ایتشدر.

- ۴ - روح القدس جمعی ۱۸۶۸ ده تشکل ایدرک مه ناسا، قاسیا، قولوبه، قومودو آملارینه وسار برله میسیونرلر کوندرمشدر.
- ۵ - بلان میسیونر جمعی ۱۸۵۰ ده تشکل ایدرک چین، شرقی یوردا و هندستانه هیئتور کوندرمشدر.
- ۶ - خارجه میسیونرلر ارسالی جمعی (۱۸۱۵) ۱۸۶۳ ده تأسس ایدرک شانوق، چین، توغووغورلر اثر جاب میسیونرلر کوندرمشدر.
- ۷ - خارجه میسیونرلر ارسالی جمعی (ماجیقا) ۱۸۶۳ ده قولوبه موغولستان، وسار برلرده چالیشمشدر.
- ۸ - جیبوتیان جمعی ۱۸۱۷ ده تشکل ایدوب ریویق برلرده چالیشمشدر.
- ۹ - هیل-ویل جمعی (انگلیز) ۱۸۶۶ دن اختیار آنجیب و کلبس امداداسی، ژولاند، ایزال قائله ایللامشدر.
- ۱۰ - مقدس قلب جمعی (فرانسوز) ۱۸۵۵ ده تأسس ایدرک جنوبی آمریکا، فدالیه کومشدر.
- ۱۱ - مقدس رهاکار جمعی (روما) ۱۸۸۱ دن اختیار آ (آسام) ده چالیشمه ایللامشدر.
- ۱۲ - یوردونا جمعی سووان، مصر عالیله ابدال مساهی اچکیده، ۱۹۳۰.
- ۱۳ - ساریسار (فرانسوز) جیبی و لوسترانیا املارینه، بحر محیط کیر آملارینه میسیونر کوندرمشدر.
- ۱۴ - لازاریستلر جیشتمه، ایران، چین، ماداگاسکر اتمه هیئتور کوندرمشدر.
- ۱۵ - مریم تریل جمعی سیلان اتمه، جنوبی آفریقا، قانادا، چیلیتور.
- ۱۶ - سالیسار، جنوبی آمریکا، چالیشمشور و فلسطینه میسیونرلر کوندرمشدر.
- ۱۷ - لایپلر، قاپرینه، شرقی آفریقا، اوسترالیا، میسیونرلر کوندرمشدر.
- ۱۸ - زسویتر، هندستان، سیلان، چین، مداشفوره و اسیزی اندامیقا و الاسقا بامته ساسلرده، چالیشمشور.
- ۱۹ - دویبیمینر، آنشولوی و یاطاند (موسول)، تونکیچ و چین، وسار برلرده میسیونر کوندرمشدر.
- ۲۰ - فرانسیسکاره مصر، طرابلس، مراکش، چین، عدن، عربستان، هندستان، طرزون، مارون، برازل و بولغارستانده اچان فعالیت اچکده، دورلر.
- ۲۱ - باندیپتلر، نیوزیلاند، شانی امریکا هندیلیری و اوسترالیا، برلری اتمه چالیشمشور.

- ۲۲ - ترانسیل، غربی آفریقا، چین و ژاپونیده ایزال فدالیت ایدریشور.
- ۲۳ - اوغوشمالی و فیلیپ املارنده، بالکان شبه جزیره، سنده، انطولیله، چالیشورلر.
- ۲۴ - کرطایره، سنده و هندستانده ایزال مساهی اچکده، ایللا اوزنودوش کیمسانک و اوزنودو قسیرک، میسیونرلر کوندرمشدر. علاوه ایدرک اوزنودو خریستیانلر کوندرمشدر، جهانشمول و غربی خریستیانلی لشره، بدینی کافه اقوامه ناصرتلقه چالیشورلر، میدان، چیلار، خریستیانلرک بومدهش فدالیت قوشمشدر، هر دولر امله، رعایا، کلاه، فمال قوت مسلمانلر، خریستیانلر قوشی حرکت اینن باشه بدین بوی کیمدر، سورت قطعیده امین اولی برک خریستیانلی مالک خریستیانلی اشر و تمیم ایچون اختیار ایستیک فمالیک بوزده بری مسلمانلر طرفدن اختیار اولونه خریستیانلرک بونون فمالیق عقائده دیجار اولدندن باشه مسلمانلر کی عیطلرده تأسس ایتمک، ایشلار و خریستیان میسیونرلری قوشی حرکتدن وارچیکرک کندی اوز بودورتمه خریستیانلی مدافعه، عبور اولورلر.
- مع الاسف مسلمانلرک دینی فعالیتلری خریستیانلرک فمالیت لشره بوزده بوردجشمده یله دکدر، بوکا رعایا خریستیان میسیونرلرکی اسلام غلته، هیچ رموقیت احراز ایدممانکمندور. مسلمانلر کشر اسلام ایه اهتم ایدرک لولسار احراز ایدرک کشری حوققلرک بون بویک اولور. خریستیان مللر، سدریق اسلامیک تعلق اسلام طلی خریستیان قسبتک قسبتدن ک قسه زمامده فورنارمن خصموسنده اکی بویولرک اکی شمر خدمتی اچا ایدور.
- مسلمانلرک دینی فعالیتلرک فمالیت ناملرک ایتدیورلر. بوی ایشلاله باشه برمقاله، ایضاحه چالیشورلر.

انگلیزده انتشار اسوم

انگلیزجه «بوی ش ایز اوزده» مزمعی انگلیزده انتشار اسلام سولوسیه عالیمک برسانه لشر اچکده، بونقله اولور اتمه چالیشورلر: «جنوبی دیمیر بولک جنوبی غربی قسمنده سیاحت ایدن بولیلر (دوکیچ) استاینوتک (لوندون) طرفنده برجام شریف قوشمشدر قلاوق حیره و یچار اولورلر. آره سیره خزانه سونلرند، سروقی بر انگلیزک دین اسلامی قبول ایتمککه نادر انتشار ایدن خیرلر، انگلیز آرمسته، عیق حیرت تولید ایدریشور. انگلیزک اکثریتی دین اسلامی بلک آزا، پیغمبر اسلامی ایسهوها چوق آلمانلر، بوندن قورلایدرک دوکیچ، جامع شریفی اسرار اولوروشی کی ناملر ایدریشور و مسلمانلر

KAYNAKÇA

- AYDIN, Mehmet, (2005), *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, TDV Yayınları, Ankara.
- _____, (2005), “Hıristiyan Misyonerliğinin Başlangıcı, Gelişimi ve Hedefleri” *Dinler Tarihi Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik Sempozyumu*, 01–02 Ekim 2005, -Ankara, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları.
- AYDIN, Mahmut, (2005), “Evanjelik Hıristiyanlığın Misyon Yöntemleri ve Türkiye’deki Yansımaları”, *Dinler Tarihi Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik Sempozyumu*, 01–02 Ekim 2005, Ankara.
- AYDIN, Mahmut- GÜNDÜZ, Şinasi, (2002), *Misyonerlik*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- AYKIT, Dursun Ali, (2006), *Misyon ve İnciller (Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri)*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- BAYZAN, Ali Rıza, (2004), *Küresel Vaftiz*, IQ Yayınları, İstanbul.
- BESNARD, Albert M., (2000), “Katolik Mezhebi”, *Din Fenomeni*, çev. Mehmet Aydın, Konya.
- CASCIOLLI, Luigi, (2006), *Mesih Masalı (İsa Gerçekte Yaşamadı)*, çev. Abdurrahman Aydın, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul.
- CEYLAN, (1991), Abdullah, *Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Mecmuaları Fihristi*, DİB Yayınları, Ankara.
- CİLACI, Osman, (2005), *Hıristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, DİB Yayınları, Ankara.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, (1996), *Mehmet Akif Ersoy*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- “Ebû’l-Ulâ Mardin” maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, basım yeri ve tarihi yok.
- ERTEN, Veli, (1988), *Ahmet Hamdi Akseki*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- “Eşref Edib Fergan” maddesi, (2004), *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, AKM Yayınları, basım yeri yok,.
- FERGAN, Eşref Edib, (2005), *İstiklal Mahkemeleri Sebilürreşad’ın Romanı*, haz. Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul.

- GÜN, Fahrettin, (2001), *Sebilürreşad Dergisi Ekseninde Çok Partili Hayata Geçerken İslamcılara Göre Din, Siyaset ve Laiklik (1948–1954)*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- GÜNDÜZ, Şinasi, (1998), *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Konya.
- _____, (2004), *Hıristiyanlığın Mimarı Pavlus*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- _____, (2006), *Misyonerlik*, TDV Yayınları, Ankara.
- _____, (2004), “Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, (İSAV), İstanbul.
- GÜNGÖR, Erol, (1999), *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- HAMDİ, Ahmet, (2007), *Misyonerlik Dosyası, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, “Müslüman Kıyafetinde Gezen Bir Protestan Misyoneri İle Musahabe”, haz. Fuat Aydın, yıl: 2007, sayı: 3.
- HARMAN, Ömer Faruk, (2004), “Genel Olarak Misyonerlik”, *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, (İSAV), İstanbul.
- “İslamcı Dergiler ve İkinci Meşrutiyet” maddesi, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KIESER, Hans-Lukas, (2005), *İskalanmış Barış*, çev. Atilla Dirim, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kitab-ı Mukaddes*, (2003), Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, (2000), *Anadolu’daki Amerika*, İmge Kitabevi, Ankara.
- KOLOĞLU, Orhan, (1994), “Sebilürreşad” maddesi, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul.
- KÜÇÜK, Abdurrahman, (2005), “Misyonerlik Nedir?”, *Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik Sempozyumu*, 01–02 Ekim 2005, Ankara, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları.
- KÜÇÜKOĞLU, Bayram, (2005), *Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri*, IQ Yayınları, İstanbul.
- MICHEL, Thomas, (1992), *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş*, Ohan Basımevi, İstanbul.
- NAZİF, Süleyman, (2006), *Hız. İsa’ya Açık Mektup*, Lamure Yayınları, İstanbul.
- ÖZEMRE, Ahmet Yüksel, (2004), *Din ve Misyonerlik*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- “Sebilürreşad” maddesi, *Ana Britanicca Genel Kültür Ansiklopedisi*, yayınevi yok, basım yeri ve tarihi yok.

Sebilürreşad, cild: 23, sayı: 593, yıl: 1340, s. 333- 334.

Sebilürreşad, cild: 23, sayı: 595, yıl:1334, s. 359–361.

Sebilürreşad, cilt 25, sayı:631, yıl:1340, s. 107–108.

Sebilürreşad, cilt. 25, sayı:632, yıl: 1340, s.122,123.

Sebilürreşad, cild: 15, sayı: 376, yıl: 1334 s. 226–228.

Sebilürreşad, cild: 15, sayı: 377, yıl: 1334 s. 242–244.

Sebilürreşad; cilt: 1-8, sayı: 22, yıl: 1328, s. 431.

Sebilürreşad, cilt.12, sayı: 292, yıl:1330 s. 103–105.

Sebilürreşad, cild:15, sayı: 366, yıl:1334, s. 36–37.

Sebilürreşad, cild: 19, sayı: 493, yıl:1338 s. 265–268.

Sebilürreşad, cild: 25, sayı: 495, yıl:1338 s. 7–8.

Sebilürreşad, cild: 20, sayı: 497, yıl:1338, s. 43- 45.

Sebilürreşad, cild. 21, sayı: 530, yıl:1339, s. 66–67.

Sebilürreşad, cild: 25, sayı: 625, yıl:1340, s. 13–14.

Sebilürreşad, cilt: 11, sayı.263, yıl:1329, s.43–44.

Sebilürreşad, cilt:11, sayı: 264, yıl:1329, s.54–56.

Sebilürreşad, cilt: 11, sayı: 256, yıl: 1329, s.67-69.

Sebilürreşad, cilt: 11, sayı: 166, yıl: 1329, s.83-85.

Sebilürreşad, cilt ve yıl yok, sayı:233, s. 431.

Sebilürreşad, cilt: 24 sayı: 615, yıl: 1340, s.270-271.

Sebilürreşad, cild: 24, sayı: 623, yıl:1340, s. 381.

Sebilürreşad, cild: 23, sayı: 596, yıl:1340, s. 379–381.

Sebilürreşad, cild: 23, sayı: 593, yıl:1340, s.335.

Sebilürreşad, cild: 23, sayı: 596, yıl: 1340, s. 379.

Sebilürreşad, cild 23, sayı: 576, yıl: 1339, s. 63.

Sebilürreşad, cild.23, sayı.580, yıl: 1339, s.122-123.

SEZEN Ayten, (2003), *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, basım yeri yok.

SHARPE, Eric J., (2000), *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram*, çev. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa.

“Sırat-ı Müstakim” maddesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, basım yeri ve tarihi yok.

TURAN, Süleyman, (2006), *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

TÜMER, Günay – Abdurrahman Küçük, (2002), *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara.

YILDIRIM, Münir, (2005), *Yunanistan ve Ortodoks Kilisesi*, Aziz Andaç Yayınları, Ankara.

http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=288

<http://www.instituteus.com/news/turkish/index.php?p=6>

<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=120&sayfa=62>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Martin_Luther

ÖZGEÇMİŞ**KİŞİSEL BİLGİLER:**

Adı Soyadı : Aslı KAHRAMAN
Doğum Yeri : Adana
Doğum Tarihi :1981
Medeni Durumu : Bekar
e-mail : akahraman01@hotmail.com
Adres : İsmetpaşa mah. Mehmet Akif Ersoy caddesi No:216
Seyhan- Adana

EĞİTİM DURUMU:

2004–2009 : Yüksek Lisans, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve
Din Bilimleri Anabilim Dalı
2000–2004 : Lisans, Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi
1995–1999 : Adana Açık Öğretim Lisesi
1992–1995 : Ortaokul, Adana Tepebağ İmam-Hatip Lisesi
1988–1992 : İlköğretim, Adana Orhangazi İlkokulu
Yabancı Dil : İngilizce

ÇALIŞMA DURUMU:

2005–1997 : Seviyem Dershanesi -Adana
2007-2008 : Kozdere Köyü İlkokulu - Tokat
2009 - : Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi- Yozgat